

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zübeyde ÇELİKBİLEK

2021 MANAVGAT YANGININA MARUZ KALANLARIN DİNİ KURUMLAR VE DİN
GÖREVLİLERİNİN YANGINLA BAŞA ÇIKMADAKİ ROLÜNE İLİŞKİN ALGILARI VE
OLAYIN ETKİSİNİN KÜLTÜREL ERDEMLERLE İLİŞKİSİ: KARMA YÖNTEMLİ BİR
ARAŞTIRMA

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zübeyde ÇELİKBİLEK

2021 MANAVGAT YANGININA MARUZ KALANLARIN DİNİ KURUMLAR VE DİN
GÖREVLİLERİNİN YANGINLA BAŞA ÇIKMADAKİ ROLÜNE İLİŞKİN ALGILARI VE
OLAYIN ETKİSİNİN KÜLTÜREL ERDEMLERLE İLİŞKİSİ: KARMA YÖNTEMLİ BİR
ARAŞTIRMA

Danışman

Prof. Dr. Sema ERYÜCEL

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Zübeyde ÇELİKBİLEK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Çiğdem GÜLMEZ (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Sema ERYÜCEL (İmza)

Üye : Dr. Ayşe AKINCI AMBAROĞLU (İmza)

Üye : (İmza)

Üye : (İmza)

Tez Başlığı: 2021 MANAVGAT YANGININA MARUZ KALANLARIN DİNİ
KURUMLAR VE DİN GÖREVLİLERİNİN YANGINLA BAŞA
ÇIKMADAKİ ROLÜNE İLİŞKİN ALGILARI VE OLAYIN ETKİSİNİN
KÜLTÜREL ERDEMLERLE İLİŞKİSİ: KARMA YÖNTEMLİ BİR
ARAŞTIRMA

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 10/07/2025

Mezuniyet Tarihi : 14/08/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “2021 Manavgat Yangınına Maruz Kalanların Dini Kurumlar ve Din Görevlilerinin Yangınla Başa Çıkmadaki Rolüne İlişkin Algıları ve Olayın Etkisinin Kültürel Erdemlerle İlişkisi: Karma Yöntemli Bir Araştırma” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Zübeyde ÇELİKBİLEK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / / 20...

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Zübeyde ÇELİKBİLEK
Öğrenci Numarası	202252063002
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Sema ERYÜCEL
Yüksek Lisans Tez Başlığı	2021 Manavgat Yangınına Maruz Kalanların Dini Kurumlar ve Din Görevlilerinin Yangınla Başa Çıkmadaki Rolüne İlişkin Algıları ve Olayın Etkisinin Kültürel Erdemlerle İlişkisi: Karma Yöntemli Bir Araştırma
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2725094439
Rapor Tarihi	04.08.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %8 Alıntılar dahil: %16
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 225 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sema ERYÜCEL İmza	

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET	x
SUMMARY	xii
ÖNSÖZ	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Afet Kavramı ve İlgili Kavramlar	5
1.1.1. Afet Kavramı	5
1.1.2. Afet Çeşitleri.....	5
1.1.3. Orman Yangınları	6
1.1.4. Türkiye’de Orman Yangınları	7
1.1.5. 2021 Manavgat Yangını.....	7
1.2. Afetlerin Psikolojik Etkileri	9
1.3. Pozitif Psikoloji Bağlamında Kültürel Erdemler.....	12
1.3.1. Yardımseverlik (Altruizm)	13
1.3.2. Maneviyat (Spirituality).....	15
1.3.2.1. Tanrı İnancı ve İyi Oluş.....	20
1.3.2.2. Ölümünden Sonra Diriliş İnancı ve İyi Oluş.....	20
1.3.2.3. Kader İnancı ve İyi Oluş	21
1.3.2.4. Dini Katılım ve İyi Oluş.....	23
1.3.3. Kanaat (Contentment).....	24
1.4. Din Görevlilerinin Zorluklarla Baş Etmedeki Rolü	26
1.5. Dini Kurumların Zorluklarla Baş Etmedeki Rolü	30

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli.....	33
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem.....	34
2.3. Veri Toplama Araçları.....	38
2.3.1. Görüşme Soruları.....	38
2.3.2. Kişisel Bilgi Formu.....	39
2.3.3. Yangın Deneyimi Formu	39
2.3.4. Kültürel Erdemler Ölçekleri	39
2.3.5. Olayların Etkisi Ölçeği	40
2.4. Verilerin Analizi.....	41
2.5. Çalışmanın Etiği	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Nitel Araştırma ile Elde Edilen Bulguların İncelenmesi	43
3.1.1. “Yangının Maddi ve Psikolojik Etkisi” Temasının İncelenmesi	43
3.1.1.1. “Yangının Maddi Etkisi” Kategorisinin İncelenmesi.....	43
3.1.1.2. “Yangının Psikolojik Etkisi” Kategorisinin İncelenmesi.....	53
3.1.2. “Dini İnanç ve Uygulamaların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temasının İncelenmesi.....	68
3.1.2.1. “Allah İnancının Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi	69
3.1.2.2. “Ahiret İnancının Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi	73
3.1.2.3. “Kader İnancının Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi	76
3.1.2.4. “Dua ve İbadetin Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi	83
3.1.2.5. “Şükretmenin ve Sabretmenin Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi.....	94
3.1.2.6. “Yardımlaşmanın Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi	98

3.1.3. “Din Görevlilerinin ve Dini Kurumların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temasının İncelenmesi	107
3.1.3.1. “Din Görevlilerinin Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi	108
3.1.3.2. “Dini Kurumların Yangınla Baş Etmedeki Rolü Kategorisinin İncelenmesi	126
3.2. Nicel Araştırma ile Elde Edilen Bulgular.....	135
3.2.1. Kültürel Erdemler ve Olayların Etkisi Ölçekleri ile İlgili Betimsel İstatistikler Sonucu Elde Edilen Bulgular	135
3.2.2. Kültürel Erdemler Ölçekleri ve Olayların Etkisi Ölçeklerinde Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma ile İlgili Bulgular	136
3.2.2.1. Cinsiyet.....	136
3.2.2.2. Yaş.....	137
3.2.2.3. Medeni Durum	139
3.2.2.4. Eğitim Durumu.....	140
3.2.2.5. Meslek	142
3.2.2.6. Gelir Düzeyi	143
3.2.2.7. Son İki Yılda Psikolojik Tedavi Gerektirecek Rahatsızlık Geçirdiniz mi?	145
3.2.2.8. Yangının İçinde Kaldınız mı?	145
3.2.2.9. Yaralandınız mı?	146
3.2.2.10. Akraba ya da Tanıdıklarında Yaralanan Var mı?.....	147
3.2.2.11. Akraba ya da Tanıdıklarında Can Kaybı Var mı?	148
3.2.2.12. Mal Kaybı Yaşadınız mı?.....	149
3.2.2.13. Yangından Sonra Nerede Kaldınız?	151
3.2.2.14. Yangın Esnasında Ne Yapmak Size İyi Geldi?.....	152
3.2.3. Ölçekler Arası İlişki Analizleri ile Elde Edilen Bulgular	154

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. Kültürel Erdemler ve Olayların Etkisi Ölçekleri ile İlgili Betimsel İstatistikler Sonucu ile İlgili Tartışma	158
4.2. Kültürel Erdemler Ölçekleri ve Olayların Etkisi Ölçeklerinde Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma ile İlgili Tartışma	159

4.2.1. Cinsiyet	159
4.2.2. Yaş	160
4.2.3. Medeni durum.....	161
4.2.4. Eğitim durumu	162
4.2.5. Meslek.....	163
4.2.6. Gelir Düzeyi.....	164
4.2.7. Son İki Yılda Psikolojik Tedavi Gerektirecek Rahatsızlık Geçirdiniz mi?	165
4.2.8. Yangının İçinde Kaldınız mı?	166
4.2.9. Yaralandınız mı?.....	167
4.2.10. Akraba ya da Tanıdıklarında Yaralanan Var mı?	167
4.2.11. Akraba ya da Tanıdıklarında Can Kaybı Var mı?	167
4.2.12. Mal Kaybı Yaşadınız mı?	168
4.2.13. Yangından Sonra Nerede Kaldınız?	169
4.2.14. Yangın Esnasında Ne Yapmak Size İyi Geldi?	169
4.3. Ölçekler Arası İlişkiler ile İlgili Tartışma	171
SONUÇ VE ÖNERİLER	175
K A Y N A K Ç A.....	182
EKLER	200
Ek 1. T.C. Antalya Valiliği İl Müftülüğü’nden Alınan İzin.....	200
Ek 2. Ölçek Kullanım İzinleri.....	201
Ek 3. Anket Formu	202
Ek 4. Nitel Araştırma Soruları.....	206
ÖZGEÇMİŞ.....	207

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Antalya İli ve İlçeleri Haritası	8
Şekil 1.2 Manavgat Orman Yangını Etki Alanı Haritası	9
Şekil 2.1 Araştırmanın Modeli.....	33
Şekil 3.1. Yangından Görüntüler- 1	44
Şekil 3.2 Yangından Görüntüler- 2	45
Şekil 3.3 Halk Yangın Söndürme Çalışmalarına Destek Veriyor.....	47
Şekil 3.4 Yangından Görüntüler- 3	48
Şekil 3.5 Yangın Sonrası Görüntüler- 1.....	49
Şekil 3.6 Yangın Sorası Görüntüler- 2.....	51
Şekil 3.7 Yangından Görüntüler-4.....	54
Şekil 3.8 Yangından Görüntüler- 5	55
Şekil 3.9 Yangın Sonrası Görüntüler- 3.....	57
Şekil 3.10 Yangın Sorası Görüntüler- 4.....	60
Şekil 3.11 Yangında İtfaiye Eri Namaz Kılıyor.....	85
Şekil 3. 12 Yangın Mezara Zarar Vermedi	89
Şekil 3.13 Yangınzedeler Toplu Halde Yağmur Duası Yapıyorlar	90
Şekil 3.14 Yangınzedeler Yağmuru Sevinç ve Şükürle Karşıladılar	91

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1 Dünya Çapında Son 30 Yılda Meydana Gelen En Büyük Orman Yangınları .	7
Tablo 2.1 Nitel Araştırmaya Katılanların Katılımcılarla İlgili Bilgiler	35
Tablo 2.2 Nitel Araştırmaya Katılan Katılımcılarla İlgili Betimsel İstatistikler	36
Tablo 2.3. Nicel Araştırmada Demografik Değişkenlerle İlgili Bulgular.....	37
Tablo 2.4. Nicel Araştırmada Yangın Deneyimi ile İlgili Betimsel Bulgular	38
Tablo 2.5 Ölçeklerin Normallik Testi	41
Tablo 3.1 “Yangının Maddi ve Psikolojik Etkisi” Temasının İncelenmesi	43
Tablo 3.2 “Dini İnanç ve Uygulamaların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temanın İncelenmesi	69
Tablo 3.3 “Din Görevlilerinin ve Dini Kurumların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temasının İncelenmesi	108
Tablo 3.4 Kültürel Erdemler ve Olayların Etkisi Ölçekleri ile İlgili Betimsel İstatistikler	135
Tablo 3.5 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Cinsiyet Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	137
Tablo 3.6 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	137
Tablo 3.7 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Yaş Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları	138
Tablo 3.8 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yaş Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	139
Tablo 3.9 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Medeni Durum Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları.....	139
Tablo 3.10 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Medeni Durum Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	140
Tablo 3.11 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Eğitim Durumu Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları.....	141
Tablo 3.12 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Eğitim Durumu Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	141
Tablo 3.13 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Meslek Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları	142

Tablo 3.14 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Meslek Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	143
Tablo 3.15 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları ..	144
Tablo 3.16 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	144
Tablo 3.17 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Psikolojik Durum Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	145
Tablo 3.18 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangının İçinde Kalma Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	145
Tablo 3.19 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Yangının İçinde Kaldınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	146
Tablo 3.20 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangının İçinde Kalma Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	146
Tablo 3.21 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Yaralandınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	147
Tablo 3.22 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yaralandınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları	147
Tablo 3.23 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Yaralananlar Var Mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	148
Tablo 3.24 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Yaralananlar Var mı? Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	148
Tablo 3.25 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Can Kaybı Var mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	149
Tablo 3.26 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Can Kaybı Var mı? Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları	149

Tablo 3.27 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Mal Kaybı Yaşadınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları.....	150
Tablo 3.28 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Mal Kaybı Yaşadınız Mı? Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	150
Tablo 3.29 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Yangından Sonra Nerede Kaldınız? Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları.....	151
Tablo 3.30 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangından Sonra Nerede Kaldınız? Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	152
Tablo 3.31 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama ve Kaçınma Alt Boyutları ile Yangın Esnasında Ne Yapmak Size İyi Geldi? Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları.....	153
Tablo 3.32 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi? Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	153
Tablo 3.33 Normal Dağılım Gösteren Ölçekler Arası Yapılan Pearson Korelasyon Analizi.....	154
Tablo 3.34 Normal Dağılım Göstermeyen Ölçekler Arası Yapılan Spearman Korelasyon Analizi.....	155
Tablo 3.35 Eğitim Durumu Değişkeni Kontrol Altına Alındığında Ölçekler Arası Spearman Kısmi Korelasyon Analizi	157
Tablo 3.36 Yaş Değişkeni Kontrol Altına Alındığında Ölçekler Arası Spearman Kısmi Korelasyon Analizi	157

KISALTMALAR LİSTESİ

AFAD: Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

akt. : Aktaran

a.s. : Aleyhisselam

Çev. : Çeviren

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

Ed. : Editör

KÖ : Kanaat Ölçeği

K1, K21 : Katılımcı 1, Kadın 21 yaş

K2, E54 : Katılımcı 2, Erkek 54 yaş

MÖ : Maneviyat Ölçeği

OEÖ : Olayların Etkisi Ölçeği

OBM : Orman Bölge Müdürlüğü

PİY : Psikolojik ilk yardım

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

TSSB : Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TSB : Travma Sonrası Büyüme

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TDK : Türk Dil Kurumu

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

t.y. : tarih yok

WHO : Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)

YÖ : Yardımseverlik Ölçeği

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 2021 Manavgat yangınının bireyler üzerindeki etkisinin kültürel erdemlerle (yardımseverlik, maneviyat ve kanaat) ilişkisini incelemek ve yangınla baş etmede dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların rolünü ortaya koymaktır. Araştırma, yangından 2,5 yıl sonra gerçekleştirilmiş olup, yangından etkilenen 19 mahalle ve köyde yürütülen saha çalışmasına dayanmaktadır. Örneklemin tamamı Müslüman ve %94,5'i Manavgat kırsalında yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Çalışmada, nitel ve nicel verilerin bir arada değerlendirildiği karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nitel bölümünde, 77 yangınzede ile görüşme yapılmış, veriler katılımcılara sorulan, dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların yangınla baş etmedeki rolüne yönelik üç temel soruyla elde edilmiştir. Araştırmanın nicel bölümünde ise, yangın olayının etkisinin kültürel erdemlerle (yardımseverlik, maneviyat, kanaat) ilişkisini test etmek amacı ile 325 yangınzedeğe anket uygulanmış, veriler bu ankette yer alan, kişisel bilgi formu, yangın deneyimi formu, Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ) ve Kültürel Erdemler Ölçekleri (Yardımseverlik, maneviyat, kanaat) (KEÖ) ile elde edilmiştir.

Nitel veriler, içerik analizi yöntemiyle üç tema ve on kategori altında incelenmiştir. Bulgulara göre; yangın bireylerde ciddi maddi kayıplara ve geçici ya da kalıcı önemli psikolojik tepkilere yol açmıştır. 77 katılımcıdan 1'i, herhangi bir dini inanç veya uygulamanın yangınla baş etmede kendisine fayda sağlamadığını ifade etmiş, buna karşılık 76 katılımcı, dini inanç ve uygulamaların kendisine destek olduğunu dile getirmiştir. 2 katılımcı başta Allah'ın takdirine isyan ettiğini, 3 katılımcı ise intiharı düşündüğünü söylemiş ancak maneviyat ve dini inançlarının da yardımıyla bu düşüncelerinden vazgeçtiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca 77 katılımcıdan 72'si, afet sürecinde cami imamı ve diğer din görevlilerinin sahada aktif rol alarak halka maddi ve manevi destek sunduğunu belirtmiştir. 5 katılımcı ise, din görevlilerini sahada görmediğini ifade etmiştir. Katılımcılar ayrıca, camilerin yangın sürecinde kriz koordinasyon merkezi olarak yangınzedeğe maddi ve manevi destek sunduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular, 2021 Manavgat yangınında dini inanç ve uygulamaların, dini kurumların ve din görevlilerinin yangınla başa çıkmada etkin bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Nicel veriler, SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda araştırmaya katılanların Kültürel Erdemler Ölçekleri ve Olayların Etkisi Ölçeği ile ilgili görüşlerinin genel olarak demografik özelliklerine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı, kadınların, ileri yaşta olanların, eğitim düzeyi düşük olanların, çiftçilerin, gelir düzeyi düşük olanların, yaralananların, akraba ve tanıdıklarında yaralanma ve can kaybı olanların, çok mal kaybı

yaşayanların, çadırda ve prefabrik evde kalanların yaşanan travmadan daha çok etkilendikleri tespit edilmiştir. Kültürel Erdemler Ölçekleri olan Yardımseverlik, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu, maneviyatın, kanaatkâr yaşamı ve yardımseverliği teşvik ederek bireylerin yangınla baş etmesinde rol oynadığı tespit edilmiştir. Olayların Etkisi Ölçeği alt boyutları olan Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile maneviyat ve kanaat arasında pozitif yönlü ve zayıf düzeyde korelasyon ilişkileri olduğu, maneviyatın travmayı tamamen ortadan kaldırmasa da bireylerin travmayla yüzleşmelerini ve yaşananları anlamlandırmalarını sağlayarak baş etme sürecinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Nicel ve nitel bulgular karşılaştırıldığında, verilerin büyük oranda birbirini doğruladığı ve tamamladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, yangın, din görevlileri, dini kurumlar, olayların etkisi, kültürel erdemler, yardımseverlik, maneviyat, kanaat.

SUMMARY

PERCEPTIONS OF THOSE EXPOSED TO THE 2021 MANAVGAT FIRE ON THE ROLE OF RELIGIOUS INSTITUTIONS AND RELIGIOUS OFFICIALS IN COPING WITH THE FIRE AND THE RELATIONSHIP BETWEEN THE IMPACT OF THE EVENT AND CULTURAL VIRTUES: A MIXED-METHOD RESEARCH

The aim of this research is to examine the relationship between the impact of the 2021 Manavgat fire on individuals and cultural virtues (benevolence, spirituality, and contentment) and to reveal the role of religious beliefs and practices, religious officials, and religious institutions in coping with the fire. The research was conducted 2.5 years after the fire and is based on fieldwork conducted in 19 neighborhoods and villages affected by the fire. 94.5% of the sample consists of individuals living in rural Manavgat. In the study, a mixed method was used in which qualitative and quantitative data were evaluated together. In the qualitative part of the study, 77 fire victims were interviewed and data were obtained through three basic questions asked to the participants, regarding the role of religious beliefs and practices, religious officials and religious institutions in coping with the fire. In the quantitative part of the study, in order to test the relationship between the impact of the fire event and cultural virtues (helpfulness, spirituality, conviction), a survey was applied to 325 fire victims, and the data were obtained with the personal information form, fire experience form, Impact of Events Scale (IES) and Cultural Virtues Scales (Helpfulness, Spirituality, Conviction) (CVS) included in this survey.

Qualitative data were examined under three themes and ten categories using the content analysis method. According to the findings; the fire caused serious material losses and temporary or permanent significant psychological reactions in individuals. One out of 77 participants stated that any religious belief or practice did not help them in coping with the fire, whereas 76 participants stated that religious beliefs and practices supported them. Two participants said that they initially rebelled against God's will, and three participants said that they thought about suicide, but they gave up these thoughts with the help of their spirituality and religious beliefs. In addition, 72 out of 77 participants stated that mosque imams and other religious officials took an active role in the field during the disaster process and provided material and moral support to the public. 5 participants stated that they did not see religious officials in the field. Participants also stated that mosques provided material and moral support to fire victims as crisis coordination centers during the fire process. These findings reveal that

religious beliefs and practices, religious institutions and religious officials played an active role in coping with the fire in the 2021 Manavgat fire.

Quantitative data were analyzed with SPSS package program. As a result of the analysis, it was determined that the views of the participants regarding Cultural Virtues Scales and Impact of Events Scale differed statistically significantly in general according to their demographic characteristics, and that women, the elderly, those with low education level, farmers, those with low income level, those who were injured, those who had relatives and acquaintances injured and lost their lives, those who had a lot of property loss, and those who lived in tents and prefabricated houses were more affected by the experienced trauma. It was determined that there was a positive and moderate relationship between the Cultural Virtues Scales of Helpfulness, Spirituality and Contentment, and that spirituality played a role in individuals' coping with fire by encouraging contented living and helpfulness. It was determined that there were positive and weak correlations between the Impact of Events Scale sub-dimensions of Reliving, Avoidance and Overstimulation and spirituality and contentment, and that although spirituality did not completely eliminate traumatic symptoms, it was effective in the coping process by enabling individuals to confront the trauma and make sense of what was experienced. When quantitative and qualitative findings are compared, it is seen that the data largely confirm and complement each other.

Key Words: Disaster, fire, religious officials, religious institutions, impact of events, cultural virtues, charity, spirituality, contentment.

ÖNSÖZ

Yardımseverlik, maneviyat, kanaat, sabır ve şükür gibi kültürel erdemler hem dinin hem de pozitif psikolojinin ortak ilgi alanına girmektedir. Bütün dinlerde bu erdemler yüceltilmiş ve teşvik edilmiştir. İslam’da yardımseverlik ibadet, Hristiyanlıkta ise Tanrı’ya hizmetin bir göstergesi sayılmış, Hinduizm’de şükür ruhsal gelişimin bir adımı sayılmış, sabır ise pek çok dinde sınavlarla dolu yaşamın üstesinden gelmek için gerekli bir erdem olarak görülmüştür. Pozitif psikoloji disiplini ise bu erdemlerin, anlam arayışını destekleme, sosyal bağlılık kurma, yaşam doyumunu artırma, stresi azaltma ve dolayısıyla da travmatik deneyimlerle başa çıkmada bireylere önemli katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, afet zamanlarında yaşanan psikolojik stresle bireylerin sahip olduğu kültürel erdemler arasındaki ilişki birçok akademik çalışmanın konusu olmuştur. Bu tez çalışmasında, 2021 yılında meydana gelen ve Türkiye’nin en büyük orman yangınlarından biri olarak kayıtlara geçen Manavgat yangınında zarar görmüş 19 mahalle ve köyde saha çalışması gerçekleştirilmiş ve yangından etkilenen ve ağırlıklı olarak kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin, sahip oldukları yardımseverlik, maneviyat ve kanaat gibi kültürel erdemlerin, yaşanan travma ile olan ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca, dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların afetle başa çıkmadaki rolleri değerlendirilmiştir.

Araştırmada, ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde; yardımseverlik, kanaat ve maneviyat kavramlarının afetlerin yol açtığı stresle ilişkisine dair çok sayıda çalışmaya ulaşmak mümkün olmuştur. Ayrıca Manavgat yangınına sosyolojik, psikolojik, coğrafi ve ekonomik açılardan konu edinen akademik çalışmadan da istifade edilmiştir. Ancak, bireylerin afetle başa çıkma süreçlerinde din görevlilerinin ve dini kurumların rolünü ele alan birçok yurt dışı kaynak olmasına rağmen, bu konuda yurtiçi akademik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu fark edilmiştir. Ayrıca din psikolojisi literatüründe, yangın afetine odaklanan bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu nedenle, çalışmamızda elde edilen bulgular tartışılırken, ağırlıklı olarak din psikolojisi alanında deprem, sel ve salgın hastalık gibi diğer afet türlerine yönelik araştırmalardan ve uluslararası literatürden elde edilen bulgular değerlendirilmiş.

Bu tez çalışmamız, giriş, üç ana bölüm ve sonuç-öneriler kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, problemi ve sınırlılıkları açıklanmıştır. Birinci bölümde, çalışmanın teorik altyapısını oluşturacak şekilde kavramsal çerçeve sunulmuştur. Yöntem bölümünde ise araştırma modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları, katılımcıların özellikleri ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise elde edilen bulgular sunulmuş, bu bulgular alandaki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak

tartışılmıştır. Son olarak, ulaşılan sonuçların özetlendiği, uygulayıcılarla ve araştırmacılara yönelik çeşitli önerilerin sunulduğu sonuç ve öneriler bölümüne yer verilmiştir.

Öncelikle bilgi ve deneyimleriyle bu çalışmanın her aşamasında bana rehberlik eden ve değerli katkılarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Sema ERYÜCEL'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunma jürisinde yer alan, sabır ve titizlikle çalışmamızı değerlendiren değerli hocalarım Dr. Çiğdem GÜLMEZ ve Dr. Ayşe AKINCI AMBAROĞLU'na teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitimimin başından sonuna kadar fikirlerinden istifade ettiğim değerli dönem arkadaşlarım Feyza ODUNCUOĞLU ve Emel ÖZTÜRK'e teşekkür etmek isterim. Hem saha çalışmalarında hem de teknik anlamda beni sonuna kadar destekleyen sevgili eşim Mehmet ÇELİKBİLEK ve kızım Ayşegül ÇELİKBİLEK'e teşekkür ederim. Ayrıca manevi desteğini her zaman hissettiğim kıymetli annem, babam ve sevgili oğluma teşekkür ederim. Hayatım boyunca bana destek olan aileme minnettarım.

Ve son olarak sahada veri toplama sürecinde desteklerini esirgemeyen, Manavgat Müftüsü Abdullah EROĞLU'na, beni yangın bölgesindeki köy ve mahallelerdeki halkla buluşturarak güvenilir veri ve bilgilere ulaşmama imkân sağlayan bay ve bayan bütün din görevlilerine ve samimiyetle araştırmada yer alan bütün katılımcılara ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bireyin sadece sorunlarını teşhis ve tedavi etmeye odaklanmayıp, güçlü yönlerine odaklanarak psikolojik iyi oluşunu artırmayı hedefleyen pozitif psikoloji disiplini içerisinde “kültürel erdemler” önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü kültürel erdemler, bireylerin yaşamlarına anlam kazandırmakta, stresle başa çıkmalarını kolaylaştırmakta, sosyal ilişkilerini güçlendirmekte ve mutluluklarını desteklemektedir (Haidt, 2006) Kültürel erdemler, dini öğretiler tarafından da teşvik edilip desteklenmektedir. Öyle ki kültürel erdemlerin toplumsal hafızada yer edinmesinde, kuşaktan kuşağa aktarılıp yaşatılmasında dini inanç ve pratiklerin, din görevlilerinin ve dini kurumların etkisi yadsınamaz.

Afet zamanlarında devletin ve sivil toplumun sağladığı destek büyük önem arz etmekle birlikte dini inanç ve pratiklerin, din görevlilerinin ve dini kurumların, yardımseverlik, kanaat, sabır ve şükür gibi erdemleri harekete geçirerek bireylere sağladığı manevi destek de büyük önem arz etmektedir. 2021 yılında Antalya’nın Manavgat ilçesinde meydana gelen ve Türkiye’nin en büyük orman yangınlarından biri olarak kayıtlara geçen Manavgat yangını, yalnızca fiziksel ve çevresel tahribata yol açmakla kalmamış, aynı zamanda halk üzerinde derin psikolojik etkiler bırakmıştır. Yangından zarar görenlerin büyük kısmı, kırsal bölgelerde yaşayan; geleneksel yaşam tarzını sürdüren ve kültürel değerlere bağlı bireylerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, araştırmamızın konusu, 2021 Manavgat yangınına yaşayanlarda, yangının sebep olduğu stresin, kültürel erdemler (yardımseverlik, maneviyat, kanaat) ile ilişkisi, dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların yangınla baş etmedeki rolüdür.

Araştırmamızın amacı ise, 2021 Manavgat yangınının bireyler üzerindeki etkisinin kültürel erdemlerle (yardımseverlik, maneviyat ve kanaat) ilişkisini incelemek ve yangınla baş etmede dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların rolünü ortaya koymaktır. Araştırmada, hem afetzedelerin kişisel deneyimlerine hem de sayısal istatistikî verilere ulaşmak amacıyla karma yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın nitel bölümünde dini inanç ve uygulamaların, dini kurumların ve din görevlilerinin afetle baş etmedeki rolü, nicel bölümünde ise, kültürel erdemlerle (yardımseverlik, maneviyat ve kanaat) Manavgat yangını olayının etkisi arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Nitel verilerle bireysel deneyimlerden, nicel verilerle toplumsal düzeyde genel eğilimlerden elde edilen bulgularla alana yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Uluslararası literatürde, dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların afetlerle başa çıkmadaki rolünü ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Türkiye’de ise bu konu; deprem, sel ve salgın hastalıklar gibi afet türleri bağlamında çeşitli araştırmalarda incelenmiştir. Ancak bu konuda, yangın afetine özgü bir incelemeye rastlanmamaktadır.

Yine uluslararası literatüre bakıldığında, afet gibi bireyde ileri düzeyde strese sebep olan yaşam olaylarının, yardımseverlik, maneviyat ve kanaat gibi kültürel erdemlerle ilişkisine dair birçok farklı çalışma bulunmaktadır. Ülkemizde de 2021 Manavgat yangın afetini, farklı açılardan ele alan çalışmalar mevcuttur. Fakat Manavgat yangınına maruz kalanlarda olayın etkisinin, yardımseverlik, maneviyat ve kanaat gibi kültürel erdemlerle ilişkisini konu edinen bir çalışma bulunmamaktadır. Savunmadaki gibi yapılabilir

Bu araştırma, 2021 Manavgat yangınına maruz kalan; can kaybı, yaralanma ve ciddi düzeyde mal kaybı yaşayan bireylerden karma yöntemle elde edilen verilerin analizine dayanmaktadır. Çalışmanın, konuyla ilgili literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın problemi

Çalışmanın nitel bölümünde temel problem, “Dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların yangınla baş etmedeki rolü nedir?” sorusudur. Bu problem çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Yangın, katılımcıları maddi ve psikolojik olarak nasıl etkilemiştir?
- Allah inancının yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Ahiret inancının yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Kader inancının yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Dua ve ibadet etmenin yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Şükretmenin ve sabretmenin yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Yardımlaşmanın yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Din görevlilerinin yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?
- Dini kurumların yangınla baş etmedeki rolü ne olmuştur?

Çalışmanın nicel bölümünde temel problem, “2021 Manavgat yangınına yaşayanlarda olayın etkisinin, çeşitli demografik değişkenlerle birlikte, kültürel erdemler (yardımseverlik, maneviyat, kanaat) ile ne gibi bir ilişkisi vardır?” sorusudur. Bu problem çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde olayın etkisi ne düzeydedir?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde olayın etkisi ile yardımseverlik arasında ilişki var mıdır?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde olayın etkisi ile maneviyat arasında ilişki var mıdır?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde olayın etkisi ile kanaat arasında ilişki var mıdır?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde olayın etkisi, cinsiyet, yaş, meslek, sosyoekonomik düzey, eğitim durumu, medeni durum ve yangın deneyimine göre farklılaşmakta mıdır?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde yardımseverlik, cinsiyet, yaş, meslek, sosyoekonomik düzey, eğitim durumu, medeni durum ve yangın deneyimine göre farklılaşmakta mıdır?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde maneviyat, cinsiyet, yaş, meslek, sosyoekonomik düzey, eğitim durumu, medeni durum ve yangın deneyimine göre farklılaşmakta mıdır?
- Manavgat yangınına maruz kalan bireylerde kanaat, cinsiyet, yaş, meslek, sosyoekonomik düzey, eğitim durumu, medeni durum ve yangın deneyimine göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmanın Ön Kabulleri ve Sınırlılıkları

Nitel çalışmamız 77 kişiden, nicel çalışmamız 325 kişiden, oluşan bir örneklem grubuyla sınırlıdır. Örneklem sadece Manavgat yangınına maruz kalan, 18 yaş ve üzeri kişilerle sınırlıdır. Araştırmada elde edilen bulgular, ölçeklerin ve soruların ölçme kapasitesiyle sınırlıdır.

Örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır. Örneklemin %94,5 i Manavgat kırsalında yaşayan, genellikle orta yaş ve üzeri, geçimlerini çiftçilik ve hayvancılıkla sağlayan, kültürel erdemlere bağlı, geleneksel yaşam tarzına sahip bireylerden oluşmaktadır. Örneklem, Müslüman bireylerden oluştuğu için farklı dine mensup bireyler bu çalışmada yer almamıştır.

Araştırma, yangından 2,5 yıl sonra gerçekleştirilmiştir. Nicel ve nitel olmak üzere bütün verilerin toplanması, 1 Ocak 2024 - 2 Nisan 2024 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Zaman içerisinde inanç, düşünce ve psikolojik durumda farklılıklar yaşanabileceğinden dolayı araştırmamız, yapıldığı zaman aralığıyla sınırlıdır.

Kırsalda rastgele anket doldurma veya görüşme yapma talebinde bulunduğumuz kişiler, daha önce yangın münasebetiyle köye dışarıdan gelen kişilerle ilgili yaşanan bazı olumsuz tecrübeler sebebiyle, anket doldurmaktan çekinmişler, tedirgin olmuşlar ve birçok kez reddetmişlerdir. Fakat ilgili köy veya mahallenin din görevlisi ile birlikte gidildiğinde daha çok kişiye ulaşma imkânı elde edilmiştir. Bu şekilde bazen ev ziyaretlerinde, bazen tarlada çalışma esnasında, bazen birlikte ekmek yaparken, bazen de hafta sonu köyde yapılan toplu merasimlerde katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcıların, kendilerinden talep edilen bilgileri içtenlikle ve doğru bir şekilde yanıtladıkları varsayılmaktadır. Bu araştırma, çalışmanın insan faktörüyle sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Afet Kavramı ve İlgili Kavramlar

1.1.1. Afet Kavramı

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (WHO) “**afet**”, "Kurumun yeteneklerini ve kapasitesini aşan, normal işleyişi bozan, dış yardım gerektiren, beklenmeyen, ani bir ekolojik olay" olarak tanımlamaktadır (World Health Organization, 2015). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ise afeti, "Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay" olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2025).

Araştırmacılar, genellikle afetin doğasında iki temel özellik olduğunu kabul etmektedir. Birincisi, çok fazla zarar vermesidir, ikincisi ise ani ve şiddetli olmasıdır (Dorasamy, Raman ve Kaliannan, 2013). Afetler; can kaybı, yaralanma ve sağlık sorunlarına neden olurken, barınma, iletişim ve ulaşım gibi temel hizmetleri aksatır. Bireyler geçim kaynaklarını yitirir, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanır ve yerinden edilerek sosyal bağlarını kaybedebilir. Bu durum, kısa ve uzun vadede maddi ve psikososyal sorunlara yol açar. (Kaya Kılıç ve Uğur, 2022).

1.1.2. Afet Çeşitleri

Afetler genel olarak “doğal afetler ve insan kaynaklı afetler” olarak ikiye ayrılır (Altun, 2016: Shaluf, 2007). **Doğal afetler**, “Deprem, sel, heyelan, çığ, kuraklık, fırtına, dolu, hortum, göktaşı düşmesi gibi oluşumu engellenemeyen jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, klimatolojik, biyolojik veya kaynağı dünya dışında olan tehlikelerden kaynaklanan doğa olaylarının sonuçlarına verilen genel addır”. **İnsan kaynaklı (beşerî) afetler**, “Politik ve insan faktörlerinin etkin olduğu savaşlar, terör eylemleri, göçler, endüstriyel kazalar gibi olaylar ve bunların doğurduğu sonuçların tümüdür” (AFAD, 2025). Afetleri doğal ve insan kaynaklı afetler olarak ikiye ayırmak bazen yanıltıcı olabilmektedir. Örneğin, inşaat yönetmeliğine uygun bir yapılaşma, deprem veya sel afetinin yıkım gücünü, alınan önlemler yangın afetinin tahribatını önemli derecede azaltabilir (Koç Kanca, 2023). Nitekim AFAD’ın afet tanımında, “Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.” denilmektedir (AFAD, 2025).

Doğal afetleri engelleyecek bir teknolojiye yoktur fakat hangi doğal afetin hangi bölgelerde daha fazla gerçekleştiğine dair önemli bir bilgi birikimi mevcuttur. Afetlerin tamamen önüne geçilemese de bu bilgi sayesinde afetlere karşı önlemler alınabilmekte, yasal düzenlemeler, denetlemeler ve bilişsel farkındalık sayesinde afetlerin meydana getirdiği etkiler azaltılabilmektedir. Bu sebeple gelişmiş ülkelerde, afetlere karşı daha çok önlem alınabildiği için edilen ölüm sayısı, az gelişmiş ülkelere nazaran daha azdır (Steinberg, 2006).

Dünya çapında hem doğal hem de insan kaynaklı afetler giderek artmakta ciddi düzeyde jeolojik ve demografik değişimlere yol açmaktadır. Türkiye’de de hem sismik, topografik ve iklim sebebiyle doğal afetler yaşanmakta hem de plansız ve hızlı büyüme, sanayi kuruluşları, çevre ülkelerdeki nükleer santraller ve jeopolitik konum gibi özellikleri sebebiyle insan kaynaklı afetler sık sık meydana gelmektedir (Laçiner ve Yavuz, 2013: 115). Verdiği zararın miktarına göre sırasıyla Türkiye’de deprem, heyelan, sel, kaya düşmesi, çığ ve orman yangınları yaşanmaktadır (Kundak ve Kadioğlu, 2011: 5). Fakat günümüzde çölleşme ve iklim değişiklikleri, iklimsel afetleri arttırdığı için hem dünyada hem Türkiye’de, orman yangınları daha sık görülmeye başlanmıştır (Kaya Kılıç ve Uğur, 2022).

1.1.3. Orman Yangınları

Orman yangını; “Orman alanlarında doğal, insan ihmali ya da başka nedenlerden kaynaklanan yangın” şeklinde tanımlanmaktadır (AFAD, 2025). Orman yangınları hem doğal hem de insan kaynaklı afet sınıflandırmasında yer alabilen hibrit afetlerdir (Dağıstanlı ve Gencer, 2023). Orman yangınlarına yol açan **doğal sebepler;** güneş, aşırı sıcaklık, yıldırımlar, rüzgârlı havada kuru dalların birbirine sürtünmesi, **insan kaynaklı sebepler;** ihmal ve dikkatsizlik, havai fişekler, söndürülmemiş sigara ve kibritin yere atılması, ormana yakın yerlerde ot veya anız yakılması, şişe gibi cam maddelerin ormana bırakılması, sabotaj ve terör faaliyetleri, alan genişletmek için ormanın bilerek yakılması gibi durumlardır (Abay vd., 2022). Orman yangınları, binlerce hektar araziye yok etmekte, hayvanları öldürmekte, doğal yaşamı tahrip etmekte, insan hayatını tehdit etmekte, bireylerde fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açmakta, toplumsal ilişkilere zarar vermekte ve toplumsal hizmetleri kesintiye uğratıp kaynak kaybına neden olmaktadır (Goldmann ve Galea, 2014; Lindenmayer ve Taylor, 2020)

NASA’ya göre, iklim değişikliği ile orman yangınları arasında güçlü bir ilişki vardır. Küresel ısınmayla birlikte, sıcak hava dalgaları daha uzun ve sık olmakta, kuraklık artmakta ve bu durum yangınları arttırmakta, daha büyük ve uzun süreli olmasına sebep olmaktadır. Fosil yakıt kullanımı, sanayileşme, ormansızlaştırma atmosferdeki sera gazı yoğunluğunu artırmakta, bu da küresel sıcaklıkların yükselmesine neden olmaktadır. Artan sıcaklıklar ve azalan nem

oranı, ormanları daha kuru ve yanmaya müsait hale getirmektedir. Aynı zamanda, tarım faaliyetleri ve altyapı genişlemesi gibi uygulamalar da orman ekosistemlerini parçalayarak yangın riskini artırmaktadır (NASA. t.y. Wildfires and climate change. NASA Science. <https://science.nasa.gov/earth/explore/wildfires-and-climate-change/>) (Erişim tarihi: 24.05.2025)

Aşağıda son 30 yılın en büyük orman yangınları tablosu verilmiştir.

Tablo 1.1 Dünya Çapında Son 30 Yılda Meydana Gelen En Büyük Orman Yangınları

Yıl	Ülke	Etkilenen alan
1997	Endonezya	9.7 milyon hektar
2003	Avustralya	160 bin hektar
2007	Yunanistan	270 bin hektar
2010	Rusya	2.3 milyon hektar
2017	Portekiz	45 bin hektar
1019	Brezilya	900 bin hektar
2019	Avustralya	18 milyon hektar
2020	ABD (Kaliforniya)	4.3 milyon hektar
2021	Türkiye	150 bin hektar
2023	Kanada	17 milyon hektar

Kaynak: Wikipedia. (t.y.). https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wildfire (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2025)

1.1.4. Türkiye’de Orman Yangınları

Türkiye’de 23 milyon hektarlık ormanlık alan vardır. Ormanlık alan sıralamasına göre ilk sırada Karadeniz bölgesi gelmektedir. Fakat Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Akdeniz, Ege ve Marmara bölgeleri küresel ısınmanın da etkisiyle yangına en riskli bölgelerdir (İnanç ve Aydın, 2019). Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de orman yangınları en çok, insan kaynaklıdır. (Bingöl, 2017). Bununla birlikte özellikle Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgelerinde, yazın sıcaklığın 40 derecenin üzerine çıkması, nemin %10'lara düşmesi, yanıcı kızılcım ağaçlarından oluşan bitki örtüsü, engebeli arazi gibi doğal sebepler, yangının daha sık görülmesine ve başa çıkılamaz boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır (Ertuğrul, 2010: 105; Mol, 1993: 72-75). 2021 yılında Türkiye’de meydana gelen orman yangınları, yaklaşık 139.503 hektar alanda etkili olmuş ve “Son 21 yılın en büyük yangın dönemi” olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde, yangından en fazla etkilenen iller sırasıyla Antalya (60.358 hektar), Muğla (43.101 hektar), Mersin (9.661 hektar) ve Adana (7.699 hektar) olmuştur (Ergün, 2023).

1.1.5. 2021 Manavgat Yangını

Antalya ilinin doğusunda yer alan Manavgat, 2.283 km² yüzölçümü ve yaklaşık 253 bin nüfusuyla bölgenin en büyük ilçelerinden biridir. Kuzeyde Isparta (Sütçüler), ve Konya

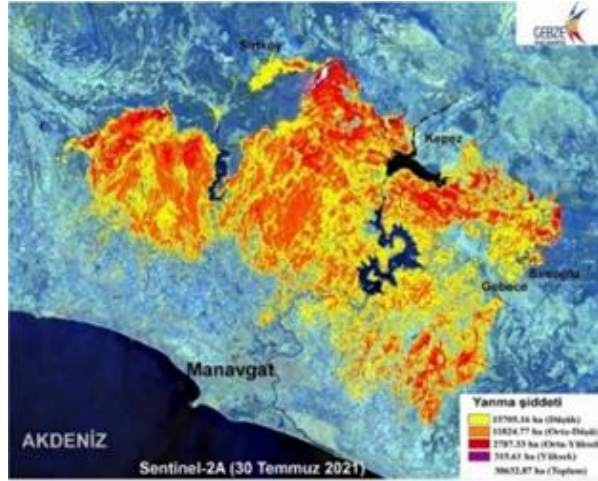
(Derebucak), doğuda İbradı, Akseki, Gündoğmuş ve Alanya, batıda ise Serik ilçesiyle çevrilidir. Kuzeyinde Toros Dağları ve güneyinde Akdeniz olan ilçenin iklimi yazları sıcak ve kurak, kışları ılıman ve yağışlı olan Akdeniz iklimidir. İlçe, 64 km sahil şeridiyle, ormanlık alanlarıyla, içinden geçen Manavgat Irmağı ve nehir üzerindeki Manavgat şelalesiyle doğal ve turistik açıdan önem kazanmaktadır. Tarihi M.Ö. 6. yüzyıla kadar uzanan ilçe, Side ve Selge gibi antik kentlere ev sahipliği yapar. Tarım, hayvancılık, turizm ve gıda sanayisi ilçenin başlıca ekonomik faaliyetleri arasında yer alır.

Şekil 1.1 Antalya İli ve İlçeleri Haritası

Wikipedia. (t.y.). *Antalya* [Wikipedia sayfası]. Erişim adresi – <https://tr.wikipedia.org/wiki/Antalya> (Erişim tarihi: 25 Mayıs 2025)

2021 yılında Manavgat'ta, Türkiye tarihinin en büyük orman yangınlarından biri meydana gelmiştir. 28 Temmuz 2021'de başlayan ve yaklaşık 10 gün süren yangın, kısa sürede geniş bir alana yayılarak hem doğal yaşam hem de yerleşim yerlerini tahrip etmiştir. Günler süren müdahaleler sonucunda kontrol altına alınan yangın, ekosisteme ciddi zarar vermiş ve birçok insanın evsiz kalmasına neden olmuştur (AFAD, 2021). Yangının hızla büyümesinde şiddetli sıcak, kuvvetli rüzgâr, topoğrafya (eğimli arazi), kızılçam ağaçları ve orman ölü örtüsü etkili olmuştur (Kaya Kılıç ve Uğur, 2022). Antalya'nın beş ayrı ilçesini etkileyen yangında yaklaşık 60.000 hektarlık orman yok olmuş, 59 mahalle zarar görmüş, 7 vatandaş vefat etmiştir (Deniz ve Hiç, 2022: 20). Yaklaşık 15.000 hektarlık tarım arazisi, 300 büyükbaş, 3.000 küçükbaş hayvan ve 2.500 civarında bal kovanı yanmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021'den akt. Alkın, 2022: 79).

Şekil 1.2 Manavgat Orman Yangını Etki Alanı Haritası

2021 Gebze Teknik Üniversitesi. (2021). *2021 Manavgat orman yangını etki alanı haritası* [Harita]. Gebze Teknik Üniversitesi. <https://www.gtu.edu.tr/icerik/8/12549/display.aspx>

Aynı anda birçok yerde yangın çıkması, personel ve araç-gereç eksikliği, hava desteğinin yetersizliği, kurumlararası iletişim sorunları ve yardım hizmetlerinde yaşanan karmaşa yangınla mücadeleyi zorlaştırmasına rağmen, OBM (Orman Bölge Müdürlüğü), AFAD, Kızılay, belediye gibi kamu kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) fedakârca çalışmış, bölge halkı ve gönüllü vatandaşlar da yangınla mücadele eden görevlileri her aşamada, maddi ve manevi olarak desteklemişlerdir (Savaş ve Genç, 2024).

Geçimin büyük bir kısmının tarım ve hayvancılıktan sağlandığı Manavgat yangın bölgesinde zeytin, turuncgil ve diğer meyve bahçeleri yanmış, seralar ve tarım aletleri yok olmuştur. Vatandaş ormancılıktan ve defne, kekik, adaçayı gibi bitkilerden elde ettiği gelirden mahrum kalmıştır. Bu kayıplar bölge halkına ekonomik olarak büyük zarar vermiş, ayakta kalabilmek için yardıma muhtaç hale getirmiştir (Kalem, vd., 2022: 43-45; Deniz ve Hiç 2022: 20). Yangın ayrıca tarihî ve kültürel mirası yok etmiş, canlıların biyolojik çeşitliliğine ve yaşam alanlarına zarar vererek ekolojik dengeye zarar vermiştir (Kavgacı ve Başaran, 2023).

Köçer ve Aslan (2023), Manavgat yangını ile ilgili yaptıkları çalışmada, yangın esnasında bazı vatandaşların köylerini tahliye etmekte zorlandıklarını, kendi imkanlarıyla evlerini kurtarmaya çalıştıklarını, hayvanlarını terk etmek istemediklerini tespit etmişler ve bu durumun sebeplerini, avantaj ve dezavantajlarını tartışmışlardır. Ayrıca çok fazla yardım malzemesi geldiğini fakat dağıtımın iyi organize edilemediğini, bazı noktalara bırakılan malzemelerin telef olduğunu veya bazı kişilerce istismar edilip stoklandığını saptamışlardır.

1.2. Afetlerin Psikolojik Etkileri

Ani can ve mal kayıplarına neden olan, günlük rutini bozan ve yaşam standardını değiştiren afetler, bireylerde korku, panik, şok, çaresizlik, ümitsizlik, gerginlik, öfke, ağlama,

içe kapanma, hayatın anlamsızlaşması, intihar düşüncesi, unutkanlık, tepkisizlik, uyku bozukluğu, kâbus görme, en ufak bir sestten irkilme, olayı sık sık hatırlayıp zihninde canlandırma, aynı tehlikeyi tekrar yaşama endişesi, olayı hatırlatan şeylerden kaçınma, aile ve toplumsal ilişkilerde gerginlik ve suç işleme eğiliminin artması gibi psikososyal tepkilere sebep olabilir (Tuncay, 2004:10-17; Kukuoglu, 2018; Tedeschi ve Calhoun, 2004) Bu tepkiler, afetzedelerin çoğunda, zaman içerisinde, kısa veya uzun vadede azalarak sonlanır fakat bazı afetzedelerde “**Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), Anksiyete ve Depresyon**” gibi tedavi gerektirecek boyuta ulaşabilir (Bonanno vd., 2010: 1-49).

TSSB, kişinin yaşamını tehdit eden, ağır ve sarsıcı bir olaya maruz kalması ya da tanıklık etmesinin ardından gelişebilen ruhsal bozukluktur. Klinik gözlemler, TSSB’nin doğal afet mağdurlarında, savaş mağdurlarında, trafik kazası geçirenlerde, şiddet mağdurlarında ve ani yakın kaybı yaşayanlarda daha sık görülebileceğini, ortaya koymuştur (Özgen ve Aydın, 1999). Yapılan araştırmalar, orman yangınlarına maruz kalan bireylerde de travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gelişme riskinin anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. (To, Eboreime ve Agyapong, 2021). TSSB nin belirtileri şunlardır;

***Yeniden yaşama:** Travmatik olayın istenmeden zihinde tekrar canlanması, sık kabuslar, olayla ilgili geri dönüş (flashback) durumları.

***Kaçınma:** Travmayı hatırlatacak kişi, yer ve durumlardan bilinçli uzak durma, saldırgan davranışlar, madde kullanımı, dış dünyadan uzaklaşma.

***Aşırı uyarılma:** Uyku bozukluğu, konsantrasyon güçlüğü, tetikte olma ve öfke patlamaları. Bu belirtiler üç aydan kısa sürerse “akut”, daha uzun sürerse “kronik” TSSB adı verilir (American Psychiatric Association, 2013)

Yapılan araştırmalarda afet sonucu yaşanan psikolojik sorunların, bazı demografik değişkenlere göre değiştiği ve yaşanan kayıpların travma sonrası stresin temel belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli (2024) tarafından 2021 Manavgat yangınından kurtulan 245 yangınzede ile yürüttükleri bir çalışmada, katılımcılarda yüksek düzeyde TSSB'ye rastlanmıştır; kadın olmak, düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip olmak, çiftçilikle uğraşmak, evinin ağır hasar görmesi ve prefabrik konutlarda yaşamak gibi faktörlerin TSSB riskini artırdığı belirlenmiştir. Yine yapılan çalışmalar, afet sonrası TSSB nun, evli olmayan bireylerde evli olanlara göre çok daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Özdemir vd., 2015). Afet sırasında yaralanma ve ölüm oranları yaşlılarda daha fazla olmakta fakat afetten kurtulmuş olan yaşlılar, yaşadıkları benzer problemler sebebiyle psikolojik dayanıklılıkları artmış olduğu için genç nüfusa göre afet karşısında daha dirençli olabilmektedir (Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli, 2024).

Ayrıca afet sonrası çadırda veya prefabrik konutta kalmak afetzedelerin yaşadıkları travmayla başa çıkmalarını zorlaştırabilir (Miller vd., 2012). Nitekim Japonya’da yapılan bir araştırmada, afet sonrasında prefabrik konutlarda kalanlarda depresyon riskinin diğerlerine göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Sasaki vd., 2018).

Afetlerde insanlar, görmeye alışkın olduğu, aidiyet duygusuyla bağlandığı ve kimliğinin bir parçası olarak gördüğü mahallelerini, bahçelerini, evlerini, eşyalarını, fotoğraflarını, çeyizlerini vb. kaybetmektedirler. Bu durum bireyde kimlik algısının kaybına, derin kedere ve ruhsal sıkıntıya sebep olmaktadır. Literatürde bu duruma **“Solastalji”** denilmektedir (Alaca, 2023: 471-472; To, Eboreime ve Agyapong, 2021). Öyle ki bazen afetzedeler için bu manevi kayıplar, maddi kayıplardan daha çok öneme sahip olabilmektedir (Alston, Hargreaves ve Hazeleger, 2018). Özellikle Akdeniz kuşağındaki kırsal nüfus için orman, varoluşsal bir anlam taşımaktadır. Bu sebeple vücudunda yanık oluşmasa bile yangın, bireyin adeta “ciğerini dağlamakta” ve hayattan soyutlamaktadır (Alkın, 2022). Ayrıca yangın, sel, kirlilik gibi afetler, ekolojik dengeye zarar vermekte ve iklim değişikliğine sebep olmaktadır. Yapılan araştırmalarda bu durumun bireyleri psikolojik olarak olumsuz etkilediği görülmüş ve **“Eko-Anksiyete”** olarak nitelendirilmiştir (Tanveer vd., 2024; To, Eboreime ve Agyapong, 2021). Afetler, doğrudan etkilenenlerin yanı sıra olaya tanık olan, yardım eden ya da medyadan haberdar olan kişilerde de psikolojik etkiler bırakabilir; bu duruma literatürde **'dolaylı travmatizasyon'** denilmektedir (Yılmaz, 2007). Araştırmalar yangında dumana maruziyetin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ortaya koymakta (Eisenman ve Galway, 2022). Afetzedelerin, evcil hayvanlarını geride bırakmamak için riskli davranışlar sergileyebildikleri; hayvanlarını terk eden bireylerde ise keder, depresyon ve TSSB gibi sorunlar görülebildiğine dair tespitler vardır (Chadwin, 2017).

Sosyal destek ağları, afet sonrası bireylerin psikolojik iyilik halleri üzerinde önemli bir rol oynar. Bu ağların zarar görmesi, izolasyon, yalnızlık duygusu ve strese neden olabilir. Desteksiz kalan bireyler, travmalarıyla yalnız başa çıkmak zorunda kalır ve bu durum çaresizlik, umutsuzluk duygularını artırarak TSSB riskini yükseltir. Buna karşılık, algılanan aile, halk ve devlet tarafından verilen **psikososyal destek**, iyileşme sürecini olumlu etkiler (Norris vd., 2005; (Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli 2024; Aksoy ve Kabasakal, 2023). Afetin başlangıcında akut destek, aile veya en yakın bireyler veya yardım için gelen kişiler tarafından da verilebilir. Buna **Psikolojik İlk Yardım (PİY)** denir. PİY profesyonellik gerektirmeyen, görevli veya gönüllülere hızlı bir eğitimle öğretilen, uygulandığı taktirde TSSB gibi problemleri önleyebilen etkili bir yöntemdir (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021: 252).

Son zamanlarda yapılan çalışmalar, afet veya travmatik olaylardan kurtulan birçok bireyin bu deneyimlerinden yeni şeyler öğrenerek ve güçlenerek çıkabildiğini de göstermiştir. Buna literatürde “**Travma Sonrası Büyüme**” (TSB) denir. Yani, afet sonrasında hayatta kalan bazı bireyler hayatı daha fazla takdir edip şükran duyarak maneviyata yönelebilir, Yaratıcı ile bağ kurarak dini başa çıkma yöntemlerini kullanabilirler. Afetzedeler, zor şartlarda da yaşayabildiklerini fark ederek kişisel güçlerinin bilincine varabilir; afetten sonraki hayatlarını kabullenip yeni yaşam amaçları edinerek, sarsılan aile bağlarını güçlendirip sosyal değerlere daha çok sarılarak TSB yaşayabilirler (Polat vd., 2023: 399).

Din ve maneviyat ile TSB arasından yakın ilişki vardır. Çünkü birçok dinde hayatta karşılaşılan acılara karşı, sabır, şükür, mükafat, yardımlaşma, arınma, Tanrıya yaklaşma gibi öğretiler vardır. Bu sebeple dinler, binlerce yıldır acıya anlam yükleyerek travmaya karşı dayanıklılığı arttıran ve TSB’yi destekleyen önemli bir etken olmuştur (Hart vd. 2020). Afet sonrasında alınan sosyal destek de TSB’yi desteklemektedir. Sosyal destek, afetzedenin karşı tarafın bakış açısıyla olayı yeniden değerlendirmesini ya da benzer deneyimi olan kişileri örnek almasını sağlar ve afetzedeyi psikolojik olarak rahatlatır (Tedeschi vd. 2018, s. 49-50).

1.3. Pozitif Psikoloji Bağlamında Kültürel Erdemler

Modern toplumda, yaşam konforu ve maddi imkânlar artmasına rağmen mutluluk düzeyi artmamış, aksine modern insanın yaşam memnuniyeti azalmış ve depresyon, anksiyete, panik atak gibi hastalıklarla mücadele daha da artmıştır. Bu durum, maddiyatın ve konforun tek başına insanı mutlu etmeye yetmediğini açıkça göstermiştir (Diener ve Seligman, 2002). Bu sebeple psikolog ve psikiyatristler, psikolojik iyi oluşun (well-being) ve mutluluğun nasıl artırılabilirliği konusunda yeni arayışlara yönelmişler ve alternatif psikolojik yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşımlardan biri olan “**Pozitif psikoloji**”, 1998 yılında Martin Seligman’ın Amerikan Psikoloji Derneği (APA) nin başkanlığını yaptığı dönemde ortaya çıkmıştır. Seligman (2011), psikolojinin yalnızca ruhsal bozuklukları tedavi etmeye değil, bireylerin güçlü yönlerini ve potansiyellerini keşfederek psikolojik iyi oluşlarını ve mutluluklarını arttırmaya odaklanması gerektiğini savunmuştur.

Erdem kelimesi, Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde “Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı” olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.). Pozitif psikoloji perspektifinden bakıldığında erdemler, bireylerin daha doyumlu ve anlamlı bir yaşam sürmelerine katkıda bulunmakta, psikolojik dayanıklılığını ve iyi oluşunu arttırmakta, stres düzeyini düşürmekte ve sosyal ilişkilerini güçlendirmekte ve mutluluğunu arttırmaktadır (Haidt, 2006). Erdem ve bilgelikle insan kendine hâkim olur, kendini

gerçekleştirir ve erdemlere uygun hareket ederek en büyük amacı olan mutluluğa ulaşılır (Gülmez, 2020). Dayanışma ve yardımseverlik gibi erdemler, bireyin toplumla daha güçlü bağlar kurmasına ve yalnızlık hissinin azalmasına katkı sağlar. Maneviyat, yaşamda anlam bulmayı kolaylaştırarak psikolojik iyi oluşu destekler ve zorluklarla baş etmeyi kolaylaştırır. Kanaat, şükür ve sabır gibi erdemler ise bireyin daha esnek ve dirençli olmasına, sahip olduklarına odaklanarak huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesine yardımcı olur (Diener ve Seligman, 2002; Wood, Froh ve Geraghty, 2010).

Bu çalışmada, Türk toplumunda yaygın kültürel erdemler arasında yer alan yardımseverlik, maneviyat ve kanaatin, Manavgat yangın afeti sonrasında, bireylerde ortaya çıkan psikolojik stres ile olan ilişkisi ve bu erdemlerin, bireylerin yangınla baş etmedeki rolleri incelenmiştir. Bu doğrultuda, ilgili literatürün burada sunulması uygun görülmüştür.

1.3.1. Yardımseverlik (Altruizm)

Pozitif psikolojinin önem verdiği temel erdemlerinden biri olan **yardımseverlik (altruizm)**, bireyin başkalarına karşı gönüllü ve özgeci davranışlar sergilemesi olarak tanımlanır (Peterson ve Seligman, 2004). Yapılan araştırmalara göre yardım etme davranışı psikolojiye iyi gelmektedir. Yardım eden kişi, yardım faaliyetleri sırasında kendi problemlerinden uzaklaşarak psikolojik olarak rahatlayabilir ve bu sayede kendi sorunlarıyla daha kolay baş edebilir. Türkiye'de 778 üniversite öğrencisiyle yapılan bir araştırmada, başkalarına yardım eden bireylerin kendilerini daha değerli hissettikleri, problemlerinden uzaklaştıkları, stresle daha iyi başa çıktıkları ve genel olarak sorunlarını daha kolay yönetebildikleri belirlenmiştir (Kasapoğlu, 2024). Benzer şekilde, Mellor ve arkadaşları (2008), Avustralya'da 1219 kişiyle gerçekleştirdikleri çalışmada, gönüllü olarak yardım kuruluşlarında çalışmanın öznel iyi oluş ve iyimserlik ile olumlu yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Afet zamanlarında bazı afetzedeler, kendileri krizden henüz kurtulamamış olsalar bile başka afetzedelere yardım için koşabilirler. Krizle mücadelede sorumluluk alan afetzedeler kendi krizleriyle daha kolay başa çıkabilir ve yaşadıkları acil durum sebebiyle kaybolan kontrol duygularını yeniden kazanabilirler (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021: 252). Nitekim Amerika'da Katrina ve Rita kasırgalarından kurtulanlarla ilgili yapılan bir araştırmada, bazı afetzedelerin, afet sonrasında yardım çalışmalarında gönüllü olarak çalıştıklarını söyledikleri ve "Başka insanlara yardım etmek için o kadar çok şey üstlendim ki, bu benim yaşadıklarımı bastırdı." dedikleri tespit edilmiştir (Tausch vd., 2011).

Yardım etme davranışı Yardım alan kişinin psikolojisi açısından da önemlidir. Kişi aldığı destek sayesinde yalnız olmadığını hisseder, ihtiyaçlarını karşılayarak maddi ve

psikolojik rahatlama yaşar, bu da sorunlarla baş etmesini kolaylaştırır. Fakat yardım etme davranışı yardım alan birey için her zaman olumlu sonuçlanmayabilir. Mesela başkalarına göstererek veya karşılık bekleyerek yapılan bir yardım, yardım alanı rencide edebilir ve kendine olan özsaygısını zedeleyebilir (Aytan, 2013: 35). Ölçüsüz ve aşırı yapılan yardım ise, yardım alan birey üzerinde tembelliğe veya bağımlı bir kişilik geliştirmeye sebep olabilir (Silvera, 1996). İnsanlar, gerçekten yardıma muhtaç olsalar bile aciz görünmek, borçlu hissetmek, yük olmak istememek, problemini kendi çözmek istemek ya da utangaçlık gibi kişilik özellikleri nedeniyle yardım almaktan kaçınabilir (DePaulo, 1983:5).

Afetlerde yaşanan can kaybı, yaralanma ve maddi kayıplar nedeniyle birçok kişinin aynı anda yardıma muhtaç hale gelmesi, yardımlaşma çalışmalarının daha yoğun yaşanmasına sebep olur. Afet bölgesine devletten, yardım kuruluşlardan ve halktan çok miktarda yardım malzemesi ve yardım gönüllüleri gelebilir. Dolayısıyla bir kaos yaşanmaması açısından afet durumlarında, yardım çalışmalarının organizesinde son derece dikkatli olmalıdır. Çünkü bu yardımlar şeffaf, adil, rencide etmeden ve kültürel hassasiyetlere uygun şekilde dağıtılmazsa en cömert yardım bile afetzedelerin birlik beraberlik duygusunu zedeleyebilir (Bonanno vd., 2010).

Yardımseverlik ve şükür erdemleri arasında nasıl bir ilişki olduğuna dair de araştırmalar yapılmış ve yardımseverliğin, bireylerin şükür duygusunu artırdığı tespit edilmiştir. Örneğin, Emmons ve McCullough (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, bireylerin başkalarına yardım ettiklerinde şükür duygularının arttığı bulunmuştur. Diğer yandan, şükür duygusunun da yardımseverliği teşvik ettiğini gösteren araştırmalar mevcuttur. Algoe ve Haidt'in (2009) çalışmasına göre, şükran duygusu sosyal bağları güçlendirmekte ve bireylerin yardım etme eğilimlerini artırmaktadır. Yardım ettikçe şükran duygusu artmakta, bu da bireylerde daha fazla yardım etme motivasyonu doğurmaktadır. Ayrıca araştırmalar, yardım alan bireylerin minnettarlık duygusuyla ileride başkalarına yardım etme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bartlett ve DeSteno'nun (2006) çalışmasında, minnettarlığın hem yardım eden kişilere hem de tanımadık bireylere karşı yardım davranışını artırdığı bulunmuştur.

Yardımlaşma aynı zamanda toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmekte, önyargıları ve toplumsal gruplaşmaları azaltmakta, birlik beraberlik duygularını pekiştirmektedir. 17 Ağustos Marmara depremiyle ilgili yapılan nitel bir çalışmada bir katılımcının şu sözleri bu gerçeği yansıtmaktadır “Ben kendime söz verdim, bir daha o küpeli gençleri, şalvarlı ve sakallı gençleri, ojeli kızları tenkit etmeyeceğim. Benim kardeşimin cenazesini enkazdan bir sakallı gençle bir küpeli genç çıkardı.” (Küçükcan ve Köse, 2000).

Dindarlığın yardımseverliğe etkisi üzerine yapılan araştırmalarda, dinlerin genellikle yardım etmeyi, şefkatli ve adaletli olmayı teşvik ettiği görülmektedir. Bu nedenle dindar

bireyler ve dini kurumlar, özellikle zor zamanlarda yardım faaliyetlerinde sıkça yer almaktadır. Ancak araştırma bulguları dindarlık ile yardım etme davranışı arasında hem olumlu hem de olumsuz ilişkiler ortaya koymuştur. Bu farklılıklar, bireylerin özelliklerine, koşullara, yardım türüne ve dindarlığın boyutlarına göre değişebileceği şeklinde yorumlanmıştır (Ayten, 2013: 94–103). Ayten (2013), Türkiye’nin yedi bölgesinden 32 ilde 911 kişiyle yaptığı çalışmada, dindarlık ile empatik eğilim, yardım etme ve diğerkâmlık arasında anlamlı ve olumlu ilişkiler bulmuştur. Yapılan bir araştırmada ise, kişisel menfaatler için dine yönelmek anlamına gelen “dış güdümlü dindar” lığın yardımlaşmayı olumsuz etkilediği, herhangi bir menfaat için değil de samimi şekilde dine bağlı olmak anlamına gelen “iç güdümlü dindar” lığın yardımlaşmayı olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır (Watson vd., 1984:211).

1.3.2. Maneviyat (Spirituality)

Maneviyat, genellikle fiziksel dünyanın ötesinde, aşkın ve kutsal bir gerçekliğin var olduğuna dair inancı ifade eder (Ekşi, Kaya ve Çiftçi, 2016). Maneviyat ve din sık sık birlikte anılsa da bazı araştırmacılar maneviyyatın seküler düzeyde de deneyimlenebileceğini belirtmiş; bireylerin yoga ve meditasyon gibi yöntemlerle kendini daha büyük bir bütünün parçası olarak görüp manevi rahatlama yaşayabildiklerini ifade etmişlerdir. (Zinnbauer, Pargament ve Scott, 1999). Pozitif psikoloji yaklaşımında maneviyyat önemli bir erdemdir. Çünkü maneviyyat, yaşamın anlamını ve amacını keşfetmeye yardımcı olur, zorluklara karşı direnç kazandırır, empati, yardımlaşma, şükretme ve affetme gibi erdemleri teşvik ederek bireylerin duygusal iyilik hallerini ve dayanıklılıklarını artırır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000).

İnsan, yaşamı boyunca “Bunun anlamı ne?”, “Neden?”, “Nasıl?” gibi sorularla hayatın ve olayların anlamını keşfedip belirsizlikten kurtulmaya çalışır. İnsan bu sorulara cevap verebildiği sürece huzurludur ve hayatını anlamlı ve yaşamaya değer bulur. Özellikle ölüm ve ölümün yakınlığının hissedildiği afet, kaza, hastalık gibi deneyimler, insanın bu dünyada “geçici, fânî” olduğu gerçeğiyle yüz yüze gelmesine, hayatı sorgulamasına, varoluşsal bir anlamlandırma ihtiyacı duymasına yol açar (Cesur, 2021). Yaşanan bu acıların bir sebebi ve anlamı olmalıdır diye düşünen insan “*Neden ben? Ben bunu hak ettim mi? Bu doğal bir olay mı? Bu kendimi geliştirmek için bir ders ve fırsat mı? Bu ilahi gücün bir takdiri ve planı mı yoksa cezası veya uyarısı mı?*” gibi sorulara cevap arar. Böylece öz saygısını korumaya ve olayları tahmin ve kontrol ederek güvende olmaya çalışır (Küçükcan ve Köse, 2000). Olumsuzluklara anlam yükleyebilmek, bireyin bu durumlarla daha kolay başa çıkmasını sağlar; ancak anlam bulamayan birey, psikolojik boşluk yaşayabilir ve hayatını anlamsız görüp yaşamaya değer bulmayabilir.

Frankl (2022), insanın yaşamı anlamlı bulabilmesi için bir **anlam arayışında** olması gerektiğini, bu anlamın ise sevgi, ideal ya da dini inanç gibi çeşitli kaynaklardan gelebileceğini belirtmiştir. Anlam yitimiyle oluşan “varoluşsal boşluk”tan kurtulmak için, acılarla dolu olsa bile hayatın bir anlam taşıdığını hissedebilmenin önemli olduğunu savunmuştur. Nitekim Nietzsche’nin “Yaşamak için bir nedeni olan kişi hemen her şeye katlanabilir!” sözü, bu düşünceleri destekler niteliktedir. Frankl aynı eserinde şöyle anlatmaktadır; “Eşi ve altı çocuğu vefat eden dindar bir danışanıma terapi esnasında şunları söyledim; ‘Çektiğin acılarla günahlarından arınabilir ve böylece çocuklarını tekrar cennette görebilirsin. Zebur’da Tanrı’nın hiçbir gözyaşını unutmadığı yazmıyor mu? Belki de çektiklerinin hiçbirisi boşa değildi.’ Danışanım yeni bir bakış açısı kazandı ve çektiği acıların anlamını keşfederek teselli buldu.” Frankl bu hadiseyle, dini inanç ve maneviyatın, dindar bireylerin hayatını anlamlandırma ve iyi oluşlarını arttırmadaki önemine dikkat çekmiştir.

Yapılan araştırmalarda, maneviyatın, dini inanç ve uygulamalara önem veren insanların, sosyal, psikolojik ve fiziksel açıdan diğer insanlara göre daha sağlıklı bir yaşama sahip oldukları tespit edilmiştir (Cohen ve Koenig, 2003). Yapılan bir araştırmada dindarlık düzeyi yüksek olan bireylerde, bağışıklık sistemi zayıflığı, kanser gibi hastalıklara yakalanma oranının daha az olduğu, tansiyon ve kolesterol oranlarının daha düşük olduğu, sigara içme oranının daha az olduğu ve daha uzun süre yaşadıkları bulgulanmıştır (Koenig, 2004).

Literatürde bireyin strese sebep olan olaylarla mücadelesine “**başa çıkma**” denilmektedir. Bireyin stres oluşturan durumu değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya çalışıp alternatif çözümler geliştirmesine **problem odaklı başa çıkma**, bireyin, stres oluşturan durumu değiştiremeyeceğini düşünüp, kaçınma ve inkâr gibi teknikler kullanarak olayla ilgili algılarını değiştirip rahatlamaya çalışmasına **duygu odaklı başa çıkma**, bireyin, başka insanlardan gelen sosyal desteği kullanarak yaşadığı stresten kurtulmaya çalışmasına da **ilişki merkezli, toplulukçu başa çıkma** denilmiştir (Lazarus ve Folkman, 1984; Wong, Wong ve Scoth, 2006).

Hayatta karşılaşılan problemlerle mücadele için dini inanç ve uygulamaların kullanılmasına ise “**dini başa çıkma**” denilmiştir (Koenig, Pargament ve Nielsen, 1998). Dini başa çıkma konusunda öne çıkan en önemli isim olan Kenneth Pargament (2001), yaptığı çalışmalar sonucunda, zorluk, tehdit veya kayıp yaşayan bireylerin uyguladığı 27 farklı başa çıkma yöntemi içinde en etkili olanının dini başa çıkma yöntemi olduğunu tespit etmiş ve dini başa çıkmanın, birey üzerinde beş önemli işlevi olduğunu söylemiştir;

1. Anlam arayışına cevap verme: Din, bireyin yaşadığı zorlukları bir sebebe bağlayıp yorumlamasına, dolayısıyla kaybolan veya eksilen anlamı tekrar kazanmasına yardımcı olur.

2. Kontrol hissini sağlama: Problemler karşısında kontrolü kaybettiği hissiyle panik yaşayan birey, her şeyin ilahi iradenin kontrolünde olduğunu düşünerek rahatlar.

3. Manevî teselli verme: Aşkın bir güce yönelme hissi, üstesinden gelinemeyen problemler karşısında bireyin ruhunu besler, manevi olarak rahatlatır ve teselli eder. Örneğin

4. Yakınlık ve sosyal etkileşim sağlama: Din, bireyi Allah'a ve diğer bireylere yaklaştırır, sosyal ilişkilerini güçlendirerek daha anlayışlı ve merhametli olmasını sağlar.

5. Hayatı dönüştürme: Din, bireyin problemleri çözmeye gayret ederek kendini geliştirmesine, sabredip olgunlaşmasına ve böylece hayatını dönüştürmesine yardımcı olur.

Kısacası din, bireyin problemlerin Allah'ın bir takdiri ve imtihanı olduğunu düşünüp kabullenmesini ve anlamlandırmasını, elinden geleni yaptıktan sonra tevekkül edip sabretmesini, her insanın benzer problemler yaşayabileceğini düşünüp alçakgönüllü olmasını, hayat şartlarını ve probleme sebep olan insanları mazur görüp affetmesini, daha zor durumda olanları görüp şükretmesini, çaresiz kalınca dua ile Allah'tan yardım istemesini ve diğer insanlarla yardımlaşmasını sağlayarak "baş etme" yi kolaylaştırır (Ayten, 2012: 42).

Araştırmalar, din ve maneviyatın travmayla başa çıkmayı desteklediğini ve dayanıklılığı artırdığını gösterse de, bazı bireylerin acı nedeniyle Tanrı'yı suçlamak için maneviyatı kullanabildiği de görülmüştür. (Sipon vd., 2015; Tedeschi ve Calhoun, 1996). Bu sebeple literatürde iki tür dini başa çıkmadan bahsedilmiştir.

1. Olumlu dini başa çıkma: Bireyin zor ve stresli zamanlarda Yaratıcıya yönelmesi, dua ve ibadetlerle O'ndan yardım istemesi, sığınması, güvenmesi, ümidini kesmemesi, din görevlileri ve dindaşlarının desteğini alması şeklindeki başa çıkmadır.

2. Olumsuz dini başa çıkma: Bireyin yaşadığı acıyı Yaratıcının bir cezası olarak düşünmesi, O'nun sevgi, merhamet ve yardımından ümidini kesmesi, dindaşlarına ve din görevlilerine karşı olumsuz duygu beslemesi, Tanrı veya dindaşları tarafından terk edilmiş hissetmesi şeklindeki başa çıkmadır (Pargamen ve Brant, 1998: 119-121; Ekşi, 2001). İnsanlar, kötü olayları 'ceza' olarak yorumlayıp belirsizliği azaltmaya ve durumu anlamlandırmaya çalışırlar; bu yaklaşım onlara kontrol, rahatlama ve güven hissi verir (Spilka, Shaver ve Kirkpatrick, 2019).

Olumlu dini başa çıkma uygulayan bireylerde, olgun kişilik özellikleri, gelişmiş sorumluluk duygusu, hayatın bir anlamı olduğu inancı, yüksek hayat kalitesi ve sağlıklı sosyal hayat gözlenir. Olumsuz dini başa çıkma uygulayan bireylerde, alt düzey kişilik özellikleri, sorumluluk düzeyinde düşüklük, hayata dair kötümser bakış açısı, sağlık göstergelerinde bozukluk, sağlıklı sosyal hayat özellikleri görülür (Ayten ve Sağır, 2014: 7). Nitekim Aka (2024) nın, Kahramanmaraş depremine maruz kalan 323 birey üzerinde yaptığı nicel bir

çalışmada, olumlu dini başa çıkmanın, travmatik belirtileri azalttığı ve psikolojik iyi oluşu arttırdığı, olumsuz dini başa çıkmanın ise travmatik belirtileri arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Pargament (2001) ayrıca üç farklı dini başa çıkma yaklaşımından söz etmiştir:

a. Kişisel yönelimli dini başa çıkma yaklaşımı (Self-Directing Style): Birey, inandığı Tanrı'dan yardım beklemeden kişisel çabalarıyla problemi çözmeyi tercih eder.

b. Erteleyici dini başa çıkma yaklaşımı (Deferring Style): Birey, sorunun çözümüne yönelik bir faaliyete girmez, sorunu erteleyip sadece tevekkül ederek çözümü Tanrı'dan bekler.

c. İşbirlikçi dini başa çıkma yaklaşımı (Collabrative Style): Birey, bir yandan sorunu çözmek için çaba harcarken, bir yandan da Tanrı'nın yardımını bekler. Sorunun çözümünde Birey ve Tanrı, birlikte aktif rol üstlenmişlerdir.

Wong-McDonald ve Richard Gorsuch (1997) bir dördüncü dini başa çıkma şeklinden bahsetmiştir;

d. Teslimiyetçi dini başa çıkma yaklaşımı (Surrendering Style): Birey sorunun çözümü için elinden geleni yapar ama sonucu Tanrı'nın takdirine bırakır ve sonuçtan razı olur. Bu yöntemde kişi, çaba göstermenin, Tanrı'nın yardımını beklemenin yanı sıra sonuca da razı olur.

İlk iki yöntem olumsuz, son iki yöntem ise olumlu dini başa çıkma biçimleri olarak değerlendirilir. Sadece bireysel çabaya ya da yalnızca ilahi müdahaleye dayanan yaklaşımların etkisiz olduğu; buna karşılık, emek ve Tanrı'ya güvenin birlikte yer aldığı yöntemlerin kaygıyı azalttığı ve bireyin fiziksel, zihinsel sağlığı ile yaşam kalitesini artırdığı görülmektedir (Eryücel, 2013). Fakat ölümcül durumlar gibi kontrolün tamamen bittiği durumlarda, erteleyici dini başa çıkma yaklaşımıyla tamamen Tanrı'ya teslim olmak da psikolojik açıdan çok işe yaramaktadır (Tokur, 2018).

İşbirlikçi dini başa çıkma yaklaşımı ve teslimiyetçi dini başa çıkma yaklaşımı, İslam'daki “tevekkül” anlayışıyla örtüşmektedir. İslam dinine göre, kişilerin bir problem karşısında elinden geleni yapıp neticeyi Allah'a bırakmasına ve sonuca razı olmasına “tevekkül” denir. Tevekkül, bireyleri psikolojik olarak rahatlatmakta, psikolojik dayanıklılığı arttırmakta ve kişinin olayları daha rahat kabullenmelerini sağlamaktadır. Bu sebeple tevekkül, inançlı bireyler için önemli bir destek mekanizmasıdır (Şahin ve Hökelekli, 2019).

Bireyin bedensel ve psikolojik sağlığı için son derece önemli olan dini başa çıkmanın, zorlu yaşam olaylarında kullanılması bireyin dini birikimine bağlıdır. Din, kişi için normal hayatta ne kadar önemli ise zor zamanlarla başa çıkmada da o kadar aktif olarak kullanılır (Ayten, 2012). Dolayısıyla dinsel yaşamına daha fazla yatırım yapan birey ve toplumlar zor ve stresli zamanlarda dini inanç ve uygulamalarından doğal olarak daha fazla yararlanacaklardır (Hays vd., 2001). Bireylerin küçük yaştan itibaren zihinlerinde geliştirdikleri Tanrı imajı zor

zamanlarda ne tür bir dini başa çıkma stratejisine başvuracağını etkiler. Bu sebeple bireylerde olumlu Tanrı imajı geliştirilerek olumlu dini başa çıkmanın kullanılması desteklenmelidir.

Afet gibi acı ve sıkıntıların yoğun ve toplu olarak yaşandığı zamanlar, din ve maneviyatın da yoğun olarak kullanıldığı zamanlardır. Çünkü din, afet gibi olağanüstü zamanlarda risk algısını azaltabilir, yaraları sarıp acıları hafifletebilir ve bireyler için güvenli bir liman olabilir (Çapcıoğlu, 2020). Din ve maneviyatın, afet zamanlarında yaşanan zorluklarla baş etmede ne derece etkili olduğuna yönelik dünya çapında birçok araştırma yapılmıştır;

Kanada'da Alberta orman yangınından etkilenen afetzedelerde, maneviyata yönelmenin bireysel ve toplumsal iyileşmeyi ve dayanıklılığı artırdığı bulunmuştur (Lalani vd., 2021).

Amerika'da Katrina ve Rita kasırgalarını yaşayan bireylerde, Tanrı inancı ve dua gibi uygulamaların travmayla başa çıkmada etkili olduğu görülmüştür (Tausch vd., 2011).

Bahamalar'da doğal afete maruz kalmış bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada ise olumlu dini başa çıkma davranışı sergileyen bireylerde travmatik stresin düşük, olumsuz dini başa çıkma sergileyenlerde ise yüksek olduğu saptanmıştır (Ferguson, 2023).

Pratama'nın (2023) Açe'de deprem ve tsunamiye maruz kalan bireylerle yaptığı çalışmada, dini inancın afetzedelere duygusal destek sağladığı, iyileşme sürecini kolaylaştırdığı, öfke ve kafa karışıklığını azalttığı; dua ve ibadet gibi dini uygulamaların ise sosyalleşmeyi artırarak yalnızlık hissini hafiflettiği belirlenmiştir.

Türkiye'de 17 Ağustos Gölcük depremiyle ilgili yapılan nitel bir araştırmada, katılımcıların yüzde 76'sının dini başa çıkma yöntemlerini kullandığı anlaşılmıştır (Kula, 2002). Küçükcan ve Köse'nin (2000) Marmara depremine yönelik çalışmasında, sabır ve tevekkül düşüncesi, şehitlik ve sadaka inancı, cenaze törenleri, dua ve yardımlaşma gibi dini pratiklerin depremzedeler için güçlü bir teselli ve başa çıkma kaynağı olduğu tespit edilmiştir.

Asoğlu ve Özdemir'in (2024) 6 Şubat Kahramanmaraş depremine yönelik araştırmasında, bireylerin dini inanç ve uygulamalarla travmayla başa çıkmaya çalıştıkları, dindar bireylerin daha çok olumlu dini başa çıkma yöntemleri kullandıkları ve bu yöntemlerin travma etkisini azalttığı; ayrıca doğru din eğitiminin afet sonrası psikolojik sorunlarla baş etmede önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada, maneviyatın yangın afetinin bireylerde meydana getirdiği stres ile ilişkisi ve bu stresle baş etmedeki rolü incelenmiştir. Katılımcıların tamamının İslam inancına sahip olmaları sebebiyle maneviyat, İslam dini inanç ve uygulamaları çerçevesinde ele alınmış ve psikolojik iyi oluşa etkisiyle ilgili aşağıdaki literatür bilgilerinin verilmesi uygun görülmüştür.

1.3.2.1. Tanrı İnancı ve İyi Oluş

Tanrı inancı insanın anlam arayışının en köklü ve evrensel yollarından biridir. Tanrı inancı, yalnızca metafizik bir bağlılık değil, aynı zamanda bireyin ruhsal, duygusal ve sosyal iyi oluşunu da etkileyen güçlü bir psikolojik kaynaktır. Tanrı inancı, bireyin musibeti anlamlandırmasına, kaybolan kontrol hissini yeniden kazanmasına ve problemin Allah tarafından çözülebileceği umuduyla direnç geliştirmesine katkı sağlar (Karaca, 2011). Modern ve pozitif psikoloji çalışmaları, Tanrı inancının umut, dayanıklılık, yaşam memnuniyeti ve stresle başa çıkma gibi iyi oluş bileşenleriyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Amerika’da 632 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan nicel bir araştırmada, Tanrı inancının depresyonu anlamlı bir şekilde azalttığı tespit edilmiştir (Magin vd., 2021).

Hindistan’da 60 yetişkinle yapılan bir çalışmada ise Tanrı’ya inanan bireylerin daha yüksek düzeyde esenlik hissettikleri; Tanrı’ya inanma konusunda kararsız olan grubun ise daha yüksek düzeyde stres yaşadığı belirlenmiştir (Duggal ve Bas, 2012).

11 Eylül’de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yapılan saldırıların ardından ABD’de gerçekleştirilen ulusal bir anket çalışmasında, bireylerin %90’ının bu felaketle ilgili olumsuz duygularla baş edebilmek için Tanrı’ya yöneldikleri saptanmıştır (Schuster vd., 2001).

Amerika’da Katrina Kasırgası’na maruz kalanlarla yapılan bir çalışmada, katılımcılar “Güvenimi Tanrı’ya vermenin yapabileceğim en iyi şey olduğunu fark ettim. Sinir krizi geçirmemek veya hayatımı sonlandırmaya çalışmamak için O bana yardım etti.” gibi ifadelerle Tanrı inancının kendileri için ne derece faydalı olduğunu belirtmişlerdir (Marks vd., 2015).

Zorlu yaşam olaylarıyla baş edebilme sürecinde, güçlü, merhametli, yardım eden, terbiye eden ve iyiye yönlendiren bir Tanrı algısı zor zamanları kolaylaştırıcı bir rol oynamakta, cezalandırıcı bir Tanrı algısı ise iyi oluşu olumsuz etkileyebilmektedir (Ateş, 2019). Örneğin Malezya’da yaşanan sel felaketinden kurtulanlarla yapılan bir başka çalışmada Tanrı’ya inanmanın ve O’na güvenmenin yaşanan stresi azalttığı ve kardeşlik duygusunu güçlendirdiği ortaya konmuştur. Ancak aynı zamanda, dini inancın afetzedelerin çektikleri acılardan dolayı Tanrı’yı suçlamada bir araç olarak da kullanılabildiği ifade edilmiştir (Abdullah, 2015).

1.3.2.2. Ölümünden Sonra Diriliş İnancı ve İyi Oluş

Dinlerin çoğunda, dünyada yapılan iyi veya kötü işlere göre şekillenen ikinci bir hayatın var olduğu inancı vardır. İnsandaki ölümsüzlük isteği ve mutlak adalet arzusu ancak **ölümünden sonra diriliş (ahiret)** inancıyla tatmin edilebilir (Ateş, 2019). İslam inancına göre ölüm; ruhun bedeni terk etmesi ve insanın bu dünyadan ahirete göç etmesi, kıyamet; dünyanın ömrünün sona ermesi, mahşer; ahirette dirilen insanların toplanacağı yer, hesap; mahşerde insanların dünyada

yaptıklarının hesabını Allah’a vermesi, cennet; Allah’ın dünyada iman edip iyi amel işleyenleri koyacağı mükafat yeri, cehennem; Allah’ın iman etmeyip günah işleyenleri koyacağı azap yeri demektir (Şentürk ve Yazıcı, 2012: 65-72). Ahiret inancı, bireyin sıkıntılara sabretmesini kolaylaştırmakta ve ilahi adaletin bir gün tecelli edeceği düşüncesiyle teselli bulmalarını sağlamaktadır. Cennet kavramı bireyin umut düzeyini artırırken, cehennem kavramı adaletsizlik yapanların cezalandırılacağına dair güven hissi oluşturarak adalet algısını güçlendirebilir (Abu-Raiya ve Pargament, 2011; Yeşilyurt ve Taşdelen, 2012). Ahiret inancının insan psikolojisi üzerindeki etkilerini inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır.

Raza ve Siddiqui’nin (2024) araştırmasında, ahiret inancının bireyleri ölüm karşısında daha dirençli kıldığını ve yaşamın anlamını bulmada yardımcı olduğunu göstermiştir.

Ölümcül hastalarla yapılan bir çalışmada ise, ahiret inancının daha düşük düzeyde umutsuzluk ve intihar düşüncesiyle ilişkili olduğu saptanmıştır (McClain-Jacobson vd., 2004).

Depremzedelerle ilgili bir çalışmada, bireylerin deprem anında ahireti ve Allah’a kavuşmayı düşünmenin yaşadıkları sıkıntıları hafiflettiği tespit edilmiştir (Kula, 2002).

Bursa’da yapılan bir anket çalışmasında, Allah’a, ahirete ve kadere inananların yaşam doyumlarının ve öznel iyi oluş seviyelerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Balcı, 2011).

Bir başka çalışmada katılımcıların çoğu, ahireti Allah’ın adaletinin tecelli edeceği, O’na ulaşılacak ve inananların ödüllendirileceği bir yer olarak görmüş; bu inancın kendilerine huzur ve mutluluk verdiğini belirtmiştir (Acaboğa, 2007).

1.3.2.3. Kader İnancı ve İyi Oluş

Allah’ın ezelden ebede kadar tüm olayları belirli bir ölçü, yasa ve plana göre takdir etmesi olarak tanımlanana **kader inancı** (Şentürk ve Yazıcı, 2012)., farklılıklar gösterse de birçok dinde yer almaktadır. Beklenmedik kötü bir olayla karşılaşan birey, ilk olarak yaşadığı bu olayı anlamlandırmak ister ve kendine şu soruları sorar: *"Bu iş benim başıma neden geldi?"*, *"Bu olayın benim için anlamı nedir?"*. Bu soruların cevabını bulamamak bireyde belirsizlik duygusuna ve ruhsal gerilime yol açar. Dinlerdeki kader inancı bu sorulara tatmin edici cevabı verebilir. Dindar birey, her şeyin İlahi iradenin planı ve kontrolü çerçevesinde olduğuna inanır. Tanrı’nın kendisini bu musibetle imtihan ettiğini düşünür ve bu imtihanı kişisel gelişimi için Tanrı’nın ona sunduğu bir fırsat olarak görür. Bu düşünce ve inanış, bireyin kötü olayları “anlamlandırmasını” kolaylaştırır, kaybettiği “kontrol hissini” tekrar kazanmasına yardımcı olur ve yaşadığı ruhsal gerilimi hafifletir. İşte bu sebeple dindar bireyler, musibet ve hastalıklardan daha az korkmaktadırlar (Tokur, 2018: 118,123). Ayrıca kadere inanan insan,

kendini yalnız hissetmez. Onun için en hayırlısını düşünen, planlayan ve ona yardım edecek olan İlahi bir güç vardır (Karaca, 2006).

Doğru kader anlayışına sahip bireyler, ellerinden geleni yaptıktan sonra sonucu Allah’a bırakır ve bu tevekkül sayesinde psikolojik olarak daha az sıkıntı yaşarlar (Cengil, 2003). İslam’da kader inancı bulunmakla birlikte, bireyin sorumluluğunu reddeden “**kadercilik (fatalism)**” anlayışı yoktur (Albayrak ve Akdömbek Atan, 2019). Ancak bazı bireyler kaderi, sorumluluktan kaçmak için kaderciliğe dönüştürerek savunma mekanizması olarak kullanabilirler (Aydın, 2019). Araştırmalar, kadercilik anlayışının afetlere karşı önlem alma isteğini azalttığını göstermektedir. 212 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada, kader inancı yüksek bulunmuş ancak kadercilik algısı arttıkça afetlere hazırlık inancının azaldığı belirlenmiştir (Demirbilek ve Uzman, 2023).

Kader inancının iyi oluş üzerindeki etkisine yönelik uluslararası literatürde birçok çalışmaya rastlamak mümkündür;

Endonezya’da kaza sonucu engelli hale gelen bireylerle yapılan bir araştırmada, kazaları ve engelli olmayı kader olarak gören bireylerin, buna inanmayanlara kıyasla daha yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip oldukları tespit edilmiştir (Taufik vd., 2022).

Amerika’da yapılan orman yangını ve kasırga gibi felaketlerle başa çıkmaya çalışan bireylerin “Her şey Tanrı’nın iradesiyle olur” gibi dini telkinlerde bulundukları; bu yaklaşımın, olayları zihinsel olarak yeniden çerçevelemeye, kontrol hissi kazanmaya ve psikolojik rahatlama sağlamaya yardımcı olduğu belirlenmiştir (Miller vd., 2012).

Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerindeki Müslüman iş adamlarının baskı ve stres altındayken sakinliklerini korudukları gözlemlenmiş; bu durumun kader inancına sahip olmalarından kaynaklandığı ve kader inancının yaşam doyumu ile öznel iyi oluş üzerinde olumlu etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır (Csikszentmihalyi, 2005).

Türkiye’de 376 lise öğrencisiyle gerçekleştirilen bir çalışmada, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inanan öğrencilerin kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu; olayları kısmen kadere bağlayan bireylerin ise tamamen kadere ya da hiç kadere bağlamayanlara kıyasla daha az kaygı yaşadıkları saptanmıştır (Kartopu, 2013).

Hasta, hasta yakınları ve hastane çalışanlarından oluşan 114 kişiyle yapılan başka bir araştırmada ise, katılımcıların “Her şeyde bir hayır vardır” ve “Sabrın sonu selamettir” gibi dini ifadeleri sıkça kullandıkları; başlarına gelenleri Allah’ın imtihanı olarak görüp manevî olgunlaşma aracı saydıkları ve bu başa çıkma yollarının hayat memnuniyetlerini artırdığı belirlenmiştir (Ayten vd., 2012).

1.3.2.4. Dini Katılım ve İyi Oluş

Dini katılım, bireyin dini pratikleri, düzenli şekilde yerine getirmesi, dini toplulukla etkileşim kurması ve inancını davranışa dönüştürmesi olarak tanımlanır. Dini katılım, hem tek başına dua etme, oruç tutma gibi bireysel olarak, hem de ibadet yerinde toplu olarak ibadet ve dua etme, dini bayramları kutlama gibi toplumsal olarak gerçekleştirilebilir (Hood, Hill ve Spilka, 2009).

Dua, duygu odaklı başa çıkma sürecinde önemli bir rol oynar. Birey, üstesinden gelinmesi zor ya da imkânsız durumlarla karşılaştığında İlahi desteğe yönelerek dua eder. Bu süreç, çaresizlik ve yalnızlık duygularını azaltır, bireye umut, cesaret ve direnç kazandırır. Böylece dua, bireyin krizi daha az zararla atlatmasına yardımcı olurken, pozitif bir bakış açısı geliştirmesini de sağlar (Karaca, 2011; Ateş, 2019). Dua, aynı zamanda dini başa çıkmanın en yaygın yollarından biridir. Pargament'in (2001) araştırmasına göre katılımcıların %44'ü dini başa çıkma yöntemi olarak duaya başvurduğunu belirtmiştir. Koç'un (2005) 415 kişiyle gerçekleştirdiği çalışmada ise cinsiyet, yaş, eğitim ve medeni durum gibi demografik değişkenlerin dua etme davranışında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, ancak gelir düzeyi düşük bireylerin daha fazla dua ettiğini tespit etmiştir.

Zor zamanlarda bireyler, sadece dua ederek çözümü Tanrı'dan bekledikleri erteleyici dini başa çıkma yaklaşımını ya da dua ile birlikte kişisel çaba gösterip neticeyi Tanrı'ya bırakarak teslimiyetçi dini başa çıkma yaklaşımını benimseyebilirler (Pargament ve Brant, 1998). Ölümcül ve çaresiz durumlarda erteleyici yaklaşım psikolojik rahatlama sağlarken, çözüm imkânı olan durumlarda teslimiyetçi yaklaşım bireyin uyum ve iyi oluş düzeyini artırır. Bu yaklaşım, İslam'daki *tevekkül* anlayışıyla örtüşür. Tevekkül, kişinin elinden geleni yapıp sonucu Allah'a bırakmasıdır ve tevekkül anlayışı bireylerde psikolojik dayanıklılığı artırarak önemli bir destek mekanizması oluşturur (Şahin ve Hökelekli, 2019).

Dua eden bireyin, duasının kabul edilmemesi durumunda bu deneyimi nasıl yorumladığı, iyi oluş düzeyini belirleyen temel bir etkidir. Bu bağlamda bireyin dini başa çıkma stilleri devreye girer. "Olumlu dini başa çıkma" tarzına sahip bir birey, duanın kabul edilmemesini "ilahi hikmet" veya "daha hayırlısı vardır" anlayışıyla karşılar, sabır, tevekkül ve umut geliştirebilir. Bu yaklaşım, bireyin stresle daha sağlıklı başa çıkmasını sağlar (Pargament, 2001). Öte yandan, "olumsuz dini başa çıkma" stilleri sergileyen bireyler, duanın kabul edilmemesini Tanrı tarafından cezalandırıldıkları veya terk edildikleri şeklinde yorumlayabilir. Bu durum, bireyde suçluluk, öfke, manevi boşluk ve depresif duyguların ortaya çıkmasına neden olabilir (Pargament vd., 1998; Hökelekli, 1996). Dolayısıyla, bireyin dua deneyimine yüklediği anlam, onun psikolojik iyi oluşunda belirleyici bir rol oynamaktadır.

Duanın kabul edilip edilmemesine gösterilen tepkiler, bireyin nasıl bir dindar olduğuyula da ilişkilidir. Sosyal olarak yalnız kalmamak gibi kişisel menfaatler için dine yönelmiş olan kişiler “**Dış güdümlü dindar**” olarak tanımlanmıştır. Dış güdümlü bir dindar dini bir araç olarak görür, bazı beklentilerinin karşılanması için dua ve ibadet eder. Duası kabul olmayınca da hayal kırıklığına uğrar. Herhangi bir menfaat için değil samimi şekilde dine bağlı olan kişileri ise “**İç güdümlü dindar**” olarak tanımlanmıştır. İç güdümlü dindar için din bir araç değil amaçtır. Beklentilerinin karşılanması için dua ve ibadet etmez, duayı kendi varlığını, Yaratıcıyı ve evreni idrak etmesini sağlayan bir vesile olarak görür. Dolayısıyla Tanrı’dan istediği şeyler gerçekleşmemiş olsa bile, dua ve ibadetin kendisi onun için yine de anlamlıdır (Allport ve Ross, 1967; Albayrak, 2007).

Olumsuz yaşam olaylarına maruz kalan bireylerde, dini katılımın etkisine yönelik birçok araştırma yapılmış;

Kanada’da 37 bin kişiyle yapılan bir araştırmada, düzenli ibadet eden bireylerde depresyon, sosyal fobi ve diğer psikiyatrik sorunların daha düşük düzeyde görüldüğü belirlenmiştir (Baetz vd., 2006).

Yapılan duaların kabul olup olmamasının insanı nasıl etkilediği konulu bir araştırmada, katılımcıların %85’i dualarının kısmen ya da tamamen kabul edildiğine inandıklarını, sadece %8’i dualarının kabulünden emin olamadıklarını söylemiştir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2009).

Meme kanseri olan 174 kadınla yürütülen karma bir çalışmada ise katılımcıların %81’inin dini uygulamalarda bulunduğu ve daha fazla ibadet eden kadınların travma sonrası büyüme (TSB) seviyelerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Levine vd., 2009).

1.3.3. Kanaat (Contentment)

Bireyin mevcut durumuyla yetinmesi ve sahip olduklarına razı olması anlamına gelen **kanaat (Contentment)** kişinin iç huzurunu artırarak psikolojik iyi oluşuna katkı sağlar. Araştırmalar, kanaat duygusunun öz-kabul ve yaşam doyumuyla olumlu ilişkisi olduğunu göstermektedir (Cordaro vd., 2024). Kanaat erdemi, bireyin yaşamı boyunca hayatını şekillendiren, yorumlamasına ve anlamlandırmasına rehberlik eden bir erdemdir. Sürekli daha fazlasını isteyen, mevcut durumuyla yetinemeyen bireyler, zamanla giderek artarak hem kendilerini hem de çevrelerini mutsuz etmeye başlarlar (Ercan, 2024).

Rojas ve Veenhoven (2013) tarafından farklı ülkelere yakın 127 bin kişi üzerinde yapılan bir araştırmada, kanaatin bireyin yaşamına dair genel bir değerlendirme biçimi olduğu, bu nedenle uzun vadeli mutluluğun güçlü bir belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın (2019) tarafından Türkiye’de, 158 genç yetişkinle yapılan çalışmada, kanaat ve maneviyatın mutlulukla pozitif yönde ilişkili olduğu, kanaat ve maneviyatın birlikte mutluluğu anlamlı düzeyde yordadığı ve bireylerin yaşam doyumuna katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Literatürde kanaat terimiyle ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Kanaat ile yakın anlamlara sahip olan ve sık sık birlikte zikredilen şükür (Göcen, 2012) ve sabır kavramlarıyla ilgili çok sayıda ulusal ve uluslararası çalışma mevcuttur.

Şükür (Gratitude), bireyin sahip olduğu şeyleri bilinçli bir şekilde kendisine hatırlatması ve bu şeyler hakkında minnettarlık hissetmesidir. Şükür, olumlu duyguları artırarak stres ve depresyonu azaltabilir. Ayrıca paylaşmaya vesile olarak sosyal ilişkileri güçlendirip yaşam memnuniyetini yükseltir (Emmons, 2009: 24; Wood, Froh ve Geraghty, 2010).

Sabır (Patience) “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.). Sabır, bir karakter gücü olarak, bireyin zorluklarla başa çıkma sürecinin her aşamasında etkili olabilir. Olayları anlamlandırma ve çözümleme süreçlerinde, sabırlı bireyler daha fazla direnç gösterir ve mücadeleye devam etme azmine sahiptir (Doğan, 2017).

Şükür ve sabır erdemlerinin psikolojik iyi oluş ile ilişkisine yönelik yapılmış birçok çalışma mevcuttur.

Türkiye’de şükür ile ilgili araştırmalarda önemli bir isim olan Göcen (2012) yaptığı bir araştırmada, bireylerin psikolojik iyi oluşu ile şükür arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu, şükreden bireylerin kendini kabul, hayatın anlamlılığı ve kendini geliştirme düzeylerinin yükseldiğini bulgulamış ve şükürün insanı Allah’a yaklaştıran dinî bir duygu ve erdemli yaşam tarzının vazgeçilmez bir özelliği olduğunu söylemiştir.

Öğrenciler üzerinde yapılan başka bir araştırmada, şükürün kaygıyı azalttığı ve psikolojik iyi oluşu arttırdığı görülmüş, mutlu ve sağlıklı bir toplumun inşası için şükür konusundaki farkındalığın artırılması gerektiği ifade edilmiştir (Karaca vd., 2024)

Hasta, hasta yakınları ve hastane çalışanlarından oluşan 114 kişiyle yapılan nicel bir çalışmada, katılımcıların içinde bulundukları imkanlara şükretme düzeyleri ve minnettarlıkları arttıkça hayat memnuniyeti düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir (Ayten vd., 2012).

Schnitker ve arkadaşları (2021) Hristiyan bir psikiyatri hastanesinin hastaları üzerinde yaptıkları bir çalışmada minnettarlık ve sabrın intihar riskini azalttığını tespit etmişlerdir.

Türkiye’de 357 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada, travma sonrası gelişimde dini başa çıkma, sabır ve minnettarlığın etkili faktörler olduğu belirlenmiştir. (Doğan, 2018).

Dindarlık ile kanaat, sabır ve şükür erdemleri arasındaki ilişki de araştırma konusu olmuştur. Genellikle bütün dinlerde kanaat, sabır ve şükür tavsiye edilmekte ve dini öğretiler

bireylerin kanaat, şükür ve sabır erdemlerini kazanmalarında önemli derecede etkili olmaktadır. Buna dair de bazı çalışmalar mevcuttur.

Krause (2009: 168), Amerika’da yaptığı bir araştırmada dindarlığın şükür duygusunu arttırdığını bulgulamıştır.

18-64 yaş arası 492 kişiyle yapılan bir araştırmada, dindarlık arttıkça şükür ve mutluluk düzeylerinin de yükseldiği bulunmuştur (Özdemir, 2022).

Yine 1007 birey üzerinde gerçekleştirilen diğer bir çalışmada dindarlık düzeyi arttıkça sabır seviyesinin de arttığı tespit edilmiştir (Doğan, 2014).

17 Ağustos depreminde bazı depremzedeler dini inancın, yaşanan felakete sabretmedeki olumlu etkisini *"Biz Allah'ın mülkünde yaşıyoruz. Bu nedenle teselli bulmada zorlanmadık, sabrı Allah veriyor."* cümlesiyle ifade etmişlerdir (Küçükcan ve Köse, 2000).

Göcen (2012)’in tespitlerine göre ise Türk toplumu, şükür, dini inanç ve uygulamalarının bir gereği olarak görmekte, dolayısıyla şükretmeyi dindarlığının önemli bir unsuru olarak düşünmektedir.

1.4. Din Görevlilerinin Zorluklarla Baş Etmedeki Rolü

Hemen hemen bütün dinlerde, o dinin müntesiplerine rehberlik eden din görevlileri vardır. Ülkemizde toplumun din hizmeti ihtiyacının karşılanması, Anayasanın ilgili maddesi gereği **“Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)”** tarafından yerine getirilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). DİB bu görevini, müftü, vaiz, Kur’an kursu öğreticisi, imam hatip ve müezzin-kayyım gibi çeşitli unvanlarla devlet memuru olarak istihdam ettiği din görevlileri aracılığıyla yapmaktadır (Turan, 2013). Ülkemizde her vatandaş, dini kurumlara ve din görevlilerine kolayca ulaşabilmekte; dini hizmetlerden yararlandığı gibi, yaşadığı problemlerin çözümü konusunda da destek alabilmektedir. Nitekim 152 din görevlisiyle yapılan çalışmada, bu görevlilerin “üç arabuluculuk, üç barışma, üç kişinin içkiyi bırakması, dört kişinin kumarı bırakması, bunalıma giren üç kişiyle özel ilgilenme ve bir kişiyi intihardan vazgeçirme” gibi psikososyal destek hizmetleri sundukları tespit edilmiştir (Onay, 2006: 168).

Din görevlileri, hayatın her aşamasında halkla iç içe olma konumuna sahiptir. Müslüman halk, din görevlisini hem “yeni doğan bebeğe ad verme, sünnet, nikâh, asker uğurlama ve iş yeri açılışı” gibi sevinçli anlarında (Ademi, 2012) hem de “hasta ziyareti, cenaze merasimi, afet zamanları” gibi hüznü anlarında da yanında görmek istemektedir. Özellikle ölüm gibi acılı süreçlerde bireyler psikolojik desteğe büyük ihtiyaç duymakta; bu dönemde din görevlilerinin gerçekleştirdiği dini merasimler ve taziye ziyaretleri, cenaze sahiplerinin psikolojik iyilik hâlini destekleyerek ölümü kabullenmelerini ve hayata yeniden tutunmalarını kolaylaştırmaktadır

(Küçükcan ve Köse, 2000). Nitekim 78 farklı kültürü kapsayan bir araştırmada, cenaze töreni düzenlenen toplumlarda ölenin yakınları arasında psikolojik ve fiziksel rahatsızlıkların daha az görüldüğü tespit edilmiştir (Rosenblatt, Walsh ve Jackson 1976).

Can ve mal kaybına neden olan, yoğun güvensizlik ve kaygı oluşturan afet dönemlerinde, dini duygular daha hassas ve derin şekilde yaşanır. Bu süreçte bireylere sunulan manevi rehberlik, dini duyguları harekete geçirerek zorluklara karşı dayanma güçlerini artırabilir. Ancak bu rehberlik, alanında iyi yetişmiş kişiler tarafından doğru yöntemlerle yapılmalıdır; aksi halde bireylerin dine olan güveni zedelenebilir (Aşıkoğlu, 2024). Bu nedenle, iyi yetişmiş din görevlileri, görev yaptıkları bölgelerde özellikle zor zamanlar geçiren bireyler için başvurulacak önemli destek kaynaklarıdır.

Afet dönemleri, yaşanan kayıpların etkisiyle bireylerin Allah'ın adaletini ve kaderi sorgulayabildikleri son derece hassas zamanlardır. Bu süreçte doğru bir kader inancı ve imtihan bilinci, psikolojik rahatlama açısından büyük önem taşır. Araştırmalar, bu dönemde olumlu dini yaklaşımların travma sonrası stresin azalmasına ve gelişimin artmasına katkı sağladığını; olumsuz dini yaklaşımların ise stresi artırıp iyileşmeyi engelleyebileceğini ortaya koymuştur. (Ayten ve Sağır, 2014: 7; Sipon vd., 2015). Bu sebeple afet dönemlerinde din görevlilerinin yapacakları manevi rehberlik büyük önem arz etmektedir.

Afetzedeler, yaşadıkları manevi sorunların yanı sıra maddi zorluklar konusunda da din görevlilerinden destek alabilmektedir. Çünkü din görevlisine görevinden ötürü güven duyan afetzede, ondan yardım talep eder; yardım gördüğünde moral bulur, yalnızlık hissinden kurtulur, kendini güvende hisseder ve zorlukların üstesinden gelebileceğine dair inancı güçlenir (Gültekin, 2020). Ayrıca afetzedelere yardım etmek isteyen hayırseverler de kime ve nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda din görevlilerinden rehberlik alabilmektedir. Bu nedenle din görevlileri, afet zamanlarında en çok başvuru alan kişiler arasında yer almaktadır.

Ülkemizde, şehir merkezlerinden uzak pek çok köyde sağlık kurumu ve sağlık personeli bulunmamakta; taşınmaz eğitim nedeniyle okul ve dolayısıyla öğretmen bulunmamakta, hatta bazı köylerde köy muhtarı da merkez mahallede ikamet etmektedir. Ancak neredeyse her köyde bir cami ve din görevlisi bulunmaktadır. Bu nedenle, birçok ücra köy ve mahallede din görevlileri halkın hem maddi hem de manevi anlamda destekçisi konumundadır. Görevi gereği halkla sürekli iletişim hâlinde olan din görevlileri, afet öncesi dönemde halkı yakından tanıyarak güven kazanmakta; afet anında ve sonrasında ise diğer sosyal hizmet kurumları ve yetkilileriyle iş birliği içinde çalışarak, yardım ve desteklerin en ücra yerlerdeki afetzedelere ulaşmasını sağlamaktadır. Öyle ki, diğer kurum yetkilileri bir süre sonra bölgeden ayrılmak zorunda kalsa bile, din görevlileri görevlerine devam ederek halkın ihtiyaçlarına doğrudan ya

da aracılık ederek yanıt vermeye çalışmaktadır. Kısacası din görevlileri, afetle baş etme sürecinde geniş bir kesimi kapsayan, afet öncesinden başlayıp sonrasına kadar uzanan, maddi ve manevi boyutları olan önemli bir role sahiptirler.

Din görevlilerinin afet zamanlarındaki bu kritik konumlarına yönelik uluslararası literatürde yapılmış araştırmalar vardır. Din “Doğal Afetlerden Sonra Umutların Yeniden Canlandırılmasında Dini Liderlerin Rolü” başlıklı bir çalışmada, 500 tane Hristiyan ve Budist din adamının New Orleans, New York, Tokyo ve Fukushima’da yaşanan felaketlerde, afetzedelere sağladığı manevi desteğin etkileri araştırılmış ve araştırma sonucunda, “Din görevlilerinin doğal afet yardım çabaları için kendi aralarında ve ruh sağlığı profesyonelleriyle iş birliği yapmaları gerekir. Din görevlileri doğal afet yardımında olmazsa olmazdır. Çünkü genellikle ilk temas noktasıdır ve dinleyici ve umut sesi rolleri aracılığıyla doğal afetle ilişkili PTSD (TSSB)'yi önlemede "bekçiler" olabilirler. Din adamları, doğal afet mağdurlarına karşı yargılayıcı olmayan ve sempatik tavırlar takınmaları için özel olarak eğitilmeleri gerekir.” denilmiştir (Hirono ve Blake, 2017).

Din görevlilerinin, zor zamanlar geçiren bireylere doğru manevi rehberlik yapmaları için iyi bir eğitim almaları önemli bir konudur. Örneğin din görevlilerinin eğitim düzeylerinin, psikolojik problem yaşayan bireylere olan bakış açılarını ne derece etkilediğiyle ilgili, Türkiye’de, 307 din görevlisiyle yapılan bir araştırmada, yüksek lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip din görevlilerinin “Ruh Sağlığı Okuryazarlığı (RSOY)” puanının, ön lisans ve lise eğitim düzeyine sahip din görevlilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Korkutan, 2023).

Afet sonrası afetzedelere sağlanan, hızlı bir eğitimle öğrenilip uygulanabilen ve profesyonellik gerektirmeyen bir destek olan Psikolojik İlk Yardım (PİY), travmanın etkilerini azaltarak kalıcı ruhsal sorunların önlenmesine yardımcı olur (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021: 252). Özellikle dini hassasiyetleri olan afetzedelerin, manevi olarak güvendiği, PİY eğitimi almış bir din görevlisinden alacağı akut desteğin travmayı atlatmalarında ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)’nin yayınladığı “Din Görevlilerinin Doğal Afetlerde Vazifeleri” başlıklı bildiride de bu konuya değinilmiştir. Bildiriye göre din görevlilerinin afetlerdeki görevlerinden bazıları şunlardır;

*Afet durumlarında “psikolojik ilk yardım (PİY) ve halkın doğru bilgilendirilmesi” konularında önemli rol oynadığının farkında olmak, afetzedelerin özellikle yakınlarını kaybedenlerin inançlarını kuvvetlendirerek rahatlamalarını sağlamak.

*Afetin oluş nedenlerini ve bize düşen görevleri halka anlatarak doğru şekilde yönlendirmek,

*Afet sonrasında hasar tespiti konusunda yerel yönetimlere yardımcı olmak,

*İbadet yerlerinde hasar kontrollerinin yapılmasını sağlamak,

- *Cenaze hizmetlerinin dini koşullara uygun olarak yürütülmesini sağlamak,
- *Kullanılamaz hale gelen ibadethanelerin yerine alternatif mekanlar bulunmasını sağlamak,
- *Afetzedeleri, çadır kent veya prefabrik konutlarda kalan vatandaşları ziyaret etmek.
- *Çadır kentlerde veya prefabrik konutlarda ibadethanelerin oluşturulmasını ve din hizmetlerinin aynı şekilde yürütülmesini desteklemek (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Din Görevlilerinin Doğal Afetlerde Vazifeleri, t.y.) (Erişim tarihi: 18.06.2025)

Afet zamanlarında din görevlilerinin kendi psikolojik sağlıkları da risk altına girebilmektedir. Çünkü onlar; ölü yıkama, cenaze merasimi düzenleme, kayıp yaşayanları teselli etme, ihtiyaç sahiplerini gözetme, yardım çalışması düzenleme, dayanışmaya teşvik etme ve halkın şikayetlerini dinleme gibi birçok sorumluluğu üstlenmektedir. Bu süreçte kimi zaman eleştirilere de maruz kalabilmektedirler. Bu görevler önemli ve kutsal olduğu gibi, aynı zamanda zordur ve din görevlilerinin psikolojik yükünü artırmaktadır. Üstelik bazı din görevlilerinin kendileri de afetzede olabilmektedir. Bu sebeple görevi esnasında **“dolaylı travmatizasyon”** yaşama riskiyle karşı karşıya kalmakta ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Nitekim Küçükcan ve Köse’nin (2000) Marmara Depremi üzerine yaptığı çalışmada, din görevlilerinin yüzlerce cenaze namazı kıldırıldığı, cenazelerin yıkanması ve kefenlenmesiyle ilgilendiği, afetzedelere dua ve teselli desteği verdiği, halkın psikolojik olarak rahatlatılmasına katkı sağladığı, ancak kendilerinin de bu yoğun duygusal yük nedeniyle psikolojik olarak yıprandıkları ve bazılarının profesyonel destek aldığı tespit edilmiştir.

Bütün bu tespitler, din görevlilerine mevcut mesleki eğitimlerine ek olarak özel bir uzmanlık eğitimi verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir eğitim, hem din görevlilerinin psikolojik dayanıklılığını artıracak hem de karşılaştıkları sorunlara daha etkin ve bilinçli çözümler üretebilmelerine katkı sağlayacaktır. Hood, Hill ve Spilka (2009) “Din Psikolojisi” adlı kitaplarında belirttikleri üzere, bazı batılı ülkelerde, din görevlileri üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda, bu tür eğitime ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.

Literatürde din görevlilerinin afet zamanlarında üstlendikleri rolle ilgili ulusal ve uluslararası bazı çalışmalar mevcuttur.

Covid-19 pandemisi sırasında Gültekin’in (2023) yaptığı araştırmada, din görevlilerinin camiye gelemeyen halkla telefon ve WhatsApp üzerinden iletişim kurarak dini paylaşımlarda bulundukları ve böylece yalnızlık duygusunu hafiflettikleri, cemaatin talepleri doğrultusunda fatura ödeme, eczane ve market ihtiyaçlarını karşılama gibi yardımlarda bulunarak hem maddi hem de psikolojik destek sağladıkları tespit edilmiştir.

Üçer, Zoba ve Çiftçi'nin (2023) yaptıkları çalışmaya göre, Diyanet İşleri Başkanlığı afet dönemlerinde halkı İslam'ın öğretileriyle motive etmekte, cenaze hizmetlerini din görevlileri aracılığıyla yürütmekte, maddi yardımları müftülükler aracılığıyla organize etmekte ve halkı yardıma teşvik etmektedir. Ayrıca kan bağışı kampanyaları düzenleyip moral heyetleriyle afetzedelere ziyaretlerde bulunarak psikolojik destek sağlamaktadır.

6 Şubat Kahramanmaraş depremi ile ilgili yapılan bir araştırmada DİB çatısı altında din görevlilerinin, “ziyaret etme, hâl hatır sorma, sohbet etme, Kur'an okuma, dua etme, cenaze defin hizmetleri, mezarlık ziyaretleri, mescitlerde yapılan sohbetler” yoluyla depremzedelere manevi rehberlik yaptıkları ve halkın verilen bu hizmetlere yaklaşımının müspet olduğu tespit edilmiştir (İnce, Temiz ve Erdinç, 2023).

Sri Lanka'da yaşanan doğal afetlerde, Budist rahiplerin Hükümet ve Sivil Toplum Kuruluşlarının yardımıyla acil yardım hizmetlerine ve iyileştirme faaliyetlerine katıldıkları ve Budist afetzedelerin güvenlik ve yardım konusunda rahiplere güvendiği bulgulanmıştır (Sangasumana, 2011).

Amerika'da 11 Eylül olaylarında din görevlilerinin faaliyetlerinin araştırıldığı bir çalışmada, eğitimli din adamlarının New York'a geldikleri ve birçok sosyal yardım ekibiyle birlikte travmatize olmuş kişilere yardım ettikleri tespit edilmiştir (Feldbush, 2007).

1.5. Dini Kurumların Zorluklarla Baş Etmedeki Rolü

Birçok dinde insanların birlikte ibadet ettikleri mabetler vardır. Hristiyanlıkta Pazar ayınlarının yapıldığı **kiliseler**, İslam dinindeki vakit, cuma ve bayram namazlarının kılındığı **camiler** buna örnek olarak gösterilebilir. Camiler, toplumu bir araya getiren, birlik ve huzuru pekiştiren, manevi arınma sağlayan ve “Allah'ın evi” olarak görülen kutsal mekânlardır. İslam tarihinde ise camiler, ibadet yeri olmanın yanı sıra ilim ve yönetim merkezi olarak da önemli roller üstlenmiştir (Sarıtunç, 2018). Günümüzde modern dünyasında da, halka sunulan sosyal hizmetlerin dinî ve manevi destekle birlikte yürütülmesi gerektiği görüşü giderek daha fazla kabul görmekte, yapılan araştırmalar, sosyal hizmet kurumlarının dinî kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde çalıştığında, hizmet kalitesinin yanı sıra toplumsal huzur ve mutluluğun da arttığını ortaya koymaktadır (Gültekin, 2023).

Özellikle afet zamanları gibi acıların yoğun ve toplu olarak yaşandığı zor zamanlarda ibadet yerlerinin değeri ve önemi bir kat daha artmaktadır (Gültekin, 2023). Çünkü afet zamanlarında insanların moral ve motivasyona daha çok ihtiyacı olmakta, ibadet yerlerinde yapılan ibadet ve dualar, afetzedelere psikolojik destek sağlamakta ve yaşanan stresle başa çıkmayı kolaylaştırabilmektedir. Nitekim Amerika'da yaşanan yangın ve tornado felaketlerine

maruz kalan 56 bireyle yapılan çalışmada “Afet kurtarma müdahalelerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında, inanç temelli örgütler ve yerel kiliseler, güçlü dini geleneklere sahip bireyler veya topluluklar için önemli bir kaynak olabilir” denilmiştir (Miller vd., 2012). Ayrıca ‘Dini kurumlar ve afet yönetimi’ konulu 22 makalenin incelendiği bir çalışmada “Dini kurumların afet yönetiminde hayati bir rolü ve büyük bir potansiyeli vardır. Dini kurumlar afetlerin müdahale ve kurtarma aşamalarına katkıda bulundukları gibi afetlere hazırlık konusunda da etkili olmaktadır.” denilmiştir (Sheikhi vd., 2021).

Dini kurumlar, bireylere afetlere karşı doğru bir bakış açısı kazandırıp kadercilik anlayışından uzaklaşmalarını sağlar. Doğru kader inancı travmanın etkisini azaltıp travma sonrası büyümeyi TSB destekler. Üçer, Zoba ve Çiftçi’nin (2023). “Diyanet İşleri Başkanlığının Doğal Afetler Hakkındaki Yaklaşımı” başlıklı çalışmasında, başkanlığın hutbe, medya ve yayınlar yoluyla afetlerin Allah’ın takdiriyle gerçekleştiğini vurguladığı; ancak bu durumun insan sorumluluğunu ortadan kaldırmadığını belirterek, tedbir alma konusunda toplumu bilgilendirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca 2021 yılında başta Antalya olmak üzere ülkemizde yaşanan yangınlar nedeniyle camilerde okunan Cuma hutbesinde, halk sorumsuz davranışlardan kaçınmaya davet edilmiş; ormanları kasten yakanların dünyada ve ahirette cezalandırılacağı vurgulanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 30.07.2021 tarihli Hutbe, “Afetlere Karşı Sorumluluğumuzun İdrakinde Olalım” t.y., <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.07.2023)).

İbadet yerleri afet zamanlarında afetzedelerin maddi ihtiyaçlarının karşılanması açısından da önemli hizmetler sunabilir. Nitekim Amerika’da 2005 yılında meydana gelen Katrina ve Rita kasırgaları mağdurlarıyla yapılan nitel bir çalışmada katılımcılar, “Benim kilisem çok destekleyiciydi, kıyafet ve yiyecek topluyor, barınak sağlıyor ve dua hizmetleri sunuyordu.” diyerek kiliselerinin sağladığı yardıma hemen dikkat çekmişler ve kiliselerin acil ve kapsamlı bir şekilde seferber olduğunu söylemişlerdir (Tausch vd., 2011).

Müslüman toplumlarda da camiler, açık-yarı açık kamusal alanlardır, insanların toplanabilmesi için geniş açıklıklarda inşa edilmiştir ve bazı ihtiyaçlar için gerekli alt yapıya sahiptir (Kabataş vd., 2023). Nitekim DİB’nin yayımladığı “Cami Planlama ve Tasarım Kılavuzu” nda “Camiler, potansiyel doğal afet veya acil durumlar için toplanma ihtiyacını karşılamak üzere uygun konumlarda bulunmalıdır.” denilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı, Cami Planlama ve Tasarımı Kılavuzu, t.y.) (Erişim tarihi: 19.05.2025).

Malezya’da 2021 yılında yaşanan büyük sel ve COVID-19 salgını sırasında yapılan bir araştırmada, camilerin afet yönetiminde önemli roller üstlendiği belirlenmiştir. Camiler, tıbbi

yardımlara destek olmuş, temel ilaç ve sağlık ekipmanlarını sağlamış, ayrıca sel travması yaşayanlar için danışmanlık seansları düzenlemiştir. Araştırmada, İslami gelenekte camilerin sağlık, eğitim, yoksullukla mücadele ve toplumsal refah açısından önemli işlevler üstlendiği vurgulanmıştır (Mohd Khalli ve Mohd Sharif 2024).

Endonezya’da yapılan bir araştırmada ise, camilerin afet zamanlarındaki rolüne ilişkin önemli tespitler yapılmıştır. Buna göre, cami yöneticileri ve cemaati afetlere karşı eğitim programlarıyla bilinçlendirilmeli, camiler, afet riski düşük bölgelere inşa edilmeli ve acil durumlar için lojistik, sağlık, barınma, mutfak ve psikolojik destek hizmetlerine uygun şekilde tasarlanmalı, afet sonrasında camilerde travma iyileştirme ve zihinsel rehabilitasyon programları düzenlenmelidir (Gunardi ve Barliana, 2021).

Afetlerin sık yaşandığı ülkelerden biri olan Türkiye’de de “Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)” ile “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)” arasında “Afet ve Acil Durum Faaliyetleri ile İnsani Yardımlara İlişkin İş birliği Protokolü” imzalanmıştır. Burada DİB Başkanı yaptığı konuşmada, *“Afetleri engellemek mümkün değil, ancak tedbir almak ve afetle karşılaştıktan sonra insanların yanında olmak, acil kurtarma ekiplerinin içerisinde yer almak hepimizin vazifesidir.”* derken, AFAD başkanı, *“Afetler sadece bir kurumun altından kalkabileceği konular değil. Bu protokol, hem DİB çalışanlarına yönelik yapabileceğimiz faaliyetler ve eğitimlerle hem de onlar eliyle toplumun diğer kesimlerine ulaşma, hizmet etme noktasında önemli bir adım olacak. Böylece iki komşu kurum iki güzel iş birliğine imza atmış olacak.”* demiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve AFAD iş birliği protokolü imzaladı. 18 Mart 2019. Erişim adresi: <https://www.diyanet.gov.tr>) (Erişim Tarihi: 17. 03. 2025)

2021 yılında başta Antalya olmak üzere ülkemizde yaşanan yangında, din görevlileri ve Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) gönüllüleri yangınla mücadeleye destek vermiştir.

*“Din görevlileri” ve “TDV gönüllüleri”, yangın söndürme çalışmalarına bizzat katıldılar.

* Oluşturulan lojistik merkezlerine Türkiye’nin dört bir yanından gelen yardım malzemeleri, TDV görevli ve gönüllüleriyle birlikte yangın bölgelerinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldı.

* Bir öğünde 3 bin kişiye 4 çeşit sıcak yemek ikramı yapılabilen mobil mutfak hizmeti verildi.

* “1 İyilik 1 Fidan” kampanyasıyla yanan bölgelere binlerce fidan dikildi.

*Sadece Manavgat Müftülüğü çatısı altında yaklaşık 1500 aileye ayni ve nakdi yardımda bulunuldu (Diyanet Haber, 2021) Erişim adresi: <https://www.diyanethaber.com.tr/turkiye-diyanet-vakfi-yanigin-bolgesinde-yaralari-sariyor>. (Erişim tarihi: 17.03. 2025)

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmamızda, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı *karma yöntem* uygulanmıştır. Sosyal bilimlerde kullanılan karma yöntem, araştırmacıya hem sayısal verilerle genel eğilimleri ortaya koyma hem de bireylerin deneyimlerini derinlemesine anlama olanağı tanır. Böylece hem ölçülebilir sonuçlar hem de yorumlanabilir bulgular elde edilerek araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği artar. Bu çalışmada karma yöntem desenlerinden *eş zamanlı karma desen* kullanılmıştır. Bu desen, araştırmacının nitel ve nicel verileri aynı veri toplama aşamasında elde ettiği, bu verileri ayrı ayrı analiz edip, genellikle birleştirilerek yorumladığı bir karma araştırma desendir (Creswell ve Clark, 2017; Clark ve Ivankova, 2015).

Çalışmamızın nitel bölümünde, *görüşme yöntemi* tercih edilmiştir. Görüşme yöntemi, bireylerin deneyim, düşünce ve duygularını doğrudan kendi sözleriyle ifade etmelerine imkân tanıyan bir veri toplama tekniğidir. Araştırmacı, bu yöntemle katılımcıyla, yüz yüze, telefonla ya da çevrimiçi ortamda, birebir iletişim kurarak konuya dair derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Çalışmamızın nicel bölümünde, genel *tarama (survey) modelinin* alt boyutlarından biri olan *ilişkisel tarama modeli* uygulanmıştır. Tarama modeli “Eleman sayısı çok olan bir evrende, evrenin tamamında ya da evrenden alınan örneklem üzerinde, evren ile ilgili yargıya ulaşmak için yapılan tarama çalışması” olarak tanımlanmakta, ilişkisel tarama modeli ise “İki ya da daha fazla değişkenin beraber değişimini ve bu gerçekleşen değişimin seviyesini belirlemeyi hedefleyen model” olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2009).

Şekil 2.1 Araştırmanın Modeli

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Sosyal bilimlerde "evren", araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği tüm birey, olay veya nesneleri kapsayan teorik bütündür. Çoğunlukla evrenin tamamına ulaşmak zor olduğundan, bu bütünden seçilen daha küçük bir grup olan "örneklem" üzerinden veri toplanır ve genelleme yapılır. "Örneklem", evreni temsil etmek üzere seçilen daha küçük bir gruptur. Evrenin özelliklerini yansıtacak biçimde belirlenirse, elde edilen sonuçlar genellenebilir (Büyüköztürk vd., 2020; Johnson ve Christensen, 2024). "*Amaçlı örneklem*", araştırma amacına en uygun bilgiyi sağlayabilecek bireylerin ya da durumların bilinçli bir şekilde seçilmesini ifade eder. Bu örnekleme yöntemi, özellikle nitel araştırmalarda sıkça tercih edilir çünkü araştırmacı, bilgi açısından zengin olan ve araştırma sorularını en iyi şekilde yanıtlayabilecek katılımcıları seçmeyi hedefler. Amaçlı örnekleme temsil gücünden çok, derinlemesine bilgi edinme ön plandadır (Büyüköztürk vd., 2020).

Bu çalışmanın evrenini, 2021 yılında Antalya'nın Manavgat ilçesinde meydana gelen yangından etkilenen bireyler oluşturmaktadır. Evren, yangının etkilediği 59 mahallede yaşayan ve yangından fiziksel, ekonomik ve psikolojik olarak doğrudan ya da dolaylı biçimde etkilenmiş yetişkin bireyleri kapsamaktadır.

Nitel ve nicel çalışmamızı yapabilmek maksadıyla, Manavgat'ta yangından zarar görmüş 19 farklı köy ve mahalleye gidilmiştir. Bu sebeple nitel çalışmamızın örnekleme, Manavgat'ta yangından zarar görmüş 19 farklı köy ve mahallede yaşayan, yangından fiziksel, ekonomik ve psikolojik olarak etkilenmiş, 18 yaşından büyük, 77 kişiden oluşturmaktadır. Örneklemde, Manavgat'ın komşu ilçesi olan Serik'te yaşayan, yangın söndürme ve yardım çalışmalarına katılmış olan 2 katılımcı da bulunmaktadır.

Nicel çalışmamızın örnekleme ise, Manavgat'ta yangından zarar görmüş 19 farklı köy ve mahallede yaşayan, yangından fiziksel, ekonomik ve psikolojik olarak etkilenmiş, 18 yaşından büyük, 325 kişiden oluşturmaktadır. Nicel çalışmaya Manavgat merkezden katılan 18 kişi, örneklemin %5,5'ini oluştururken, Manavgat'ın civar köylerinden katılan 307 kişi, örneklemin %94,5'ini oluşturmaktadır.

Tablo 2.1 Nitel Araştırmaya Katılanların Bilgileri

No	Cinsiyet	Yaş	İkamet	Eğitim durumu	Meslek	Yangından etkilenme durumu
K1	Kadın	24	Manavgat merkez Yayla Mah.	Üniversite	Öğretmen	Dedem öldü
K2	Kadın	23	Manavgat merkez Yayla Mah.	Üniversite	Hemşire	Sadece yangının içinde kaldım
K3	Erkek	49	Manavgat merkez Ilıca Mah.	Üniversite	Esnaf- Muhtar	Sadece yangının içinde kaldım
K4	Erkek	72	Manavgat merkez Kavaklı Mah.	İlkokul	Şoför	Sadece yangının içinde kaldım
K5	Erkek	70	Manavgat merkez Kavaklı Mah.	Üniversite	Emekli Öğretmen	Sadece yangının içinde kaldım
K6	Erkek	52	Manavgat merkez Kavaklı Mah.	Üniversite	Memur	Sadece yangının içinde kaldım
K7	Erkek	21	Manavgat merkez Kavaklı Mah.	Ünv. öğrencisi	Ünv. öğrencisi	Sadece yangının içinde kaldım
K8	Kadın	58	Manavgat merkez Kavaklı Mah.	İlkokul	Ev hanımı	Sadece yangının içinde kaldım
K9	Erkek	42	Manavgat merkez Kavaklı Mah.	Lise	Tamirci	Sadece yangının içinde kaldım
K10	Kadın	43	İğrişlar köyü	Lise	Ev hanımı	Evim yandı
K11	Kadın	63	İğrişlar köyü	İlkokul	Ev hanımı	Ev ve bahçem yandı
K12	Erkek	63	İğrişlar köyü	İlkokul	İşçi	Ev, bahçe ve tarım aletlerim yandı
K13	Erkek	75	İğrişlar köyü	İlkokul	Çiftçi	Ev, bahçe ve tarım aletlerim yandı
K14	Erkek	40	İğrişlar köyü	Lise	Çiftçi	Ev, bahçe ve tarım aletlerim yandı
K15	Kadın	38	İğrişlar köyü	Lise	Ev hanımı	Evim yandı
K16	Kadın	26	İğrişlar köyü	Lise	Ev hanımı	Ev ve bahçem yandı
K17	Kadın	34	İğrişlar köyü	Lise	Ev hanımı	Ev ve bahçem yandı
K18	Kadın	34	İğrişlar köyü	İlkokul	Ev hanımı	Ev ve bahçem yandı
K19	Erkek	66	İğrişlar köyü	İlkokul	Hayvancılık	Hayvanlarım yandı
K20	Erkek	52	Kalemler köyü	İlkokul	Çiftçi	Ev, bahçe, hayvan, tarım aletlerim
K21	Kadın	50	Kalemler köyü	İlkokul	Ev hanımı	Ev, bahçe, hayvan, tarım aletlerim
K22	Erkek	56	Kalemler köyü	İlkokul	Çiftçi	Ev, bahçe, hayvan, tarım aletlerim
K23	Kadın	52	Kalemler köyü	İlkokul	Ev hanımı	Ev, bahçe, hayvan, tarım aletlerim
K24	Kadın	34	Kalemler köyü	Lise	Hayvancılık	Ev ve hayvanlarım yandı
K25	Erkek	44	Kalemler köyü	Üniversite	Hayvancılık	Ev ve hayvanlarım yandı
K26	Erkek	59	Kalemler köyü	İlkokul	Çiftçi	Ev, bahçe ve hayvanlarım
K27	Kadın	58	Kalemler köyü	İlkokul	Çiftçi	Ev, bahçe ve hayvanlarım
K28	Erkek	71	Kalemler köyü	Üniversite	Memur	Ev ve bahçem yandı
K29	Kadın	52	Demirciler köyü Merkez Mah.	İlkokul	Ev hanımı	Sadece yangının içinde kaldım
K30	Erkek	40	Demirciler köyü Bahçelievler Mah.	İlkokul	Hayvancılık	Ev ve hayvanlarım
K31	Erkek	45	Demirciler köyü Bahçelievler Mah.	Lise	Esnaf- Muhtar	Evim yandı
K32	Erkek	69	Demirciler köyü Merkez Mah.	İlkokul	Hayvancılık	Ev ve hayvanlarım yandı
K33	Kadın	34	Demirciler köyü Merkez Mah.	Lise	İşçi	Evim yandı
K34	Erkek	70	Sırtköy	İlkokul	Çiftçi- Muhtar	Bahçem yandı
K35	Kadın	55	Sırtköy	İlkokul	Çiftçi	Bahçem yandı
K36	Erkek	63	Sırtköy	İlkokul	Çiftçi	Bahçem yandı
K37	Kadın	24	Sırtköy	Üniversite	Hemşire	Bahçem yandı
K38	Erkek	69	Belenobası köyü	İlkokul	Çiftçi	Evim yandı
K39	Kadın	67	Belenobası köyü	İlkokul	Çiftçi	Evim yandı
K40	Erkek	56	Belenobası köyü	İlkokul	Çiftçi	Sadece yangının içinde kaldım
K41	Erkek	56	Belenobası köyü	İlkokul	Çiftçi	Ev ve tarım aletlerim yandı
K42	Kadın	19	Belenobası köyü	Ünv. öğrencisi	Ünv. öğrencisi	Evim yandı
K43	Kadın	24	Belenobası köyü	Üniversite	Öğretmen	Sadece yangının içinde kaldım
K44	Kadın	54	Belenobası köyü	İlkokul	Çiftçi	Bahçem ve haylarım yandı
K45	Kadın	41	Belenobası köyü	İlkokul	Ev hanımı	Sadece yangının içinde kaldım
K46	Kadın	58	Karaöz köyü	İlkokul	Ev hanımı	Ev ve bahçem yandı
K47	Kadın	41	Karaöz köyü	Ortaokul	İşçi	Evim yandı
K48	Kadın	32	Karaöz köyü	Lise	Ev hanımı	Evim yandı
K49	Kadın	18	Karaöz köyü	Ünv. öğrencisi	Ünv. öğrencisi	Evim yandı
K50	Erkek	56	Aksaz köyü	Lise	Çiftçi	Bahçem ve hayvanlarım yandı
K51	Kadın	48	Aksaz köyü	İlkokul	Ev hanımı	Evim yandı
K52	Erkek	56	Aksaz köyü	Lise	İşçi	Evim yandı
K53	Erkek	43	Aksaz köyü	Lise	Çiftçi-Muhtar	Sadece yangının içinde kaldım
K54	Kadın	40	Karavca köyü Selimli Mah.	İlkokul	Ev hanımı	Sadece yangının içinde kaldım
K55	Kadın	67	Karavca köyü Selimli Mah.	İlkokul	Ev hanımı	Bahçem yandı
K56	Kadın	66	Karavca köyü Selimli Mah.	İlkokul	Ev hanımı	Bahçem yandı
K57	Erkek	26	Karavca köyü Selimli Mah.	Üniversite	Mühendis	Sadece yangının içinde kaldım
K58	Erkek	53	Karavca köyü Merkez Mah.	İlkokul	İşçi	Evim yandı
K59	Erkek	43	Karavca köyü Merkez Mah.	İlkokul	İşçi	Sadece yangının içinde kaldım
K60	Kadın	35	Karavca köyü Merzevi Mah.	İlkokul	Çiftçi	Evim ve hayvanlarım yandı
K61	Erkek	76	Karavca köyü Merzevi Mah.	İlkokul	Çiftçi	Evim ve tarım aletlerim
K62	Erkek	65	Karavca köyü Merzevi Mah.	İlkokul	Çiftçi	Bahçem yandı
K63	Kadın	60	Güzelyalı köyü	Ortaokul	Restoran işletiyor	Sadece yangının içinde kaldım
K64	Erkek	32	Beydiğin köyü	Üniversite	Tüccar	Bahçem yandı
K65	Erkek	40	Beydiğin köyü	Ortaokul	Esnaf	Bahçem yandı
K66	Kadın	43	Beydiğin köyü	Lise	Ev hanımı	Bahçem yandı
K67	Kadın	50	Beydiğin köyü	Üniversite	Ev hanımı	Bahçem yandı
K68	Erkek	67	Beydiğin köyü	Lisans üstü	Hâkim	Bahçem yandı
K69	Erkek	32	Kızıldağ köyü	Ortaokul	Orman işçisi	Sadece yangının içinde kaldım
K70	Erkek	24	Kızıldağ köyü	Lise	Orman müteahhiti	Sadece yangının içinde kaldım
K71	Erkek	37	Kızıldağ köyü	Ortaokul	Orman işçisi	Sadece yangının içinde kaldım
K72	Kadın	53	Kızıldağ köyü	İlkokul	Ev hanımı	Sadece yangının içinde kaldım
K73	Kadın	53	Kızıldağ köyü	İlkokul	Ev hanımı	Sadece yangının içinde kaldım
K74	Erkek	47	Kızıldağ köyü	Lise	Orman işçisi	Sadece yangının içinde kaldım

K75	Erkek	28	Serik	Üniversite	Öğretmen	Sadece yard. çalışm katıldım
K76	Erkek	54	Serik	Üniversite	Veteriner	Sadece yard çalışm katıldım
K77	Erkek	58	Çardak köyü Haytalar Mah.	İlkokul	Çiftçi	Sadece yangının içinde kaldım

Tablo 2.2 Nitel Araştırmaya Katılan Katılımcılarla İlgili Betimsel İstatistikler

Değişkenler	Seçenekler	F
Cinsiyet	Erkek	41
	Kadın	36
Yaş	18-35 yaş	19
	36-45 yaş	16
	46-55 yaş	12
	56-65 yaş	17
	66 yaş ve üzeri	13
Eğitim durumu	İlkokul	38
	Ortaokul	5
	Lise	16
	Üniversite	14
	Lisans üstü	1
	Üniversite öğrencisi	3
Meslek	Çiftçi	20
	Ev hanımı	20
	İşçi, usta, şoför, tamirci	12
	Öğretmen, hâkim, mühendis, memur	9
	Hayvancılık	5
	Esnaf, tüccar	5
	Hemşire, veteriner	3
	Öğrenci	3
Yangından etkilenme durumu	Sadece yangının içinde kaldım	24
	Evim, hayvanlarım, bahçem ve tarım aletlerim yandı	50
	Can kaybı yaşayanlar	1
	Sadece yardım çalışmalarına katıldım	2
Toplam		77

Nitel araştırmaya katılanların demografik özellikleri ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 2.2’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların 41’inin erkek, 36’sının kadın; yaş dağılımlarının dengeli olduğu; 38’inin ilkokul, 16’sının lise ve 14’ünün üniversite mezunu olduğu; başta çiftçi ve ev hanımı olmak üzere birçok farklı meslek sahibi katılan olduğu; 50’sinin evinin, hayvanlarının, bahçesinin ve tarım aletlerinin yandığı, 24’ünün sadece yangının içinde kaldığı, 22’sinin yardım çalışmalarına katıldığı ve 1’sinin yakınlarında can kaybı olduğu görülmektedir.

Tablo 2.3. Nicel Araştırmada Demografik Değişkenlerle İlgili Bulgular

Değişkenler	Seçenekler	N	%
Anketin uygulandığı yer	Manavgat merkez	18	5,5
	Manavgat'ın köyü	307	94,5
Cinsiyetiniz?	Kadın	137	42,2
	Erkek	188	57,8
Medeni durumunuz?	Bekar	45	13,8
	Evli	263	80,9
	Dul	17	5,2
Yaşınız?	18-35 yaş	80	24,6
	36-45 yaş	64	19,7
	46-55 yaş	58	17,8
	56-65 yaş	77	23,7
	66 yaş ve üzeri	46	14,2
Eğitim durumunuz?	Okur-yazar	38	11,7
	İlköğretim	165	50,8
	Lise	56	17,2
	Üniversite	66	20,3
Mesleğiniz?	Ev hanımı	76	23,4
	Çiftçi	100	30,8
	Memur	40	12,3
	Serbest	41	12,6
	Diğer	68	20,9
Aylık toplam geliriniz hangi düzeydedir?	Düşük	118	36,3
	Orta	177	54,5
	Ortanın üstü	30	9,2
Son iki ayda tedavi gerektiren ruhsal (psikolojik) bir rahatsızlık geçirdiniz mi?	Evet	64	19,7
	Hayır	261	80,3
	Toplam	325	100

Nicel araştırmaya katılanların demografik özellikleri ile ilgili bulgular aşağıdaki Tablo 2.1'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılanların 137'sinin (%42,2) kadın, 188'inin (%57,8) erkek olduğu; 263'ünün (%80,9) evli, 45'inin (%13,8) bekar ve 17'sinin (%5,2) dul olduğu; 80'inin (%24,6) 18-35 yaş düzeyinde olduğu ve diğer yaş düzeylerine göre dengeli bir şekilde dağıldıkları; 165'inin (%50,8) ilköğretim mezunu, 66'sının (%20,3) üniversite mezunu, 56'sının (%17,2) lise mezunu ve 38'inin (%11,7) okur yazar olduğu; 100'ünün (%30,8) çiftçi ve 76'sının (%23,4) ev hanımı olduğu; 177'sinin (%54,5) orta, 118'inin (%36,3) düşük ve 30'unun (%9,2) ortanın üstü gelir düzeyinde olduğu; 261'inin (%80,3) son iki ayda tedavi gerektiren ruhsal (psikolojik) bir rahatsızlık geçirmediği, 64'ünün (%19,7) geçirdiği görülmektedir.

Tablo 2.4. Nicel Araştırmada Yangın Deneyimi ile İlgili Betimsel Bulgular

Değişkenler	Seçenekler	N	%
Yangının içinde kaldınız mı?	Evet	193	59,4
	Hayır	132	40,6
Yaralandınız mı?	Evet	27	8,3
	Hayır	298	91,7
Akraba ya da tanıdıklarınızdan yaralananlar var mı?	Evet	94	28,9
	Hayır	231	71,1
Akraba ya da tanıdıklarınızdan can kaybı var mı?	Evet	46	14,2
	Hayır	279	85,8
Mal kaybı yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne düzeyde mal kaybı yaşadınız?	Hiç	95	29,2
	Biraz	78	24
	Çok	55	16,9
	Çok fazla	97	29,8
	Çadırda	11	3,4
Yangından sonra nerede kaldınız?	Konteynırda	54	16,6
	Akrabamın Evinde	70	21,5
	Kendi Evinde	190	58,5
	Yangını söndürmeye çalışmak	127	39,1
Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi?	Hiçbir şey yapmamak	24	7,4
	Yardım etmek	57	17,5
	Dua etmek	117	36,0
	Toplam	325	100

Nicel araştırmaya katılanların yangın deneyimi ile ilgili durumları ile ilgili elde edilen bulgular aşağıdaki Tablo 2.2’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, 193’ünün (%59,4) yangının içinde kaldığı, 132’sinin (%40,6) kalmadığı; 298’inin (%91,7) yangında yaralanmadığı, 27’sinin (%8,3) yaralandığı; 231’inin (%71,1) akraba veya tanıdıklarından yangında yaralanan olmadığı, 94’ünün (%28,9) olduğu; 279’unun (%85,8) akraba veya tanıdıklarından yangında ölen olmadığı, 46’sının (%14,2) olduğu; 97’sinin (%29,8) çok fazla, 95’inin (%29,2) hiç, 78’inin (%24) biraz ve 55’inin (%16,9) çok düzeyinde yangında mal kaybına uğradığı; yangından sonra 190’ının (%58,5) kendi evinde, 70’inin (%21,5) akrabamın evinde, 54’ünün (%16,6) konteynırda ve 11’inin (%3,4) çadırda kaldığı; yangın esnasında 127’sine (%39,1) yangını söndürmeye çalışmanın, 117’sine (%36) dua etmenin, 57’sine (%17,5) yardım etmenin ve 24’üne (%7,4) hiçbir yapmamanın iyi geldiği görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Görüşme Soruları

Çalışmamızın nitel kısmını gerçekleştirmek için uyguladığımız mülakatta katılımcılara aşağıdaki açık uçlu 3 temel soru sorulmuştur. Bu soruların cevaplarına ulaşabilmek amacıyla, konuşma esnasında bazı yardımcı sorular da kullanılmıştır.

1. 2011 Manavgat yangını maddi olarak ve psikolojik olarak sizi nasıl etkiledi?

2. Dini inanç ve uygulamalarınızın (Allah inancı, ahiret inancı, kader inancı, dua, namaz, şükür, sabır, yardımlaşma vb.) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?

3. Dini kurumların ve din görevlilerinin (cami, müftülük, imam vb.) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?

Genellikle sohbet tarzında geçen görüşmeler esnasında katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebilmeleri için uygun ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler 25 ila 30 dk sürmüştür. Mahremiyetlerinin korunması amacıyla katılımcıların isimleri kaydedilmemiştir. Görüşmelerin hepsi, katılımcılardan izin alınarak ses kaydına alınmış ve araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır.

2.3.2. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından özgün olarak hazırlanmıştır. Bu formda katılımcılara, anketin uygulandığı yer, yaş, cinsiyet, meslek, eğitim durumu, medeni durum, gelir düzeyi ve son iki yılda tedavi gerektiren psikolojik bir rahatsızlık geçirip geçirmediği sorulmuştur.

2.3.3. Yangın Deneyimi Formu

Yangın deneyimi formu, araştırmacı tarafından özgün olarak hazırlanmıştır. Yangının içinde kaldınız mı? Yaralandınız mı? 3. Akraba ya da tanıdıklarınızdan yaralananlar var mı? Akraba ya da tanıdıklarınızdan can kaybı var mı? Mal kaybı yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne düzeyde mal kaybı yaşadınız? Yangın esnasında ve sonrasında en çok kimlerden yardım ve destek aldınız? Yangın sonrasında nerede kaldınız? Şu an nerede kalmaktasınız? Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi? soruları sorulmuştur.

2.3.4. Kültürel Erdemler Ölçekleri

Kültürel erdemler ölçekleri (KEÖ), Demirci ve Ekşi (2018) tarafından, pozitif psikoloji yaklaşımından yola çıkılarak, Türk kültürünün özelliklerine göre geliştirilmiştir. Demirci ve Ekşi, ölçeği hazırlamak için yaptıkları araştırmanın nitel bölümünde, huzurlu ve mutlu yaşamın kaynakları olarak birçok erdem tespit etmişlerdir. Araştırmanın nicel bölümünde ise bu erdemlerden, “Yardımseverlik, Maneviyat ve Kanaat” in değerlendirildiği “Kültürel Erdemler Ölçekleri” ni geliştirmişlerdir.

Yardımseverlik ölçeği, tek boyut ve 7 maddedir. Ölçekte 2. madde ters kodlanmaktadır. Ölçekte 1 (Bana hiç uygun değil) – 5 (Bana tamamen uygun) olacak şekilde 5’li likert uygulanmıştır. Demirci ve Ekşi (2018), yardımseverlik ölçeğinin Cronbach alpha iç

tutarlılık katsayısını .76 olarak hesaplamıştır. Bu araştırma kapsamında yardımseverlik ölçeğinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0,768 olarak hesaplanmıştır.

Maneviyat ölçeği, tek boyut ve 6 maddedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçekte 1 (Bana hiç uygun değil) – 5 (Bana tamamen uygun) olacak şekilde 5’li likert uygulanmıştır. Demirci ve Ekşi (2018), maneviyat ölçeğinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısını .88 olarak hesaplamıştır. Bu araştırma kapsamında maneviyat ölçeğinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0,797 olarak hesaplanmıştır.

Kanaat ölçeği, tek boyut ve 6 maddedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçekte 1 (Bana hiç uygun değil) – 5 (Bana tamamen uygun) olacak şekilde 5’li likert uygulanmıştır. Demirci ve Ekşi (2018), kanaat ölçeğinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısını .82 olarak hesaplamıştır. Bu araştırma kapsamında kanaat ölçeğinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0,767 olarak hesaplanmıştır.

Bu ölçek daha önce hiçbir araştırmada kullanılmamıştır. Fakat ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerinde, yine Demirci ve Ekşi (2018) tarafından geliştirilmiş başka bir ölçek olan “Kişisel Erdemler Ölçeği” uygulanmıştır. Bununla birlikte farklı araştırmacılara ait, “yardımseverlik” ile ilgili olarak; “Yardımseverlik tutum ölçeği”, “Yardımlaşma kültürü ölçeği”, “Özgecilik ölçeği”, “Çocuklar için özgecilik ölçeği”, “Prososyallik ölçeği” gibi ölçekler vardır, maneviyatla ilgili olarak; “Maneviyat ölçeği”, “İşsel maneviyat ölçeği”, “Örgütsel maneviyat ölçeği” gibi ölçekler vardır, “kanaat” ile ilgili olarak; “Şükür ölçeği”, “Varoluşsal şükür ölçeği”, “Sabır ölçeği”, “Öğretmen sabır ölçeği” , “Sabırlı davranış ölçeği” gibi ölçekler vardır ve birçok araştırmada kullanılmıştır.

2.3.5. Olayların Etkisi Ölçeği

Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ), travmatik bir olay deneyimleyen bireyin, ölçeğin uygulandığı esnadaki psikolojik stres düzeyini ölçen, bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçeğin orijinali, Horowitz, Wilner ve Alverez (1979) tarafından, Impact of Event Scale (IES) adıyla, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomlarını değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. Ölçek daha sonra, Weiss ve Marmar (1997) tarafından, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)’nin kriterlerine göre tekrar gözden geçirilmiş, travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) bütün belirtilerini içerecek şekilde ve The Impact of Event Scale- Revised (IES-R) adıyla yeniden düzenlenmiştir.

Ölçeğin gözden geçirilmiş versiyonunun Türkçe uyarlaması ise Çorapçıoğlu ve ark. (2006) tarafından yapılmış ve Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı toplam puanı, 0,94 olarak hesaplanmıştır. Ölçek toplam 22 maddeden oluşmaktadır ve “Birinci boyut, yeniden

deneyimleme (1, 2, 3, 6, 9, 14, 16 ve 20 numaralı sorular), ikinci boyut, kaçınma (5, 7, 8 11, 12, 13, 17 ve 22 numaralı sorular) ve son boyut, aşırı uyarılma (4, 10, 15, 18, 19 ve 21 numaralı sorular)” olmak üzere üç alt boyuta sahiptir. Ölçekte söz konusu belirtilerin son 7 günde ne düzeyde deneyimlendiği, 1 (hiç) – 5 (her zaman) olacak şekilde, 5’li likert skalasında değerlendirilmesi istenilmektedir. Bu çalışmada olayın etkisi literatürde kullanıldığı gibi travma sonrası stres olarak adlandırılmıştır.

Bu araştırma kapsamında olayların etkisi ölçeğinin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0,94 olarak; yeniden yaşama alt boyutunun 0,885; kaçınma alt boyutunun 0,794 ve aşırı uyarılma alt boyutunun 0,885 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Nitel veriler; içerik analizi yöntemiyle üç tema ve on kategori altında incelenmiştir. Kategoriler kendi içerisinde kodlara ayrılmıştır.

Nicel verilerin analizinde önce ölçeklerde yer alan verilerin normal dağılım gösterip göstermediklerine bakılmış, ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Tablo 2.5 Ölçeklerin Normallik Testi

Ölçekler	Skewness	Kurtosis
Yardımseverlik ölçeği	-1,453	0,877
Maneviyat ölçeği	-2,143	4,163
Kanaat ölçeği	-2,037	3,293
Yeniden yaşama alt boyutu	0,113	-1,085
Kaçınma alt boyutu	-0,031	-0,966
Aşırı uyarılma alt boyutu	0,337	-1,063

Yardımseverlik ölçeği ve Olayların etkisi ölçeklerinin alt boyutlarının skewness ve kurtosis değerleri $\pm 1,5$ aralığında olduğu için verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği varsayılmıştır. Buna göre verilerin analizinde parametrik test yöntemlerinden bağımsız örneklem t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson korelasyon analiz yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Bunun yanında ANOVA ile anlamlı farklılık bulunduğu durumlarda bu anlamlılığın hangi seçeneklerden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla da post hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır.

Skewness ve kurtosis değerleri $\pm 1,5$ aralığında çıkmayan maneviyat ve kanaat ölçeklerine ait verilerin normal dağılım göstermediği varsayılarak bu iki ölçeğe parametrik olmayan test yöntemlerinden Man Whitney U, Kruskal Wallis H ve Spearman korelasyon

analizleri uygulanmıştır. Bunun yanında Kruskal Wallis H testi ile anlamlı farklılık bulunduğu durumlarda bu anlamlılığın hangi seçeneklerden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla da post hoc testlerinden Tamhane testi yapılmıştır.

Ayrıca aritmetik ortalamalar değerlendirilirken maddelerin aralık genişliği Kan (2015, s. 407) tarafından önerilen formül ile hesaplanmıştır. Bu formüle göre aralık genişliği, “ölçme sonuçları dizisindeki en büyük değer ile en küçük değer arasındaki farkın belirlenen grup sayısına bölünmesiyle” bulunmaktadır. Bu çalışmada 5’li likert tipi seçenekler kullanıldığı için aralık genişliği; $(5-1)/5 = 0,80$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre, verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilirken kullanılacak aralık 1-1,80 hiç katılmıyorum, 1,81-2,60 katılmıyorum, 2,61-3,40 kararsızım, 3,41-4,20 katılıyorum ve 4,21-5,00 tamamen katılıyorum şeklinde belirlenmiştir.

2.5. Çalışmanın Etiği

Araştırmaya başlamadan önce Akdeniz Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayı, 06.12.2023 tarihi, 22/530 kurul karar sayısı ile alınmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında Manavgat İlçe Müftülüğüne bağlı din görevlilerinin desteğiyle yangınzedelerle yapılacak görüşmeler için Antalya İl Müftülüğünden 21.12.2023 tarihi itibarıyla gerekli izin alınmıştır (Bkz. Ek1). Etik Kurul Onayının araştırmacıya bildirilmesinin ardından araştırmayı yürütmek için araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ölçekler için kullanım izni, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapan araştırmacılardan alınmıştır (Bkz. Ek2). Araştırmaya katılan yangınzedelere, araştırma süreci ile ilgili olarak bilgi verilmiş (bilgilendirilmiş onam); katılımın gönüllülük esasına dayandığı (gönüllülük ilkesi) ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağı (gizlilik ilkesi) ifade edilmiştir. Bu doğrultuda Ek-3’te sunulan Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu anket formunun ilk sayfasına eklenerek katılımcıların formu okudukları ve araştırmaya katılmayı kabul ettikleri varsayılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Nitel Araştırma ile Elde Edilen Bulguların İncelenmesi

Bu bölümde katılımcı ifadeleri tema, kategori ve kodlara ayrılmıştır. Katılımcı ifadelerinin önünde, katılımcının kaçınıcı sırada yer aldığı, cinsiyeti (kadın/erkek) ve yaşı belirtilmiştir. Örneğin; K1, K35 (1. katılımcı, kadın, 35 yaşında) veya K20, E50 (20. katılımcı, erkek, 50 yaşında). Ayrıca, parantez içinde katılımcının yaşadığı köy ya da mahallenin adı verilmiş, böylece ilgili kodun örneklemin genelini yansıttığı gösterilmek istenmiştir.

3.1.1. “Yangının Maddi ve Psikolojik Etkisi” Temasının İncelenmesi

Nitel çalışmamızda, katılımcılara ilk olarak “2011 Manavgat yangını maddi olarak ve psikolojik olarak sizi nasıl etkiledi?” sorusunu yönelttik. Birinci temada katılımcıların bu soruya verdikleri cevapları 3 kategoriye ayırarak değerlendirdik.

Tablo 3.1 “Yangının Maddi ve Psikolojik Etkisi” Temasının İncelenmesi

Kategori	Kodlar
Yangının maddi etkisi	Yangın çok büyük ve hızlıydı
	Yangında can kaybı yaşanmaması için yerleşim yerlerini tahliye ettik
	İtfaiye ekipleri yangına müdahale etmeye çalıştılar fakat birçok yerde yetersiz kaldılar
	Köyü terk etmedik itfaiye ekipleri ve yetkililerle birlikte yangınla mücadele ettik
	Ateş ve duman sebebiyle can kaybı ve yaralanmalar oldu
	Büyük maddi zarara uğradık
	Yangın tabiata ve ekolojik dengeye zarar verdi
Yangının psikolojik etkisi	Devletten, kurumlardan ve halktan çok yardım geldi fakat organizasyon eksikliği sorunlara yol açtı
	Yangın esnasında büyük bir çaresizlik, korku, şok ve panik yaşadım
	Her şeyimi kaybettim, yardıma muhtaç kaldım, hayat düzenim bozuldu
	Hatıralarını kaybetmek maddi kayıplardan daha üzücü
	Ağaçların yanması ve ekolojik dengesinin bozulması beni üzüyor ve kaygılandırıyor
	Hayvanların yanması ve zarar görmesi psikolojimi yıprattı
	Yangın çocuklarımın psikolojisini de olumsuz etkiledi
	Yangından sonra prefabrik evde (konteynır) yaşamak çok zordu
	Hala psikolojim düzelmedi
	İlk zamanlar psikolojim bozulmuştu ama şimdi iyiyim
	Mücadele ederek ve başkalarına yardım ederek toparlanmaya çalıştım
	Maddi olarak zarar görmediğim halde ben de çok üzüldüm

3.1.1.1. “Yangının Maddi Etkisi” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.1.1.1. “Yangın Çok Büyük ve Hızlıydı” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangının daha önce görülmemiş büyüklükte ve şiddette olduğunu, rüzgârla birlikte olağanüstü hızla yayılarak kontrol edilemez bir afete dönüştüğünü ifade ettiler.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Çok insan var, büyüklerimiz, teyzelerimiz, nenelerimiz var. Daha önce de defalarca yangın yaşamışlar ama bu kadar büyüğünü hiç görmemişler.

K12, E63: (İğrışlar) Önceleri de yandı burası amma biz ataşı hep söndürürdük. Ama bunun hakkından gelemedik. Çünkü ataş değildi bu. Böyle bi çeşit deniz dalgası gibi alev alev üstümüzden böyle geçiyordu.

K38, E69: (Belenobası) Bu dağda ne biçim rüzgâr vardı. Burdan çıktığıyla Manavgat'a indiği bir olmuştur.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Çok kötüydü. Normal bi araç hızından daha hızlı ilerledi.

K19, E66: (İğrışlar) Bu bambaşkaydı. Alev uçuyordu. Araba çatamıyor.

K76, E54: (Serik) İki sene geçti yangının üzerinden. İki sene sonra dahi o bölgeyi görüyorsun yangının o ağırlığı var. Kuru kuru ağaçlar, siyah ve çok büyük bir bölge.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Başımıza böyle bir şey gelmez diye düşünüyordum. Yıllardır bu doğada yaşıyorum. Buralarda yangınlar çıkıyor ama ufak yerler yanıyordu. Hiçbir zaman böyle büyük bir yangın olacağı aklıma gelmedi.

Şekil 3.1. Yangından Görüntüler- 1

59. Katılımcının Çektiği Fotoğraf- 01.08.2021 (Karavca Köyünde Yangın Anı)

“Büyüklerimiz daha önce de defalarca yangın yaşamışlar ama bu kadar büyüğünü hiç görmemişler.”, “Normal bi araç hızından daha hızlıydı.”, “Alev uçuyordu.”, gibi katılımcı ifadeleri, 2021 Manavgat yangının çok büyük ve farklı olduğunu göstermekte ve bu konudaki literatür bilgilerini (AFAD, 2021; Kaya Kılıç ve Uğur, 2022) desteklemektedir.

3.1.1.1.2. “Yangında Can Kaybı Yaşanmaması İçin Yerleşim Yerlerini Tahliye Ettik” Kodunun İncelenmesi

Özellikle yangının ani şekilde ulaştığı yerleşim yerlerindeki katılımcılar, can kaybını önlemek amacıyla yetkililerin talimatıyla köylerini tahliye ettiklerini; yaşlıları, kadınları ve çocukları hızla köyden çıkardıklarını ifade ettiler.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) O gece zaten uyumadık. Gece üç sularında filan jandarmalar polisler anons etmeye başladılar evleri boşaltın diye.

K70, E24: (Kızıldağ) Yangın gelirken baktık, can kaybı olacak mı olmayacak mı, onları düşündük. Yaşlıları köyden boşaltmaya çalıştık.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Bi böyle mahşer anı gibi bişey yaşadım. Kimisinin bakıyorum elinde üç beş hayvan götürüyor. Kimisinin traktörün üstünde. Kimisi taksiye atmış. Kimisi yayan gidiyo. Yani böyle inanılmaz bir şey. Sanki aynen mahşer yeri aklıma geldi. Yani diyorlar ya hani annesi bebeğini çocuğunu dahi tanımayacak. Öyle bişey düşündüm o anda.

K37, K24: (Sırtköy) Herkes gidiyor. “Köyden çıkın!” diye anons ediliyor.

Şekil 3.2 Yangından Görüntüler- 2

Anadolu Ajansı. (2021, 11 Ağustos). *Antalya’nın Manavgat ilçesinde orman yangını çıktı* [Haber]. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/antalyanin-manavgat-ilcesinde-orman-yangini-cikti/2331078> (Erişim Tarihi: 20.05.2025)

“Jandarmalar anons etmeye başladılar evleri boşaltın diye.”, “Can kaybı olacak mı olmayacak mı, onları düşündük. Yaşlıları köyden boşaltmaya çalıştık.” gibi ifadeler, AFAD’ın (2021) Manavgat orman yangını raporunda da ifade edildiği gibi, yetkililerin emriyle yerleşim yerlerinin acilen ve hızlı bir şekilde tahliye edildiğini ve bunun can kaybının sınırlı kalmasında etkili olduğunu göstermektedir.

3.1.1.1.3. “İtfaiye Ekipleri Yangına Müdahale Etmeye Çalıştılar Fakat Birçok Yerde Yetersiz Kaldılar” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yetkililer ve itfaiye ekiplerinin yangına fedakârca müdahale ettiğini, uçakların döktüğü suyla evlerinin ve köylerinin kurtarıldığını belirtmiştir. Diğer bazı katılımcılar ise müdahalenin yetersiz veya geç olduğunu dile getirerek yetkilileri eleştirmiştir. Bazıları ise yangını söndürmede halkın daha gayretli davrandığını ifade etmiştir.

K51, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Çatıya çıktık bütün orman olduğu gibi yanıyordu. Üç apartman vardı yangınla aramızda. Bu arada bir uçak geldi, su döktü gitti. Benim evim yanmadı. Orası söndü.

K36, E63: (Sırtköy) Bizim köylümüz var Kaş'ta orman işletme müdürü. 40 tonluk uçak kaldırdı. Tam köyün içi yanmaya başladığında su dökmelerdi köyde hiç ev galmazdı.

K71, E37: (Kızıldağ) Yangın boyunca ormanın içindeydim ben. En çok üzüldüğüm orman işletmenin müdahale etmemesi. Köylü ateşin içine koşuyor. Onlar geri kaçıyor. Ben en son gün şu tepedeyken ne orman ekibi geldi yanımda ne şefi geldi. Sadece bir tane arkadaşımla beraber sabahdan akşama kadar orda müdahale ettim.

K61, E76: (Karavca Merzevi Mh) Bir gram su dökmeler. Denize kadar yandı bitti. Bu köye hiç uçak, helikopter gelmedi.

K40, E56: (Belenobası) 15-20 dakika daha gelmeseydim benim ev yanacaktı. Çok savaştık. Su yoktu. Bi kilometre uzakta dere var. Dereden doldur doldur bidonlarla samana dök. Sönme imkânı yok. Belediyeyi arayoz, itfaiyeyi arayoz. Bi tane gelen yok hiç.

Katılımcıların, “Bir uçak geldi, su döktü gitti. Benim evim yanmadı.” ve “Belediyeyi, itfaiyeyi arayoz. Bi tane gelen yok” gibi farklı ifadeleri, yetkililerin bazı yerlerde yangına müdahale etmekle beraber birçok yere hiç müdahale edemediği veya yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu bulgular, Savaş ve Genç (2024)’in “Afetlerde Koordinasyon” başlıklı araştırmasında “Manavgat’ta aynı anda birçok yerde yangın çıkması, personel ve araç-gereç eksikliği, hava desteğinin yetersizliği, kurumlararası iletişim sorunları yangınla mücadeleyi zorlaştırmıştır” şeklindeki tespitiyle örtüşmektedir.

3.1.1.1.4. “Köyü Terk Etmedik, İtfaiye Ekipleri ve Yetkililerle Birlikte Yangınla Mücadele Ettik” Kodunun İncelenmesi

Bazı genç katılımcılar, yetkililerin tahliye emrine rağmen ve halkın çoğunluğunun köyü terk etmesine rağmen ısrarla köyde kaldıklarını, kendi evlerini ve komşularının evlerini yanmaktan kurtardıklarını anlattılar.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Evim yanmadı çünkü yangının olduğu gün evimi terk etmedim birebir gelen ateşleri söndürdüm. Ben evimi terk etmiş olsaydım benim evim de yanmıştı. Genelde köyde yanan evlerin yüzde doksanı terkedildiği için yandı.

K37, K24: (Sırtköy) Gitmeyip köyde kalan halkın sayesinde yangın önlendi. O kişiler olmasaydı bizim ev de yanacaktı. Bütün mahalle yanacaktı zaten. Yangını durduran köy halkı oldu.

K65, E40: (Beydiğın) Devlet olarak köyü boşaltmamız için uğraş verdiler. Yanmamamız için, tamam iyi niyetle bizi düşündüler de... Fakat sonunda ölüm de olsa biz köyü bırakmadık. Zarar görülmedi merkezde.

Yangının sonradan geldiği köylerdeki bazı katılımcılar, itfaiye görevlileri ve kolluk kuvvetleriyle birlikte yangın söndürme çalışmalarına katıldıklarını, ormanda ağaç keserek şerit açtıklarını, günlerce evlerine girmediklerini, kadın erkek son derece cesur ve fedakâr bir şekilde mücadele ettiklerini ve yangının köye girmesini engellediklerini söylemişlerdir.

K69, E32: (Kızıldağ) 17 tane ağaç motoru taşıyan genç vardı. Bunların öncülüğünü ben yapıyordum. Nerden nereye kadar kesilecek ve şerit açılacaksa ben orda şerit açıtırıyordum. Yaklaşık 9 gün sürdü. Aşağı yukarı her genç başına hesaplarımıza göre 11 bin çam ağaç devrildi. Ondan sonra arkamızda dozerler şerit yolu açtılar. Yaklaşık 13 gün hiç eve gitmedim.

K64, E32: (Beydiğin) Köyü kesinlikle terk etmedik. Köyde durduk. Yangına müdahale edebileceğimiz yerlere bütün köylü olarak gittik. Kolluk kuvvetleriyle, ülkemizin güvenlik kuvvetleriyle birlikte gittik. Elimizden geleni yapmaya çalıştık.

K72, K53: (Kızıldağ) (Siz bir kadın olarak neler yaptınız?) Valla yangının önünde ateş bi yerden biyere sıçradığı zaman elimizde beş litrelik bidon vardı. Hemen onu söndürüyoduk. Orda çalışanlara ayran dağıtıyoduk, su dağıtıyoduk, yiyecek, içecek.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Evrenseki’de askerlerle beraber, yangın Ilıca’ya gelmesin diye önlem almaya çalışırken yangının ortasında kaldık.

Şekil 3.3 Halk Yangın Söndürme Çalışmalarına Destek Veriyor

Milliyet. (2021, 2 Ağustos). *Manavgat’taki büyük yangın 6. gününde! Bir mahalle tamamen yandı* [Galeri]. Milliyet. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/manavgattaki-buyuk-yanigin-6-gununde-bir-mahalle-tamamen-vandi-6564827> (Erişim Tarihi: 20.05.2025)

Bazı katılımcılar, erken tahliyenin can kaybını önlediğini söylemesine rağmen, bazılarının tahliye emrine yönelik eleştirileri ve “Gitmeyip köyde kalan halkın sayesinde yangın önlendi.”, “Ben evimi terk etmiş olsaydım benim evim de yanmıştı.” gibi söylemleri, literatürdeki benzer bulgularla (Köçer ve Aslan, 2023) paralellik arz etmektedir.

Ayrıca “Yangına müdahale edebileceğimiz yerlere bütün köylü olarak gittik.”, “Valla ateş bi yerden biyere sıçradığı zaman elimizde beş litrelik bidon vardı. Hemen onu söndürüyoduk.” gibi katılımcı ifadeleri, Savaş ve Genç’in (2024) halkın yangınla mücadelede

gösterdiği gayrete ve yetkililere sağladığı desteğe ilişkin tespitleriyle örtüşmektedir. Halkın bu fedakârca tutumu aynı zamanda medyada da yer bulmuştur (Şekil 3.3/Milliyet).

3.1.1.1.5. “Ateş ve Duman Sebebiyle Can Kaybı ve Yaralanmalar Oldu” Kodunun İncelenmesi

Üç katılımcı yangın sebebiyle can kaybı yaşandığından bahsederken, birçok katılımcı yaralandığını veya dumandan zehirlenme tehlikesiyle karşılaştıklarını ifade ettiler. Bazı katılımcılar yangın korona döneminde olduğu için, hastalanma riski de yaşadıklarını anlattılar.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Dedem dumandan zehirlenerek öldü.

K21, K50: (Kalemler) İki tane gaybımız oldu. (Alman) komşularımız öldü. Toz duman heryer. Kimse kimseyi görmüyor. Ağzın maskeli. Bi de o zaman hastalıktan (Koronadan) dolayı herkes öyle tedirgin oldu.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Mahallemizde (karı-koca) iki insanın aynı şekilde evde yangına maruz kalarak hayatını kaybetmesi beni çok etkiledi.

K42, K19: (Belenobası) Zaten yangından dolayı dedem de rahatsızlanmıştı. Duman etkiledi.

K24, K34: (Kalemler) Eşim, erkek kardeşim, annem, babam yandı. Onlar hep yoğun bakımda kaldılar. Eşimle babam hariç erkek kardeşim falan çok kötüydü.

K26, E59: (Kalemler) Saman alevinin içinde galdım samanın üstünde. Aşşaa bi atladım. 4 metre yukardan atlayınca bacak burdan gırılmış. Eyvah dedim ben yandım. 15 metre gadar samandan ileriye süründüm. Heç olmazsa cenazemi bari bulurlar, bi mezarımız olur.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Gece boyunca oradan çıkan dumanları, alevleri görüyorsunuz. Bir bu balkona gidiyordum bir diğer balkona gidiyordum. Her yer duman, her yer ateş ve cehennemde gibiydik gerçekten.

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Aniden buraları bir duman kapladı. Oğluma dedim “Oğlum hemen arabayı çek.” Çocuk koşturarak arabayı çekti. Arabayı çekerken kalbi sıkışmış. Korkmuş biraz. Hastaneye götürdük. Orda kalp grafiği filan çekildi.

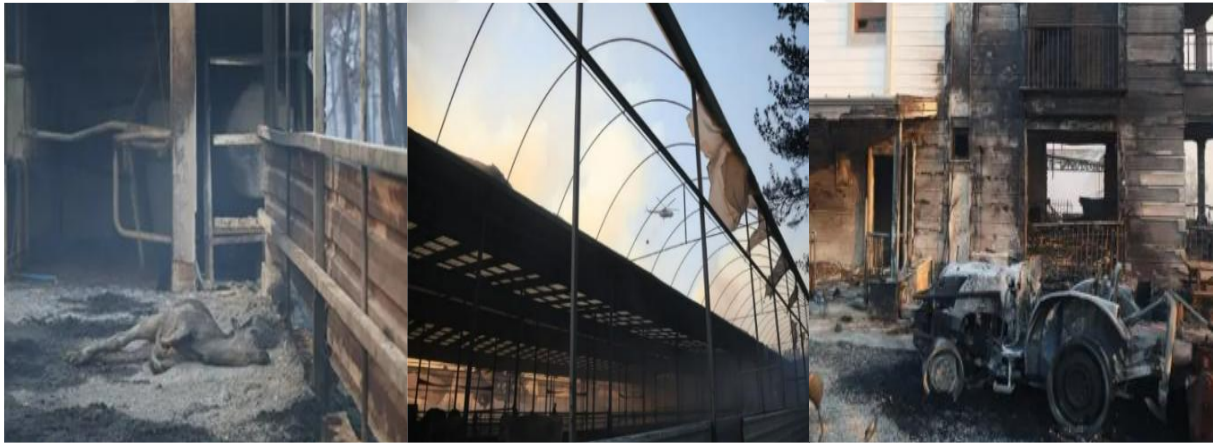
Şekil 3.4 Yangından Görüntüler- 3

Hürriyet. (2021, 28 Temmuz). *Son dakika... Türkiye orman yangınlarıyla boğuşuyor! Tarihe geçecek kareler [Galeri]*. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-son-dakika-turkiye-orman-yanginlariyla-bogusuyor-tarihe-gececek-kareler-41862853/19> (Erişim Tarihi: 25.05.2025)

Yaptığımız görüşmelerde, yangında biri dumandan zehirlenerek, dördü yanarak olmak üzere toplam beş kişi hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. Birçok katılımcı yaralandığını, bazıları ise duman nedeniyle boğulma tehlikesi geçirdiklerini belirtmiştir. Ağaçların, plastik seraların, traktör ve tarım aletlerinin yanmasıyla ortaya çıkan zehirli duman, ateş kadar tehlikeli hale gelmiştir. Bu bulgular, yangına bağlı can kaybı ve yaralanmalarla ilgili literatürü desteklemektedir (Deniz ve Hiç, 2022: 20).

3.1.1.1.6. “Büyük Maddi Zarara Uğradık” Kodunun İncelenmesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu yangında evlerinin, eşyalarının, seralarının, tarım aletlerinin tamamen veya kısmen yandığını söylediler. Hayvancılıkla uğraşan katılımcılar, koyun, keçi, inek, tavuk, arı gibi hayvanlarını tamamen veya kısmen kaybettiklerini ifade ettiler. Tarımla uğraşan birçok katılımcı ise geçim kaynakları olan zeytin, narenciye ve diğer meyve ağaçlarının yandığını söylediler. Orman köylüleri ise ormancılıktan elde ettikleri gelirden uzun süre mahrum kaldıklarını ifade ettiler.

Şekil 3.5 Yangın Sonrası Görüntüler- 1

A Haber. (2021, 29 Temmuz). *“Böyle acı mı olur Allah’ım!”* [Galeri]. A Haber. <https://www.ahaber.com.tr/galeri/gundem/manavgatta-yangin-kalemler-mahallesi-yok-oldu-boyle-aci-mi-olur-allahim/31> (Erişim Tarihi: 25.05.2025)

K14, E40: (İğrişlar) Mal kaybı derken belki Oymapınar’da en çok zarar gören benimdir. İki katlı evim vardı yeniydi. Ben aynı zamanda elektrik işi de yapıyordum. Aşağıda garajımızda depomuz doluydu. Ve bizde çok türlü alet edevat da vardı. Hepsi gitti.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Evim komple yandı. 220 civarında koyunum yandı. Üç beş tane kuzu kalmış sadece. Yani hiç bişeyim kalmadı. Bi şahin taksim, bir de çocuklarım, eşim.

K24, K34: (Kalemler) Evimiz, hayvanlarımız, traktörümüz, 30-40 ton buğdayımız, 38 büyük baş, 37 küçükbaş, 60 güvercin, 45-50 tane de tavuk yandı.

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) İki tane büyük inek yandı. 8-10 tane keçi koyun yandı. Ev yandı komple içi dolu. Saman, yem yandı. Hiç bişey galmadı ya.

K25, E44: (Kalemler) Yangından sonra kaybettiğimiz hayvanlar oldu. Kimisi yanıkta. Altı ay, bi sene sonra yanığı geçmeyik hayvanlar vardı. Dumandan ciğerleri zarar görmüş.

K69, E32: (Kızıldağ) Biz ormandan yetişip büyümüş insanlarız. Biz ekmeğimizi ormanla kazanıyoduk.

K11, K63: (İğrişlar) Benim 600'e yakın zeytinim vardı, yandı. Hiç bişeyimiz galmadı.

K64, E32: (Beydiğin) Orman köylüsü olarak burda zaten mevcut zeytin ağaçlarımız vardı, keçiboynuzu ağaçlarımız vardı. Onla ilgili baya bi maddi zarar gördük.

K50, E56: (Aksaz) 15 tane de arı kovanım yandı.

K34, E70: (Sırtköy) Bu köy orman köyü. Defneden, çamdan, odundan gelirleri var. Maalesef bu gelirlerden mahrum olduk. Bazı hayırseverler defne fidanı dağıttılar. Tekrar ekmeye başladık.

K35, K55: (Sırtköy) Defnelerimizi kaybettik. İki yıl üç yıl kesimden galdık yani. Alacağımız paradan olduk.

Katılımcıların, ev, eşya, tarım aleti, bahçe, hayvan ve orman gelirlerini kaybettiklerine dair bu ifadeleri, yangın nedeniyle yaşanan ciddi maddi kayıpların yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, “Yangın sebebiyle yaşanan kayıplar, bölge halkına ekonomik olarak büyük zarar vermiş ve yardıma muhtaç hale getirmiştir” (Alkın, 2022: 79; Kalem, Ürker ve İlemin, 2022: 43-45; Deniz ve Hiç, 2022: 20) şeklindeki literatür bilgisini desteklemektedir.

3.1.1.1.7. “Yangın Tabiata ve Ekolojik Dengeye Zarar Verdi” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, ormanın yok olduğunu, iklim ve bitki örtüsünün olumsuz etkilendiğini, hayvan popülasyonunun değiştiğini ve dolayısıyla ekolojik dengenin zarar gördüğünü söylediler. Bir katılımcı ise kızılçam yerine yangına daha dayanıklı ve ekonomik değeri olan ağaçların ekilmesi gerektiğini söyledi.

K76, E54: (Serik) Doğada yüzlerce canlı türü zarar gördü, doğal dengenin bozulmasına sebep oldu. Domuzlar kaçıyor, kaplumbağalar, tilkiler kaçamıyor ve denge bozuluyor. Yabani domuz sayısı çok arttı mesela bu bölgede.

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Hep ormandı ora. Hele bir yer vardı hiç güneş görmezdi. Hep yanımış. Tünel derdim ben oraya. Heryer yemyeşil idi. Şimdi gidiyorsun traş olmuş bir insan gibi sadece daşlar parlıyor. Sade bir ağaç kalmış yol kenarında.

K60, K36: (Karavca Merzevi Mh) Toprak kaymaları çoğaldı. Topraklarda artık bir şey yetişmeyiverdi. Ne olduysa yangından sonra? Yangının vurduğu ağaçlar kurumaya başlıyor. Hayata dönmüyor artık.

K68, E67: (Beydiğin) Fakat araştırmalara göre 1700 lü yıllara kadar bu topraklarda kızılçam ormanı yok. Kızılçam çok çabuk yanan, ekonomik değeri olmayan bir çam türüdür. Geçmiş kavimlerde zeytin, keçiboynuzu, incir, bağ, defne, badem gibi ekonomik getirisi olan ürünler ekiliyormuş. Kızılçam ekilmesinden vazgeçilmesi gerekmektedir ve gelir getiren ağaçların ekilmesi gerekir.

Şekil 3.6 Yangın Sorası Görüntüler- 2

Anadolu Ajansı. (2023, 27 Temmuz). *Manavgat yangınında kırmızı listedeki 56 memeli türünün yaşam alanı zarar gördü* [Haber]. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/yesilhat/dogal-yasam/manavgat-yangininda-kirmizi-listedeki-56-memeli-turunun-yasam-alani-zarar-gordu/1820829>. (Erişim tarihi: 25. 05. 2025)

Katılımcıların, “Doğada yüzlerce canlı türü zarar gördü, doğal dengenin bozulmasına sebep oldu.”, “Her yer yemyeşil idi. Şimdi gidiyorsun traş olmuş bir insan gibi.”, “Toprak kaymaları çoğaldı. Topraklarda artık bir şey yetişmeyiverdi.” diyerek yangının doğaya ve ekolojik dengeye zarar verdiğini söylemeleri, Kavgacı ve Başaran’ın (2023) konuyla ilgili tespitiyle örtüşmektedir. Ayrıca bir katılımcının “Kızılçam çok çabuk yanan, ekonomik değeri olmayan bir çam türüdür. Kızılçam ekilmesinden vazgeçilmesi gerekir.” şeklindeki ifadesi, kızılçam ormanlarının Akdeniz Bölgesi’nde yangınların sık görülme nedenlerinden biri olduğuna ilişkin literatürü (Ertuğrul, 2010: 105; Mol, 1993: 72-75) desteklemektedir.

3.1.1.1.8. “Devletten, Kurumlardan ve Halktan Çok Yardım Geldi Fakat Organizasyon Eksikliği Sorunlara Yol Açtı” Kodunun İncelenmesi

Bütün katılımcılar, devletten, AFAD ve Kızılay gibi yardım kurumlarından, belediyelerden, STK’lardan, şehir içi ve dışı, hatta yurt dışından, eşya, kıyafet, su, gıda, hayvan, saman, yem ve nakit para olarak fazlasıyla yardım geldiğini söylediler. Katılımcılar bu yardımlardan dolayı çok sevindiklerini, devlete ve millete minnettar olduklarını, bu kadar çok yardım gelmesi karşısında hem şaşırdıklarını hem de gurur duyduklarını ifade ettiler.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Muhtar olduğum için Türkiye’nin her tarafından beni arıyorlardı. “Abi tır geliyor.” “Yaa gönderme arkadaş. İhtiyacımız yok.” diyodum. On tır geliyo. İnanamadık öyle bi atmosfere.

K6, E52: Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Birlik beraberlik biliyorsunuz bizim insanımızın ruhunda var. Maşallah maşallah. Nerelerden yardım gelmedi ki? Ben Elazığlıyım. Kendi şehrimle de gurur duyuyorum. Bütün şehirlerimiz öyle. Tırlarla geldi. İtfaiyeciler mi gelmedi başka şehirlerden. Gelenler de mübarek hepsi birer hocaydı. (Gülüyor) Akşam teravih namazı kılar gibi yatsı namazı kılıyorduk. Camide vallahi.

K63, K60: (Güzelyalı) İlk günden vatandaş böyle bir kenetlendiler, özel arabalarına yüklemişler malzemeler, paralar getirdiler.

K17, K34: (İğrışlar) Biz Manavgat'ta yeni bi ev kiraladık. Hiçbişey yok evin içinde. AFAD taki amcalar halimden bilmişler yangınzede olduğumu, yardım ettiler. Sonra yardımlarının devamı da geldi.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Devlet konteynır getirdi, Serik Belediyesi evin önüne çakıl döküverdi. İnsanlar "Burası için ne yapabiliriz?" diyordu. Dernekler gelip araştırma yapıp ihtiyaçları tedarik etmeye çalışıyordu.

K28, E71: (Kalemler) İstanbul'lu bir beyefendi bize yatak odası takımı, oturma grubu, buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon almış. Allah razı olsun geri kalanını da kendimiz tamamladık.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Bursa büyükşehir belediye başkanı, 90 tane hayvan gönderdi.

K26, E59: (Kalemler) Ben bu gadar insanların duyarlı olduğunu hiç tahmin etmiyordum bak. Adam İstanbul'dan galkmış yangını duymuş. Binmiş arabasına buraya gelmiş.

Fakat bazı katılımcılar, yardım çalışmalarında organizasyon ve planlama eksikliği olduğunu ifade etti. Bu sebeple birçok yerde yardım malzemelerinin israf olduğunu, yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine, adil bir şekilde ulaştırılamadığını, art niyetli insanların halkın bu iyi niyetini suistimal edip ihtiyacı olmadığı halde yardım aldıklarını söylediler.

K66, K43: (Beydiğin) Yardımlaşma güzeldi. Organizasyon şekli zayıftı. Yani insanların eline ulaşma şekli zayıftı.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) İyi bir kampanya vardı. Ama önemli olan kampanyayı yönetebilmektir. Tabi haksızlıklar oldu. İhtiyacı olmayanlar aldı. Saman, yem geliyor, ahır sağlam olanlar alıyor.

K76, E54: (Serik) Planlama, organizasyonda eksiklik. Çok fazla gıda ve su gelmiş ama düzensiz. Mesela bir evin önünde yirmi koli su var. Belki ilerdeki evde yok.

K14, E40: (İğrışlar) Ben Kızılay'ın sorumlusuyla tartıştım. "Bu mahallede 20 tane kadar ev yandı. Belki 300 hanelik eşya geliyor. Yukarı köyler var belki daha hiç yardım gitmedi. Bu malı oraya götürün."

K37, K24: (Sırtköy) Ben yardımı yapan kişinin yardım esnasında başlarında bulunması gerektiğini savunuyorum. Kim kime kaç tane vermiş? Bu takip edilmeli. Bu sefer ne oluyor? Bak bir sürü şey orda telef oldu. Bazı şeylerden birçok insan aldı ama bazılarında hiç kimse hiç bişey alamadı.

K26, E59: (Kalemler) Ben açık konuşurum abim. Yardımları kötü niyetle kullananlar oldu. O onunla Allah'ın arasında.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Yani bizim Türkiye'miz sağolsun buraya yardım yağdırdılar. Ama şöyle bişey ki ihtiyacı olmayan insanların gözlerinin doymadığını da gördük.

Bazı katılımcılar, yardım çalışmalarındaki organizasyon eksikliğinin, halk arasında tartışma, kavga ve kırılganlıklara yol açtığını, birlik beraberliği zedelediğini ve bu durumun toplumsal bir krize dönüştüğünü söylediler.

K37, K24: (Sırtköy) Bir yardım kaosa, faciaya neden oluyor. İnsanlar kendi arasında kakışmaya itişmeye başlıyor. Herkes yeterli olgunluğa, medeniyete sahip değil. Bu sebeple birilerinin bunu yönetmesi gerekiyor. On koli makarnanın, 9 unu bir kişi aldıktan sonra senin yaptığın yardımın bir hayrı kalmıyor. Bak bir sürü şey telef oldu.

K25, E44: (Kalemler) Kimisi komşusuyla darıldı, kimisi birbiriyle kavga etti yardım alacağım diye.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Toplumsal bi kriz sözkonusu aslında burda. Hayatında görmediğin insanlar yardım etmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Ama "Şunun daha çok ihtiyacı var" diye düşünülüyor. Hep benim olsun, diye bi düşünce.

Bir katılımcı ise aşırı yardım edilmesinin bazı kişilerde tembelliğe ve isteme alışkanlığına yol açtığını söyledi.

K76, E54:(Serik) Bölge halkı yardım konusunda çok iyi. Ama planlama, organizasyon eksikliği, haddinden fazla yardım. Bu sıkıntı. (Haddinden fazla yardımın sonuçları nedir sizce?) Tembellik ve alışkanlığa sebep oluyor. Köylüler “İsteme duygusunu arttırdı.” diye yorum yaptılar. Uzun vadede yangından sonra insanlarda, devamlı yardım geldiği için biraz isteme duygusu artıyormuş. Daha önce yangın çıkan Karataş’taki köylülerle böyle bir sohbetim oldu. Yani köyün ahlakını bozdu diyor. Verirken vermeyi bırakıyorsun almaya geçiyorsun.

Katılımcılar, “İhtiyacımız yok diyordum, on tır geliyo. İnanamadık öyle bir atmosfere.” gibi ifadelerle, bölgeye beklenenden çok fazla yardım malzemesi ulaştığını ve bu durum karşısında şaşkınlık ve minnettarlık duyduklarını belirtmişlerdir. Öte yandan, “Yardımlaşma güzeldi, organizasyon şekli zayıftı.”, “Bir yardım kaosa, faciaya neden oluyor.”, “Toplumsal bir kriz söz konusu.” gibi ifadelerle, yardım organizasyonundaki eksikliklerin suistimallere ve toplumsal gerilime neden olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bulgulara Manavgat yangınına ilişkin Köçer ve Aslan’ın (2023) araştırmalarında da rastlanmaktadır. Bu durum, “Kaos yaşanmaması açısından afetlerde yardım çalışmaları dikkatle organize edilmelidir. Yardımlar şeffaf, adil ve kültürel hassasiyetlere uygun dağıtılmazsa, en cömert yardım bile afetzedelerin birlik duygusunu zedeleyebilir” (Bonanno vd., 2010) görüşünü desteklemektedir.

Ayrıca bir katılımcı, “Haddinden fazla yardım tembellik ve alışkanlığa sebep oluyor. Uzun vadede yangından sonra insanlarda, isteme duygusu artıyor.” diyerek, yardımların dağıtımındaki dengesizliğin bazı bireylerde tembelliğe yol açtığını söylemiştir. Bu tespit “Ölçüsüz ve aşırı yapılan yardım, yardım alan birey üzerinde tembelliğe veya bağımlı bir kişilik geliştirmeye sebep olabilir (Silvera, 1996)” şeklindeki literatürü desteklemektedir. Bu tespitler, afet zamanlarında yürütülen doğru ve etkili bir yardım organizasyonunun, yardımın kendisi kadar kritik bir öneme sahip olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

3.1.1.2. “Yangının Psikolojik Etkisi” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.1.2.1. “Yangın Esnasında Büyük Bir Çaresizlik, Korku, Şok ve Panik Yaşadım” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar evleri yanarken ve alevlerin ortasında kaldıklarında hissettikleri çaresizliği, tahliye anındaki yaşadıkları korku ve panik duygusunu anlattılar. Bir katılımcı, tahliye sırasında çocuklarını sakinleştirmeye çalıştığını anlatırken bir diğer katılımcı kaçmak için ailecek baraj gölünde bota bindiklerini, gölün etrafındaki ormanların yanmasıyla ateş çemberi içinde kaldıklarını, yardım taleplerinin sonuçsuz kaldığını anlattı.

K53, E43: (Aksaz) Ormanda ateşin içinde kalmak inanılmaz ürpertici. Her şeyi düşünüyorsunuz o anda. Her şey başınıza gelebilir o an.

K54, K40: (Karavca Selimli Mh) Psikolojik olarak çok etkilendik. O an cehennem ateşi gibi yani, ne yapsak elinden bir şey gelmiyor.

K37, K24: (Sırtköy) Ama köye yangın geldiğinde biz tam ortasındaydık. Nereye gideceğimi bilemedim. Sağ, sol, ön, arka her yeri duman sardı. “Köyden çıkın!” diye anons ediliyor. Ama biz nerden çıkacağız? Aşağı taraf yanıyor, yukarı taraf yayla. Müthiş bir korku oldu tabi ki. Yukarıya gittik ve ateş bizi takip etti. Biz git git git kaybolduk sonunda. Akseki’ye falan varmışız.

K45, K41: (Belenobası) Yangında gece kalktık, oğlum pencereden baktı ağlamaya başladı “Anne ormanlar yanıyo! Ormandaki bütün hayvanlar yanıyo!” diye. Onları sakinleştirmeye çalışıyorum ama ben kendim de tabi çok kötüydüm. Arabaya bindik. Orası mahşer gibi böyle. Yoldan çıkması çok zor. O kadar kalabalık. Eşim tekrar eve dönmek istiyor, çocuklar ağlıyorlar arabada “Hayır dönme baba, tekrar çıkamayız.” diye.

K63, K60: (Güzelyalı) Otuz senelik restorançıyız. Yangın tepemize geldi. 14 kişi bota bindik ve ayrıldık. Bir kilometre gitmeden her yer ateş oldu, çıkış yolu bulamadık. Tabi o anda telefonla Kaymakamdan, belediye başkanından, akrabalarından yardım istiyoruz. Fakat jandarma hiç kimseyi salmıyor buraya.

K48, K32: (Karaöz) Evi artık söndüremeyecek duruma geldiğimiz zaman oturduk hepimiz birbirimize sarılıp ağladık. Yanışını izledik. Çok kötüydük tabi.

K22, E56: (Kalemler) Ben okulun önünde köy yanıp bitinceye kadar kaldım. Çıkış yoktu. (Ağlıyor) Bi insanın evinin yanışını seyretmesi. İşte ne diyem ki.

Şekil 3.7 Yangından Görüntüler-4

NTV Haber. (2021, 29 Temmuz). *Manavgat'taki yangın evleri kül etti* [Galeri]. NTV Haber. <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/manavgattaki-yanigin-evleri-kul-etti,kcqhTHny6a0GUyYGQLjipSA/cWXvn8fe0EWRTNoNGPpKXA> (Erişim: 23.05.2025)

Katılımcılar ateş kadar dumanın da hayatlarını tehdit ettiğini, korku ve paniğe yol açtığını ifade ettiler. Bir katılımcı, dedesinin dumandan zehirlenerek öldüğünü ve bunun kendisini psikolojik olarak çok etkilediğini söylerken, bir katılımcı dumana maruz kaldığı için panik yaşadığını ve hastaneye kaldırıldığını söyledi. Başka bir katılımcı ise bir duman gördüğü zaman hala tedirgin olduğunu ifade etti.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Dedem dumandan zehirlenerek öldü. Sürekli o gün olanları yaşıyorum.

K7, E21: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) İlk gün dumandan nefes almakta zorlanmıştım. Hastaneye gitmiştik yani. Panik yaşamıştım.

K63, K60: (Güzelyalı) Gölün ortasında bağıra bağıra sabahladık. Biz botun üst katındayız kızım ve torunlarım alt katta. Çocukları uyutmamaya çalışıyor. Botun minderlerini yırttık. Minderlerden sünger çıkarıp dumandan

boğulmamak için ağızlarımıza tampon yaptık. Gölden kömürlü küllü sular içmek zorunda kalıyoruz. Bir de bağırduğumuz için boğazımız acıyor.

K40, E56: (Belenobası) Valla benim bu çocuğun samanının içinde göreydin bi vaziyatını. Her taraf bööle is, duman. Psikolojimiz bozulma mı?

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Hala o psikoloji var aslında. Biyerde bir duman gördüğün zaman hemen yüreğin hopluyor. Çünkü duman altında kaldık. Nefes alamaz hale geldik.

Şekil 3.8 Yangından Görüntüler- 5

37. Katılımcının Çektiği Fotoğraf-30. 07.2021 (Sırtköy’de yangın dumanı bütün köyü kuşatıyor)

Özellikle yangında büyük maddi zarar gören bazı katılımcılar, büyük bir şok yaşadıklarını, bir müddet kendilerine gelediklerini, boşluğa düştüklerini, zamanla yaşananları yavaş yavaş hatırlayıp gerçeklerle yüzleşmeye başlayınca da psikolojik çöküş yaşadıklarını ifade ettiler.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Psikolojik olarak, ben zaten aşağı yukarı bir iki ay hiçbir şey hatırlamadım. Şu kafamın üstünde böyle bi buz gibi bişey hissettim zaten. Yani geleni gideni de çok bilmiyorum öyle. Yani o derece şok yaşadık yani.

K10, K43: (İğrişlar) İlk zamanlar zaten şaşkın oluyorsun. Bir on gün sonra kendine geliyorsun. Yani yaşadıkların gözünün önünde canlandığı zaman. O zaman psikolojikman biraz yıkılmaya başlıyorsun. Mesela “Bu eşyalar nereden geldi?” diye kendine soru sormaya başlıyorsun.” Kim getirdi, nasıl geldi?” düşüncelerine kapılıyorsun. Bi boşluğa düşmüş gibi olduk.

K22, E56: (Kalemler) Devlet tarafından psikolog geldi. Psikolog anlatıyor. Bizim burdan giriyor burdan çıkıyor. Yani beyin yoktu zaten o anda. O anlatıyor sen “Akşam nerede kalacağım?” diye düşünüyorsun o an.

“Ateşin içinde kalmak inanılmaz ürpertici. Her şeyi düşünüyorsunuz o anda.” gibi ifadeler, ölümle burun buruna gelmenin sebep olduğu korku ve dehşeti, “Yardım istiyoruz fakat jandarma hiç kimseyi salmıyor buraya.” gibi ifadeler, hissedilen yalnızlık ve çaresizliği, “Dedem dumandan zehirlenerek öldü. Sürekli o gün olanları yaşıyorum.” gibi ifadeler, dumana maruz kalmanın yaşattığı travmayı, “Bir iki ay hiçbir şey hatırlamadım. Şu kafamın üstünde böyle bir buz gibi bir şey hissettim.” gibi ifadeler ise, kayıp yaşayan bireylerde şokun aylarca sürdüğünü göstermektedir. Afet psikolojisi literatüründe de belirtildiği üzere (Bonanno vd., 2010; Kukuoglu, 2018; Eisenman ve Galway, 2022; Kaya Kılıç ve Uğur, 2022), bu tür travmatik yaşantılar, afet sonrasında bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), anksiyete ve depresyon gibi ciddi psikolojik problemlerin temelini oluşturabilir.

3.1.1.2.2. “Her Şeyimi Kaybettim, Yardıma Muhtaç Kaldım, Hayat Düzenim Bozuldu” Kodunun İncelenmesi

Yangında her şeylerini kaybeden katılımcılar, maddi olarak sıfırlandıkları ve sahipsiz kaldıkları için büyük bir psikolojik çöküş yaşadıklarını belirttiler.

K22, E56: (Kalemler) Psikoloji diye birşey kalmadı yani. Şimdi herşeyin yanmış, herşey bitmiş, akşam olmuş gidecek bi evin yerin yok.

K23, K52: (Kalemler) Yani çöküyor insan. Sıfırlandığın zaman ne hissedersin?

K16, K26: (İğrislar) En son odama bi baktım söyle. Böyle sanki veda ettim. Hiç ağlamamıştım o zamana kadar. Evimizi eşyalarımızı. Bütün herşeyimizi kaybettik yani.

K63, K60: (Güzelyalı) Bir insanın ayağındaki afedersin donundan başka bir şey kalmaz mı? Atayım kendimi öldürüvereyim dedim yani. Bottan atacaktım kendimi. Sonra tuttular beni. Eşim “Aklını başına topla.” dedi.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Tabi ki depresyon oldu. Benim o kadar malım gitti, 11 senedir sigara içmiyordum, sigaraya başladım. Kendimi sevmemeye başladım. Ne bileyim maneviyat olmasa daha farklı şeyler olabilirdi.

Özellikle tarım ve turizm sebebiyle kazançları iyi olan bazı katılımcılar, birdenbire her şeylerini kaybettiklerini ve yardıma muhtaç hale geldiklerini, bu durumun psikolojik olarak çok yıpratıcı olduğunu ve kendilerine uzatılan yardımları almakta zorlandıklarını ifade ettiler.

K20, E52: (Kalemler) Bir gün sadece bir kibrit çöpü 52 yıllık benim bütün birikimimi, herşeyimi, hatıralarımı...

K12, E63: (İğrislar) 63 yaşımdayım. Artık 60 yaşı sildik. Hiçbir hatıra görmemek şartıyla sıfırdan başladık. Şu an 3 yaşında gibiyim. Yapacak birşey yok. (Ağlıyor)

K28, E71: (Kalemler) Veren elken alan olmak çok zor. Bilen bilir. (Ağlıyor)

K55, K67: (Karavca Selimli Mh) Bişeyler getiren yardımseverler geliyordu başka yerlerden. O bile çok zorumuza gidiyordu. Almıyoduk.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Ben Değirmenli köyüne gittim. Yardım toplama yerine. Kıyafet vesaire. Ama orda gerçekten ihtiyacı olan insanlar ezilip büzülüp geliyordu oraya (Ağlıyor). “Gel, gel al!” diyordum. “Zaten senin için toplanıyor bunlar.”

Şekil 3.9 Yangın Sonrası Görüntüler- 3

Anadolu Ajansı. (2021, 9 Ağustos). *Yangında zarar gören kadın yaşadıklarını gözyaşlarıyla anlattı* [Haber]. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/manavgattaki-yanginda-evi-zarar-goren-kadin-yasadiklarini-gozyasiyla-anlatti/2328089> (Erişim Tarihi: 15.05.2025)

Bazı katılımcılar, yangın nedeniyle hayatlarının altüst olduğunu, günlük rutinlerinden ve alışkanlıklarından kopmanın psikolojik olarak kendilerini yordüğünü; belirsizlik ve gelecek kaygısı yaşadıklarını, yarınlarıyla ilgili endişeli olduklarını belirttiler.

K15, K38: (İğrislar) *Ya 15 senedir bi yaşanmışlığım, alışkanlıklarım vardı. Sabah kalktığımda kendini bi rahat huzurlu hissediyordun. Ama şimden sonra artık ne şekilde kalkacağımı kestiremiyorsun. Hani o alışkanlıklarımızdan tamamen kopmuş vaziyetteyiz. Yani yarının ne getireceğini bilemiyoruz artık.*

K60, K36: (Karavca Merzevi Mh) *Yani bakıyorsun çocuklarının geleceğine, bir şey göremiyorsun. İnsan gözünün önünde her şeyin yok oluşunu izlemek çok zor.*

K21, K50: (Kalemler) *İşte o düşünceler çok kötü yoruyor adamı. Arıyorsunuz yok. (Eşim) geçen gün “Benim kazağımı ver.” dedi. “O nerde galdı?” dedim. “Yok. Düşünüyorsun bi de yani. Var mı? Yok.” Tavuklarımız vardı. “Hasan ben tavukların yemlerini vermeye gidecem.” dedim. Eşim dedi ki “Nereye gidiyon sen?” Yani bu gerçekten zor bişey. Allah kimseye yaşatmasın.*

Katılımcıların “Akşam olmuş gidecek bir evin yok.”, “Çöküyor insan. Sıfırlandığın zaman ne hissedersin?”, “O kadar malım gitti, sigaraya başladım. Kendimi sevmemeye başladım.”, “İntihar etmeyi düşündüm.” gibi ifadeleri, kontrol kaybı yaşadıklarını ve hayatın anlamını sorguladıklarını göstermektedir. “Veren elken alan olmak çok zor.” ifadesi güçsüzlük ve değersizlik duygusunu; “Alışkanlıklarımızdan tamamen kopmuş vaziyetteyiz. Yarın ne getireceğini bilemiyoruz artık.” ifadesi ise yaşam rutinlerinin bozulduğunu, belirsizlik, umutsuzluk ve gelecek kaygısını yansıtmaktadır. Bu tür duygusal tepkiler, literatürde travmatik yas sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Nitekim bu bulgular literatürdeki,

afetlerin psikolojik etkilerine dair ortaya konan tespitlerle büyük ölçüde örtüşmektedir (Tuncay, 2004; Kukuoglu, 2018; Kaya Kılıç ve Uğur, 2022).

3.1.1.2.3. “Hatıralarını Kaybetmek Maddi Kayıplardan Daha Üzücü” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangında kaybettiklerini, kendileri için manevi değeri olan doğup büyüdüğü evlerini, bahçelerini, anılarını, eşyalarını, çeyizlerini, fotoğraflarını, çocuklukta oynadığı yerleri ve köylerini çok özlediklerini ifade ettiler. Manevi değeri olan hatıralarını kaybetmenin diğer maddi kayıplardan daha üzücü olduğunu söylediler.

K18, K58: (İğrişlar) *En çok gücüme giden cihazlarım. Ellerimle böyle örme işlerim, nakışlarım, ara dantellerim. O cihazım bütün yandı. Sade yanan beş altı tane dokuma kilimim vardı. Ellerimle dokudum.*

K14, E40: (İğrişlar) *Çocukluğumuzda oynadığımız yerler. Yemyeşil alan şimdi böyle simsiyah çöl gibi oldu.*

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) *Babamdan kalan kitaplar vardı. Babam hocaydı onun kitaplarını çok özliyorum yani. Fakat onlar da yanmış gitmiş.*

K49, K18: (Karaöz) *Yangında çocukluğum gitti yaa! (Ağlıyor) Nasıl açıklayayım. İşte bütün çocukluğum orda geçmişti. Evimiz, eşyalarım, kitaplarım. Hepsisi gitti.*

K20, E52: (Kalemler) *Kalemlere varıyorum bi bakıyorum Kalemlerin yerinde yeller esiyor. Şu an için ben Kalemlere gittiğimde ben Kalemleri yadırgıyorum. Yabancı gibi gidiyorum yabancı gibi geliyorum*

Bazı katılımcılar, aile yakınlarına, çocukluk, askerlik veya düğün anılarına ait fotoğrafların manevi değerinin çok yüksek olduğunu, bunları yangında kaybetmenin derin üzüntüsünü yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı evinin yanmasından çok fotoğrafların yanmasına üzüldüğünü ifade ederken, iki katılımcı yangından kaçarken ilk olarak bu fotoğrafları kurtardıklarını söylemiştir.

K38, E69: (Belenobası) *Hatıralar vardı evde, fotoğraflar. O fotoğraflar olsa, ev o kadar aklıma gelmiyor. Anam, bubam, geçmişlerin, ölen insanların fotoğrafları... Nerde bulcam ben bidaha onları.*

K52, E56: (Aksaz) *Benim çocuğum dedesinin fotoğrafını görmüş, fotoğrafı kurtaracan diye onu almaya geriye döndü. Ateş gelmeyikdi ama hemen dibindeki ev yanıyordu. Yani gelmesi an meselesiydi.*

K16, K26: (İğrişlar) *Çocuklarımdan eşyalarından birkaç kıyafet birkaç ayakkabı, özellikle albümümü aldım. Düğün albümümü.*

Devlet tarafından yapılan yeni evlerine yerleşen afetzedeler, genel olarak memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Ancak, eski evlerine duydukları özlem ve yitirdikleri hatıralar nedeniyle duygusal bir boşluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, evlerin asıl değerinin içlerindeki anılarla oluştuğunu vurgulamışlardır.

K51, K48: (Aksaz) *Çalışarak, yorularak, terimi ata ata kazanıp yaptığım şey daha çok huzur veriyor bene. Şimdi derler ki ev yapıldı. Benim için hiç bi anlamı yok. İsterse kapısı altından olsun. El ne derse desin.*

K27, K58: (Aksaz) Bu yeni eve girdim mi aynı kapalı hapishaneye girmiş gibi oluyorum ben. Gızımın ilkokul fotoğrafları öyle, oğlumun askerlik fotoğrafları öyle. Ne değerli eşya varsa bizim hep o odadaydı. Hepsini getti. Yapacak bişey galmadı. (Ağlıyor)

K31, K52: (Demirciler Merkez Mah) Evim köyün içindeydi, herkesle haşır neşirdim. Orda biz 21 yıl kaldık. İyi günümüzü kötü günümüzü orda yaşadık. Ben şu anda bile mesela o taraftan geçerken, arabayı o tarafa çeviriverecek gibime gidiyo bazen o evimin ışığının yandığını hissediyorum. (Ağlıyor)

K48, K32: (Karaöz) Ya orda bir yaşanmışlık vardı o evlerde. Çocuklarım orda doğmuştu benim. Babaları halaları orda doğmuş. Hatıralar vardı. Onların hepsini kaybettik. Onlara üzülüyoruz.

K53, E43: (Aksaz) Yeni evi herkes yaptırır ama hatırası olan evi kimse geri dönüp yaptırtamaz. Bizim için en önemli değer o. Onu kurtardık. O açıdan mutlu olduk.

K76, E54: (Serik) Önceki evinin her köşesinde hatırası var, bir köşede ağacı var meyvesi var. Yeni eve gidiyorsun sadece bir bina. Bu da insanların psikolojisini bozdu. Yani cansız binaya ruh katıyordu hatıralar, anılar.

Katılımcıların, “En çok gücüme giden cihazlarım.”, “O fotoğraflar olsa, ev o kadar aklıma gelmiyor. Anam, bubamın fotoğrafları. Nerde bulcam ben bidaha onları.” diyerek çeyiz, kitap, fotoğraf gibi manevi değeri olan hatıralarını kaybetmenin çok üzücü olduğunu söylemeleri, “Bu yeni eve girdim mi aynı kapalı hapishaneye girmiş gibi oluyorum”, “Benim için hiç bi anlamı yok. İsterse kapısı altından olsun.”, “Cansız binaya ruh katıyordu hatıralar”, diyerek, hatıralarının olduğu eski evlerini yeni evlerinden daha çok sevdiklerini ve özlediklerini söylemeleri afet sonrasında sıkça hissedilen 'solastalji' kavramına örnek olarak gösterilebilir. Solastalji, bireyin alışık olduğu, aidiyet hissettiği çevrenin ve unsurların kaybıyla oluşan yabancılaşma, belirsizlik, keder ve ruhsal sıkıntı durumudur. (Alaca, 2023; Alkın, 2022).

3.1.1.2.5. “Ağaçların Yanması ve Ekolojik Dengesinin Bozulması Beni Üzüyor ve Kaygılandırıyor” Kodunun İncelenmesi

Bazı yangınzedeler, emek vererek özenle yetiştirdikleri ağaçlarını kaybetmenin üzüntüsünden bahsettiler. Bazıları ormanın yanmasıyla asırlık ağaçların yok olduğunu, ormanın tekrar eski halini almasının uzun yıllar alacağını ifade ettiler.

K72, K53: (Kızıldağ) O ağaçlar yanarken aynı canımız yanar gibi oldu.

K37, K24: (Sırtköy) Biz bir tane ağacı büyütmek için seneleri veriyoruz. Ama yangında iki saniyede yok oldu. Bunun psikolojik olarak travmasını düşünebiliyor musunuz? Altı sene emek verdiğiniz, çocuğunuz yerine koyduğunuz ağacın bir anda yok olması.

K69, K32: (Kızıldağ) Eskiden bizim yolların her iki tarafı da yeşillik doluydu. Ama şu anda yok. Yeniden yeşermesi de belki ben görürüm belki torunlarım görür. Bu üzüyor bizi.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Şimdi oralara gittiğim zaman yüreğim sızlıyor. Çünkü koskoca asrın çamları, yüz yaşının üstündeydi, o çamlar yok şimdi. Manzarayı özliyorum. Temiz havası vardı, onlar gitti.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Daha önce ben safari yapıyordum. Böyle gökyüzü görünmüyordu, resmen cennet. Ama artık gitmek istemiyorum.

Katılımcılar ormanla birlikte vahşi hayvanların da yandığını, dolayısıyla binlerce canlı türünün kaybolduğunu, ekolojik dengeyi bozulduğunu söylediler ve bunun kendilerini kaygılandırıldığını dile getirdiler.

K76, E54: (Serik) Yanan kaplumbağayı, yılanı görüyoruz. Onların böyle büyük bir yangında kaçma şansı da yok. Doğada yüzlerce canlı türü zarar gördü, doğal dengenin bozulmasına sebep oldu. Doğal yaşam dengesizleşiyor. Bunun hayatımıza farklı şekilde dönütleri var. Gerek sağlık anlamında gerek iklim değişikliği ve kuraklık anlamında dönütleri var.

K60, K36: (Karavca Merzevi Mh) Toprak kaymaları çoğaldı. Topraklarda artık bir şey yetişmeyiverdi. Ne olduysa yangından sonra? Yangının vurduğu ağaçlar kurumaya başlıyor. Hayata dönmüyor artık.

Katılımcıların, “Yüzlerce çeşit canlı türü kaybolduğu için doğal denge bozuldu.”, “O ağaçlar yanarken canımız yanar gibi oldu.”, “Artık eskisi gibi doğaya çıkmak istemiyorum, Oralara gittiğim zaman yüreğim sızlıyor”, “Bunun hayatımıza gerek sağlık anlamında gerek kuraklık anlamında dönütleri var.” diyerek tabiatın zarar görmesinden hissettikleri üzüntüyü ve ekolojik dengenin bozulmasından duydukları kaygıyı dile getirmeleri, literatürde “ekolojik sistemin zarar görmesi sonucu bireyde meydana gelen ruhsal sıkıntı” anlamına gelen “**Eko-anksiyete**” (Tanveer vd., 2024) terimine örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 3.10 Yangın Sorası Görüntüler- 4

25. Katılımcının Çektiği Fotoğraflar- 10.05.2021-30.08.2021 (Kalemler Köyünde aynı yerin yangın öncesi ve sonrası görüntüsü)

3.1.1.2.6. “Hayvanların Yanması ve Zarar Görmesi Psikolojimi Yıprattı” Kodunun İncelenmesi

Birçok katılımcı, ormanlık alanlarda veya ahır ve kümeslerde yanmış hayvanları görmekten duydukları üzüntüyü dile getirdiler. Özellikle hareket kabiliyeti sınırlı olan kaplumbağa gibi hayvanların ormanda yangından kaçamadıkları ve yanarak öldükleri sıklıkla vurguladılar.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Normalde bir eşyanın yanması insana dokunmuyor da hayvanların yanması en çok etkileyen şeydi. Tabi onların hemen çıkarılıp gömülmesi gerekiyordu. Birçok hayvanın yanmış olduğunu görünce onlar beni çok etkiledi.

K60, K36: (Karavca Merkez Mh) O hayvanların, o tavukların eziyet çektiğini düşündüm kapalı oldukları için gece. Bunu hala düşünüyorum yani.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) O yılan, kaplumbağa fırsat bulup kaçamamış, yanmış. Rabbim inşallah bilmeyerek biz sebep olmamışızdır.

K45, K41: (Belenobası) O gece kalktık, oğlum pencereden baktı ağlamaya başladı “Annee ormanlar yanıyo! Ormandaki bütün hayvanlar yanıyo. Canlılar yanıyo!” diye.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Ertesi gün arkadaşla beraber yanan ormanın şeylerine bakıyorduk. Kaplumbağalar, artık hangi hayvanlar varsa onlar inanır mısın olduğu gibi yanmış. Hatta komşunun kümesi vardı. Kümesteki hayvanlar da kömür olmuş gitmiş.

K70, E24: Ormanda yangınla uğraşırken beni etkileyen bir olay oldu. Tilki vardı yangının içinden çıktı. Yanıyordu, kaçtı. Söndürmek istedik de nerden tutcaz.

Bazı katılımcılar, yangın sırasında ev ve eşyalarından önce evcil hayvanlarını kurtarmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Hayvanlarını terk etmek zorunda kalanlar ise, onların nasıl yandığını düşünmenin kendilerini derinden üzdüğünü ve vicdan azabı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı, köy tahliye edildikten sonra jandarmalardan kaçarak hayvanlarını kurtarmak için geri döndüğünü aktarmıştır.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Canımızı ve kuzuları düşünüyorduk sadece. Komşumuzun kargo arabasıyla götürdük kuzuları. (Gözleri doluyor)

K22, E56: (Kalemler) Tavuklarımız, köpeğimiz vardı. Ben onları yanacak diye salmaya giderken ateşin ortasında kaldım. Kurtaramadım da zaten yangınlar yani o şekilde. (Ağlıyor)

K53, E43: (Aksaz) Ateş, yaklaşık 10 metre mesafedeydi. Dumanın içerisinde kalmıştım. En son pes ettim. Tam şöyle 10-15 adım attım. Arkamı dönüp baktığımda koyunların parmaklıkların arasından melevişlerini gördüm. Sonra geri döndüm. Dedim “Öleceksek beraber ölelim”.

K19, E66: (İğrişlar) Jandarma kovdu. Ama tekrar kaçtım bura. Niye kaçtım? Evin altında hayvanlar var. Onlar nasıl yanacak. Neye terkettim onları? Köye geldiğimde hayvanları çıkardım. Ama üç denesi bitmişimi zaten.

“Normalde bir eşyanın yanması insana dokunmuyor da hayvanların yanması en çok etkileyen şeydi.”, “O tavukların eziyet çektiğini hâlâ düşünüyorum.”, “Evin altında hayvanlar var. Onlar nasıl yanacak? Neye terk ettim onları?” gibi ifadeler, yangında hayvanlarını kaybetmenin derin üzüntüsünü, vicdani sorgulamayı ve yoğun bir sorumluluk duygusunu

göstermektedir. Öyle ki bir katılımcı, tahliyeden sonra jandarmalara rağmen hayvanlarını kurtarmak için tekrar yangın bölgesine döndüğünü aktarmıştır. Bu bulgular, dünya genelinde yapılan araştırmalarla örtüşmektedir. Örneğin Chadwin'in (2017) çalışmasına göre, afet anlarında evcil hayvanlarını geride bırakmak istemeyen bireyler tahliye emirlerine uymayarak afet bölgelerine yasa dışı yollarla geri dönebilmektedir. Ayrıca, hayvanlarını terk etmek zorunda kalan kişilerde derin kederin yanı sıra depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi ciddi psikolojik sorunlar gelişebilmektedir. Bu durum, afet yönetiminde evcil hayvanların da dâhil edildiği etkili tahliye planlamalarının önemini ortaya koymaktadır.

3.1.1.2.7. “Yangın Çocuklarımızın Psikolojisini de Olumsuz Etkiledi” Kodunun İncelenmesi

Bazı yangınzedeler yangının stresiyle çocukların çok korktuklarını, uykularının bozulduğunu, sayıkladıklarını, hayvanların yanmasından çok etkilendiklerini, yanan eşyalarını ve çocukluğunun geçtiği ortamları özlediklerini söylediler.

K56, K66: (Karavca Selimli Mh) Çocuğum da aşırı derecede etkilendi. Mesela dururken, gece uyandığı zaman, afedersin lavaboya filan gideceği zaman çıkıp dışarıya sürekli bi bakmak (gibi).

K47, K41: (Karaöz) Çocuğum mesela gece yattık, uyanırken “Anne yanıyor, anne gidiyor!” diyerek kalkıyordu. Doktorlara götürdüm. Şükür Allah 'ım'a şimdi iyi.

K24, K34: (Kalemler) (Bizim hayvanlarımız yandı.) Çocuklar mesela çok etkilendi. Ufak oğlum yirmi-yirmibeş gün eve gelmedi mesela. Teyzesiyle gitti. “Ben artık burda yaşıycam” diye. Yani baya bi stresli.

K74, E47: (Kızıldağ) Psikolojik olarak biz o kadar çok etkilenmesek de çocuklar çok etkilendi. Mesela benim küçük çocuğum vardı, o yangında iki-üç gün kendi halinde sayıkladı çocuk “Yanacak mıyız?” diye. Maalesef o tür şeyler geçirdiler ister istemez. (Bu hala devam ediyor mu çocuklarda?) Yok, yok şimdi bitti.

K16, K26: (İğrişlar) Oğlum asker meraklısı. Babası da yeni takım almıştı böyle alt üst asker kıyafetleri almıştı. Ben de onu almayı unutmuşum evden. “Benim kıyafetlerim yandı anne.” diye ağladı. (Ağlıyor)

K63, K60: (Güzelyalı) Torunum sormuş babasına “Baba artık restoranımız yok mu?” “Yok oğlum, restoranımız yandı.” diyor babası. “Arabamız da mı yandı baba?” babası da “Evet oğlum bizim canımızdan başka hiçbirşeyimiz kalmadı.” diyor. O torunum depresyonda hala. Eskiden hep parka gider oynardı. Artık hiç evden çıkmıyor. Birçok psikiyatırdan tedavi aldırıldık. Şimdi zihin silme tedavisi varmış onu yaptırıyoruz.

Katılımcıların, “Çocuğum gece “Anne yanıyor, anne gidiyor!” diyerek kalkıyordu. Doktorlara götürdüm. Şükür Allah 'ım'a şimdi iyi.”, “O torunum depresyonda hala. Eskiden hep parka gider oynardı. Artık hiç evden çıkmıyor” gibi ifadeleri yangının çocuklar üzerinde geçici ve kalıcı psikolojik etkiler bıraktığını göstermektedir. Bu ifadeler, literatürde genelde afetlerin, özelde orman yangınlarının çocuklar ve ergenler üzerindeki psikolojik etkisine yönelik yapılan araştırmalarla (To, Eboreime ve Agyapong, 2021; Oerther vd. 2024; Karabulut ve Bekler, 2019) paralellik arz etmektedir. Nitekim Aykaç ve arkadaşları (2024) yaptıkları bir araştırmada, Maraş depreminin çocuklar üzerinde korku, stres, güven ihtiyacı, içe kapanıklık,

ifade becerileri eksikliği şeklinde psikolojik tepkilere yol açtığını tespit etmişlerdir. Benzer tepkilerin yangına maruz kalan çocuklarda da görüldüğünü söylemek mümkündür.

3.1.1.2.8. “Yangından Sonra Prefabrik Evde (Konteynır) Yaşamak Çok Zordu” Kodunun İncelenmesi

Evi yanan bazı yangınzedeler, prefabrik evde kalmanın zorluğu ve kendilerine neler hissettirdiğine dair bazı değerlendirmeler yaptılar. Astım hastası olduğunu söyleyen bir katılımcı konteynırda kalırken çok zorluklar yaşadığını anlatırken, başka bir katılımcı konteynırda kalan annesinin üzüntüden psikolojisinin çok bozulduğunu söyledi.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Konteynırda 2 yıl kaldık. Allah kimseyi düşürmesin. Ben kendim de astım hastasıyım çok zorluklar çektim konteynırda yani. Yaşanılacak gibi değil. Konteynırdan çıkalı aşağı yukarı 7 ay falan oldu.

K40, E56: (Belenobası) Yaşlı anam var benim. Onun evinde tarihi, goyun yününden dokuma eserler vardı, yandı. Konteynırın içinde anam gafayı yedi. Şu anda hiçbirşeye akli ermeyiveri.

K25, E44: (Kalemler) Konteynırda kaldık. Düşün mesela çocuklar sabah okula gidiyo. Ufaklık var benim şu an 8 yaşında. Ablası uyku sersemiyle koluna basmış. Oğün okula gitmedi mesela. Ama mecbur kalacaklar. Yapacak birşey yok.

Katılımcıların bu ifadeleri, prefabrik evde kalmanın psikolojik etkisine yönelik dünya çapında yapılmış araştırmaları desteklemektedir. Örneğin, Sasaki ve arkadaşları (2018) Japonya’da yaptıkları bir araştırmada, deprem sonrasında prefabrik konutlarda kalanlarda depresyon riskinin diğerlerine göre daha fazla olduğu tespit etmişlerdir.

3.1.1.2.9. “Hâlâ Psikolojim Düzelmedi” Kodunun İncelenmesi

Yangından çok büyük maddi zarara uğramış olan bazı katılımcılar yangının üzerinden 2,5 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ travmanın etkisinden kurtulamadıklarını söylediler. Hala sık sık ağladıklarını, yangınla ilgili rüyalar görmeye devam ettiklerini ifade ettiler.

K39, K67: (Belenobası) Hala sırtlarımı, yataklarımı, ambarlarda yanan şeyleri hatırladıkça ağlarım.

K23, K52: (Kalemler) Sürekli rüyamda görüyorum o yangını ben. (Ağlıyor) En az haftada görüyorum.

K42, K19: (Belenobası) Bazen geliyor işte rüya görüyorum. Özellikle şu taraftan gelen ateşleri görüyorum.

K34, E70: (Sırtköy) Uykumda hayaletler görürüm, yangın görürüm, yangın söndürürüm.

Bazı katılımcılar ise yangından bahsetmek istemediklerini, unutmaya çalıştıklarını, yangın konusu açılınca rahatsız olduklarını dile getirdiler. Yaşadıklarını anlatırken bazı katılımcıların seslerinin titrediği, ağlamaya başladıkları ve daha fazla anlatmak istemeyip kısa kestikleri görüldü. Hatta bazı yangınzedeler bu sebeple görüşme teklifimizi reddetti.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Yani bu konu her açıldığında ben çok rahatsız oluyorum. Şu anda bile konuşurken biraz şey oldum (Gözleri yaşardı)

K24, K34: (Kalemler) O anı zaten yok sayıyorum ben. Hiç düşünmüyorum. İster istemez etkileniyorsunuz.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Yani şimdi artık geriyi düşünmek istemiyorum. Yani rahatsızlıklar yaşadığımdan dolayı biraz vurdum duymazlığa çalışıyorum.

K23, K52: (Kalemler) Konuşmak, o günleri hatırlamak bile istemiyorum.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Tabi ki depresyon oldu. Benim o kadar malım gitti, 11 senedir sigara içmiyordum, sigaraya başladım. Kendimi sevmemeye başladım.

K63, K60: (Güzelyalı) Torunum depresyonda hala. Eskiden hep parka gider oynardı. Artık hiç evden çıkmıyor. Birçok psikiyatriden tedavi aldırık. Şimdi zihin silme tedavisi varmış onu yaptırıyoruz.

Bazı katılımcılar, bir sesin, küçük bir ateş veya dumanın, yaz mevsiminde esen rüzgârın veya sıcaklığın yangını hatırlattığını, yangınla ilgili bir haberin etkilediğini ifade ettiler.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Bir helikopter geçiyor “Eyvah yine bir yer yanıyor, acaba neresi?” diyorum yine bakıyorum.

K34, E70: (Sırtköy) Gızım ben yangından bi sene sonra Alanya'ya gettim. Tünele girdim. İnan tüneldeki o arabanın sesi yangının sesiydi. Ben orda duygulandım, ağladım yani. O anı yani yaşadım. Günlerce uykumda hayaletler görürüm, yangın görürüm, yangın söndürürüm.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Evet ben hala kaç sene geçti yazları uyumakta zorlanıyorum. Poyraz gittikçe daha da şiddetleniyor. O ciddi bi sorun yani. Kışları o kadar çok olmuyor.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Hala biyerde bir duman gördüğün zaman hemen yüreğin hopluyor.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Herhangi bir yangın haberi gördüğümde yine etkileniyorum.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Geceleri hala uyuyamama var. İki üç defa kalkıyorum. Saatlerce mesela bir iki saat uyumadığım zamanlar çok.

Bazı katılımcılar, psikolojik rahatsızlık sebebiyle doktora gidip psikolojik tedavi gördüklerini, hala tedavinin devam ettiğini ve doktorun verdiği ilaçları düzenli olarak kullandıklarını söylediler.

K32, E69: (Demirciler Merkez) Psikolojik olarak baya etkilendim. Doktora gittim. Doktor bi hap verdi halen daha kullanıyorum o hapi.

K36, E63: (Sırtköy) Kullanıyorum psikiyatri ilacı. Citoles 11 gram alıyorum.

K18, K58: (İğrişlar) Bak şu hapları ben günlük atarım. Halen atarım. Çok üzüldüm. Bi bunalım geçirdim.

K44, K54: (Belenobsı) Bubam alzheimer oldu, unutkanlık çoğaldı. İlaç kullanır, ilaçla durur.

Bazı katılımcılar, yangın sonucu yaşadıkları stresin aynı zamanda tansiyon, şeker, kolesterol, kalp krizi, kanser, astım gibi biyolojik rahatsızlıkları da tetiklediğini ve bu sebeple de tedavi gördüklerini söylediler.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Eşim göğüs kanserine yakalandı. Ben yüzde yüz üzüntüye yani yangına bağlıyorum. Çünkü daha öncesinde hiçbir sıkıntısı yoktu. Yani şimdi, eşim de rahatsızlandığı için artık geriyi düşünmek istemiyorum. Yani rahatsızlıklar yaşadığımdan dolayı biraz vurdum duymazlığa çalışıyorum.

K20, E52: (Kalemler) Hocam şimdi bende tansiyon var, şeker var, kolestrol var. Ben birinci kalp krizini geçirdim. Şu an benim hergün standart günlük on tane hapım var. Çünkü bütün hastalıkların sebebi sinir stresidir.

K18, K58: (İğrişlar) Yangından sonra ben kalp krizi geçirdim zaten. Ancıyo oldum hemen.

K56, K66: (Karavca Selimli Mh) Etkilendik. Zaten ben hiper tansiyonum.

Katılımcı ifadelerine bakıldığında, yangının üzerinden 2,5 yıl geçmiş olmasına rağmen hala psikolojik tepkilerin olduğu görülmektedir. Bu durum bazı katılımcılarda “Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB)” (Özgen ve Aydın, 1999) yaşandığını göstermektedir. “Her gün ağlarım, silinmiyor beyinden.”, “Sürekli rüyamda görüyorum o yangını ben. En az haftada görüyorum.” gibi ifadeler TSSB nin “yeniden yaşama” alt boyutuna, “Konuşmak, o günleri hatırlamak bile istemiyorum.”, “Bu konu her açıldığında ben çok rahatsız oluyorum.”, “11 senedir sigara içmiyordum, sigaraya başladım.” gibi ifadeler TSSB nin “kaçınma” alt boyutuna, “Geceleri hala iki üç defa kalkıyorum. Saatlerce mesela bir iki saat uyumadığım zamanlar çok.”, “Hala biyerde bir duman gördüğün zaman hemen yüreğin hopluyor.” gibi ifadeler TSSB nin “aşırı uyarılma” alt boyutuna işaret etmektedir.

Ayrıca 4 katılımcı psikolojik tedaviye devam ettiğini ve ilaç kullandığını, 3 katılımcı intiharı düşündüğünü, 4 katılımcı da yaşadıkları travma sebebiyle kanser, tansiyon ve kalp gibi rahatsızlıklarının ortaya çıktığını ve tedaviye devam ettiklerini söylediler. Bu bulgular, afet sonrası yaşanan TSSB, depresyon, anksiyete gibi psikopatolojik rahatsızlık belirtileriyle ilgili Türkiye ve dünya çapında yapılmış araştırmalarla (Kukuoğlu, 2018; Weiss ve Marmar, 1997) örtüşmektedir.

3.1.1.2.10. “İlk Zamanlar Psikolojim Bozulmuştu ama Şimdi İyiyim” Kodunun İncelenmesi

Katılımcıların birçoğu, yangının psikolojilerini olumsuz etkilediğini, yoğun üzüntü yaşadıklarını, uyku sorunları çektiklerini ve travmanın etkisini uzun süre üzerlerinden atamadıklarını belirtti. Bazıları kısa sürede, bazıları ise bir buçuk yıl gibi daha uzun bir sürede kendiliğinden normale döndüklerini ifade etti.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Böyle sürekli aynı şeyi yaşıyorum, sürekli aynı günü yaşıyorum, hani dedemin cenazesini aldığımız günü yaşıyorum. Sürekli buna dönüyorum. Bu bir buçuk yıl boyunca sürdü.

K45, K41: (Belenobası) Bir ay, iki ay böyle ben uyuyamıyordum yani. Gözlerimi kapattığım anda biraz daldığım zaman sürekli yangının içinde görüyordum öyle. Etkileniyordum yani uyuyamıyordum.

K70, E24: (Kızıldağ) O yangın esnasında hadi şuraya gidelim, hadi şurda yangın geliyo kaçın falan filan, 10 gün 12 gün öyle olunca, uykuya dalnca “Kalk, kalk, kalk” der gibi rüyamda resmen o şekilde oldum.

Bazı katılımcılar, doktora gitmeden kendi çabalarıyla travmanın üstesinden geldiklerini belirtirken; bazıları, yangın bölgesine gelen doktor ve psikologlardan kısa süreli destek

aldıklarını ifade etti. Bir kısmı ise yaşadıkları psikolojik rahatsızlığı profesyonel tedaviyle atlattıklarını dile getirdi.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Doktora gitmeyi düşünmedim. Kendi kendime iyileşeyim dedim.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Tabi ki depresyon oldu. Ama hastaneye falan gitmedim. Bu Allah'tan gelen bir şey, iman etmişiz.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Doktora gitmedim. Sadece buraya birkaç kere şeyler geldi, onlarla birazcık sohbetimiz oldu. Onun haricinde özel olarak bi tedavi görmedim.

K11, K63: (İğrişlar) Sağlıkçılar bizimle konuştular. Sordular. Baya bi gonaşdular. "Teyze sen bize çok şey anlattın bugün burda." dediler.

K63, K60: (Güzelyalı) Mesela gece yattıyordum, belki ben huzurluyum diyordum ama uyku girmiyor gözüme "Biryer mi yanacak, bir şey mi olacak?" diye. İçimde bir ürperti var. Rahat uyku yok. En ufak bir tıkırtıda uyanıyorum. Ama tedavi iyi geldi.

"Dedemin cenazesini aldığımız günü yaşıyorum. Bu bir buçuk yıl boyunca sürdü.", "Doktora gitmeyi düşünmedim. Kendi kendime iyileşeyim dedim.", "En ufak bir tıkırtıda uyanıyorum. Ama tedavi iyi geldi." gibi ifadeler, katılımcıların yaşadıkları travmanın etkilerini kısa ya da uzun süre deneyimlediklerini ve kimi zaman kendi başlarına, kimi zaman ise profesyonel destekle başa çıktıklarını ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatımları, literatürdeki "Afet sebebiyle yaşanan psikolojik tepkiler, afetzedelerin çoğunda zaman içerisinde, kısa veya uzun vadede azalarak sonlanır. Bazı bireylerde ise kalıcı olup tedavi gerektirebilir." (Bonanno vd., 2010: 1-49) şeklindeki bulguyla örtüşmektedir.

3.1.1.2.11. "Mücadele Ederek ve Başkalarına Yardım Ederek Toparlanmaya Çalıştım" Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yangın sırasında çok panik yaşamadıklarını ve psikolojik olarak dirençli kalarak cesur bir tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. Yangını kontrol altına alma, evlerini koruma, söndürme çalışmalarına katılma, yaralı hayvanlarla ilgilenme gibi çeşitli işlerle meşgul olarak o süreci atlattıklarını belirtmişlerdir.

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Valla kendimi hiç kötü hissetmedim. Umutla baktım yani. Sanki 25 yaşında bi genç gibi çalıştım. Sağa sola gittim. Hayvanları topladım. Saman, yem tedarik etmeye çalıştım. Baya bi mücadele ettim yani.

K25, E44: (Kalemler) Psikolojik olarak çok fazla etkilenecek fırsatımız olmadı. Çünkü biz direk tadilatlarla başladık. Yangından sonra kaybettiğimiz hayvanlar oldu. Yavru atan hayvanlar oldu. Bunlarla ilgilenerek atlattık o günleri.

K71, E37: (Kızıldağ) (Psikolojik olarak nasıl etkilendiniz?) Yok hiç bi etki olmadı. Yangında ormanın içindeydim ben. Dört sefer ateşin içinde galdım. Ayağım, ayakkabım yandı. Sabahtan akşama kadar arazöz suyu içtim.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Ben Yozgat'lıyım. Yozgat'ta bizim orman arazimiz var. Yangına ben alıştım. Ben orda gördüğüm için soğukkanlı davrandım. Hiç panik yaşamadım o gün.

K75, E28: (Serik) Bende bir panik duygusu olmadı. Benim babam orman işletme çalışanıydı. Ben yıllarca ormanda bu korkuyla büyüdüğüm için bende bir etkisi olmadı.

Bazı katılımcılar, yangın sırasında kendileri de zarar görmelerine rağmen kısa sürede toparlanarak yardıma ihtiyaç duyan diğer afetzedelere destek olmaya çalıştıklarını veya kadın erkek hep birlikte köylerini kurtarmak için çaba sarfettiklerini ifade etmişlerdir.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Bizim de zeytin ağaçlarımız, bir sürü meyve ağaçlarımız yandı. Dedem vefat etti yangında. 15 gün boyunca sahada yardım için uğraşıyodum. Bi yangın vardı ve sönmesi gerekiyordu. Çevremdeki insanlar “Yangından sonra büyüdü.” dediler. Yani çoğu insandan bu yorumu almıştım.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Ben yangının olduğu gün evimi terk etmedim birebir gelen ateşleri söndürdüm. Evim yanmadı. Sonra da mağdur olan insanların dertleriyle ilgilendim. Yani genel olarak etkilenmedim diyemem, etkilendim. Ama çok da şey değil yani insanın başına her şey gelebilir. Ben o konuda dirayetli bir insanım.

K72, K53: (Kızıldağ) Hani ateşle karşı karşıya gelmek insana daha bi güç kuvvet veriyö. Mümkün değildi kaçmam. Kadını erkeği birbirimize baya bi dayandık. Biyerden su gelince çalışanlara dağıtacağımız yere hemen indirdik. Bazı erkeklerimiz vardı ağacı kesiyordu. Ateş bu yana geçmesin diye. Bazıları vardı su götürüp taşıyordu onlara.

Katılımcıların, “Sağa sola gittim. Hayvanları topladım. Saman, yem tedarik etmeye çalıştım.”, “Yangında ormanın içindeydim ben. Dört sefer ateşin içinde galdım.”, “Evimi kurtarmak için sabaha kadar mücadele ettim” gibi ifadeleri, Lazarus ve Folkman (1984) tarafından tanımlanan ve “bireyin stres yaratan durumu değiştirmeye, ortadan kaldırmaya ya da yönetmeye yönelik stratejiler geliştirmesi” olarak tanımlanan “Problem odaklı başa çıkma” yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu bireylerin travmayı atlatmasını kolaylaştırıcı bir yaklaşımdır.

Ayrıca katılımcıların, “15 gün boyunca sahada yardım için uğraştım.”, “Mağdur olan insanların dertleriyle ilgilendim.”, “Kadını erkeği birbirimize baya bi dayandık.” şeklindeki ifadeleri, bireylerin yalnızca kendi kayıplarıyla baş etmekle kalmayıp, başkalarının ihtiyaçlarına yönelerek kontrol duygularını yeniden kazanmaya çalıştıklarını göstermektedir. Katılımcıların bu şekilde topluluk yararına harekete geçmeleri ve sosyal dayanışmayı öncelemeleri, literatürde “ilişki merkezli, toplulukçu başa çıkma” (*relationship-focused, collectivistic coping*) biçimine örnek olarak gösterilebilir (Wong, Wong ve Scoth, 2006).

Katılımcıların, “Ben yangına alıştım. Soğukkanlı davrandım.”, “Etkilendim ama insanın başına her şey gelebilir. Ben dirayetli bir insanım.”, “Valla kendimi hiç kötü hissetmedim. Umutla baktım.”, “Çevremdeki insanlar ‘Yangından sonra büyüdü.’ dediler.” şeklindeki ifadeleri, literatürde “Travma Sonrası Büyüme” (TSB) olgusuyla örtüşmektedir. Bu kavram, bireylerin travmatik bir olay sonrasında yalnızca hayatta kalmakla kalmayıp, psikolojik olarak olumlu gelişim göstermeleri, içsel güçlerini keşfetmeleri, yaşadıklarından anlamlı sonuçlar çıkarmaları, hayatın anlamına dair algılarının derinleşmesi ve sosyal ilişkilerinin güçlenmesi gibi pozitif dönüşümleri ifade etmektedir (Polat vd., 2023: 399).

3.1.1.2.12. “Maddi Olarak Zarar Görmediğim Halde Ben de Çok Üzüldüm” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, maddi olarak çok az ya da hiç zarar görmemelerine rağmen; yakın çevrelerinde ve yardım faaliyetleri sırasında tanık oldukları can kayıpları, yaralanmalar, mal kaybı ve hayvan ölümleri nedeniyle derin üzüntü yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Ben mağdur olan insanların dertleriyle ilgilendiğim için birçok üzücü hadise gördüm. Mahallemizde iki insanın evde yangına maruz kalarak hayatını kaybetmesi beni çok etkiledi

K19, E66: (İğrişlar) Ha komşumun evi yanmış ha benim evim yanmış. Ha kardeşimin evi yanmış ne farkedebilir ki. Biz altı yedi kardeşiz. Hep yandı evler. Bi benimki galdı.

Bazı katılımcıların, doğrudan fiziksel bir kayıp yaşamamış olmalarına rağmen, çevrelerinde meydana gelen yıkıma ve acılara tanıklık etmeleri sebebiyle psikolojik olarak yıpranmaları literatürde “**dolaylı travmatizasyon**” (*secondary traumatization*) olarak tanımlanan kavramla örtüşmektedir (Yılmaz, 2007).

Bir katılımcı kendi zarar görmediği halde komşularının kayıp ve üzüntüsü karşısında hissettiği sorumluluk duygusundan bahsetti.

K43, K24: (Belenobası) Eski komşularımın o güler yüzünde artık bi hüznün hissediyorum. Çünkü evlerini kaybettiler. Onlar evlerini kaybetmişken, evet bizimki yanmadı etmedi ama sanki psikolojik olarak bi sorumluluktan bizim açımızdan. Onların o hüznü bakışlarını gördükçe onların eski gülüşlerini, eski günlerini özliyorum.

Bu durum, literatürde “**hayatta kalma suçluluğu (survivor guilt)**” olarak tanımlanan olguyla örtüşmektedir. Nitekim afet sonrasında toplumun bağları genellikle koruyucu bir rol üstlenmekle birlikte, afetten doğrudan zarar görmeyen bireylerde suçluluk duygusu tetiklenerek hayatta kalma suçluluğu ortaya çıkabilir (Lee, Scragg ve Turner 2001).

3.1.2. “Dini İnanç ve Uygulamaların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temasının İncelenmesi

Nitel çalışmamızda, katılımcılara ikinci olarak “*Dini inanç ve uygulamalarınızın (Allah inancı, ahiret inancı, kader inancı, dua, ibadet, şükür, sabır, yardımlaşma vb.) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?*” sorusunu yönelttik. İkinci temada, katılımcıların bu soruya verdikleri cevapları 6 kategoriye ayırarak değerlendirdik.

Tablo 3.2 “Dini İnanç ve Uygulamaların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temanın İncelenmesi

Kategoriler	Kodlar
Allah inancının yangınla baş etmedeki rolü	Yangının büyüklüğü bana Allah'ın varlığını ve gücünü hatırlattı, beni Allah'a yaklaştırdı Yangından sonra davranışlarıma ve dini vazifelerime daha çok dikkat etmeye başladım Allah inancı yangında bana cesaret, ümit, sabır ve dayanma gücü verdi
Ahiret inancının yangınla baş etmedeki rolü	Yangın bana ahireti hatırlattı Ahiret inancı, Allah rızasına erme arzusu, mükafat ve ceza düşüncesi yardımlaşmada etkili oldu Ahiret ve ilahi adalet inancı beni rahatlatıyor
Kader inancının yangınla baş etmedeki rolü	Yangın kaderdir, hayır da şer de Allah'tandır fakat tedbirli olmak gerekir Yangın bizim için bir imtihan, uyarı ve derstir Kader inancı, psikolojik olarak rahatlamamı sağladı, intihar etmeme engel oldu Hiçbir şey bana fayda etmedi
Dua etmenin yangınla baş etmedeki rolü	Yangının büyüklüğü karşısında dua edip Allah'tan yardım istedim Kur'an okuyarak, tesbih çekerek ve namaz kılarak da dua ettim Diğer insanlar için, tabiat ve hayvanlar için dua ettim, yangını çıkaranlar için beddua ettim Hem dua ettim hem de elimden gelen gayreti gösterdim Allah dualarımızı kabul etti, bize yardım etti, bizi korudu Yağmur duası yaptık, Allah yağmur gönderdi, Allah'ın kudretini hissettik ve şükrettik Dua etmek psikolojik olarak yangınla baş etmemde yardımcı oldu
Şükretmenin ve sabretmenin yangınla baş etmedeki rolü	Yangından sağ kurtulduğumuz için şükrettik, Allah sabrımızın ve şükürümüzün karşılığını verdi Daha kötü durumda olanları düşünüp halimize şükrettik ve sabrettik Gelen yardımlar için devletimize ve milletimize teşekkür ediyor, Allah'a şükrediyoruz Dini inancımız, halimize şükretmemizde ve sıkıntılara sabretmemizde etkili oldu
Yardımlaşmanın yangınla baş etmedeki rolü	Yangınla mücadele ederken ve yangından sonraki süreçte kendi aramızda yardımlaştık Devletin, kurumların ve halkın yardım ve ziyareti bize moral oldu Yardımlaşma toplumun farklı kesimlerini bir araya getirdi Yardım çalışmalarına katılmak psikolojime iyi geldi Gelen yardımları almakta zorlandım Yardımlaşma isteğinin arkasında dini inancımız ve milli kültürümüz var

3.1.2.1. “Allah İnancının Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.2.1.1. “Yangının Büyüklüğü Bana Allah'ın Varlığını ve Gücünü Hatırlattı, Beni Allah'a Yaklaştırdı” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangının çok büyük ve hızlı olduğunu, insan eliyle söndürülmesinin imkânsız olduğunu, ancak yaklaşık on gün sonra yağın yağmurla söndüğünü söylediler ve bu durumun kendilerine Allah'ın varlığını ve gücünü hatırlattığını ifade ettiler.

K19, E66: (İğrislar) “Ben varım.” dedi Cenab Allah. Her zaman yangın olurdu buralarda halk söndürürdü. Bu bambaşka bişey. Uçuyoru. Araba çatamıyodu aleve.

K69, E32: (Kızıldağ) Rabbim kudretini, neler yapabileceğini gösterdi. “Ben istersem her şey olur. Ol dersem olur. Dur dersem durur.” dedi. Hatırlattı gücünü. Yeri ve göğü yaradan O.

K28, E71: (Kalemler) O gece poyrazdan yatamadık. Kalktık “Allah'ım bi yangın olsa hepimiz diri diri yanarız.” diye konuştuk hanımla. Eğer yangın o gece çıksaydı bu köyün çoğu diri diri yanardı. Gündüz çıkması da Allah'tan.

K17, K34: (İğrislar) Allah'ın felaketleri her zaman onun varlığına bir işaret olduğunu düşünüyorum. Her zaman ayağımız tökezlese “Allah var.” dememiz lazım.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Yağmur duasından sonra o yağmurun yağması başımızda birinin olduğunu hissettirdi. Yani boş yerde değiliz. Başımızda hep biri var.

Mühendis olduğunu ve problemlere çözüm bulmaktan zevk aldığını söyleyen bir katılımcı, yangın karşısında eğitiminin ve yeteneklerinin bir işe yaramadığını, kendi kontrolünü aşan bu durum karşısında hissettiği çaresizliğin kendisini Allah’a yönelttiğini ifade etti. Benzer şekilde bazı katılımcılar ise yangındaki çaresizlik duygusunun kendilerini Allah’a yaklaştırdığını, dünyanın geçiciliğini hatırlattığını ifade ettiler.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) *O an sadece insanın kendisi ve Allah oluyor. Ben belli başlı şeyleri kontrol etmeyi severim ki ben mühendisim, bişeylere çözüm üretmek benim en keyif aldığım şey. Ama o gün, yapabilecek hiçbir şey yoktu elimde. Yani o an onu yaşadık.*

K17, K34: (İğrişlar) *Darlıkta Allah’a bi tık daha yakın oluyoruz diyebilirim.*

K76, E54: (Serik) *Denebilir ki bi varsın bi yoksun. Her şey yani orman, ev, insanlar. Varla yok arasında bir yerde diyebilirim.*

Katılımcılar, “Ben varım! dedi Cenabı Allah.”, “Rabbim kudretini, neler yapabileceğini gösterdi. Hatırlattı gücünü.”, “Darlıkta Allah’a bi tık daha yakın oluyoruz diyebilirim.” gibi ifadelerle yangının Allah’ın varlığını ve gücünü hatırlattığını ve yaşadıkları çaresizliğin kendilerini Allah’a yaklaştırdığını söylemeleri literatürle örtüşmektedir. Nitekim Ekşi (2001), sıkıntı anlarında ilahi güce yönelmenin doğal bir tepki olduğunu belirtirken, Allport (1950) kriz zamanlarında bireylerin dindarlığa daha açık hale geldiklerini ifade etmektedir. Bu yönelim, belirsizlik ve korku karşısında anlam arayışı olarak değerlendirilebilir.

Normal zamanlarda dini sorgulayan bir insan olduğunu söyleyen bir kadın katılımcı ise yangın anında ister istemez Allah’a sığındığını ve bu duygunun kendisini rahatlatıldığını söyledi.

K37, K24: (Sırtköy) *Ben dini sorgulayan bir insanım. Bazen inanmam, bazen çok inanırım. Ama ne oluyor biliyor musunuz? En ufak bir zor durumda kaldığında yine Allah’a sığıntıyorsun. “Allah’ım bana yardım et. Nasıl olsa Allah doğrusunu biliyor. Allah iyi olanlarla beraber.” gibi bu tarz şeyler kalbimden geçiyor.*

İnancında gelgitler yaşadığını belirten bu katılımcının, yangın anında “Nasıl olsa Allah doğrusunu biliyor. Allah iyi olanlarla beraber.” diyerek Allah’a sığındığını ifade etmesi, maneviyatın zorluklarla baş etmede dindarlık düzeyinden bağımsız bir kaynak olabileceğini ve özellikle tehdit anlarında daha belirgin hale geldiğini göstermektedir. Nitekim Pargament (2001), bireyin kontrolünü yitirdiği, savunmasız hissettiği anlarda dinin eşsiz bir destek sağladığını vurgulamıştır. Benzer şekilde, 2005’te Katrina ve Rita kasırgalarından sağ kurtulanların “Tanrı’nın sizin için orada olduğunu bilmenin verdiği güven duygusundan daha iyi bir şey yok.” şeklindeki ifadeleri, bu olgunun kültürler arası geçerliliğini ortaya koymaktadır (Tausch vd., 2011).

3.1.2.1.2. “Yangın Dini ve Ahlaki Açıdan Beni Güçlendirdi” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılardan bazıları yangından sonraki süreçte dine daha çok bağlandıklarını, dini ve ahlaki sorumlulukları konusunda daha hassas davranmaya başladıklarını söylediler.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Yangından sonra ben birazcık daha dinime bağlandım. Dini olarak imani olarak biraz daha güçlendim. Bir şey yaşadysak ondan tecrübe çıkarmamız gerekiyor bence.

K63, K60: (Güzelyalı) (Manevi anlamda neler değişti hayatınızda?) Dini vazifelerimi tam yerine getirmesem de yardımlaşmayı daha çok ön plana aldık.

K64, E32: (Beydiğin) Tabi eskiye nazaran biraz daha cemaatlerimiz arttı. Allah’a bağımlılığımız arttı. Dünyanın meşgalasına daldığımızın farkına vardık biz yangından sonra. Ufak tefek kırgınlıkların aslında önemsenmeyecek kadar düşük olduğunun farkına vardık. Günahlarımızın farkına vardık. Onları azalttık diyebilirim.

Bazı katılımcılar ise insanların yangından ders çıkarmadığını, Allah’ı yine unuttuklarını ve ahlaksız davranışlara devam ettiklerini söylediler.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Yani insanlar daha fazla ahlaksız oldu bana göre. Yani mal derdine düştü herkes.

K74, E47: (Kızıldağ) Valla ne yazık ki insanoğlu olarak ders alamıyoruz. Çünkü yangın geldi mi Allah, geçti mi de umurumuz bile duymuyor. İnsanın fitratında var bu, çabuk unutuyoruz. Aslında öyle olmamak lazım.

“Ben dine daha çok bağlandım, ibadetlerimde daha hassas davranmaya başladım.”, “Cemaatimiz arttı, yardımlaşmayı artırdık, kırgınlıkları bir kenara bıraktık.”, “Dünya malının geçici olduğunu anladık.” gibi ifadeler, bazı katılımcıların yangından sonra dini inanç ve sorumluluklara karşı daha duyarlı hale geldiklerini göstermektedir. Benzer eğilimler diğer afet ve zorlu yaşam olaylarında da gözlemlenmiştir. Örneğin Gültekin (2020), Covid-19 pandemisi sonrasında cami cemaatinde artış olduğunu tespit etmiştir. Kırman’ın (2023) Maraş depremine yönelik çalışmasında da bazı depremzedelerin maneviyata yöneldiği görülmüştür. Tokgöz ve arkadaşlarının (2008) hasta bireylerle yaptığı çalışmada ise katılımcıların %80’inin dini inancının arttığı veya sabit kaldığı belirlenmiştir (Cesur, 2021).

Ayrıca, yangın deneyiminin bazı katılımcıların dini ve manevi duygu ile pratiklerinde belirgin değişimlere yol açması, dini başa çıkma yöntemleri aracılığıyla travma sonrası büyüme (TSB) yaşadıklarını göstermektedir. Bu durum, “Travma sonrasında bireyler, hayatı daha fazla takdir edip şükran duyarlar, maneviyata yönelebilir ve Yaratıcı ile bağ kurarak dini başa çıkma stratejileri yoluyla TSB yaşayabilirler” (Polat vd., 2023: 399) şeklindeki literatür bulgusunu desteklemektedir.

Bazı katılımcıların, “Valla ne yazık ki insanoğlu olarak ders alamıyoruz. Çünkü yangın geldi mi Allah, geçti mi de umurumuz bile duymuyor.” diyerek, insanların yangından ders çıkarmadığını ve hala dine önem vermediklerini söylemeleri, “afet zamanlarında bazı

insanlarda dinî uyanış kalıcı olur fakat bazıları eski hallerine bir müddet sonra geri döner” (Gültekin, 2023) şeklindeki literatür bilgisiyle örtüşmektedir.

3.1.2.1.3. “Allah İnancı Yangında Bana Cesaret, Ümit, Sabır ve Dayanma Gücü Verdi” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangınla mücadele ederken Allah’a olan imanlarından güç ve cesaret aldıklarını, eğer inançları olmasa bu kadar cesur ve başarılı olamayacaklarını söylediler.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Camide namaz kılıyorum. Hoca yangın var dedi. Hemen selam verdim. İnanır mısın o kuvvet nasıl bir kuvvetti bilmiyorum. Caminin şurasında bir hortum var. Normalde o hortumu çekip şuraya getirecek benim halim yok. O hortumu nasıl kaldırdım bilmiyorum yani. (Neye bağlıyorsunuz bunu?) O bir iman gücüdür. O Allah’ın verdiği bir güçtür.

K73, K53: (Kızıldağ) Yangın söndürme çalışmalarında benim çocuklarım da vardı. Gönderdim, ağlaya ağlaya gönderdim ormana. Onları Allah’a emanet ettim. (Ağlıyor)

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) En büyük gücümüz ve zırhımız inancımız oldu bizim. Yoksa yani biz mahalleyi terkedip gitmemiz lazımdı. Çünkü duman altında kaldık. Nefes alamaz hale geldik. Ateş tam dayandı. Her zaman inancımız tamdır.

K71, E37: (Kızıldağ) İnancımı hiç düşürmedim. Her zaman kuvvetli duttum. Ben şurda en son gün şu tepede, yangınla mücadele ettim. Sadece bir tane arkadaşımınla beraber sabahtan akşama kadar müdahale ettim.

K25, E44: (Kalemler) İnançlı olmazsan zaten ayakta kalman mümkün değil. Burda mesela 20’nin üzerinde kişiydik çocuklarımızla beraber. Ben de dahil üç dört kişi yandık.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Halkın inancı güçlüydü tabi ki. O mücadele gücünü, o yardıma koşturan yardımı getiren için de aynı şeydi.

Bazı katılımcılar yangın sonrası süreçte de Allah inancının kendilerine sabır, huzur, güven duygusu verdiğini ve geleceğe yönelik umutlarını arttırarak psikolojik direnç kazandırdığını söylediler.

K37, K24: (Sırtköy) Kendimi güvende hissediyorum. Sanki bir şey beni koruyormuş gibi hissediyorum. Bir şey olacaksa bile Allah olmasını istediği için olduğunu kabul ediyorsunuz. Kötü bir şey olsa bile hayırlı olduğunu kabul ediyorsunuz. Bu da sizin negatif şeylere bakış açınızı daha çok değiştiriyor. Tolere seviyenizi arttırıyor. Panik duygusunu kontrol altında tutuyorsunuz.

K20, E52: (Kalemler) Yeter ki Rabbine güven. İnancın tam olduktan sonra her şeyi görürsün her şeyi yaşarsın.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Hani dedik ya iman ettin mi teslimiyettir. Allah’ın emri olmasa yaprak kıpırdamaz. Onu bildiğimiz için hamdolsun öyle aşırı yıkılmadık.

K54, K40: (Karavca Selimli Mh) (Size en çok ne güç verdi?) Tabi ki Rabb’ine sığınmak, Rabbimin bizi darda bırakmayacağını, zorda bırakmayacağını bilmek yani.

K15, K38: (İğrişlar) Beni ayakta tutan inancım oldu. Dedim ki yani “Her karanlık gecenin arkasında birşey varsa, sabah muhakkak güneş doğacak. Sabretmem gerekiyor.”

K68, E67: (Beydiğin) Evet güç verir her zaman maneviyat. Bu tür olaylar olağanüstü olaylardır. Yangın esnasında yani “Zarar görecektir miyiz? Evler yanacak mı?” diye stres yaşandı.

Katılımcıların, “Yangında o hortumu nasıl kaldırdım. O bir iman gücüdür.”, “En büyük gücümüz ve zırhımız inancımız oldu bizim.”, “Allah olmasını istediği için olduğunu kabul ediyorsunuz. Panik duygusunu kontrol altında tutuyorsunuz.” gibi ifadeleri, inancın musibetleri anlamlandırmayı kolaylaştırdığı, stresle baş etmede yardımcı olduğu, psikolojik dayanıklılığı artırdığı, kişiye güven ve huzur sağladığı, kontrol duygusunu yeniden kazandırdığı yönündeki literatürle örtüşmektedir (Karaca, 2011; Pargament ve Brant, 1998; Baetz vd., 2006).

3.1.2.2. “Ahiret İnancının Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.2.2.1. “Yangın Bana Ahireti Hatırlattı” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yangının kendilerine ahireti ve cehennem ateşini hatırlattığını; insanların telaş içinde kaçışını mahşer gününe, yangından iki ay sonra simsiyah arazide çıkan yeşil filizleri ahiretteki dirilişe benzettiğini benzettiklerini ifade etmişlerdir.

K45, K41: (Belenobası) Arabaya bindik. Orası mahşer gibi böyle. Yoldan çıkması çok zor. O kadar kalabalık. Eşim tekrar eve dönmek istiyor, çocuklar ağlıyorlar arabada “Hayır dönme baba, tekrar çıkamayız.” diye.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Kimisinin bakıyorum elinde üç beş hayvan götürüyor. Kimisi traktörün üstünde. Kimisi taksiye atmış. Kimisi yayan gidiyo. Sanki aynen mahşer yeri aklıma geldi. Yani diyorlar ya, annesi bebeğini çocuğunu dahi tanımayacak. Öyle bişey düşündüm o anda.

K76, E54: (Serik) Görüntü olarak cehennemi andırıyordu. Beynimizde oluşan cehennem fikri öyle bir şey belki. Fakat tekrar diriliş gibi yangından bir iki ay sonra makiliklerin dibinden filizler çıkıyor. O da insanlara mutluluk veriyor.

K22, E56: (Kalemler) O anda zaten ateşin ortasında kaldığımda “Biz cehennemde burda yandık” dedim yani.

K54, K40: (Karavca Selimli Mh) O an cehennem ateşi gibi yani, ne yapsak elinden bir şey gelmiyor, bir şey yapamıyorsun.

Bazı katılımcıların, yangından, ahiretle ilgili olarak, dünyaya yönelik bir ders çıkarmaya çalıştıkları görülmektedir.

K75, E28: (Serik) Biz arkadaşlarla sahadaydık orda. Bizim ayakkabılarımız ateşe basmaktan dolayı sertleşmeye gevremeye başlamıştı. Bir arkadaşım “Cehennemde nasıl yanacağız? Onu düşünün.” gibi telkinlerde bulunmuştuk birbirimize.

K55, K67: (Karavca Selimli Mh) Yangın bana ahireti hatırlattı. Bu dünyanın ateşi böyle yakarsa cehennem ateşi nasıl yakacak kim bilir diye baya bizi bi düşündürdü. Sanki bi mahşer günüydü. Acaba mahşer günü de mi böyle mi olacak? Herkes kendi canının derdinde.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Yani bilemiyorum ama elimizdeki nimetleri hatırlattı bence. Uyardı. Biz o gün her yer duman, her yer ateş ve cehennemde gibiydik gerçekten.

K34, E70: (Sırtköy) Dünyada cehennemi yaşadık yani. Her şeyin Allah’tan geldiğini, Allah’a gideceğimizi.

Bazı katılımcıların, “Görüntü olarak cehennemi andırıyordu.”, “Yangın bana ahireti hatırlattı. Acaba mahşer günü de mi böyle mi olacak? Herkes kendi canının derdinde.” gibi

ifadelerle, yangını ahiret, mahşer ve cehennem kavramları ile ilişkilendirmeleri Frankl'ın (2022) “bireylerin zorlayıcı olayları dini argümanlarla anlamlandırarak psikolojik olarak başa çıkmaya çalıştıkları” tespitiyle örtüşmektedir. Nitekim deprem afetini yaşayan bireylerin de deprem anını genelde kıyametle ilişkilendirdiği görülmüştür (Kula, 2002).

Katılımcıların “*Cehennemde nasıl yanacağız? Onu düşünün.*”, “*Elimizdeki nimetleri hatırlattı bence. Uyardı. Cehennemde gibiydik gerçekten.*” gibi düşünce ve telkinlerle yangınla mücadele konusunda kendilerini motive etmeleri, Raza ve Siddiqui'nin (2024) “Ahiret inancı, bireyleri ölüm gerçeği karşısında daha dirençli kılar ve hayatın anlamı ile amacı üzerine daha derinlikli bir farkındalık geliştirmelerine katkı sağlar.” tespitiyle örtüşmektedir.

3.1.2.2.2. “Ahiret İnancı, Allah Rızasına Erme Arzusu, Mükafat ve Ceza Düşüncesi Yardımlaşmada Etkili Oldu” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, ahiret inancının, sevap kazanma ve Allah rızasına erme düşüncesinin kendilerini yardımlaşmaya teşvik ettiğini söylediler.

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *(Ne hissettiniz köyünüze yardım götürürken?) Karşındakini sevindiriyorsun. Paylaşmış oluyorsun. Sevaptır diye de düşünüyorsun.*

K37, K24: (Sırtköy) *Öncelikle iyi bir insan olmaya özen gösteririm. Kendim için yaparım. Sonra beni Yaratan'ı hoş etmek için yaparım. O uygun görürse zaten ahirette karşılığını verir, uygun görmezse vermez. Ahirette mükafat olsun diye değil yani sadece bana yakışanı yapmak.*

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) *Git bir iyilik yap. “Allah razı olsun!” dediği zaman rahatlarsınız yani.*

Ayrıca bazı katılımcılar, gelen yardımlardan sadece ihtiyacı kadarını almaya özen gösterdiklerini, yardımların dağıtımını sırasında haksızlık yaşanmaması için gayret ettiklerini ve bu hassasiyetlerinin arkasında inançlarının olduğunu söylediler.

K14, E40: (İğrişlar) *Yani inançsız olsak açgözlülük yapardık.*

K31, K52: (Demirciler Merkez Mh) *Benim çocuklarım bana çok tepki gösterdiler. “Anne senin eşinin maaşı var. Sen kesinlikle yardım alma” dediler. O yüzden ben de bana verilenleri ihtiyaç sahiplerine dağıttım.*

K25, E44: (Kalemler) *Allah'a şükür biz Mevlam'dan istedik, Mevlam da fazla fazla verdi. Sosyal yardımlaşmadan müdür aradı televizyon getirmek istedi. “Müdürüm ben televizyon aldım. Başka ihtiyacı olan birine verin.” dedim. Kimisi beni enayi gözüyle gördü. Kimisi onore etti, haklısın dedi.*

K61, E76: (Karavca Merzevi Mh) *Ben ihtiyacım olmayan bir gram bir şey almadım. Bana dediler “Ya şundan al!” “Arkadaş ben ne napacam bunları. Lazım olanlara ver.” dedim.*

K37, K24: (Sırtköy) *Biz gelen yardımları paketledik. Nereye gideceğini ayarladık. Nüfusa göre, kişiye göre dağıttık. Mesela biz orda verdiğimiz yardımın nereye gittiğini takip ettik. Mesela ikinciyi istediler vermedik. Biz her eve ihtiyaca göre verdik.*

Ayrıca bazı katılımcılar, açgözlü davranıp ihtiyacı olmadığı halde yardım alanları, başkalarının iyi niyetini suistimal edip haksızlık yapanları ciddi şekilde eleştirdiler, yaptıklarının hem ahirette hem de bu dünyada karşılıksız kalmayacağını ifade ettiler.

K50, E56: (Aksaz) Mesela bizim komşunun koyunu yanmadığı halde 15 koyun aldı. Cenab Allah'ım bi hastalık verdi, 30 tane koyunu iki gün içinde getti. Bak Cenab Allah'ın barmağı var da gözüne mi batıracak. Sağ eliyle veriyor sol eliyle alıyor. Hem de iki gatını alıyor haa bak.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Adam garibandı “Abi bizden daha kötülere vardır.” dedi ve kabul etmedi. Fakat suistimalciler numaradan ağlayıp “Ay benim ineğim öldü, kimsem kalmadı.” diyor. Ama mal seçiyor. Çok üzüldüğümüz konular oldu. Allah affetsin.

K25, E44: (Kalemler) Bazı insanlar mala tamah etti. Hakkı hakkaniyeti gözardı etti. Dünya menfaatleri için kimisi komşusuyla darıldı, kimisi birbiriyle kavga etti yardım alacağım diye.

“Paylaşmış oluyorsun. Sevaptır diye de düşünüyorsun”, “Yaradan'ı hoş etmek için yaparım. O uygun görürse zaten ahirette karşılığını verir.” gibi ifadeler, ahirette mükafat beklentisinin ve insani sorumluluk bilincinin bireylerde prososyal davranışları teşvik ettiğini göstermektedir. Bu bulgular, Pargament (2001)'in “Dini inançlar, sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyal anlamda da stresle başa çıkmada aktif bir kaynaktır” tespitiyle örtüşmektedir.

Bazı katılımcıların, “Ben ihtiyacım olmayan bir gram bir şey almadım.”, “Bazı insanlar mala tamah etti. Hakkı hakkaniyeti göz ardı etti.”, “İnançsız olsak açgözlülük yapardık.” gibi ifadelerle yalnızca ihtiyaçları kadar yardım aldıklarını belirtmeleri ve yardımları suistimal edenleri eleştirmeleri, ahiret inancının bireyde öz disiplini artırarak kişiyi haksızlıktan uzak tutup iyiliğe yönelttiğine dair literatürle örtüşmektedir (Yeşilyurt ve Taşdelen, 2012).

3.1.2.2.3. “Ahiret ve İlahi Adalet İnancı Beni Rahatlatıyor” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar yangında yaşadığı sıkıntılar sebebiyle ahirette mükafatlandırılacağına, yangına sebep olanların veya ihmalkâr davrananların da ahirette cezalandırılacağına inandıklarını ve bu inancın kendilerini rahatlatıldığını, sabretmeyi ve kendilerini teselli etmeyi kolaylaştırdığını söylediler.

K17, K34: (İğrışlar) “Allah'ım dedim bizlere bu günleri gösterdin. Bu acıyı yaşattın. Bi bildiğin vardır. Bizlere güzel günler de göstereceğini biliyorum. Cennette daha çok mükafatlandıracağını da biliyorum.” diye dua ettim.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Burası ateş yakılmayan, piknik yapılmayan bi alan. Ve bi insan bile bile, isteye isteye gidiyo orda ateşi yakıyo. Her zaman her şeyin karşılığını bu dünyada alamıyoruz. Hani bazen diyoruz ya “Allah'a havale ediyorum!” Ahirette bunun karşılığını alımycak olsaydı buna katlanmak çok zor olurdu.

K66, K43: (Beydiğin) Ben sadece bu yangın konusunda devlet büyüklerime, eğer zaafıları varsa hakkımı helal etmiyorum ve ahirette yakalarına yapışcam. Kesinlikle ve kesinlikle. Yanan ağaçları geçtim. İçindeki yanan hayvanlar için yine yapışcam. (Peki ahiretin olması sizi rahatlatıyor mu bu anlamda?) Elbette rahatlatıyor.

K51, K48: (Aksaz) Allah bi daha göstermesin. Sebep olup da bilinçli yapan varsa da dünya ahiret huzur bulmasın.

K71, E37: (Kızıldağ) Kim ihmal ettiyse öbür dünyada Allah bilir. (Bu düşünce sizi rahatlatıyor mu?) Rahatlatır fazlasıyla. İyi ki ahiret var yani öbür dünyada çeksin cezasını.

Bazı katılımcıların, “Allah'ım bu acıyı yaşattın ama Cennette mükafatlandıracağını biliyorum.”, “Bu yangın konusunda devlet büyüklerimin eğer zaafıları varsa, ahirette yakalarına yapışacağım.”, “Ormanda ateş yakanları Allah'a havale ediyorum!”, “Yangına

sebepler olanlar ahirette karşılığını almayacak olsaydı, katlanmak çok zor olurdu.” gibi ifadeleri, yaşanan sıkıntıların ahirette ödüllendirileceği ve sorumluların ilahi adaletle cezalandırılacağı inancının yangınzedelere psikolojik rahatlama sağladığını göstermektedir. Nitekim Acaboğa’nın (2007) çalışmasında da belirtildiği üzere, ahiret ve ilahi adalet inancı, travmatik durumlarla başa çıkmada bireye manevi güç ve psikolojik direnç kazandırmaktadır.

3.1.2.3. “Kader İnancının Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.2.3.1. “Yangın Kaderdir, Hayır da Şer de Allah’tandır Fakat Tedbirli Olmak Gerekir” Kodunun İncelenmesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu, yangını ihmal ya da kasıt olsa da kaderin bir parçası olarak değerlendirmiş; hava şartlarını yaratanın ve yangına izin verenin Allah olduğunu, dolayısıyla ilahi takdirin sorgulanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise kadere inandıklarını ancak insan ihmali ve sorumluluğunun da göz ardı edilemeyeceğini, önce tedbir alıp sonra Allah’a güvenmek gerektiğini belirtmişlerdir.

K12, E63: (İğrislar) *Allah’tan geldi. Başlatan bir insansa bile, beki de bi insan değil elektrik tellerinden de olabiliyor, ama Allah yazmasaydı olmazdı.*

K22, E56: (Kalemler) *Ama bu ateş, ateş değildi zaten. Yani Cenab Allah’ın şeyiydi. Ateş dediğin yerden yanarak gelir. Bu ateş yerden yanarak gelmedi. Havadan geldi. Havada uçar mı ateş. Uçuyordu.*

K23, K52: (Kalemler) *Bunu Cenab Allah istemeseydi bişey sebep ederdi. Bi itfaiye gönderirdi, uçak gönderirdi. Allah öyle istedi ki bu bir taktir muhakkak. Her ne kadar bir kul elinden salınsa da Cenab Allah istedi onu.*

K26, E59: (Kalemler) *Cenab Allah bu yangını yapmasaydı yapmazdı. İyi de kötü de Allah’tan geldi. Hepisine de şükür. Hayırına da şerrine de. Artı şurasına gelelim. Yangından bi hafta sonra yağmur yağdı. O yağmur da yağmayabilirdi. Milleti o külün içinde boğabilirdi. Serik’e gelirdi yangın.*

K44, K54: (Belenobsı) *Hayır da şer de herşey Allah’tan gelir. O zaman sıcak 50 derecenin üstündeydi. İşte o sıcaklığı veren de Allah.*

K46, K58: (Karaöz) *Allah bizi gurtardı. Bizim vademiz yetseydi o yangında bir şey olurdu ölürdük.*

K28, E71: (Kalemler) *Eğer o yangın o gece çıksaydı bu köyün çoğu diri diri yanardı. Gündüz çıkması da Allah’tan.*

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Haa oraya karışmayacaksın. Çünkü evet diyelim ki A kişisi yakmış, B kişisi yakmış, hatta 17 yerden ayrı ayrı yakmışlar dediler. Evet o da bir insandır. Onu da o işi yapması için ayrı bir vazife veriliyor. Şeytanı da melekleri de Allah yarattı.*

K63, K60: (Güzelyalı) *Yani kader kazaya inanırım. Yazılmış alnımıza, olacaktı. Yaşanacakmış yaşadık.*

Bazı katılımcılar, yangını yalnızca kadere bağlamanın doğru olmadığını, kasıt ve ihmallerin önemli rol oynadığını belirtmiş; bu konuda ihmalkâr davranan vatandaşları ve yetkilileri eleştirmiştir. Ayrıca, afetlere karşı önlem almanın ardından Allah’a tevekkül edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

K52, E56: (Aksaz) *Şöyle, kadere inancımız, ölmeye de doğmaya da var. Ama ben şimdi bunu kaderden öte ihmallik ve bilinçli olduğunu tahmin ediyorum. Ama şöyle 7-8 yerde birden başlayınca insan mantığı düşünmek zorunda*

kalıyor. Tedbiri elden bırakmayacan. Mesela su pompasının dibinde elektrikler kesildiğinde bir jeneratör olsaydı, sular kesilmeseydi bu yanan evlerin yarısı yanmazdı.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Allah'a da kadere de inanıyoruz ama sadece "Allah'tan geldi" diyemiyoruz. İnsan olarak biz tedbirimizi almıyoruz. Hani bir laf vardır ya "Eşeğini sağlam kazığa bağla Allah'a öyle yalvar." diye. Biz tedbirimizi almıyoruz, direkmen Allah'a yalvartıyoruz. Yanlış yoldayız yani.

K38, E69: (Belenobası) Kader. Yandı amma insanlar tarafından mı geldi? Ama burda suların, ceyranın kesilmesi hayret bişey. Burda hem salma su var hem de içme sular, hepsi birden kesildi. Bu salma sular kullanılsaydı var ya evlerin bi teki bile yanmazdı. Bilinçli bir yangın oldu gibi geldi bene.

K75, E28: (Serik) Bu yangın bir kaza sonucu ortaya çıkmış olabilir veya sabotaj olabilir. Biz kaderimize razı olduk kendimize göre. Ama bazı yanlışlarımız, hatalarımız, ihmallerimiz sonucunda bu kaza gerçekleşti.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Kaderde varmış diyecek tabi ki. Ama bunu kendini bilmez kişiler, Türkiye'yi istemeyen kişiler yakmıştır yani. Kasıt vardır bunda.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Adam arabada bira içiyor, atıyor dışarıya. Bilinç sıfır. Rica ediyorum sigara içip de camdan dışarı atmayın. Bu çok çirkin bir şey, bu kul hakkıdır. Doğanın tokadı fena oluyor.

K7, E21: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Çoğunluk ihmal tabi ki. İnsanlardan kaynaklı diye düşünüyorum yani. Ama Allah dilemese olmazdı. O yönü de var tabi ki.

K44, K54: (Belenobası) Kader ama bi yakan oldu bence. Kendi kendine dağ yanar mı? Sigara mı attı adam ne olduysa bişeyler oldu işte.

K51, K48: (Aksaz) Bilmiyom bence bilinçli yapıldı gibi. Yani yangın bir yerden çıkar ama bu her yerden birden sardı ortalığı. Allah bi daha göstermesin. Zaten sebep olup da bilinçli yapan varsa da dünya ahiret yani huzur bulmasın.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, "Sıcağı ve rüzgârı yaratan da Allah'tır.", "Allah dileseydi yağmuru yağdırmayabilirdi", "Allah dileseydi ölebilirdik.", "Her ne kadar bir kulun eliyle gerçekleşmiş olsa da bunu isteyen Cenab-ı Allah'tır.", "Hayır da şer de Allah'tandır." gibi ifadelerle, yangının bir kader olduğunu, ihmâl ya da kasıt olsa bile ilâhî takdirin neticesinde gerçekleştiğini ifade ettiler. Fakat birçok katılımcı da, "Sadece bu bir kaderdir, elimizden bir şey gelmez demek doğru değildir", "Hatalarımız, ihmallerimiz sonucunda bu kaza gerçekleşti.", "Rica ediyorum sigara içip de camdan dışarı atmayın." gibi ifadelerle sadece kader demenin doğru olmayacağını söylediler ve yangında kasıt ve ihmalin çok olduğuna dair eleştirilerde bulunarak, "Gereken tedbiri alıp daha sonra Allah'a tevekkül etmek gerekir.", "Eşeğini sağlam kazığa bağla Allah'a öyle yalvar." dediler.

Bu durum, katılımcıların çoğunluğunun pasif bir kadercilik anlayışından ziyade, "elinden geleni yapıp sonucu Allah'a bırakmak" şeklindeki tevekkül anlayışına sahip olduklarını göstermektedir (Cengil, 2003). Bu yaklaşım, bireylerin işbirlikçi veya teslimiyetçi ve dolayısıyla olumlu dini başa çıkma stratejilerini kullanmalarını desteklemekte; bu da Eryücel'in (2013) belirttiği gibi, zorluklarla mücadelede cesaret ve motivasyonu artırarak psikolojik rahatlama sağlamakta ve travmayı atlatmayı kolaylaştırmaktadır.

3.1.2.3.2. “Yangın Bizim İçin Bir İmtihan, Uyarı ve Derstir” Kodunun İncelenmesi

Yangınzedelerin birçoğu, Allah’ın yangınla kendilerini “sabredecek miyiz, şükredecek miyiz, yoksa isyan mı edeceğiz, elimizdeki varlığın kıymetini bilecek miyiz?” diye imtihan ettiğini söylediler.

K43, K24: (Belenobası) Allah neyi gösterdiyse biz onu yaşıyoruz. Kaderdi, bi sınavımızdı. “Kimin zor durumda isyan mı edecek, şükür mü edecek. Bugününe şükredip yarına öyle mi devam edecek.” diye bence Allah bizi sınadı.

K47, K41: (Karaöz) “Kullarım bana isyan mı edecek, sabır mı edecek.” diyerekten Allah’ım sınıyor bizi.

K65, E40: (Beydiğın) Her şeyi denedi. Verdiğiyle imtihan etti, aldığıyla imtihan ediyor. Yani sürekli deniyor.

K67, K50: (Beydiğın) Herkes için imtihan bence. Mesela büyükler zamanında yetişememekle suçlanıyorlar, eksik kaldılar. Bizler belki ne bileyim işte kıymetini bilememekle imtihan edildik. Onca varlığın şeyin.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Bu musibeti bize sardığının bi sebebi var. Nasıl karşılayacağımızı anlamak için

Bazı katılımcılar, insanların mal mülk ve para hırsıyla Allah’ı unuttuklarını, şükretmediklerini ve dini vazifelerini ihmal ettiklerini, yangının bu sebeple bir uyarı olduğunu söylediler. Bazıları insanların ahlakının bozulmasını, içki, zina, açık saçıklık gibi günahların artmasını yangının sebebi olarak değerlendirdiler.

K37, K24: (Sırtköy) Mesela o köyün geçim kaynağı defne. İnsanlar o ağaca tapıyor. Yani Allah’ı unutuyorsun, şükretmiyorsun. Ama ne oldu? Yanınca rızkı veren Allah olduğunu hatırladın. Bu bir hikmet, insanın göz önünden geçirmesi gerektiği için Allah yangın vermiş olabilir.

K70, E24: (Kızıldağ) Herkesin gözünü bi para, şöhret bürümüş, daha fazlasının peşinde. Para deyince, din diye bişey kalmıyor. Eskiden akrabalık, eşlik dostluk, bayramlar. Şimdi o yok mesela. Yani Allah’ın verdiği bi ders.

K31, K52: (Demirciler Merkez Mh) Ya insanlarımız dünya hırsına girdiler. Menfaat. Sanki dünyadan hiç gitmeyeceklermiş gibi. Rabbim bize dedi ki “Kendinizi bi toparlayın, kendinize bi gelin.” Öyle bi ders verdi.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Yani Cenab Allah’ın bi uyarısı bize. İnsanlara akıllı olun. Yani nedeyim yani zinası bilmem neyi bu turizm bölgesinde biraz fazla olunca...

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Bizim bura turizm geldi, ahlak bozuldu tamam mı? Turizm gelmeden önce bizim bu Manavgat halkı daha birbirine bağlıydı ama turizm geldi insanlık kalktı. Medeniyet kalktı.

K25, E44: (Kalemler) Sokağa çıkınca görürsünüz. Namahrem diye bir şey kalmadı. Yatak odasından tiktok çekip para kazanmaya çalışan insanlar, açıklığı özgürlük diye benimseyen genç nesil. Yani her türlü şey var.

K75, E28: (Serik) Mesela alkol, zina, gereksiz işgaliler. Dinen yasaklanan, haram olan şeyler yaptığımızda bunlar ortaya çıkıyor. Ders niteliğinde olduğunu düşünüyorum.

K76, E54: (Serik) İnsanlar kendini hesaba çekmeli. Yani hep afeti insan kendinde aramalı diye düşünüyorum ben. Mesela deprem oldu veya yangın oldu. Acaba benim kusurlarımdan mı? Bunu genişletip halka topluma yayabiliriz.

K18, K58: (İğrışlar) İbret ablam. Bu halka bi ibret de halk anlamıyor. Her gülüm, her hata oluyor. Misal hurdan yürüyoruz hora gidiyoruz ona bi kötülük misal. Gonuşuluyor. Devir değişik bi devir ablam. Bence... Kimse kimseye doğru dürüst bi selam vermiyor. Dıki para gören para gördük diye şeediyor. Benim görüşüm öyle.

K74, E47: (Kızıldağ) Allah’ın bize verdiği bir ders bu. İnsanlar bozuldu, her şey ya, her şey. Kıyametin küçük alametleri görülmüş gibi bir şey yaşıyoruz şu anda biz.

K53, E43: (Aksaz) Tabi ki kaderdir, bizim için ders de olabilir, ceza da olabilir. Herşey aklınıza geliyor yani.

Birçok katılımcının, *“Allah verdiğiyle imtihan etti, aldığıyla imtihan ediyor.”*, *“Yangını sabır ve şükürle mi karşılayacağız yoksa isyan mı edeceğiz.”*, *“Onca varlığın kıymetini bilecek miyiz?”* gibi ifadelerle yangını, sabır, şükür ve nimetlerin kıymetini bilme şeklinde bir imtihan olarak değerlendirmeleri, Tedeschi ve Calhoun’un (1996) da belirtildiği üzere, “olumlu dini başa çıkma” biçimini desteklemekte; bireyin yaşadığı travmayı kabullenmesini, anlamlandırmasını, sabretmesini ve atlatmasını kolaylaştırmaktadır.

Bazı katılımcılar ise, *“Allah’ı unutuyorsun, şükretmiyorsun.”*, *“Para deyince, din diye bişey kalmıyor.”*, *“Turizm gelince ahlak bozuldu.”*, *“Kimse kimseye doğru dürüst selam vermiyor.”*, *“Mesela alkol, zina, gereksiz işgaliyeler.”*, *“Namahrem diye bir şey kalmadı.”* gibi ifadelerle, insanların yaptıkları hatalar, günahlar ve haksızlıklar sebebiyle yangının Allah tarafında bir ders, uyarı, ibret olarak yaratıldığını söylediler. Bir katılımcı yangının bir ceza da olabileceğini söyledi. Benzer bulgulara başka çalışmalarda da ulaşılmıştır. Örneğin Kırman’ın (2023) Maraş depremiyle ilgili araştırmasında bazı bireyler depremin ahlaki bozulmalara karşı ilahi bir ders olduğunu belirtmiştir. Küçükcan ve Köse’nin (2000) 1999 Marmara depremi sonrası yaptığı çalışmada ise katılımcılar depremi “ceza”, “imtihan”, “ibret” veya “kıyamet provası” gibi dini kavramlarla açıklamışlardır. Doğal afetlerin Tanrı’nın bir cezası olarak görülmesi, diğer toplumlarda da yaygın bir algıdır (Adiyoso ve Kanegae, 2012).

Katılımcıların bu algısı, yangını ilahi bir müdahale olarak anlamlandırdıklarını, böylece “Bu felaket bizim başımıza niçin geldi?” sorusuna bir cevap bularak belirsizlik ve bilinmezlikten kurtulmaya çalıştıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu tür bir yaklaşım, bireyi belirsizlik duygusundan uzaklaştırarak psikolojik rahatlama sağlasa da, “cezalandırıcı bir Tanrı” tasavvuru “olumsuz dini başa çıkma” ya yol açıp travma sonrası yaşanan stresi artırabilir (Ayten ve Sağır, 2014: 7, Pargamen ve Brant, 1998; Spilka, Shaver ve Kirkpatrick, 2019).

Fakat araştırmamızdaki ifadelerle bakıldığında, katılımcıların genel olarak “ceza” kelimesi yerine “imtihan, uyarı, ders, ibret, hatırlatma ve hikmet” gibi daha yapıcı kavramları tercih ettikleri görülmektedir. Katılımcılar, “Cezalandırılıyor” söylemi yerine “Sınıyoruz” ve “Uyarılıyor” gibi ifadeler kullanarak Allah ile aralarındaki bağı koparmamışlar ve Allah’ı, cezalandırıcı değil; eğitici, sınavan ve rehberlik eden bir varlık olarak konumlandırmışlardır. Bu durum, katılımcıların pozitif bir Tanrı tasavvuruna sahip olduklarının ve daha sağlıklı bir dini başa çıkma süreci geliştirdiklerinin işareti olarak değerlendirilebilir.

3.1.2.3.3. “Kader İnancı, Psikolojik Olarak Rahatlamamı Sağladı, İntihar Etmeme Engel Oldu” Kodunun İncelenmesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu, Allah’ın takdirine razı olduklarını, zarar görmelerine rağmen isyan etmediklerini, teslimiyet, sabır ve şükürle karşıladıklarını ifade ettiler.

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) On aylık bebeğimle ben evimi komple boşalttım. Ama çok şükür hiç isyan etmedim. Çünkü Allah’tan geldi. Kul yaptı belki ama Allah’ın elinde herşey. Belki de bunlar bize bir imtihandı.

K48, K32: (Karaöz) İsyan edip Allah’a küsmedik. Tersine Allah’a daha çok sarıldık. Bunun bir imtihan olduğunu bildik ve bundan da yüzümüzün aklığıyla çıktık. İsyan edersek her şeyi daha çok kaybedeceğimizi biliyoruz.

K13, E75: (İğrislar) Alan da O, veren de O. Alsa da şükür verse de şükür. İsterse alır, isterse yok eder, isterse var eder. Yapacak bişey yok. Cenab Allah isterse benim canımı da alırdı. Veya çocuklarımın orda canını alırdı. Ama bu bizim başımıza gelecek. Onu öyle düşüncem gızım.

K41, K56: (Belenobası) Can kaybı bari olmadı diye düşündük. Allah’dan geldi diye Allah’a bi laf söz atmadık. Sabrettik.

K26, E59: (Kalemler) Buna şükür abim. “Kaderde yazılan gaşıkdı çıkar.” diye bi atasözü var. (Ne demek istiyor yani?) Ya benim gaderimde bunu yaşamak varmış. Cenab Allah bunu bana yaşattı. Beni öldüre de yaka da bilirdi.

Aynı zamanda katılımcılar, yaşananları hayra yorduklarını, bu felaketin ardında bir hikmet olduğuna ve Allah’ın yardım edeceğine inandıklarını, gelecekte ümitli olduklarını ve bu süreci inançları sayesinde atlattıklarını söylediler.

K10, K43: (İğrislar) Hiç doktora gitmeyi düşünmedim. Yani çok sıkıldığım zaman balkona çıkıyordum. Gökyüzüne bakıyordum. O şekilde kendi kendimi terapi ettim. Yani bu bizim başımıza geldi bir imtihan olduğunu düşünüyorum. Yani belki de bunda da vardır bi hayır dedim. Bi hikmet vardır dedim.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Tabi ki depresyon oldu. Ama hastaneye falan gitmedim. Bu Allah’tan gelen bir şey, iman etmişiz. Kader diyoruz.

K34, E70: (Sırtköy) İnancımız olmasa dayanmamız mümkün mü yani. Kendi kendimizi teselli etmeyi öğrendik. Vatandaş teselli ettik. Bu her ne kadar kul yaptıysa da Allah’ın bi hikmeti bu. Her şeyin Allah’tan geldiğini, Allah’a gideceğimizi. Bunları anlattık.

K48, K32: (Karaöz) Şunu düşündük mesela bu bizim için bi sınavdı. Sınav olduğunu bildiğimiz için dayanabildik.

K17, K34: (İğrislar) “Allah bize bunu niye verdi?” demedim. “Allah’ın bi bildiği vardır, illaki her şeyimizi yerine koyacaktır” dedim.

K47, K41: (Karaöz) Yani diyosun “Allah bize bunu verdiyse muhakkak ferahlatacak. “Belki her şerde bir hayır var.” derler. Belki onda da varmıştır bir hayır. Belki daha kötü şeyler gelcekti başımıza.

K67, K50: (Beydiğin) İnancın olmasa hiç bişeyin altından kalkamayacakmışsın gibi geliyor. İsterse yok eder isterse var eder, hani “Narin da hoş nurun da hoş, senden gelen her şeye razıyız.” durumunu yaşıyorsun yani. O şekilde diyeyim.

İki katılımcı, yangının şokunun yaşandığı ilk zamanlarda Allah’ın takdirine isyan ettiklerini fakat kader inancına yönelik düşüncelerle bu isyanlarından vazgeçtiklerini, durumu kabullenip sakinleştiklerini söylediler.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Ben çok büyük bir öfke duydum. Dedeme değildi bu öfke ama. Haşa Allah’a mıydı bilmiyorum. Evet biraz isyanda bulundum. “Niye biz? Neden benim dedem?” gibi isyan ettiğimi hatırlıyorum. Ben o zaman üniversitede okuyordum. Bir hocam, kızının düğünü olacaktı, biranda eşi öldü. Kadının dimdik ayakta duruşu, “Allah verdi onun canını Allah aldı” bilinci çok sağlamdı. O yüzden dedim ki “Neden ben

yapamadım acaba. Ben neden bunu kafamda oturtamayıp, kendi kendime isyan ettim. Ya da bu olayı çok büyüttüm” dediğim zamanlar oldu. Sonrasında kabullendim.

K11, K63: (İğrislar) *Ha bazı da isyan ettiğimiz zamanlar da olmuştur amma onu Allah affeder mi? Ne yapar onu da bilemeyiz. Çekeceğimiz varmış. Bizim başımıza gelecekmiş. Biz o yükü kaldırmayacak olsaydık Cenab Allah'ım bize yüklemeydi. Demek ki kaldıracakmışız. Kaldırdık da.*

Katılımcılardan iki tanesi, yangın sebebiyle akıllarına intihar düşüncesinin geldiğini kader ve imtihan düşüncesinin, intiharı düşünmelerine engel olduğunu ifade ettiler. Bir katılımcı ise, yangının olduğu gece intihar etmeye kalkıştığını fakat ailesinin engel olduğunu anlattı ve yaşananların bir kader olduğunu vurguladı.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) *Kaderimize inanmasaydık belki de kötü şeyler düşünebilirdik. (Ne gibi mesela?) Orası bana kalsın da. Yani aklımdan geçmeyen kalmıyor. Ama bu da bi kaderdir dedik sonuçta. Şükürler olsun yani. Şu anda.*

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Benim o kadar malım gitti, arabalarım gitti. 11 senedir sigara içmiyordum sigaraya başladım. Kendimi sevmemeye başladım. Ne bileyim maneviyat olmasa daha farklı şeyler olabilirdi.*

K63, K60: (Güzelyalı) *(Herşeyi kaybettiğinizi düşündüğünüz o gece ne hissettiniz?) İntihar edecektim, eşim çocuklarım kolumdan tuttu. (Neler söylediniz o an?) “Niye bunlar benim başıma geliyor? Neden oldu? Neden, neden, neden?” diye Allah'ın takdirini sorguladım. Aklım başımda değildi. Yazılmış alnımıza, olacaktı. Yaşanacaktı yaşadık.*

Katılımcıların “Kaderde yazılan gaşıkda çıkar.”, “İsyen edersek her şeyi daha çok kaybedeceğimizi biliyoruz.”, “Allah'tan geldi diye Allah'a bir laf söz atmadık. Sabrettik.”, “İsterse yok eder isterse var eder.”, “Belki de bunda da vardır bir hayır.”, “Allah'ın bir bildiği vardır, her şeyimizi yerine koyacaktır.” gibi ifadeleri, yaşanan felaketleri ilahi takdir olarak gördüklerini göstermektedir. Kader inancı, yangınzedelerin yaşadıkları travmayı anlamlandırmalarını ve kabullenmelerini kolaylaştırmış; kontrol duygusunu yeniden kazanmalarına, zorluklara daha olumlu yaklaşımlarına ve ilahi güce güvenerek umutlarını sürdürmelerine katkı sağlamıştır. Bu durum, sabır, şükür ve teslimiyet duygularını güçlendirerek psikolojik dayanıklılığı artırmıştır. Bu bulgular, ilgili literatürle de örtüşmektedir (Pargament ve Brant, 1998; Ekşi, 2001; Karaca, 2006; Miller vd., 2012; Tokur, 2018: 118,123). Nitekim Tausch ve arkadaşlarının (2011) Katrina ve Rita kasırgalarından sağ kurtulanlarla gerçekleştirdiği araştırmada, bir katılımcının “Tanrı'ya inanıyorum ve biliyorum ki O sana kaldırabileceğinden fazlasını yüklemeyecek.” ifadesi, ilahi iradeye duyulan güvenin afet sonrası iyileşmeyi desteklediği şeklinde yorumlanmıştır.

Bazı katılımcıların “Tabii ki depresyon oldu. Ama hastaneye falan gitmedim. Bu Allah'tan gelen bir şey, kader diyoruz.” ve “Hiç doktora gitmeyi düşünmedim, kendi kendimi terapi ettim. Bu bizim başımıza geldi; bir imtihan olduğunu düşünüyorum. Belki de bunda bir hayır vardır, dedim.” şeklindeki ifadeleri, kader inancının psikolojik iyileşme sürecinde bir başa çıkma mekanizması olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Bununla birlikte bazı katılımcılar,

yaşadıkları ilk şokun etkisiyle ilahi takdire isyan etme veya intihar düşüncelerine kapıldıklarını, ancak zamanla “Allah verdi onun canını, Allah aldı.”, “Biz o yükü kaldırmayacak olsaydık Cenab-ı Allah bize yüklemezdi.” diyerek bu düşüncelerden uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Bu beyanlar, dini inançların ve özellikle kader anlayışının, bireylerin kendilerini teselli etmelerini, olumsuz duygularla başa çıkmalarını ve profesyonel desteğe ihtiyaç duymadan toparlanmalarını sağladığını ortaya koymaktadır. Bütün bu tespitler, afet sonrası gelişen travmaların atlatılmasında ve travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) önlenmesinde “dini başa çıkma”nın (religious coping) etkili bir rol oynadığı göstermektedir (Pargament, 2001; Koenig, Pargament ve Nielsen, 1998).

3.1.2.3.4. “Hiçbir Şey Bana Fayda Etmedi” Kodunun İncelenmesi

Görüşme yaptığımız 77 katılımcıdan sadece bir tanesi yangında hiçbir dini inanç ve uygulamanın kendisine fayda etmediğini söyledi. Görüşme esnasında bu katılımcının ifadesinden son derece üzgün, kaygılı, ümitsiz ve kötümser olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı sabır ve şükür ağırlıklı değil şikâyet ve isyan ağırlıklı bir dil kullanmıştır. Kendisinin de ifade ettiği gibi yangından hemen sonra beyin kanaması geçirmiş, hastaneye kaldırılmıştır. Psikolojik tedavi gördüğünü ve hâlâ doktorun verdiği psikiyatri ilacını kullanmaya devam ettiğini de söylemiştir.

K36, E63: (Sırtköy) (Manavgat yangını maddi olarak ve psikolojik olarak sizi nasıl etkiledi?) Çok zarar gördük. Kendim beyin kanaması geçirdim. Gettim ertesi gün hastaneye. Yangının sabahı. Buralarda çırpındık durduk. Helikopter istedik, su istedik, yok. Devletten yardım alamadık. Göz göre göre yaktırdık ormanları. (Psikolojiniz?) Kullanıyorum psikiyatri ilacı. Citoles 11 gram alıyorum. (Dini inanç ve uygulamalarınızın yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?) Ya emmim, etmedi etmedi hiçbir şey fayda etmedi. Valla burda ders olacak bişey de yok, kader olacak bişey de yok.

Bu katılımcının ifadelerinden, afeti hâlâ kabullenemediği, anlamlandıramadığı ve bunun sonucunda psikolojik rahatsızlıklarının tetiklendiği anlaşılmaktadır. Özellikle “Hiçbir şey fayda etmedi. Valla burada ders olacak bir şey de yok, kader olacak bir şey de yok.” şeklindeki ifadesi, afet sonrasında inanç temelli başa çıkma stratejilerinden yararlanamadığını göstermektedir. Katılımcının kader inancını reddetmeye varan ifadesi, inanç temelli başa çıkma mekanizmasının devreye girmediği durumlarda bireyin ne kadar kırılgan hale gelebileceğini göstermektedir. Bu durum, Eryücel’in (2013) “İnanan birey, ‘böyle bir sorun niye var, bunu kabul edemem’ gibi bir tepki vermek yerine, yaşadığı zorlukları, her şeyi yaratan ve yöneten ilahi güce emanet eder ve kabullenir” şeklindeki tespitinin önemini bir kere daha ortaya koymakta, doğru bir kader inancına sahip olmanın, zorluklara karşı psikolojik dayanıklılığı arttırmadaki rolünü hatırlatmaktadır.

3.1.2.4. “Dua ve İbadetin Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.2.4.1. “Yangının Büyüklüğü Karşısında Dua Edip Allah’tan Yardım İstedim” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangının büyüklüğü karşısında hem yetkililerin hem halkın çaresiz kaldığını, yalnızca Allah’ın yardımıyla kurtulabileceklerini fark ettiklerini ve bu nedenle her gün samimiyetle dua ettiklerini belirtmişlerdir. Yangın anında ve sonrasında ise tekbir, salavat, Kur’an sureleri, peygamber ve afet duaları gibi çeşitli Türkçe ve Arapça dualar ettiklerini ifade etmişlerdir.

K47, K41: (Karaöz) *Ya o anda Allah’a elini açıyosun, ağzına, aklına ne geliyosa. “Allah’ım ne olur merhametini esirgeme. Bizi kurtar. Sana sığınıyoruz!” diyoruz. Tabi bildiğim sureleri Elhamı, Kulhuyu, Ayetel kürsiyi okuyorsun. O ev yanıyor karşıda ama “Allah Allah” diye bakıyorsun. Başka bişey demiyosun. Çünkü Allah’tan geldiğini biliyorsun. Allah’ın kurtaracağını... Tek çare Allah. Çünkü kul kurtarabilseydi biz onu kurtarırdık. Yanmazdı söndürürdük. Demek ki kul çaresiz kaldı.*

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *“Allah’ım bir yağmur gibi bir şey ver. Bu küçük sularla bir şey olmuyor!” dedim. “Ya Rabbi bize bir kolaylık göster. Nasıl olacaksa. Çünkü baş olacak gibi değil.”*

K18, K58: (İğrişlar) *“Allah’ım sen verdin sen alacan her şeyimizi. Cenab Allah’ım goru.” diye el açtım, Allah’a dua ede ede çurındım.*

K60, K36: (Karavca Merzevi Mh) *Dua ediyosun Cenabı Allah büyük. Ne de olsa işte ölüm kapıyı çaldı mı ondan sonra anlıyorsun.*

K71, E37: (Kızıldağ) *Yangın boyunca her gün dua ediyoduk. Rüzgârın kuzeyden gelmesi. Tek duamız bu. Bi de yağmur duasıydı.*

K66, K43: (Beydiğin) *“Sureler” okuduk, “Yangın duaları” okuduk. O anda mesela “Salevatlar” okuduk.*

K73, K53: (Kızıldağ) *“Allahu Ekber” dedik hep beraber.*

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) *Yunus Aleyhisselam’ın “La ilahe illa ente subhaneke inni küntü minezzalimin” duasını çok yaptım.*

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *“Rabbi yessir vela tuassir” dedim. Allah’ım işte zorlaştırma kolaylaştır. Bitsin artık daha fazla cana zarar gelmeden.*

K14, E40: (İğrişlar) *“Bu yükün altından bizi kaldır Allah’ım. Senden geldik sana döneceğiz. Her şeyi sen verdin. Yine senden gelecek bize bu güç kuvvet.” dedim. “Senden başka bir dayanağımız yok. Sadece bu acılarımızı bizden hafiflet.”*

K28, E71: (Kalemler) *Allah beterinden korusun. Allah bize gösterdi, başkalarına göstermesin.*

Ayrıca kurtarma çalışmalarına katıldığını söyleyen bir katılımcı, yanan bir evde çalışırken enkazdan bir Alman çiftin yanmış cenazelerini çıkardıklarını anlattı. Katılımcı, o sırada ölen Alman çiftin bir akrabalarının da orada bulunduğunu ve ağlayarak kendi inancına göre dua ettiğini anlattı ve “*Bu doğal afet din ırk tanımıyor. Herkesi birleştiriyor.*” şeklinde değerlendirmede bulundu.

K75, E28: (Serik) *Bir cenaze bulmuştuk. Yanındaki adam Alman vatandaşıydı. Ağlıyordu ve kendi dinine göre yalvarıyordu. Hristiyan mıydı bilmiyorum. LGBT bile olabilir çünkü öyle bir görünüşü vardı. Bu doğal afet din ırk tanımıyor. Herkesi birleştiriyor.*

Dindar olsun olmasın, cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumu fark etmeksizin katılımcıların hemen hemen hepsinin, kontrolün ellerinden tamamen çıktığı, hayati tehlikenin yaşandığı, panik ve korkunun had safhada hissedildiği yangın anında ve yangın sonrası sıkıntılı süreçte yoğun bir şekilde dua etmeleri, “zor zamanlarda dua, en sık başvuru ve en belirgin dini başa çıkma unsurlarından biridir” şeklindeki literatür bilgisini (Hökelekli, 1996:226) doğrulamaktadır. Nitekim Kenneth Pargament (2001), yaptığı bir araştırmada, katılımcıların %44'ünün dini başa çıkma olarak duaya başvurduklarını tespit etmiş ve duanın en sık başvuru ve en belirgin dini başa çıkma unsurlarından biri olduğunu söylemiştir.

Bir katılımcının yangında ölen Alman çiftin bir akrabasının da kendi inancına göre dua ettiğini gözlemlemesi, zorluklar karşısında dua ederek ilahi bir güce yönelme ve yardım talebinde bulunma davranışının, din ve ırk fark etmeksizin evrensel bir başa çıkma davranışı olduğunu göstermektedir. Hangi inanca mensup olursa olsun, dua ve benzeri dini uygulamalar bireyin travmayla baş etmesini kolaylaştırmakta ve psikolojik dayanıklılığını artırmaktadır

3.1.2.4.2. “Kur’an Okuyarak, Tesbih Çekerek ve Namaz Kılarak da Dua Ettim” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yangın esnasında ve sonrasında, sözel olarak dua etmenin yanı sıra Kur’an-ı Kerim okuyarak, namaz kılarak, zikir ve tesbih çekerek de dua ettiklerini söylediler. Ayrıca ferdi olarak veya camide cemaatle dua ettiklerini ve özellikle de cuma namazından sonra yağmur duasına katıldıklarını söylediler. Farklı köylerden iki kadın katılımcı, özellikle İbrahim Suresi’ni okuduklarını ve Allah’tan Hz. İbrahim (a.s.)’ı ateşte yakmadığı gibi köylerini de yangından korumasını dilediklerini ifade ettiler. Bir kadın katılımcı, itfaiye erlerini namaz kıлып dua ederken gördüğünü söyledi.

K15, K38: *Biz zaten yangın olduktan sonra Manavgat’a taşındık. Ev sahibimize dedim ki “Bana Kur’anınız varsa verir misiniz? O gece bi Yasin okudum. Allah’a sığındım.*

K66, K43: (Beydiğin) *Kur’an’dan “İbrahim suresini” okuduk. İbrahim’i ateşe atınca yanmıyor ya, “Allah’ım sen de o ateşi bizim için yakma, köye geldiği zaman da köyümüzü yakma Allah’ım.” diye sürekli dua ettik.*

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) *Bütün afat dualarını hep okuduk. Ağızdan ağıza okuduk, kitaplardan okuduk. Kur’an’dan Yasin, Tebareke, Amme gibi sureleri okuduk tabi ki.*

K38, E69: (Belenobası) *Bize yardımcı olmasına, bize sağlık sıhhat vermesine diye dua ediyoruz. Namazlarımızın arkasından. Biz beş vakit namazımızı geçirmeyiz.*

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) *Camide hepimiz biraraya geldik. El açtık “Âmin!” dedik.*

K10, K43: (İğrışlar) Sürekli dua ederek zikir çekerek geçirdim. Tesbih çektim. Sabah namazından sonra daha çok yapmışım. Gece namazlarını kılmışım.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Manavgat'tan olmayıp başka illerden gelen bir sürü itfaiye erinin, arazöz şöförlerinin hepsinin sesli bir şekilde ağızlarından çıkan tek şey duaydı.

Şekil 3.11 Yangında İtfaiye Eri Namaz Kılıyor

1. Katılımcının Çektiği Fotoğraf-01.08.2021 (Yangın bölgesinde itfaiye eri namaz kılıyor)

Katılımcıların Türkçe olarak Allah'a yalvarmaları, ezberlerinden Arapça dualar okumaları, bazı peygamber dualarını ve afet duaları okumaları, Kur'an okuyarak, tesbih çekerek, Allah'ı zikrederek ve namaz kılarak da dua etmeleri, dua ve ibadet etme konusunda zengin bir birikime sahip olduklarını göstermektedir. Yangınzedelerin yangın öncesi edindikleri bu dini bilgi, birikim ve pratiklerin, yangın sebebiyle yaşadıkları kriz döneminde duaya başvurmalarını kolaylaştırdığı ve yaşadıkları travmayı atlarmaya yardımcı olduğu söylenebilir. Bu durum "Din, kişi için normal hayatta ne kadar önemli ise zor zamanlarla başa çıkmada da o kadar aktif olarak kullanılır (Ayten, 2012), dinsel yaşamına daha fazla yatırım yapan birey ve toplumlar doğal olarak zor ve stresli zamanlarda dini inanç ve uygulamalarından daha fazla yararlanacaklardır (Hays vd., 2001)" şeklindeki literatür bilgisini desteklemektedir.

3.1.2.4.3. “Diğer İnsanlar İçin, Tabiat ve Hayvanlar İçin Dua Ettim, Yangını Çıkaranlar İçin Beddua Ettim” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yalnızca kendileri için değil; aile fertleri, komşuları, yangında görev yapan vatandaşlar ve personeller ile yangından etkilenen doğa ve hayvanlar için de dua ettiklerini ifade ettiler. Bir kadın katılımcı ise, komşu iki köy halkının bir araya gelerek yanan köyler için topluca yağmur duası yaptığını belirtti.

K70, E24: (Kızıldağ) *İçimden inşallah ölen falan olmaz. İnsanlara bişey olmasın. Bir sürü personel, işçi olarak, vatandaş olarak çok kişi vardı yangının içinde, onlarla ilgili işte dua ettim.*

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) *En çok o gece dua ettim tabi. “Allah’ın sen koru Yâ Rabbim!” Komşu evlerden çıkan alevleri görüyorum, tüpleri patlıyor, onları duyuyorum. Artık dua ediyorduk tabi illaki*

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *İki köy halkı biraraya gelip ortak büyük bi alanda yağmur duasına çıkmışlardı. Bu insanlar hiçbir tehlikesi yokken bizim için dua ediyolar. Ee ben niye kendi kendime dua etmiyorum diye sorguluyoruz.*

K76, E54: (Serik) *Sadece insanlar için değil de bitki, hayvan, yabani hayvanları Allah’tan muhafaza etmesini istedim. Çünkü onların böyle büyük bir yangında kaçma şansı da yok. Tamam evcil hayvanları insanlar bir şekilde koruyor. Ama bir kaplumbağanın kaçma şansı yok yani.*

K24, K34: (Kalemler) *Kendi canımdan ziyade oğlum için dua ettim. Daha sonra hayvanlar için dua ettim.*

Bazı katılımcılar, yangına sebep olanlar veya ihmalkâr davrananlar için beddua ettiklerini söylediler ve onları ilahi adalete havale ettiklerini ifade ettiler.

K39, K67: (Belenobası) *Emme o ataşı atanlara çok ilendim. Çok ilendim onlara. Bilmen zarar bilmen fayda.*

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *“Allah’ım bi daha gösterme. Kim yaptıysa Allah onun başına versin veyahut da onu yaksın.” diye dualarımızı yaptık.*

K41, K56: (Belenobası) *Allah’a diycek bişey yok. İşte yaptılarsa, bi terörist tarafından yaptılarsa, öyle şeylere şey yaparız biz. Böyle kul elinden olduysa diye.*

K71, E37: (Kızıldağ) *Kim ihmal ettiyse öbür dünyada çeksin cezasını.*

K51, K48: (Aksaz) *Zaten sebep olup da bilinçli yapan varsa da dünya ahiret huzur bulmasın.*

Katılımcıların, “İçimden inşallah ölen falan olmaz diye dua ettim.”, “Sadece insanlar için değil de bitki, hayvan, yabani hayvanları Allah’tan muhafaza etmesini istedim.” gibi ifadelerinden sadece kendileri için değil, komşular, diğer insanlar, toplum ve millet için, hayvanlar ve orman için de çokça dua ettiklerini, birbirleri için hayır dileklerde bulunduklarını, cemaat halinde defalarca yağmur duası yaptıklarını görüyoruz. Bu durum, “dini başa çıkmanın” insanları birbirine yaklaştırma, dindaşlarının desteğini sağlama ve böylece yalnızlıktan kurtarma işlevinin (Xu, 2016; Ayten, 2012: 49) gerçekleştiğini göstermektedir.

İfadelerden yangınzedelerin, yangın çıkarak sayısız canlının ölümüne, yüzlerce insanın evsiz kalmasına ve maddi zarar görmesine sebep olanlara karşı derin bir öfke hissettikleri görülmektedir. Katılımcılar, bu kişilere “Kim yaptıysa Allah onun başına versin”, “Bilinçli yapan varsa da dünya ahiret huzur bulmasın.” diye beddua ederek, onları Allah’a

şikâyet etmekte ve ilahi adalete havale etmekte ve bu şekilde öfkelerini yatıştırmaya ve psikolojik olarak rahatlamaya çalışmaktadırlar. Bu durum, Dağlı'nın (2020) "Beddua eden kişi, haksızlığa uğradığını düşünür ve bu haksızlığı kendi gücüyle gideremediği için adaletin sağlanmasını yaratıcıdan talep eder" tespitini desteklemektedir.

3.1.2.4.4. "Hem Dua Ettim Hem de Elimden Gelen Gayreti Gösterdim" Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar sadece dua etmekle yetinmediklerini, aynı zamanda yangın anında ve sonrasında üzerlerine düşen görevi yerine getirdiklerini özellikle vurguladılar. Bazı yerlerde hem dua ettiklerini hem de tedbir amaçlı olarak köylerini tahliye ettiklerini söylerken, bazı yerlerde köyü terk etmeyip tek başına veya görevlilerle yangına karşı mücadele ettiklerini, yangından sonra toparlanabilmek için yardım faaliyetlerine katıldıklarını söylediler.

K69, E32: (Kızıldağ) *Biz sadece "Allah'ım yardım et." demedik. O anda sürekli bi hortum çekme, sürekli bi ağaç yıkma gibi şeylerle uğraştık. Dua da ettik ama duadan çok bedenen çalıştık. Davranışımızla dua ettik.*

K72, K53: (Kızıldağ) *Bu ateşi biz kendi köyümüzden tarafa salmaacaz diye elimiz çalıştı, ağzımız tekbir getirdi. Yani dualarımızı gördü kabul etti. Yağmuru verdi sonunda. Hani dua etmesek, çabalamasak Allah bize hiçbir şey vermez. Çabalayınca görüyo ve veriyö.*

K64, E32: (Beydiğin) *Kesinlikle. Çünkü şöyle bişey. Bu afetin yangının Allah tarafından geldiğini, en başta zaten buna iman ettik biz. Ona iman ettiğimiz için biz de insanlar olarak elimizden geleni yaptık tabi ki.*

K14, E40: (İğrislar) *Babam "Biz bunu biyerden bulmadık. Bu malı biri bize vermedi. Biz çalıştık, çabaladık, Allah verdi. Yapacak bişey yok oğlum. Yine çalışacağız. Yine kazanacağız." dedi. Çok şükür işte yine...*

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) *Kimisi boru getiriyor, kimisi dinamo getiriyor monte ediyoruz. Adamın işini görüyoruz. "Allah razı olsun." diyor. Başka birinin konteynırı yapılmış ama suyu bağlanmamış tuvaleti, tıkalıymış onun işlerini hallediyoruz. Kısacası evi yanmış insanların yardımına koşuyoruz.*

Katılımcıların "Davranışlarımızla dua ettik. Elimiz çalıştı, dilimiz tekbir getirdi." ve "Biz sadece 'Allah'ım yardım et.' demedik. Sürekli bir hortum çekme, sürekli bir ağaç yıkma gibi şeylerle uğraştık." şeklindeki ifadeleri, yalnızca dua etmekle kalmayıp aynı zamanda yangın sırasında ve sonrasında ellerinden gelen çabayı gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu tutum, din psikolojisi literatüründe, "bireyin bir yandan sorunu çözmek için çabalarken, bir yandan da Tanrı'nın yardımını beklemesi" olarak tanımlanan "İşbirlikçi dini başa çıkma stratejisini" ve "bireyin sorunun çözümü için elinden geleni yapması ama sonucu Tanrı'nın takdirine bırakıp sonuca razı olması" olarak tanımlanan "Teslimiyetçi dini başa çıkma stratejisini" (Pargament, 2001; Wong-McDonald ve Richard Gorsuch, 1997) kullandıklarını göstermektedir. İslam'daki tevekkül anlayışı ile örtüşen bu iki strateji, olumlu dini başa çıkma stratejileridir ve psikolojik iyi oluşu destekleyen ve travmayı atlatmayı kolaylaştıran bir durumdur. Nitekim Şahin ve Hökelekli (2019) de tevekkülün, bireylerin yaşanan olayları

kabullenmelerine yardımcı olduğunu, psikolojik rahatlama sağladığını ve dayanıklılığı arttırdığını söylemişlerdir.

Bazı katılımcıların, hızla ilerleyen yangın karşısında hiçbir şey yapamadan evlerini terk ederek yalnızca dua edip mallarını Allah'a emanet etmeleri, literatürde “erteleyici dini başa çıkma” (Pargament, 2001) olarak tanımlanan yaklaşıma örnek teşkil etmektedir. Kontrolün tamamen kaybedildiği bu tür durumlarda, her şeyin İlahi iradeye bağlı olduğunu düşünerek Tanrı'ya sığınmak, psikolojik rahatlama sağlamakta ve kontrol duygusunu dolaylı olarak sürdürmeye yardımcı olmaktadır.

3.1.2.4.5. “Allah Dualarımızı Kabul Etti, Bize Yardım Etti, Bizi Korudu” Kodunun İncelenmesi

Birçok katılımcı yağmur duası yaptıklarını ve Allah'ın yağmur gönderdiğini söylediler. Bir katılımcı yangın gelirken evinin karşısında İbrahim süresini okuduğunu ve etraftaki bütün evler yanmasına rağmen kendi evinin yanmadığını söyledi. Bir başka katılımcı ise dua ederek köylerinin etrafında dolandıklarını ve yangının köye girmediğini söyledi. Bir katılımcı köylerindeki mezarlığın tamamen yandığını fakat şehit olduğuna inandıkları kardeşinin mezarının yanmadığını anlattı.

K21, K50: (Kalemler) Yağmur duasına çıkıldı. Allah'a dua ettik hep yağmur, yağmur, yağmur. Allah'ım şu darlıktan, şu yangından, afetten bizi kurtar diye gerçekten çok dua ettik. Yağmur üçüncü gün yağdı sanırım.

K55, K67: (Karavca Selimli Mh) “İbrahim suresi” okudum, açtım Kur'an-Kerim'i. Çocuklar da “Anne kalk geliyor yangın” diyorlar. Ben hiç aldırış etmiyorum. Dibimizde kaynımın evi kül oldu. Bizim ev yanmadı.

K66, K43: (Beydiğin) İbrahim suresini okuduk, İbrahim (as)'ı ateşe atınca yanmıyor ya, “Allah'ım sen de o ateşi bizim için yakma, köye geldiği zaman da köyümüzü yakma Allah'ım.” diye sürekli dua ettik.

K67, K50: (Beydiğin) Duayla köyün etrafını dolandık. Yangın köye girmedi. Bu duaların karşılığıdı.

K11, K63: (İğrişlar) “Cenab Allah'ım çocuğumun evini bari gurtar.” dedim. El açtım Allah'a yalvardım. Geldimidi çocuğumun evinde bişey yok. Sade pancurlarını çarpmış alev. Yanmamış. Şükrettim Allah'a.

K37, K24: (Sırtköy) Dua bir güç ve enerjidir. Ben Allah'ın izniyle yangının hafif atlatıldığını düşünüyorum. Yangından bir hafta önce benim kardeşim denizde boğulmuştu. Şehit olarak geçiyormuş, biz onu defnedip başına bir Türk bayrağı dikmiştik. Yangın mezarlığa girmiş, bütün mezarları yakmış, kardeşimin mezarının ucuna gelmiş bayrağın ucuna değmiş bırakmış. Bunu kardeşimin şehit olmasına bağlıyorum. Bence bizim evi de O bekledi. Yangın bizim evin dibine geldi durdu. O'nun Allah'ın izniyle bizi koruduğuna inanıyorum.

Şekil 3. 12 Yangın Mezara Zarar Vermedi

37. Katılımcının Çektiği Fotoğraf-10.08.2021 (Şehit Olduğuna İnandığı Erkek Kardeşinin Mezar Taşındaki Yangın İzleri Gözükmemektedir. Katılımcı Alevlerin Bayrağı Kadar Geldiğini Ama Bayrağı Yakmadığını İfade Etmiştir.)

Bazı katılımcılar, evlerini, hayvanlarını, bahçelerini kaybetmiş olsalar ve hatta yaralanmış olsalar bile canları kurtulmasını dualarının kabul edildiği şeklinde yorumladılar ve bu sebeple Allah’a şükrettiklerini söylediler.

K46, K58: (Karaöz) “Allah’ım bizi gurtar. Allah’ım canımızı gurtar.” dedik. Allah bizi gurtardı. Mal da şurda galıyor. Para da şurda galıyor. Bu can. En önemlisi can.

K13, E75: (İğrişlar) Alan da O, veren de O. Alsa da şükür verse de şükür. İsterse alır, isterse yok eder, isterse var eder. Cenab Allah isterse benim canımı da alırdı. Veya çocuklarımın orda canını alırdı.

K25, E44: (Kalemler) Burda mesela 20’nin üzerinde kişiydik çocuklarımla beraber. Ben de dahil üç dört kişi yandık. Ben bunlara bakınca Allah’a şükür diyorum. Çok da dini vecibelerimizi yerine getiremesek de inanç olarak bi sıkıntımız yok elhamdülillah.

Bazı katılımcılar, “Yağmur duası yaptık yağmur yağdı”, “İbrahim suresini okudum evim yanmadı”, “köyün etrafını dua ederek dolaştık köyümüz yanmadı”, “Bari oğlumun evi yanmasın diye dua ettim oğlumun evi yanmadı”, “Bütün mezarlık yandı ama şehit olan kardeşimin mezarı yanmadı” diyerek dualarının kabul edildiğini söylemişlerdir. Literatürde, bireylerin zor zamanlarda büyük bir konsantrasyonla yaptıkları duaların neticesinde isteklerinin yerine geldiğine dair benzer bulgular mevcuttur (Eryücel, 2013). Nitekim Hökelekli (1996) “Dua insanın duygularını, algılarını, davranışlarını, ruh ve beden sağlığını, hatta maddi olayları bile değişikliğe uğratan etkiler yapabilmektedir” demiştir.

Dua etmiş olmalarına rağmen evleri ve köyleri yanmış veya yaralanmış olan katılımcıların ise canlarının kurtulmasını, dualarının kabul edildiği şeklinde yorumladıklarını,

ve şükrettiklerini görmekteyiz. Bu tutum “İç güdümlü dindarlık” şeklinde yorumlanabilir. Kişisel çıkar için ibadet eden “dış güdümlü dindarlar”, duaları kabul olmadığında hayal kırıklığı yaşayabilirken; samimi inançla ibadet eden “iç güdümlü dindarlar” ise sabır, tevekkül ve umut geliştirerek travmayla daha sağlıklı başa çıkabilirler (Allport ve Ross, 1967; Ekşi, 2001).

3.1.2.4.6. “Yağmur Duası Yaptık, Allah Yağmur Gönderdi, Allah’ın Kudretini Hissettik ve Şükrettik” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar yağmur yağması için ferdî olarak dua ettiklerini, bazı katılımcılar camide toplu olarak yapılan yağmur duasına katıldıklarını, bazıları da şehir merkezinde daha büyük topluluk halinde, Müftülük tarafından yapılan yağmur duasına iştirak ettiklerini söylediler. Katılımcılar, birden fazla toplu yağmur duasının yapıldığını ve birkaç gün sonra da yağmurun yağdığını ve yangının ancak bu yağmurla söndüğünü söylediler.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) “Allah’ım bir yağmur gibi bir şey ver. Bu küçük sularla bir şey olmuyor!” dedim.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Bizim mahallede kendi aramızda yağmur duası yaptık. Ayrıca merkezde büyük toplu olarak da yapıldı.

K21, K50: (Kalemler) Yağmur duasına çıkıldı. Allah’a dua ettik hep yağmur, yağmur, yağmur. Allah’ım şu darlıktan, şu yangından, afetten bizi kurtar diye gerçekten çok dua ettik. Yağmur üçüncü gün yağdı sanırım.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Yağmur duasına katıldım. Allah kabul etsin. Cuma namazında her zaman dua ettiğimiz gibi. Ben 49 yaşındayım. Çocukluğumda da yağmur duası yapılırdı. Ne zaman ihtiyacımız var yağmur her zaman gelmiştir. Cenab Allah göndermiştir.

Şekil 3.13 Yangınzedeler Toplu Halde Yağmur Duası Yapıyorlar

Diyanet Haber. (2021, 5 Ağustos). Öğle namazı sonrası saat 14.00’te, Manavgat Külliye Cami önünde yağmur duası yapıldı [Haber]. Diyanet Haber. <https://www.diyanethaber.com.tr/orman-yanginlarinin-etkili-oldugu-manavgatta-vatandaslar-yagmur-duasina-cikti> (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

Bazı katılımcılar, normalde ağustos ayında Manavgat’a hiç yağmur yağmadığını, böyle bir yağmurun yağmasının hem Allah’ın varlığını ve kudretini gösteren bir mucize olduğunu, hem de dualarının kabul edildiğinin bir işareti olduğunu söylediler.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Yağmur duasından sonra o yağmurun yağması başımızda birinin olduğunu hissettirdi. Yani boş yerde değiliz. Başımızda hep biri var.

K23, K52: (Kalemler) İtfaiyeler işe yarayamadı. İhtimali yok. Cenab Allah'tan yağmur geldi. Cenab Allah'ımın bi mucizesiydi guzum ağustos ayında. Değilse kul eliyle sönecek bir şey değildi.

K64, E32: (Beydiğin) Yangını zaten biz insanlar söndürdü diyemeyiz. Çünkü yangın tamamen kontrolden çıkmıştı. En son Allah tarafından yağmur yağdırıldı. O durdurdu yangını yani. Bunu hiç kimse inkâr edemez.

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Ağustos ayında yağmur yağmazdı. Herkes dua etti. Camilerde hep dua edildi. Biz de dualara katıldık. Yağmur da yağdı Allah'a şükür.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Yani Cenab Allah'tan geldi, Cenab Allah söndürdü. Verildi karar yukardan. İmtihan bitti. Yani "Ben istersem yakarım, istersem söndürürüm." dedi.

Katılımcılar, duadan sonra yağmur yağınca çok sevindiklerini söylediler. Bu yağmur sayesinde yangın daha fazla yayılmadan söndüğü için ve yangının külünden ve muhtemel hastalıklardan kurtuldukları için Allah'a çok şükrettiklerini ifade ettiler.

K69, E32: (Kızıldağ) O sevinci anlatamam size. Yani orda olmanız lazımdı. Hani okullar yaz tatiline gireceğinde çocuklar sevinir. Bi öyle askerlik bittiğinde sevinmişim, bi de o yağmur yağdığına sevindim.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) O kadar hoşumuza gitti ki hatta yağmurun altında o arkadaşıyla beraber hususi geldik.

K70, E24: (Kızıldağ) (Yağmur yağınca ne hissettiniz?) Şükürler olsun dedik. İnsanın umudu bianda yükseliyor. Tabi ki de çok mutlu olduk yağmur yağdığına. İşte Rabbim'in kudreti her zaman.

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) Evet o da Allah'tan geldi. Çok güzel oldu. Etraftaki pislikler gitti. Toz toprak gitti. Çok şükür. Yağdı bi serinledik, bi ferahladık.

K20, E52: (Kalemler) Ama Rabbim 3 gün sonra o duayla yağmur yağmasaydı çok değişik hastalıklar çıkacaktı. İnanır mısın akşam gelirdik mesela duşa girerdik ayıptır söylemesi simsiyah kurum çıkardı. O yağmur yağınca ortalığın tozunu toprağını temizlendi. Hem sönmeyen atası söndü hem de bize oksijen oldu o yağmur.

K26, E59: (Kalemler) Yağmur yağmayabilirdi. Milleti o külün içinde boğabilirdi. Serik'e gelirdi yangın.

(a)

(b)

Şekil 3.14 Yangınzedeler Yağmuru Sevinç ve Şükürle Karşıladılar

(a) Milliyet. (2021, 7 Ağustos). *Yangın bölgesinde yağmur sevinci* [Haber]. Milliyet. <https://www.milliyet.com.tr/galeri/son-dakika-her-sey-yarim-saatte-oldu-cehennemi-yasadilar-6568927/5> (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

(b) Hürriyet Haber. (2021, 8 Ağustos). Allah’a Şükreden Orman İşçisi “Orman işçisi ‘Allah’ıma çok şükür. Yağmur yağdı. Şu an sadece biz değil, dağdaki böcekler, kurtlar, kuşlar dua ve şükrediyor. Bu yağmura günlerce şükretmemiz gerekiyor. Hepimizin yüzü gülüyor. Çok mutluyuz.’ ifadesini kullandı.” *Yangınlarla mücadelede 11’inci gün: Sıcak bölgelerde son durum* [Haber]. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yaniginlarla-mucadelede-11inci-gun-sicak-bolgelerde-son-durum-41868051> (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

Yangında zarar gören veya görmeyen bütün halkın, camilerde veya büyük meydanlarda toplanarak hep birlikte, canı gönülden Allah’a yönelerek yağmur duası yapmaları, dua ederken hem kendini ve diğer yangınzedeleri hem de tabiat ve hayvanları düşünmeleri, yağmurun yağmasını dualarının kabulüne bir işaret olarak görüp sevinç ve şükür ile karşılamaları, “dini başa çıkma”nın “yakınlık ve sosyal etkileşim sağlama” işlevinin gerçekleştiğini göstermektedir. Literatürde bu durum şöyle açıklanmıştır; “Din, bireyi hem Allah’a hem de diğer bireylere yaklaştırır ve sosyal ilişkilerini güçlendirir. Çünkü bireyler travmatik bir olay yaşadıklarında, dindaşları onları yalnız bırakmaz, etrafında toplanarak destekleyici bir ortam sunar. Bu da bireyin yaşadığı travmayı atlatmasını kolaylaştırabilir (Pratama, 2023)

Bir katılımcı, ağustos ayında yağmur duası yapılması ve nihayetinde yağmur yağmasıyla ilgili olarak bir arkadaşıyla yaşadığı diyalogu şöyle anlattı;

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Yağmur duası bittikten sonra cemaatten ihtiyar bir kişi “Ben bunca yaşıma kadar Ağustos’ta burada yağmur yağmadı, yağmaz da.” dedi. Ben “Allah bilir. Sen duanı yap da arkadaş, O işini bilir.” dedim. Yağmur duasından iki gün sonra yağmur yağdı. O arkadaş “Yağmur yağmaz demiştin amma.” dedim. “Tövbe bir daha karışmam. Demek ki Allah işini bilirmiş.” dedi.

Bu katılımcının arkadaşının, “Ağustos’ta yağmur yağmaz” demesi, bir kanaat ve tecrübeyi yansıtırken, katılımcının “Sen duanı yap da Allah işini bilir” cevabı, İslam düşüncesindeki tevekkülü ve ilahi iradeye olan inancı göstermektedir. Nitekim iki gün sonra yağmurun yağması ihtiyar kişinin “Tövbe bir daha karışmam” diyerek tevbe ve teslimiyete yönelmesini sağlamıştır. Bu ve benzeri deneyimlerin, bireyin Tanrı tasavvurunu güçlendirdiği, ilahi iradenin sınırsızlığına olan inancını pekiştirdiği ve dini başa çıkma sürecine hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu katkılar sağladığı söylenebilir.

Bütün katılımcılar yağmur duasından sonra yağmurun yağmasını sevinç ve şükürle karşıladığını söylemelerine rağmen bir katılımcı, duadan sonra yağmur yağdığı için utandığını söyledi ve “Bu yağmuru hakettik mi acaba?” diyerek farklı bir değerlendirme yaptı.

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Tabi tabi yağmur duası yaptık. Saçlarım tiken tiken oldu. Gerçekten inandım. Ama o yağmur yağdı ya ben o zaman kendimden utandım. Yani bir şey istedik, acaba hakettik mi etmedik mi. Cenab Allah 'ım verdi ya ben utandım. O iman varsa her şey var. Gerçekten o çok doğru.

Bu katılımcının, yağmur duası sonrası yağmur yağınca “Acaba hak ettik mi, etmedik mi? Cenab-ı Allah 'ım verdi ya, ben utandım.” diyerek mahcubiyetini dile getirmesi, duasını menfaat beklentisiyle değil, samimi bir inançla yaptığını göstermektedir. Bu tutum, Allport ve Ross'un (1967) tanımladıkları “iç güdümlü dindar” anlayışına uygundur. İç güdümlü dindar, ibadetlerini samimi bir içtenlikle yapar; istekleri gerçekleşmese bile inancını sürdürür. Buna karşılık, dua ve ibadetleri yalnızca kişisel çıkarları için yapan “dış güdümlü dindar” ise beklentileri karşılanmadığında hayal kırıklığı yaşayabilir.

3.1.2.4.7. “Dua Etmek Psikolojik Olarak Yangınla Baş Etmemde Yardımcı Oldu” Kodunun İncelenmesi

Birçok katılımcı gerek ferdi gerek toplu olarak dua ve ibadet etmenin yaşadıkları stresi yatıştırdığını, dayanma gücü verdiğini, ferahladıklarını, umutlarının arttığını ve sıkıntılarla daha kolay baş ettiklerini ifade ettiler.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Evel Allah 'ın izniyle, yani okunan dualar, Kur'an 'lar, ibadetler hepsi yardımcı oldu. Yoksa mümkün değil başa çıkılmazdı yani bu yangınla.

K65, E40: (Beydiğin) Yüzde yüz faydası var diyelim. Yüzde yüzün üstü varsa onu da diyebiliriz. Yani Rabbimize sığınyoruz sürekli. Zaten o anlarda aklımıza başka ne geliyor. “Rabbim hayırlısı, Rabbim hayırlısı, Rabbim hayırlısı.” Sürekli dualar halinde.

K47, K41: (Karaöz) Çok güzel bir duygu. O anda için ferahlıyor. Herkesle beraber el açıp âmin demek, Allah 'a yalvarmak, Allah 'ım yani açtığımız ellerimizi boşa çıkarmadı. Verdi sabrını.

K52, E56: (Aksaz) Yaradan 'a dua etmekten başka ne var. Rahatlatır ister istemez.

K10, K43: (İğrişlar) Sürekli dua ederek zikir çekerek geçirdim. Tesbih çektim. Sabah namazından sonra daha çok yapmıştım. Gece namazlarını kılmıştım. O şekilde atlattım yani. Kapalı yerde hiç duramıyordum. Balkona çıkıyordum. O şekilde atlattım yani.”

K15, K38: (İğrişlar) İlaç kullanmadım çok şükür. Kendimi bi şekilde teselli etmeye çalıştım. Allah 'a sığındım. Çünkü her şeyin Allah 'tan geldiğine inanan bir insanım.

Katılımcıların “Herkesle beraber el açıp âmin demek, Allah 'a yalvarmak çok güzel bir duygu. O anda için ferahlıyor.”, “Yüzde yüz faydası var diyelim. Yüzde yüzün üstü varsa onu da diyebiliriz.”, “Sürekli dua ederek zikir çekerek geçirdim. O şekilde atlattım yani.”, “İlaç kullanmadım çok şükür. Allah 'a sığındım.” gibi ifadeleri “Dua, çaresizlik duygusunu azaltarak bireye güç, cesaret ve direnç kazandırır. Yalnızlık hissini giderir, umut ve pozitif bakış açısı geliştirir. Bu sayede bireyi sakinleştirip krizlerin etkisini hafifletir ve problemleri daha az zararlı atlatmasına yardımcı olur” (Karaca, 2011: 152; Kula, 2002; Ateş, 2019)” şeklindeki literatür bilgisini destekler niteliktedir. Nitekim 2005 yılında Amerika 'da yaşanan Katrina ve Rita kasırgasından kurtulanlarla ilgili yapılan bir çalışmada da bazı katılımcıların “Dinim

yardımcı oluyor çünkü Tanrı'nın bizim yapamayacağımız şeyleri yapabileceğini biliyorum... Tanrı'ya inanmayan ve dua etmeyenler zor durumda kaldıklarında nasıl başa çıktıklarını bilmiyorum.” şeklindeki ifadeleri bu durumun bütün milletler ve kültürler için geçerli olduğunu göstermektedir (Tausch vd., 2011).

Bir katılımcı, çok sevdiği dedesinin yangında vefat ettiğini, bu sebeple psikolojik olarak çok sarsıldığını söyledi. Bunu duyan uzaktaki arkadaşlarının dua etmelerinin ise psikolojisine çok iyi geldiğini ifade etti.

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *Mesela dedem ölür ölmez benim arkadaşlarım “Biz ona Yasin okuyoruz. Fatiha okuyoruz. İşte deden için dua ediyoruz. Sizin için dua ediyoruz. Yangının bitmesi için dua ediyoruz.” dediler. Buraya gelemeyen arkadaşlarım uzaktan hep dua ettiklerini söyledi. Yani hiç bişey yapamasa bile beni düşünüp, o an benim için dua ediyö. Bu iyi gelmişti onlardan bunu duymak.*

Bu katılımcı, dedesi yangında vefat ettiği için yas sürecindedir ve arkadaşlarının “Biz ona Yasin okuyoruz, Fatiha okuyoruz, sizin için dua ediyoruz.” demesi, arkadaşlarının kendisini düşündüklerini ve kendisi için üzüldüklerini bilmesini sağlamış böylece yalnızlık hissi azalmış, teselli bulmuş ve psikolojik olarak rahatlamıştır. Bu, doğrudan bir yardım olmasa da manevi bir yardımdır. Aynı zamanda, ölen kişi için yapılan dualar, yaşayanlar için yas sürecini daha katlanabilir kılmakta, psikolojik dayanıklılığı artırmakta ve bireyler arası bağları güçlendirmektedir. Bu bulgular, Bedir ve Kanter’in (2024) in “Ölüm Kaygısı ve Yasla Başa Çıkma” konulu çalışmasındaki tespitlerle örtüşmektedir. Nitekim Tausch ve arkadaşlarının (2011) Katrina ve Rita kasırgalarından sağ kurtulanlarla gerçekleştirdiği çalışmada bir katılımcının, “Sizin için dua eden insanlar size yardımcı olacaktır. Eğer buna sahip olmasaydık, başarabileceğimizi sanmıyorum” şeklindeki ifadesi, başkalarının ettiği duaların afetzedelerin psikolojik iyilik hâline katkı sağladığını ortaya koymuştur.

3.1.2.5. “Şükretmenin ve Sabretmenin Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.2.5.1. “Yangından Sağ Kurtulduğumuz İçin Şükrettik, Allah Sabrımızın ve Şükürümüzün Karşılığını Verdi” Kodunun İncelenmesi

Yangında evi veya köyü kurtulan katılımcılar, zarar görmedikleri için şükrettiklerini söylediler. Ev, bahçe, köy, orman gibi çok değerli varlıklarını kısmen veya tamamen kaybeden yangınzedeler ise canları kurtulmuş olduğu için şükrettiklerini söylediler.

K15, K38: (İğrişlar) *Yangında evimizi tamamen kaybettik. Şükürler olsun herhangi bir can kaybımız yok.*

K21, K50: (Kalemler) *Öledebilirdik, kaldık çok şükür. Tamam herşeyimiz gitti ama ayaktaız çok şükür. Allah'ın verdiği de razıyız. Aileme eşime dostuma çok şükür hiçbirşey olmadı.*

K23, K52: (Kalemler) Yani eşim çıkamayabilirdi. O zaman bize Manavgat'ı verselerdi neye yarardı. Gene şükür. Evimizi yerimizi yaptılar. Paramızla da olsa oldu. Ama halimize şükrettik yani canımız kurtuldu ya.

K35, K55: (Sırtköy) Valla canımızın sağlığı geldi ya gerisi önemli değil. Çok şükür elhamdülillah. Eyi kötü yiyecek ekmeğimiz de var. Komple köy yansaydı ne olucaktı. Gene de Allah'ım bizi gorudu.

K45, K41: (Belenobası) Yok Allah'a şükür bizim yanmadı ama yakın komşularımızinki yandı. Üzüldük.

K38, E69: (Belenobası) Sabrettik ulaştık herşeye. Allah'a şükür şimdilik devletten de milletten de Allah razı olsun.

K48, K32: (Karaöz) Bunun bir imtihan olduğunu bildik ve bundan da yüzümüzün aklığıyla çıktık. Biz şükrettiğimiz için Allah bize daha iyilerini verdi. Eski evimiz gitti bu yeni evimiz geldi.

Katılımcıların, “Yangında evimizi tamamen kaybettik. Allah'ıma şükürler olsun herhangi bir can kaybımız yok.”, “Yani eşim yangından çıkamayabilirdi. O zaman bize Manavgat'ı verselerdi neye yarardı. Gene şükür.” gibi ifadelerine bakıldığında, yangının Allah'tan geldiğini kabul ettiklerini ve canlarını bağışladığı için Allah'a şükrettiklerini görmekteyiz. Bu durum şükretmenin, yaşanan felaketi kabullenmeyi kolaylaştırdığı, felaketi veren Allah'a yakınlaştıırıp ruhen sakinleştirdiğı, iyimser bir bakış açısı kazandırdığı, hayata tekrar uyum sağlamaya yardım ederek travmayı atlatmayı kolaylaştırdığı (Göcen, 2012; Schnitker vd., 2021) şeklindeki literatür bilgisiyle örtüşmektedir.

3.1.2.5.2. “Daha Kötü Durumda Olanları Düşünerek Halimize Şükrettik ve Sabrettik” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yangında daha çok zarar görenlerle veya can kaybı yaşayan diğer yangınzedelerle veya can kaybının çok yaşandığı tsunami ve korona gibi afetlerle şükrettiklerini söylediler.

K39, K67: (Belenobası) Ne yapamaz sabretmeyip de. Orda iki dene adam yandı getti. Öyle yanıp getseydik nişlecekdik. “Ey Allah'ım Ya Rabbim Ya Rasullah'ım! Can acısını bize göstermedin şükür” derim ne diyen guzum.

K43, K24: (Belenobası) İnsanların, diğer komşularımızın evi yandı kül oldu, bütün hayatları alt üst oldu. Bizim sadece evin çevresi yandı. Düzeltebileceğimiz şekildeydi. Allah'a şükür düzelttik de. Şu an içindeyiz.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Herkes şuna inanıyor. Cenab Allah'tan gelen bir şey. Hayırlısı, Allah betlerinden korudu. Belki daha beteri olcaktı. Yangın belli biyeri, ormanı yaktı gitti. Cenab Allah korudu bizi. Tsunami olsa ne olurdu? Sahil diye, insan diye bişey kalmazdı. Düşünün beterin beteri var.

K74, E47: (Kızıldağ) Allah'a isyan etmedim. Yangını en azında gözle görüyorsun geliyor. Tedbirini alıyorsun. Ama korona uçuyor işte havada, ne olduğunu bile anlayamadan bunca insanlar gitti.

Birçok katılımcı yangından iki sene sonra, Maraş'ta yaşanan depremi görünce kendi hallerine şükrettiklerini ve sabrettiklerini söylediler.

K28, E71: (Kalemler) Biz 13 gün yangın seyrettik. Adamlar (depremde) bir buçuk dakkada yerle bir oldu. Takdir-i İlâhi. Yapacak bişey yok. Ama demek ki beterin de beteri varmış.

K41, K56: (Belenobası) Depremi gördük zaten biz yangına şükrettik gibi bişey oldu. Can gaybı bari olmadı diye düşündük.

K11, K63: (İğrislar) *Amma şu deprem olduk sonra kendi şeyimizi unuttum ben. Bizim can kaybımız olmadı. Şükrettim Allah'a. Kafamızı sokacak bi yuvamız galmış dedim. Sabrettim. Bi torunum varıdı. Ona sarıldım sarıldım ağladım, sabrettim. O benim acımı aldı.*

K12, E63: (İğrislar) *Bizim de sınavımız buymuş. Sınavı geçebildiysek ne mutlu. Allah'tan geldi. Daha büyük afatlarımız oldu. Doğu taraflarında, deprem memleketinde. Bizim can gaybımız yok. Onlarda sayısı belli değil.*

K13, E75: (İğrislar) *Cenab Allah deprem verdi noldu? Depremden kaç günlerce sonra insanlar çıktı. Allah'tan gelen bizim için başımızın üstüne. Ama asi gelmeecez. Şunu verdi bene demeecez Cenab Allah. Herkesin bir yazısı var. Hepisini sabredecek mi diye gösterebilir kuluna.*

Yangında evini, eşya ve anılarını kaybeden bir kadın katılımcı, psikolojik olarak kendini kötü hissettiği bir zamanda, Kastamonu'da yaşanan sel felaketini televizyonda izlediğini ve bu hadisenin kendisi için dönüm noktası olduğunu, kendi haline sabır ve şükürle karşılık vermesi gerektiğini anladığını söyledi.

K15, K38: (İğrislar) *Şu Kastamonu'da bi sel felaketi olmuştu ya. Orda işte çocuk balkondan annesine el sallıyo. Çocuğunu kurtaramadan o bina tamamen sele kapılıp gidiyodu. Çocuğunu göz göre göre yani sele teslim etti kadın. Ondan sonra dedim ki "Adile kalk! Ağlamaya sızlamaya senin hakkın yok. Hem haksızlık yapıyosun onlara. Bak çok şükür etrafında evlatların var. Dua et, sabret, şükret." Benim dönüm noktam o oldu yani. Beterin beteri var. İnsanlar insanların acısında feyiz almaz ama ben ondan güç kuvvet aldım gerçekten. Bazen bizim dert diye gördüğümüz şeyler bazılarının nimeti oluyormuş gerçekten.*

Katılımcıların, "Ne yapacaz sabretmeyip de. Orda iki dene adam yandı getti", "Depremi gördük zaten biz yangına şükrettik.", "Hayırlısı, Allah beterinden korudu", "Cenab Allah korudu bizi. Tsunami olsa ne olurdu?" gibi ifadeleri, her şeye rağmen kendinde olan nimetleri fark ederek şükretmenin ve kendinden daha zor durumda olanları düşünüp sabretmenin, zorluklarla baş etmeyi ve tekrar toparlanıp hayata tutunabilmeyi kolaylaştırdığını, travmayı hafifleterek iyileşmeyi hızlandırdığını göstermekte ve ilgili literatürle örtüşmektedir (Emmons, 2009: 24). Nitekim Kanada'da 2016 yılında çıkan orman yangınıyla ilgili yapılan bir araştırmada da bireylerin memnuniyet ve şükür duygularının psikolojik iyileşmeyi desteklediği tespit edilmiştir (Lalani vd., 2021).

Katılımcıların kendini ve yaşadığı zorlukları, daha kötü durumda olan kişi ve olaylarla kıyaslayarak şükretmelerine "**Mukayeseli şükür**" denilmektedir. Göcen (2012) "Mukayeseli şükür, durum ve olayları karşılaştırma yönüyle kişiye katkı sağlasa da çoğunlukla kişi için gerçek anlamda şükre engel olmaktadır" demiştir. Araştırmamızdaki katılımcıların bu tarz şükre sıklıkla başvurdukları görülmektedir. Fakat 15. katılımcı, Kastamonu selinde çocuğu sele kapılan anneyi televizyonda görünce, haline şükredip teselli bulduğunu söylemekle beraber, "Beterin beteri var. İnsanlar insanların acısında feyiz almaz ama ben ondan güç kuvvet aldım. Bazen bizim dert diye gördüğümüz şeyler bazılarının nimeti oluyormuş gerçekten." diyerek, mukayeseli şükürün kendi içinde meydana getirdiği rahatsızlığını da dile getirmektedir.

3.1.2.5.3. “Gelen Yardımlar İçin Devletimize ve Milletimize Teşekkür Ediyor, Allah’a Şükrediyoruz” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, gelen yardımlardan dolayı devlete, yardım kurumlarına ve halka çok teşekkür ettiklerini, böyle bir devlete ve millete sahip oldukları için de Allah’a şükrettiklerini söylediler. Bazı katılımcılar yangından sonra devlet tarafından yaptırılan yeni evlerine yerleştiklerini söylediler ve bunu da şükürle karşıladıklarını gösterdiler.

K26, E59: (Kalemler) *Devletten de milletten de Allah razı olsun. Allah birlik beraberliğimizi bozmasın. Ben bu kadar insanların duyarlı olduğunu hiç tahmin etmiyordum. Ama adam İstanbul’dan galkmış yangını duymuş. Binmiş arabasına buraya gelmiş.*

K39, K67: (Belenobası) *Getirdiler. Getirmeseler bizim bişeyimiz yoodu kı. Herkes getirdi Allah’a şükür.*

K46, K58: (Karaöz) *Hepimize böyle onar beşer onar beşer dağıttılar onlar çok hoşuma getti. Elhamdülillah Ya Rabbi çok şükür. Allah milletimize de zoval vermesin devletimize de.*

K47, K41: (Karaöz) *İşte yeni evimize taşındık. “Şükürler olsun.” dedik başımızı en azından sokacak, soğuktan sıcaktan koruyacak bir yerimiz oldu dedik.*

Katılımcıların, “Devletten de milletten de Allah razı olsun”, “Elhamdülillah Ya Rabbi çok şükür. Allah milletimize de zoval vermesin devletimize de.”, “İşte yeni evimize taşındık. Şükürler olsun.” gibi ifadeleri, “Şükür pratiği, olumlu duyguları artırarak stres ve depresyonun etkilerini azalttığı gibi sosyal ilişkileri güçlendirerek genel yaşam memnuniyetini yükseltir (Wood, Froh ve Geraghty, 2010)” şeklindeki literatür bilgisini desteklemektedir.

3.1.2.5.4. “Dini İnancımız Halimize Şükretmemizde ve Sıkıntılara Sabretmemizde Etkili Oldu” Kodunun İncelenmesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu, yaşadıklarına sabredebilmelerinin ve pozitif düşünüp şükredebilmelerinin arkasında dini inançlarının olduğunu söylediler.

K35, K55: (Sırtköy) *İnancımız olmasa Sabredecezdik. İnancımız olduğu için Allah’a şükrediyoruz herşey için.*

K15, K38: (İğrişlar) *Beni ayakta tutan inancım oldu. Sabır dedim yani sabır. Sabrın sonu selamettir. Her defasında dedim ki “Allah bize bunları gösteriyorsa muhakkak bize güzel bir mükafatı vardır. Yani Allah bi derdi veriyorsa muhakkak dermanını da verir. Sabret, sabret, sabret. Daha güzel olacak.”*

K41, K56: (Belenobası) *İnancımız olmasa zaten dayanamayız. İnanyon işte “Olabilir. Böyle şeylerle karşılaşabiliriz.” diye düşünüyorsunuz. “Allah’tan geldi.” diyon tabi.*

K58, E53: (Karavca Merkez Mh) *Elbette tabi. İnancın olmasa ne olacak. Şükür diyorsun hep. Şükür bak işte her şeyimiz var. Çor çocuğumuz sağ.*

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) *İnancımın psikolojime çok faydası oldu. Allah’ım canıma gelmedi diye çok şükrettim. Tek mala gelsin zarar. Tekrar kazanılır. Ama can kazanılmaz.*

K13, E75: (İğrişlar) *Yok ben öyle psikolojik olarak hasta olmadım. Bu bizim başımıza gelecek. Onu öyle düşünecen gızım. Allah’tan gelen bizim için başımızın üstüne. Ama asi gelmez. Cenab Allah şunu verdi bene demeecez. Herkesin bir yazısı var. Hepisini sabredecek mi diye gösterebilir kuluna.*

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) *Evet psikolojim çok bozuldu. Annem babam beni teselli ettiler. Dediler ki “Sizin sağlığınıza bir şey olmasın.” Ben de çok şükrettim. Çok etkilendim. Ama ilaç kullanacak duruma düşmedim.*

Yardım çalışmalarına katılan üç katılımcı, yangınzedelerin çoğunlukla sıkıntılara sabırla yaklaştıklarını, isyan etmediklerini gözlemlediklerini ve bu tutumun temelinde dini inançlarının yer aldığını belirttiler.

K76, E54: (Serik) Karşılaştığım insanlarda sabır ve tevekkül vardı. Manavgat'a gittiğimde bir hayvan yanmış. Serum falan yaparken oradaki kadınla biraz sohbetim oldu. "Sabır" diyordu. (Peki bu sabrın kaynağı nedir sizce?) İnançları diye düşünüyorum.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Böyle zamanlarda normalde isyan eder insanlar. Ama ben isyan eden görmedim. "Allah'ım koru, Allah'ım sabır ver, sen büyüksün." dediler. Halkın inancı güçlüydü tabi ki.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Yani insanlar şuna inanıyor. Cenab Allah'tan gelen bir şey. Hayırlısı, Allah beterinden korudu. Herkes bunun bilincinde ve inancında. İmtihan...Herkesin dediği bu.

İfadelere baktığımızda, katılımcıların travma sürecinde sabredebilmelerinde ve içinde bulunduğu imkanları fark edip şükredebilmelerinde dini inançlarının büyük rol oynadığını görmekteyiz. Örneğin "Herkesin bir yazısı var. Hepsini sabredecek mi diye gösterebilir kuluna." ifadesinden, kader ve imtihan inancının bireyi sabretmeye sevk ettiğini görmekteyiz, "Allah bize bunları gösteriyorsa muhakkak bize güzel bir mükafatı vardır. Sabrın sonu selamettir." ifadesinden, çekilen sıkıntıların Allah tarafından dünyada ve ahirette mükafatlandırılacağı inancının sabretmeyi kolaylaştırdığını görmekteyiz. Bu durum; "Din, binlerce yıldır bireyin zorluklar karşısındaki bilişsel ve davranışsal tutumunu belirleyen, travmaya karşı dayanıklılığı arttıran ve travma sonrası gelişmeyi destekleyen önemli bir etken olmuştur (Hart vd. 2020) bilgisini desteklemektedir.

Ayrıca yangınzedelerin toplu şekilde yangını sabır, şükür ve tevekkülle karşılamaları, dini inançlarının yaşam felsefelerine ve günlük pratiklerine ne denli yerleştiğini göstermektedir. Bu durum, Göcen'in (2012) "Türk toplumu şükrü, dini inanç ve uygulamalarının bir gereği olarak görmektedir" tespitini destekleyen bir örnek olarak değerlendirilebilir.

3.1.2.6. "Yardımlaşmanın Yangınla Baş Etmedeki Rolü" Kategorisinin İncelenmesi

3.1.2.6.1. "Yangınla Mücadele Ederken ve Yangından Sonraki Süreçte Kendi Aramızda Yardımlaşık" Kodunun İncelenmesi

Yangının sonradan ulaştığı köylerdeki katılımcılar, yangını durdurmak için itfaiye ve orman görevlileriyle birlikte çalıştıklarını, otellerde çalışan akrabalar ile çevre köy ve ilçelerden gelen gençlerin de bu çalışmalara katıldığını, yangının köye ulaşmaması için günlerce ormanda ağaç kestiklerini ifade ettiler. Kadın-erkek imece usulüyle yapılan bu yardımlaşmanın kendilerini heyecanlandığını ve gururlandığını dile getirdiler.

K64, E32: (Kızıldağ) Eski imece usulü dediğimiz o günlere geri dönüldü yani. Yangın esnasında bütün köylü bir olduk. Köyü kesinlikle terk etmedik.

K67, K50: (Beydiğin) Bütün gençler geldiler. Otellerden falan hepsi çıktılar geldiler. Köyleri için hepsi koşturdu yani. Bu çok güzeldi. Gurur duydum. Benim oğlum da içlerinde yani. Ateşin içinde ayakkabıları falan eridi çoğunun yani. Savaşa gider gibi gerçekten mücadele ettiler. Ateşin arasında kalıp öle de bilirlerdi. (Ağlıyor)

K74, E47: (Kızıldağ) El birlikti herkes. Komşu köyler olsun, bizim köy olsun, ağaç kesmeler, yangını önlemek için insanlar kendilerini feda etti ya. Yanmaktan zor kurtulan insanlar oldu mesela. Yalınayak çalışan insanlar oldu.

K75, E28: (Serik) Dağlık, engebeli yerlerde su sıkıştığını hatırlıyorum. Yangının arasında kaldık. “Ben Serik’liyim, Manavgat yanarsa yansın bana ne.” demedik, demememiz lazım. Ve ben gençlerin demeyeceğini düşünüyorum.

Yangının aniden gelip her şeyi yakıp yok ettiği beldelerdeki katılımcılardan bazıları da yangından sonraki süreçte, birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermeye çalıştıklarını, gelen yardım malzemelerinin organizasyonunda ve dağıtımında aktif şekilde çalıştıklarını söylediler.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Köyde yardıma illaki birlikte koşuyorduk. Bir yardım toplama merkezi oluşturmuştuk. Gelen yardımları orada ayırdık. Tabak, yeme-içme, giyim. Çünkü evi yananların hiçbir şeyi kalmadı, ayakkabısı bile kalmadı. Sonra ev ev dolaştık. Kimin buzdolabı, çamaşır makinesi eksik.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Patates, soğan, giyecek, içecek hertürlü yardım yapıldı. Ben kendi arabamla belki 15-20 araba yardım getirmişimdir buraya. Çatal, bıçak, kaşık, tabak, çaydanlığına kadar. Yangınzedeleri tespit ettik, götürdük evlerine teslim ettik. Buranın köylerine kadar gidildi mesela.

“Eski imece usulüyle bütün köylü bir olduk.”, “Kadını erkeği birbirimize dayandık.”, “Savaşa gider gibi gerçekten mücadele ettiler. Ateşin arasında kalıp öle de bilirlerdi.”, “Bu çok güzeldi. Gurur duydum.”, “10-15 gün boyunca yardım için koştuk. Yardım için dışardan gelenleri muhtaçlarla buluşturduk.” gibi ifadeler, katılımcıların kolektif bir dayanışma içerisinde mücadele ettiklerini ve yardımlaştıklarını göstermektedir. Afet karşısında pasif kalmak yerine, aktif bir mücadele sergilenmiş olması, Lazarus ve Folkman (1984) tarafından tanımlanan “problem odaklı başa çıkma” stratejisinin benimsendiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu mücadelenin topluluk halinde sürdürülmesi, Wong, Wong ve Scoth (2006) tarafından literatürde tanımlanan “ilişki merkezli, toplulukçu başa çıkma” yaklaşımının da uygulandığını göstermektedir. Bu durum, yangınzedelerin hem yangının maddi zararıyla hem de sebep olduğu travmayla başa çıkmalarını kolaylaştırmıştır.

3.1.2.6.2. “Devletin, Kurumların ve Halkın Yardımı ve Ziyareti Bize Moral Oldu” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yangın sebebiyle aniden evsiz, kıyafetsiz, yiyeceksiz kaldıklarını fakat devletten, kurumlardan, STK’dan ve halktan gelen maddi yardımlarla kendilerini kimsesiz hissetmediklerini, psikolojik olarak rahatlayıp, moral bulduklarını ifade ettiler.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Tabi ki unutulmamış olmak iyi hissettirdi. Çünkü insan sosyal bi canlı ve birlikte olmak zorunda tabi ki de. Bunun eksilmediğini veya kaybolmadığını görmek güzel.

K20, E52: (Kalemler) Ben 10 gün boyunca gözyaşı döktüm, “Yandık bittik, ne olacak bizim sonumuz.” dedim. Ama sonradan sonraya gurban olduğum Allah’a ve eşe dosta. Ulan demek ki bi baktım bizim insanlarımız ölmeyik.

K46, K58: (Karaöz) Yağmur gibi paket geldi, saman balyaları, inekler için yemler. Hepimize böyle onar beşer dağıttılar çok hoşuma getti. Allah milletimize de zoval vermesin devletimize de. En çok hoşuma giden şey ne biliyo musun? Yani biz ağlıyoruz, dışarda gelenler bize ekmek getiriyor. “Su için.” diyor. Ayran getiriyor. İçimize duman getti ya. Aç gomadılar bizi. Her memleketten arabalar geliyor yüklü yüklü. Kimsesiz galmadık yani. Çok hoşumuza getti. Biraz geldikçe geldikçe senin moralin düzeliyor.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Yani o günün psikolojisi çok zordu. Sonrası dediğim gibi yardımlar, devletin, belediyelerin yardımları moral oldu.

K14, E40: (İğrişlar) Yangının akşamına Almanya’dan bi abi geldi arabasıyla. Arkasına küçük bir römork gibi bir şey takmış. Gıda. Ne kadar büyük bişey. Zaten bu acılar hep zaman ve destekle çabuk gidiyor.

K10, K43: (İğrişlar) Kızılay çok yardımcı oldu. Arada bir doktorlar geldi. Tansiyonlar ölçüldü.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Hayvanlara bakmak için gelen gönüllü veterinerler de vardı, gönüllü doktorlar da vardı, eczacılar da vardı.

K52, E56: (Aksaz) Çevremiz galabalık olduğundan benim eşyayı hep çevrem tamamladı. Allah razı olsun.

K47, K41: (Karaöz) İşte devlet tarafından yaptırılan yeni evimize taşındık. Rahatlatı tabi ki. “Şükürler olsun.” dedik başımızı en azından sokacak, soğuktan sıcaktan koruyacak bir yerimiz oldu dedik.

Katılımcılar, “Aç gomadılar bizi. Kimsesiz galmadık yani. Geldikçe moralin düzeliyor.”, “Zaten bu acılar hep zaman ve destekle çabuk gidiyor.”, “Tabi ki unutulmamış olmak iyi hissettirdi.” diyerek, yardımların kendileri için teselli, moral ve ümit kaynağı olduğunu ve psikolojik olarak rahatlatıldığını söylediler. Afet sonrasında yapılan maddi yardımlar, “psikososyal desteğin (PSD)” çok önemli bir parçasıdır (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021: 252). Çünkü maddi yardımlar; temel ihtiyaçların karşılanması sayesinde bireylerin stres düzeyini azaltır, kontrol duygusunu yeniden kazanmalarına yardımcı olur, yalnız olmadıkları hissini pekiştirir. Nitekim Maslow’un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında ifade ettiği gibi bireylerin en temel ihtiyacı, fizyolojik (yiyecek, giyecek, barınma) ve güvenlik ihtiyacıdır. Bu sebeple afet sonrası yapılan maddi yardımlar psikososyal iyileşme açısından çok önemlidir.

Şekil 3.15 Yardım Çalışmaları-1

- (a) Kızılay. (2021, 30 Temmuz). Kızılay orman yangınları bölgelerinde yardım ulaştırıyor. <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/6152> (Erişim Tarihi: 20.05.2025)

- (b) NTV Haber. (2021, 2 Ağustos). *Gönüllü veterinerler yangında yaralanan hayvanlar için seferber oldu.* https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/manavgattaki-yangindan-etkilenen-hayvanlar-icin-seferberlik-canbula-yardima-kosuyor,qtMWQc1I2UCSVeFN1tHA_g/jYzO-XV8uEaoJoM9w6XGEw (Erişim Tarihi: 20.05.2025)
- (c) Anadolu Ajansı. (2022, 2 Kasım). *Antalya’da yangından etkilenenlere yeni evleri teslim ediliyor* [Haber]. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/antalyada-yangindan-etkilenenlere-yeni-evleri-teslim-ediliyor/2727187> (Erişim Tarihi: 20.05.2025)

Ayrıca bazı katılımcılar, yetkililerin ve halkın sadece yardım getirip ayrılmadıklarını, aynı zamanda kendilerini ziyaret edip sohbet ettiklerini, sorunlarını dinleyerek acılarını paylaştıklarını söylediler. Bu ziyaretler sayesinde moral bulduklarını, yaşadıkları ümitsizlik ve çaresizlik duygusunun hafiflediğini, acılarının azaldığını ifade ettiler.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) İnsanlar devletin, kurumların, birçok insanın yardımını görünce psikolojik olarak bu zorluğu çabuk atlattıklarına inanıyorum. Hepsinin moral motivasyonu iyiydi. İnsanlar yalnız kalmıyordu. “Dertler paylaşarak azalır.” diyorlar ya, hiç tanımadığı insanlarla dertleşiyordu insanlar.

K47, K41: (Karaöz) Hiç unutmuyorum bir genç kız gelmişti. O kız bana dedi ki “Abla sabret dedi. Benim babam da yangında öldü. Ben şu anda seni çok iyi anlıyorum.” dedi. Ondan sonra dedim “Allah’ım şükürler olsun en azından canımız sağ, çocuklarımız sağ. Bak bizden beterleri de yaşanmış.”

K21, K50: (Kalemler) Milletten, herkesten, devletten yardım geldi. Devlet büyüklerimiz geldi bak. Cumhurbaşkanımız iki kere geldi Kalemler’e. Herkes geldi, sordu etti.

Katılımcıların, “Dertler paylaşarak azalır diyorlar ya, hiç tanımadığı insanlarla dertleşiyordu insanlar.”, “Devlet büyüklerimiz geldi bak. Cumhurbaşkanımız iki kere geldi Kalemler’e.”, “O yardım getiren kız bana dedi ki ‘Abla sabret dedi. Benim babam da yangında öldü.’ Ondan sonra dedim, Allah’ım şükürler olsun en azından canımız sağ. Bak bizden beterleri de yaşanmış.” gibi ifadeleri, “Psikososyal destek (PSD), afetzedenin karşı tarafın bakış açısıyla olayı yeniden değerlendirmesini ya da benzer deneyimi olan kişileri örnek almasını sağlar ve afetzedeyi psikolojik olarak rahatlatır (Tedeschi vd. 2018, s. 49-50) şeklindeki literatür bilgisini desteklemektedir.

3.1.2.6.3. “Yardımlaşma Toplumun Farklı Kesimlerini Bir Araya Getirdi” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar yardımlaşmanın farklı dünya görüşüne sahip insanları birleştirdiğini ve toplumdaki birlik beraberlik duygusunu arttırdığını söylediler. Bir katılımcı kulağı küpeli, uzun saçlı gençlerin yardıma geldiğini söylerken, diğer bir katılımcı Afgan bir üniversiteli gencin harçlığından 100 TL göndermek istediğini söyledi. İki ayrı katılımcı farklı siyasi görüşten insanların yangınzedeler için yan yana çalıştıklarını ifade ettiler.

K26, E59: (Kalemler) Devletten de milletten de Allah razı olsun. Allah birlik beraberliğimizi bozmasın. Ben bu kadar insanların duyarlı olduğunu hiç tahmin etmiyordum. Ama adam İstanbul’dan galkmış gelmiş.

K58, E53: (Karavca Merkez Mh) Kulağı küpeliyi, uzun saçlıyı da kınardım. Ama yangında yardıma ilk koşanlar onlar olduğu için “Ben yanlış düşünüyormuşum” dedim. Ondan sonra saygı göstermeye başladım.

K34, E70: (Sırtköy) Afganlı bi üniversite çocuğu telefon etti. Yüz lira ayırmış harçlığından. Zar zor Türkçesiyle “Muhtarım yüz lirayı nasıl ulaştırabilirim?” diyor. “Oğlum sen onu ben vermiş gibi harca. Ben de senden yüzbin lira almış gibi kabul ederim.” dedim. Yani böylesine bir birlik beraberlik vardı.

K75, E28: (Serik) Orada siyasi görüşü, dünya görüşü farklı olan arkadaşlarımızla hep birlikte çalıştık. Sahada, ayrılıkları bırakıyorsun. Bir tane yaşlı teyzenin evine gitmiştik. Her şeyi yanmış, üzümü de yanmış ama salkımlar duruyor. Bize üzüm ikram etti. Üstelik su da yok, elindeki paket suyla yıkayıp üzüm ikram etmesi bizim misafirperverliğimizi, başımıza kötü bir şey gelse de birlik beraberlik içinde olabileceğimizi gösterir.

K25, E44: (Kalemler) Türkiye’den hangi görüşten olursa olsun, hangi siyasi partiden olursa olsun herkes geldi.

Bir kadın katılımcı yangın zamanında kendilerine çok yardım geldiğini bu sebeple Maraş depremi olunca kendisinin de deprem bölgesine yardım gönderdiğini söyledi. Bir erkek katılımcı ise depremi duyunca hemen deprem bölgesine gittiğini ve enkaz çalışmalarına katılarak depremzedelere yardım ettiğini anlattı

K39, K67: (Belenobası) Depreme gakiyordim guzum. Bi kilim, bi yorgan, bi yasdık, biseel gazak godum. Yangında el bize nahal yolladı? Onun uçu ben de yolladım.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Ben deprem bölgesine gittim, birkaç hayata dokundum. İnsanlar “Allah razı olsun!” dediler. Yani adamların telefonunu şarj ediveriyorum dualar ediyorlar. Türkiye’nin dört bir yanından koşarak yangında bize yardım ettiler. Biz de böyle bir depremde elimizden gelen bir şey varsa koşup yaparız.

(a)

(b)

Şekil 3.16 Yangınzedeler Deprem Bölgesine Yardım Ediyor

(a) 59. Katılımcının Çektiği Fotoğraf-08.02.2023 (Deprem zamanında, Hatay’da enkaz kurtarma çalışmaları esnasında)

(b) Anadolu Ajansı. (2023, 23 Şubat). Orman yangını mağdurlarından depremzedelere yardım eli [Haber]. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/orman-yangini-magdurlarindan-depremzedelere-yardim-eli/2828986> (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

Katılımcıların, “Kulağı küpeliyi, uzun saçlıyı da kınardım. Ama yangında yardıma ilk koşanlar onlar oldu.”, “Hangi görüşten, hangi siyasi partiden olursa olsun herkes geldi.”,

“Afganlı bi üniversite çocuğu yüz lira ayırmış harçlığından.” şeklindeki ifadeleri, toplumun her kesiminden gelen yardımların toplum bireyleri arasındaki önyargıların giderilmesine katkı sağladığı, bireyleri birbirine yakınlaştırdığını, empati duygusunu geliştirdiğini göstermektedir.

Ayrıca bazı katılımcıların, “El bize nahal yolladı? Onun uçu depremde de ben yolladım.” “Türkiye’nin dört bir yanından koşarak yangında bize yardım etmişlerdi. Ben de deprem bölgesine gittim, birkaç hayata dokundum.” diyerek deprem bölgesine gidip yardım çalışmalarına katılması veya yardım göndermesinden anlıyoruz ki, yardım alan kişilerdeki minnettarlık duygusu kendilerinde başka insanlara yardım etme isteğinin belirmesine sebep olmaktadır. Bu da Bartlett ve DeSteno (2006) nun konuyla ilgili tespitleriyle örtüşmektedir.

3.1.2.6.4. “Yardım Çalışmalarına Katılmak Psikolojime İyi Geldi” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar kendileri de yangınzede olmalarına rağmen itfaiye memurlarına yiyecek içecek taşıdıklarını, yangınzedelerin tamir, enkaz kaldırma vb. ihtiyaçları için koştuklarını, gelen yardım malzemelerinin taksim ve ulaştırılmasında görev aldıklarını söylediler. Serik ilçesinde veteriner olduğunu söyleyen bir katılımcı Manavgat’a yangın bölgesindeki hayvanları tedavi için gittiğini söyledi.

K63, K60: (Güzelyalı) Biz 10-15 gün boyunca yardım için koştuk. Yardıma gelen insanlar “Bizi gerçek yardıma ihtiyacı olana götürün” dediler. Birlikte dağ köylerine çıktık dağıtmaya. Memleketimizin zenginleri yangınzedelerin ibanlarına para yatırdılar.

K73, K53: (Kızıldağ) (Bir bayan olarak siz ne yaptınız mesela?) Su götürdüm, ekmek götürdüm, buz götürdüm, çay götürdüm çalışanlara, yangını söndürenlere.

K76, E54: (Serik) Ben Serik’te veterinerim. Hayvanları tedavi için yangın bölgesine gittim. İlaç götürdüm.

(a)

(b)

Şekil 3.17 Yardım Çalışmaları-2

(a) Sabah TV. (2021, 5 Ağustos). *Yangın söndürme ekiplerine sırtında yiyecek taşıyan yaşlı kadın* [Video]. Sabah. <https://www.sabah.com.tr/video/yasam/antalyada-yangin-sondurme-ekiplerine-sirtinda-yiyecek-tasivan-yasli-kadin-kamerada> (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

(b) Manavgat'ın komşu ilçesi Serik'te veteriner olduğunu söyleyen 76. katılımcının çektiği fotoğraf-03.08.2021 (Yangınzedelerin hayvanlarıyla ilgilenirken)

Katılımcılar, bu tür yardım çalışmalarına katılmanın psikolojilerini olumlu etkilediğini söylediler. Yardım ederken kendi sorunlarından uzaklaştıklarını, kendilerini güçlü, mutlu ve huzurlu hissettiklerini ifade ettiler.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) *Git bir iyilik yap. "Allah razı olsun!" dediği zaman rahatlarsınız yani.*

K7, E21: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Gönüllü olarak yaptığımız bir şey olduğu için mutlu oldum yani. Yardımlaşmak güzel bir şey.*

K63, K60: (Güzelyalı) *Yardım edince huzur hissediyorum. Daha rahat. Yani "Allah'ım bende var ki bir başkasına vereyim. Allah benim elimden bunu almamış."*

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) *Mesela adamın ahır yanmış. Hemen arıyoruz birilerini kimisi boru getiriyor, kimisi dinamo getiriyor monte ediyoruz. Başka birinin konteynırının suyu bağlanmamış, tuvaleti tıkalıymış onu hallediyoruz. Kısacası evi yanmış insanların yardımına koştuğum için kafamdaki yoğunluktan dolayı psikolojik problem hissetmedim. İnsanlara yardım ettiğim zaman aslında kendime yardım etmiş olduğumu anladım yani. Gerçekten bir insanın yardıma ihtiyacı varsa biz duramayız yani. Durmamız bizim psikolojimizi bozar. Yaparsak ama bu bizim moral, motivasyon ve maneviyatımızı artırır.*

K37, K24: (Sırtköy) *Yardım ederken öncelikle kendimi güçlü hissettim. Halbuki aynı seviyedeyiz. Ben de onlar da mağdur. Ama bu şekilde kendimi o olayın altında kalmamış, o olayı atlatmış biri olarak hissettim. Zaten köyde çok genç yok, birinin bunu yapması gerekiyordu.*

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *15 gün boyunca sahada yardım için uğraşıyordum. Bi yangın vardı ve sönmesi gerekiyordu. Psikolojik olarak başka hiç birşey düşünmüyordum. Dedemin öldüğünü hissetmemiştim. Birilerine yardım edebiliyo olmak iyi hissettiriyordu. Bir roportaj yapıldı. Bi gazeteci vardı. Tam hatırlamıyorum ama ona "Ben başka dedeler ölsün istemiyorum" demişim.*

Şekil 3.18 Yardım Çalışmaları-3

1. Katılımcının çektiği fotoğraflar-28.07.2021- 15.08.2021 (Manavgat Gençlik Merkezindeki yardım çalışmalarında, ormandaki itfaiyecilerle ve yardım dağıtımı esnasında)

Bazı katılımcıların, "Yardım ederken öncelikle kendimi güçlü, o olayın altında kalmamış, o olayı atlatmış biri olarak hissettim.", "İnsanlara yardım ettiğim zaman aslında kendime yardım etmiş olduğumu anladım." gibi ifadeleri, başkalarına yardım ederek kendi

travmalarıyla başa çıkmaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu durum “Yardım eden kişi kendi problemlerinden uzaklaşıp rahatlar, nimetlerin farkına varıp şükreder, kendini güçlü, mutlu, huzurlu hisseder ve motivasyonu artar.” (Seligman, 2011: 296) “Krizle mücadelede sorumluluk alan afetzedeler kendi krizleriyle daha kolay başa çıkabilirler, yaşadıkları acil durum sebebiyle kaybolan kontrol duygularını yeniden kazanabilirler” (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021) şeklindeki literatürle örtüşmektedir. Nitekim Amerika’da yaşanan Katrina ve Rita kasırgaları sonrası bazı kişiler, başkalarına yardım etmenin kendi acılarını bastırdığını belirtmişlerdir (Tausch vd., 2011). Kanada’da 2016 yılında çıkan orman yangınıyla ilgili yapılan bir araştırmada da bireylerin yardımlaşma ve fedakarlıklarının psikolojik iyileşmeyi desteklediği tespit edilmiştir (Lalani vd., 2021).

Buna ek olarak bir katılımcının, “*Yardım edince huzur hissediyorum. Yani Allah’ım bende var ki bir başkasına vereyim. Allah benim elimden bunu almamış.*” demesi yardımseverlik ve şükür erdemleri arasındaki karşılıklı ilişkiyi göstermekte, “bireyler yardım ettikçe şükran duyguları artar, bu da daha fazla yardım etme motivasyonunu tetikler (Emmons ve McCullough, 2003; Algoe ve Haidt, 2009)” şeklindeki tespitle örtüşmektedir.

3.1.2.6.5. “Gelen Yardımları Almakta Zorlandım” Kodunun İncelenmesi

Yangında zarar görmüş olan bazı katılımcılar, gelen yardımlar karşısında mutlu olmakla beraber, bu duruma düşmenin kendilerini üzdüğünü, yardımları almakta zorlandıklarını, hazır parayı almanın zor geldiğini, sanki o yardımları almak harammış gibi hissettiklerini ifade ettiler.

K28, E71: (Kalemler) *Veren elken alan olmak çok zor. Bilen bilir. (Ağlıyor)*

K51, K48: (Aksaz) *Yardımlaşma oldu. Ama o hazır para bize zor geliyordu hani. Ne bileyim haram gibi hissediyoduk yani. Alışmamışız biz öyle yani. Çalışarak, mücadele ederek yani ekmeğimizi kazanan bi insanız.*

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *Yardıma muhtaç olmak bana çok kötü hissettirdi. Ama yardıma muhtaç olan insanlara yardım etmek çok iyi hissettirdi. İkisini de bu süreçte yaşadım. Mesela 10 gün boyunca insanlara kıyafet, temizlik malzemesi, yiyecek, telefon, power bank, elektrik, herşeyi götürürken, annanneme, teyzeme ve dedeme birer kat çamaşır istemek benim çok zoruma gitmişti. İsteyememiştım.*

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Bir köyde bir kişi “Şuralara gidin ihtiyaç var.” dedi ama kendisinin üzerinde iki üç düğmeli kısa bir gömlek vardı. “Bana bir gömlek verebilir misiniz?” dedi, zorlanarak istedi. Neyse buyur dedim verdim, aldı. İkincisini verdim “Yaa bak şu üstümdeki gömleğim var, bir de bu var. Birini yıkarım birini giyerim yeter.” dedi almadı.*

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *Ben Değirmenli köyüne gittim. Orda gerçekten ihtiyacı olan insanlar ezilip büzülüp geliyordu oraya (ağlıyor). “Gel, gel al!” diyordum. “Zaten senin için toplanıyor bunlar.”*

Katılımcıların, “*Veren elken alan el olmak çok zor.*”, “*Hazır para bize zor geliyordu. Haram gibi hissediyoduk.*” ve “*Yangınzede akrabalarım için birer kat çamaşır istemek benim çok zoruma gitmişti. İsteyememiştım.*” şeklindeki ifadeleri, afet sonrasında yardım almanın her zaman kolay ya da rahatlatıcı bir deneyim olmadığını göstermektedir. Bu durum, literatürde

vurgulanan “Bazen yapılan bir yardım yardım alanı rencide edebilir, özsaygısını zedeleyebilir, minnet altında kalmış hissedebilir, acizliği ortaya çıksın istemeyebilir” (Ayten, 2013: 35; DePaulo, 1983: 5) şeklindeki bulgularla örtüşmektedir. Dolayısıyla, yardım süreçlerinde yalnızca fiziksel ihtiyaçları karşılamak değil, aynı zamanda afetzedelerin duygusal bütünlüğünü ve onurunu korumak da son derece önemlidir.

3.1.2.6.6. “Yardımlaşma İsteğinin Arkasında Dini İnancımız ve Milli Kültürümüz Var” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, yardımlaşma ve dayanışmayı hem dini inancın hem de millî kültürün bir gereği olarak değerlendirdiler. Yangın sürecinde dini ve manevi duyguların toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini, bireyleri birbirine daha fazla yakınlaştırdığını ifade ettiler.

K65, E40: (Beydiğin) Müslümanlıkta var zaten böyle bir yardımlaşma. Hep gurur duyduğum, “İyi ki elhamdülillah müslümanım.” dediğim konuların en başında bu yardımlaşma gelir zaten. Yani atıyorum en başta Kars tarafı veya Kırıkkale tarafı Türkiye’nin diğer uçlarından geldi yani. Türkiye için Filistin de orda burda yardımlar da toplandı. Çocuklar beş kuruluşlarını bize gönderdiler.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Yardımı getiren adam getirdiği adamdan daha gariban belki de. İşte o maneviyat yaptırıyor onu. “Ahırda 8 tane hayvanım var birini getirecem.” diyor. Ne yaptırabilir ki bunu başka.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Savaşa gider gibi büyük bir gururla gittik. Hiç çekinmedik, öledebilirdik. Mesela benim ayakkabım çıkmıştı. Böyle közün üstüne bastım, yandı ayaklarım. İnancımız bize cesaret verdi. Kim olursa olsun koş, seve seve, Allah için giderim.

K68, E67: (Beydiğin) İslami toplum yapısında yardımlaşma çok önemlidir. Bu hem Allah’ın emridir hem bir kültürel yapıdır.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Hiçbişey yapma git bir iyilik yap. “Allah razı olsun!” dediği zaman rahatlarsınız yani. Türkiye’nin neresinde olursa olsun elimizden gelen bir şey varsa koşup yaparız. Bu bizim milletimizin geninde var. Zaten millet olarak bizi ayakta tutan şey böyle acılarda birlik ve beraberlik içinde olmak. Bunlar bizi insan yapan şeylerden birisidir. Gerçekten bir insanın yardıma ihtiyacı varsa biz duramayız yani

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Tabi ki yardımlaşmak lazım o günlerde. Elini koynuna gatıp oturamazsın. Karşıdakini sevindiriyorsun. Sevaptır diye de düşünüyorsun.

Bazı katılımcılar, yaptıkları yardım sebebiyle Allah’ın kendilerini daha büyük felaketlerden koruyacağına inandıklarını ifade ederken, bir katılımcı, daha önceden yaptığı iyilikler sebebiyle Allah’ın ev veya işyerlerini yangından koruduğunu söyledi.

K24, K34: (Kalemler) Biz 18 kişi o alevin içinden sağ salim çıktık. Ben her zaman diyorum zaten Allah bize yardım etti. Yani ben elimizin açıklığına, kalbimizde fesatlık olmadığı için Allah’ın yardım ettiğini düşünüyorum.

K63, K60: (Güzelyalı) Evimin etrafı, babamın, amcamın evi yandı. Ama restoranta geldiğimizde bir kola şişesinin bile yanmayışı bizi çok etkilemişti. (Bu durumu neye bağlıyorsunuz?) Ben gelene gidene çok ekmek veririm. Çocukları hiç eli boş çevirmem. İçeceklerini, dondurmalarını veririm. Turist bile olsa parası yoksa ona ekmeğini verir, karnını doyurur, suyunu verir de yollarım.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Ben tesisatçıyım. Kalemler köyüne gittim mesela, konteynır koymuşlar, onların suyunu bağladım. “Önüme gelecek felaketlere siper olsun” diye inanarak yapıyorum ben bu işleri.

K75, E28: (Serik) Bizim yetiştiriliş tarzımıza göre zaten hep “Ne verirsın elinle o gelir seninle.” ya da “Azıcık verirsın ama belki karşılığında büyük bir kazadan korunursun.” diye düşünen insanlar.

Katılımcıların, *“Elhamdülillah Müslümanım dediğim konuların en başında bu yardımlaşma gelir.”*, *“Biz alevden son anda kurtulduk. Çünkü çok şükür biz eli çok açık insanlarız.”*, *“Önüne gelecek felaketlere siper olsun diye yapıyorum iyilikleri.”* diyerek, yardımlaşmanın arkasında dini inancın olduğunu ifade etmeleri ve daha önce yaptıkları iyilikler sebebiyle Allah’ın kendilerini yangından kurtardığına inandıklarını söylemeleri ve yaptıkları iyilikler vesilesiyle Allah’ın kendilerini başka felaketlerden koruyacağına inandıklarını ifade etmeleri, literatürdeki “dini inancın veya dindarlığın yardımlaşmayı olumlu etkilediği” (Ayten, 2013) şeklindeki tespitleri desteklemektedir.

“Hiçbişey yapma git bir iyilik yap. “Allah razı olsun!” dediği zaman rahatlarsınız yani.”, *“Yardıma getiren adam getirdiği adamdan daha gariban belki de. İşte o maneviyat yaptırıyor onu”*, *“Gönüllü olarak yaptığımız bir şey olduğu için mutlu oldum yani”* gibi ifadeler yardımın karşılıksız yapılıyor olduğunu göstermektedir. Bu durum “İç güdümlü dindarlığı” hatırlatmaktadır. Batson ve arkadaşlarına (1989) göre, iç güdümlü dindarlar, başkalarına yardım etme konusunda daha kararlı davranmakta, buna karşılık, sorgulayıcı dini yönelime sahip bireyler ise, yardım etme konusunda daha tereddütlü davranmaktadır.

Ayrıca yangınzedelerin dini inançları gereği olarak kendi aralarında yardımlaşması, yurt içinden ve dışından yoğun şekilde yardım ulaşması, “dini başa çıkmanın” *“yakınlık ve sosyal etkileşim sağlama”* işlevinin (Pargament, 2001) gerçekleştiğini göstermektedir. Din, bireyi hem Allah’a hem de diğer insanlara yaklaştırıp sosyal ilişkilerini güçlendirir, bireyin daha anlayışlı ve merhametli olmasını sağlar.

3.1.3. “Din Görevlilerinin ve Dini Kurumların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temasının İncelenmesi

Nitel çalışmamızda, katılımcılara üçüncü olarak *“Dini kurumların ve din görevlilerinin (cami, müftülük, imam) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?”* diye sorduk. Üçüncü temada katılımcıların bu soruya verdikleri cevapları, 2 kategoriye ayırarak değerlendirdik.

Tablo 3.3 “Din Görevlilerinin ve Dini Kurumların Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Temasının İncelenmesi

Kategoriler	Kodlar
Din görevlilerinin yangınla baş etmedeki rolü	Manavgat müftüsü, cami imamları, Kur'an kursu hocaları ve manevi danışmanlar bizi ziyaret ettiler ve destek oldular Hocamız, yangınla mücadelede bizimle birlikteydi, bizi organize etti Hocamız gelen yardımların adil dağıtılması için çaba gösterdi, yardımlaşmaya teşvik etti ve örnek oldu Hocamız muhtarımızla birlikte hareket etti Hocamızın kendi evi de yanmış olmasına rağmen yanımızdaydı, bize destek oldu Hocamızın maddi ve manevi desteği psikolojik olarak yangınla baş etmemizi kolaylaştırdı Hocamızın eşi de bize maddi ve manevi destek oldu Hocamızın fedakarlığı, hocamıza ve dinimize olan sevgi ve bağlılığımızı arttırdı İmamları yangında görmedim, hatırlamıyorum
Dini kurumların yangınla baş etmedeki rolü	Camimiz yangında kriz koordinasyon merkeziydi, gelen yardımlar camide toplandı ve dağıtımı yapıldı Camide yapılan ibadet, dua, hutbe, nasihat ve selalar maneviyatımızı, moral ve motivasyonumuzu güçlendirdi Yangında AFAD, İtfaiye, Kızılay, jandarma, sağlık ekipleri ve diğer yardım kurumları da camiyi kullandı

3.1.3.1. “Din Görevlilerinin Yangınla Baş Etmedeki Rolü” Kategorisinin İncelenmesi

3.1.3.1.1. “Manavgat Müftüsü, Cami İmamları, Kur'an Kursu Hocaları ve Manevi Danışmanlar Bizi Ziyaret Ettiler ve Destek oldular” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar Manavgat Müftüsünün ve cami imamlarının sahada da olduklarını, gruplar halinde yangından etkilenen köyleri gezdiklerini, yangınzedeleri ziyaret edip teselli ettiklerini, ihtiyaç sahiplerini tespit edip yardım getirdiklerini, bireysel veya toplu olarak dua ettiklerini, çocuklarla ilgilenip hediyeler getirdiğini söylediler. Bir katılımcı Manavgat Gençlik Merkezi'nde iki manevi danışmanın yangınzedelere psikolojik destek verdiğini söyledi.

K3, E49: (Manavgat Merkez Ilıca Mh) Başta müftümüz olmak üzere herkes elinden gelenin fazlasını yaptı. Ve hep sahadaydı. Kırka yakın köy etkilendi. Bütün mahallelere hocalarımız ekip halinde, Müftü bey başlarında olmak üzere hem yardım götürdüler hem de onlara sabır dilediler. Dualarını eksik etmediler.

K24, K34: (Kalemler) Mesela bizim Manavgat müftülüğü ekip şeklinde çok geldi. Özellikle insanları dinlediler. İsimler aldılar, hesap numaralarını aldılar yani. Çünkü grup grup gezdiler. Evet Müftü beyimiz yanında bir iki arabayla komple gezdi. Onu biliyorum. Çünkü özellikle biz ağırladık.

K58, E53: (Karavca Merkez Mh) Geldiler. Müftülük de geldi. Çocuğuma tablet getirdiler sevindirmek için.

K25, E44: (Kalemler) Hocamız geldi o günlerde. Müftü beyle tekrar gelmişler. Ben yoktum o zamanlar tarladaydım. Hanımla görüşmüşler.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Din görevlileri yanımızdaydı. Müftü Bey bile geldi. Sağolsunlar.

K70, E24: (Kızıldağ) Sadece kendi imamımız değil 10-15 tane filan imam geldi, dua ettiler beraber yangın için.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Kayseri il müftülüğünden yardım malzemeleri gelmişti, hep dağıttık.

K10, K43: (İğrişlar) Kuran Kursu hocalarımız, Müftü beyin hanımı (o zaman Kuran kursu hocasıydı) bilhassa gelerek maddi manevi destek olmaya çalıştı. Daha önce kendileri de bi yangın geçirmiş “Senin yaşadıklarını ben

çok iyi biliyorum” demişti. Böyle deyince ben artık toparlandım. Hem oğlumla da ilgilendi. Ona ders kitapları, oyuncaklar getirdiler. İki güne bi geldi, mahalledeki yangınzedeleri gezdi tek tek. “Nasılınız bugün?” dedi.

K1, K24: (Manavgat merkez Yayla Mh) Gençlik merkezimizin manevi danışmanını ve KYK yurduunun manevi danışmanını sürekli gördüm. Gençlik merkezi hem de kriz merkeziydi. Oraya gelen yardıma muhtaç insanlara, işte evleri yanmış ve AFAD a başvurmaya gelmiş, o anda psikolojisi kötü olan insanlara destek olmak için ordalardı.

(a)

(b)

(c)

Şekil 3.19 Din Görevlilerinin Yardım Çalışmaları

- (a) Son Alanya. (2021, 6 Ağustos). Türkiye Diyanet Vakfı gönüllüleri yangından etkilenen ve KYK yurtlarında kalan vatandaşlara manevi destek hizmetinde bulundular. <https://www.sonalanva.com/haber-manevi-rehberler-manavgat-yanigin-bolgesinde-18394.html>, (Erişim Tarihi: 13.05.2025)
- (b) Türkiye Diyanet Vakfı. (2021, 9 Ağustos). Türkiye Diyanet Vakfı, Manavgat'ta evleri yanan çocuklara tablet hediye ediyor. <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-manavgatta-evleri-yanan-ailelere-beyaz-esya-yardiminda-bulundu/>, (Erişim Tarihi: 13.05.2025)
- (c) Türkiye Diyanet Vakfı. (2021, 6 Ağustos). Türkiye Diyanet Vakfı, Manavgat'ta evleri yanan ailelere beyaz eşya yardımında bulundu. <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyanet-vakfi-manavgatta-evleri-yanan-ailelere-beyaz-esya-yardiminda-bulundu/>, (Erişim Tarihi: 13.05.2025)

Katılımcıların, “Manavgat müftülüğü ekip şeklinde çok geldi. İnsanları dinlediler. İsimlerini, hesap numaralarını aldılar.”, “10-15 tane imamımız geldi, dua ettiler yangın için.”, “Kuran Kursu hocalarımız geldi, maddi manevi destek olmaya çalıştılar.”, “Manevi danışmanlar, evleri yanmış psikolojisi kötü olan insanlara destek olmak için ordalardı.” şeklindeki ifadeleri ve ilgili fotoğraflar (Şekil,3.20), din görevlilerinin yangın sürecinde sahada olduklarını göstermektedir. Bu durum, din görevlilerinin, “afet durumlarında psikolojik ilk yardım (PİY) sağlamak ve halkı doğru bilgilendirmek konusunda önemli bir rol üstlendiklerinin farkında olmak” ve “afetzedeleri ziyaret ederek maddi ve manevi destek sağlamak” (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Din Görevlilerinin Doğal Afetlerde Vazifeleri*, t.y.) şeklindeki görevlerini Manavgat Müftülüğüne bağlı personelin yangın bölgesinde dikkatle yerine getirdiğini göstermektedir.

Katılımcılardan elde edilen bu bulgular aynı zamanda, Diyanet Haber sitesinde yayınlanan “Türkiye’de 2021 de yaşanan orman yangınlarıyla mücadelede, oluşturulan lojistik merkezlerine Türkiye’nin dört bir yanından gelen yardım malzemeleri, din görevlileri ve TDV gönüllüleri tarafından yangın bölgelerinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldı.” şeklindeki haberi de

desteklemektedir. (Diyanet Haber, 2021, Türkiye Diyanet Vakfı yangın bölgesinde yaraları sarıyor. Erişim adresi: <https://www.diyanehaber.com.tr>) (Erişim tarihi: 17.03. 2025)

Ayrıca bu bulgular, Üçer, Zoba ve Çiftçi'nin (2023) "Diyanet İşleri Başkanlığının Doğal Afetler Hakkındaki Yaklaşımı" başlıklı makalesinde yer alan "Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından müftülükler aracılığıyla afetzedelerin maddi ihtiyaçlarının karşılanması için yardım çalışmaları organize edilmiş ve diğer vatandaşlar yardıma teşvik edilmiştir. Ayrıca, moral heyetleri kurularak yapılan ziyaretlerle afetzedelerin moral ve motivasyonlarının artırılması hedeflenmiştir." şeklindeki tespitleriyle de örtüşmektedir.

3.1.3.1.2. "Hocamız, Yangınla Mücadelede Bizimle Birlikteydi, Bizi Organize Etti" Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangın geldiğinde cami imamlarının kaçıp gitmediklerini, görevlerini terk etmediklerini, duyarsız kalmadıklarını, gerekli yerlerde yangına bizzat veya halkla birlikte müdahale ettiklerini, halka örnek olup cesaret verdiklerini söylediler. Bazı katılımcılar halkın pes ettiği bazı yerlerde cami imamların mücadeleye devam ettiklerini de ifade ettiler.

K52, E56: (Aksaz) Ben anamı aldım terkettim köyü. İmam kovayla su taşıdı camiye korumak için. Ben sonra denk geldiğimde sesi bile çıkmıyordu. Yani dumandan etkilenik.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Baktık caminin bahçesinde gölgelik yanyor. Karşı tarafta boş arsa yanyor. Hocamız eline hortumu aldı. Bir o tarafa bir bu tarafa derken komple söndürdük.

K53, E43: (Aksaz) Dumanın içerisinde kalmıştım. En son pes ettim. Dumanın içinden bi tane şahıs gördüm sadece. O da köyün imamı. Onu görünce kendime güvenim geldi. Bir kişi daha var burda diye. Yani birbirimizle yardımlaşabileceğiz diye. Gerçekten de öyle yani. Hikâye anlatmıyorum.

K50, E56: (Aksaz) Şimdi bizim şurda bi eski ev var. O evi söndürünceye kadar hoca, bi de benim kız, üçümüz, şu dudaklarım patladı. "Yaa Hoca bırak dedim cami de yansın, ev de yansın." "Gomşum tamam, gurtulacaaz. Şunu yapacaaz, bunu yapacaaz." dedi, kaçıp getmedi.

K66, K43: (Beydiğin) Kendisi de yanabilirdi. Çocuklarını koydu başka biyere. Kendisi hiç durmadı, ayrıldı, köyü hiç bırakmadı. Yangın esnasında da yangından sonra da insanları da bırakmadı. O sadece camiye değil köyü ve insanların sahiplenmiş

K37, K24: (Sırtköy) Hocamız köy için o kadar dört döndü ki. Biz kendimiz bu kadar çırpınmamışızdır yani. Ben bir keresinde yangında onu gördüğümde burasından böyle terler akıyordu. "Banane!" demedi yani asla.

Katılımcılar, cami imamlarının gerek sözlü olarak gerekse camiden anons ederek halkı yangınla mücadele konusunda organize ettiklerini, kendilerine liderlik ederek motive ettiklerini, caminin, evlerin veya köyün yanmaması için yeri geldiğinde halkla birlikte eline hortumu, kovayı, tırmığı, tahrayı alıp yangına karşı cesurca mücadele ettiklerini, yangını söndürmek için gelen itfaiye ekiplerine gereken desteği verdiklerini söylediler.

K70, E24: (Kızıldağ) Yani yangın nerde durdurulabilecekse, nerde önlenilecekse oralara davet etti. Hani ben cami imamıyım deyip camide oturmadı. Milleti yönlendirdi yani, şöyle yapın, böyle yapın diye. O bizi mutlu etti yani. Daha da motive etti yani.

K70, E24: (Kızıldağ) Camimizde gerektiğinde hocamız hemen anons ederek, kişileri bilgilendirerek, örnek veriyorum yangın bi yerden bi yere geçeceği bile veya bişey olcaanda hemen bilgilendirdi milleti.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Eğer ki hocamız olmasaydı belki bütün mahalleye sıçardı. Hocamız halkı organize etti. Bize ne yapacağımızı söyledi, liderlik etti.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) İmam bizim başımızda bi baştı. Yangının önüne koştuysak bizimle beraber, bizim elimizde tırmık varsa onun elinde tahra var. Hortumun ucundan biz tuttuysak o da tuttu. Yani hiç bizi yalnız bırakmadı şimdiye kadar.

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Orman işçilerini, şoförleri, itfaiyecileri, nöbette kalanların ekmeğini yemeğini çayını hep hocamız ayarladı, takip etti.

Bazı katılımcılar, cami imamlarının, tahliyelerin hızla yapılması ve can kaybı yaşanmaması için gereken gayreti gösterdiğini, yaşlı, kadın ve çocukları tahliye ettikten sonra geride kalan gençleri yangınla mücadelede organize ettiklerini de sözlerine eklediler.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Hocamla beraber mezarlıkta kullandığımız anons sistemini arabaya aldık. Akşam saat 10-11 de "Uyumayın köyü boşaltmamız gerekebilir!" diye komple köyü dolaştık. Yangın normal bi araç hızından daha hızlı ilerledi. Bizim mahallemizde yaşlı ve tek kalan insan çok. Böyle bir müdahale yapılmasıydı can kaybımız olurdu.

K35, K55: (Sırtköy) Hocamız aynı kendi köyü gibi üzüldü. Valla yangınla mücadele için köyün gençlerini topladı. Yaşlılarımızı köyden çıkardılar. Köyümüzün gençleri evleri gurtarmışlar. Allah razı olsun hocadan da.

Bazı katılımcılar, yangın öncesinde de imamlarıyla münasebetlerinin ve diyaloglarının iyi olduğunu, halkın imamı sevdiğini ve ona güvendiğini, bu sebeple de yangın zamanında imamın etrafında kolayca organize olabildiklerini söylediler.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Şöyle söyleyeyim, bu adam uyumadı, bu adam gitmedi, devamlı burada organize etti. Tabi bu yeni bir şey değil. Daha evvelden de Hocamız ile birlik beraberliğimiz vardı.

K37, K24: (Sırtköy) Onun zaten herkesle arası çok iyi. Samimiyeti var. Dediğim gibi akranları gibi, halkın oğlu gibi olduğu için onunla iletişimi daha kolay oluyor. "Nereye gidiyoruz hocam, napıyoruz?" demezler yani. "Hoca diyor varsa vardır bi bildiği." O şekilde olduğu için onun yangını yönetmesi çok kolay olmuştur.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Din görevlileri yanımızdaydı. Yani sonuçta burda bir aile gibiyiz. Yani gelip geçerken sabah işe giderken hocamızı görüyoruz. Akşam gelirken görüyoruz. Yani sonuçta birimizin başına bi ağrı dursa yani biz abi kardeş gibi görüyoruz. Yani öyle sağ olsunlar Allah razı olsunlar.

K38, E69: (Belenobası) Ahmet hocanın üstüne belki Manavgat civarında yoktur. Görevine dikkatli. Her şeyde Ahmet Hoca'nın faydası çoktur. Camiyi ne biçim yaptı. Gedin, görün siz. Ahmet hoca'yı bu köyde sevmeyen kişi varsa yaramaz bi kişidir. Çünkü o kadar terbiyeli iyi niyetli bir kişidir.

"Kendisi de yanabilirdi. Çocuklarını koydu başka biyere. Köyü hiç bırakmadı.", "Hocamız köy için o kadar dört döndü ki", "Ben cami imamıyım deyip camide oturmadı.", "Yangına koştu bizimle, bizim elimizde tırmık varsa onun elinde tahra var.", "Orman işçilerinin, şoförlerin, itfaiyecilerin, ekmeğini yemeğini çayını hep hocamız ayarladı." gibi ifadelerden, cami imamların yangında köyü terk etmediği, duyarsız kalmayıp yangınla mücadelede halkla birlikte hareket ettiği anlaşılmaktadır. "Anons ederek, kişileri bilgilendirdi", "Milleti yönlendirdi, şöyle yapın, böyle yapın diye.", "Hocamız yangınla mücadele için köyün gençlerini topladı.", "Hocamla beraber caminin anons sistemiyle gece köyü dolaştık köylüyü

uyarmak için.”, gibi ifadelerden, imamların yangınla mücadelede halkı organize edip yönlendirdiği, zamanında tahliye sürecine katkı sağlayarak can kaybını önlemeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Bazı katılımcıların, “*Hocamız bizi organize etti. Tabi bu yeni bir şey değil. Daha evvelden de hocamızla birlik beraberliğimiz vardı.*”, “*Onun zaten herkesle arası çok iyi. Samimiyeti var.*” gibi ifadelerinden ise cami imamlarının önceden de halkla münasebetinin iyi olduğu, dolayısıyla yangında halkı organize etmelerinin zor olmadığı anlaşılmaktadır. İmamların afet öncesinde toplumla kurmuş oldukları bu güven ve sevgi temelli ilişkiler, yangın gibi kriz ve afet anlarında halkın din görevlileri etrafında daha kolay organize olmasını sağlamıştır. Bütün bu bulgular, Hays ve arkadaşlarının (2001) ifade ettiği “Dinsel yaşamına daha fazla yatırım yapan birey ve toplumlar, doğal olarak zor ve stresli zamanlarda dini inanç ve uygulamalardan daha fazla yararlanacaklardır” şeklindeki literatür bilgisiyle örtüşmektedir.

3.1.3.1.3. “Hocamız Gelen Yardımların Adil Dağıtılması İçin Çaba Gösterdi, Yardımlaşmaya Teşvik Etti ve Örnek Oldu” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, yangında kimlerin ne kadar zarar gördüğünü cami imamlarının daha iyi bildiğini, dolayısıyla yardım getirenlerin bilirkişi olarak hocaya danıştıklarını, imamların da onları ihtiyaç sahipleriyle buluşturdıklarını böylece ardım malzemelerinin adil bir şekilde dağıtılması konusunda gayret ettiklerini söylediler. Ayrıca imamların haksızlık yaşanmaması için yeri geldiğinde bazı kişilere yardım almamasını söylediğini, halkı yardımlaşmaya teşvik ettiklerini ve bu konuda halka örnek olduklarını söylediler.

K47, K41: (Karaöz) *İmamımıza gelip soruyorlar “Kimin ihtiyacı var, kimin evi yandı.” diyerekten. Yani bilirkişi gibi soruyorlar mesela. İmamımız da doğru yönlendiriyor.*

K50, E56: (Aksaz) *Alana “Alma!” dedi yerine göre. Haklıyı haksızı ayırdabildi yani. Haksızlık yapmadı.*

K6, E52: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Yardım toplandı hocamız önder oldu. Hepsini paket paket, emin olduğumuz insanlara dağıttık. Belgelemek için de resimlerini çektik. Çekerken de rızalarını aldık.*

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Biz burda şimdi herşeyi görüyoruz. En ufak bir yardım geldiğinde zaten hemen benim bu oğlanı, eşimi çağırır beraber yaparlar. Çok yardımsever. İçinden geliyor. İçinden gelmese bişey yapamazsın zaten. Gençlere, insanlara örnek oluyor.*

K54, K40: (Karavca Selimli Mh) *Yani onlar da sahadalardı hepsi. Her yerde vatandaşla iç içelerdi. Eksiği olanlar gideriliyordu. Soruluyordu “Senin ne eksikğin var, yok?”*

K56, K66: (Karavca Selimli Mh) *Devletten, belediyeden bişey geldiği zaman, direk imam. İmam da iki tarafta ihtiyacı olanlara şeyaptı mesela.*

Katılımcılar, cami imamlarının üçra yerlerde oturan yangınzedeleri de takip edip yardım ulaştırdıklarını, birçok kez yangınzedelerin evlerine kadar yardım getirdiklerini, bazen

yangınzedeleri evlerinden alıp yardım merkezine götürdüklerini, bütün bunları yaparken de birçok kez kendi arabalarını kullandıklarını söylediler.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Mesela hocamız bir seferinde, Konya'dan mı ne balyalar gelmiş, dedi "Siz hiç almadınız. 50-100 indirin siz de yararlanın." Biz biraz köyün dışında kaldığımız için bu büyüklerimiz de olmasa biz hiçbir şey görmeyecektik.

K62, E65: (Karavca Merzevi Mh) Hocamız bizi kolladı buralarda Allah razı olsun. "Mustafa Abi nasılsınız? Suyunuz mu yok? Bi ekşiğiniz var mı?" diye her zaman halimizi hatırımızı sordu yani. Biz burda iki yaşlı adam çok şey olduk. Sağ olsun o götürdü bizi Karavca'ya. Gittik su atıverdi, bir iki yağ atıverdi. Allah razı olsun.

K46, K58: (Karaöz) Hocamız hepimizle ilgilendi. Yani gelen yiyeceklerimizi şeylerimizi bize ulaştırdı. Kimin evi yandı diye ilgilendi bizimle. Elimizden duttu. Nerden şey gelecekse hocayı aradılar o buraya ihtiyacı istedi. İneğimizin yiyeceğiyle de ilgilendi kendimizle de.

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Yerine göre kendi arabasıyla götürdü. Gerçek ihtiyaç sahiplerine ihtiyaçlarını buldurdu. O yangın olan yerlere yemek mi götürmedi, kıyafet mi diyem ben sene.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Ben kriz masasında yardım çalışmasındayken imamları hatırlıyorum. Yardıma ihtiyacı olanlara yardım taşıyordu. Komşu köyün imamı da mahallemizin imamı da mesela geliyordu, mağdur olmuş, evi yanmış insanları getiriyordu, neyi eksikse biz burdan okuldaki yardım malzemelerinden veriyorduk.

Şekil 3.20 Yardım Çalışmaları-4

6. Katılımcının Çektiği Fotoğraf-05.08.2021 (Kavaklı Mah. Ayşe Kasapoğlu Camii İmamı, Camii cemaatinden bir vatandaşın arabasına dağıtılmak üzere yardım malzemesi yüklerken)

Katılımcılar, cami imamlarının yardımların dağıtımında şeffaf davrandığı, yanlış anlaşılmaya sebep olacak tutumlardan uzak durduğu, yardım çalışmalarını halkla beraber yaptıkları, bir yerden bir yardım gelince hemen almak yerine yardım getirenle muhtaç kişileri buluşturduğunu ve gelen yardımlardan kendisi için almadığını anlattılar.

K31, K52: (Demirciler Merkez Mh) Yardım etmek isteyen kişi din görevlisine geliyor diyor ki; "Ben yardım edicem." O da diyo ki "Gel ben seni götürüyüm yangınzedelere. Kişisel olarak siz verin. Geçmiş olsun deyin." O şekilde dağıttılar. Yardımcı oldular yani.

K37, K24: (Sırtköy) Kendisi köye bir sürü yardım getirdi zaten. Müftülükten getirtti sanırım. Kendisi evine bir tane yağ şişesi, bir tane şeker paketi, bir tane çay paketi almadı. “O bana gelmedi.” dedi. Hatta bizim buzdolabı zarar görmüştü. Kendisinin buzdolabı çok eskidir. Ama gitti o bize yangında yeni buzdolabı getirdi yaa. Aradı buldu evimize kadar getirdi yani.

K7, E21: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Camiye en ufak bir yardım geldi mi hemen beni çağırır birlikte dağıtırız. Ben hocamıza güveniyorum. Düşünmeden yardım edebiliyorum yani. O gönüllü, Allah için, iyilik amacıyla, başka bir şey gütmekten yapması güvenimizi artırıyor.

K55, K67: (Karavca Selimli Mh) En çok hoşuma giden, kendi için mücadele etmedi, insanlar için mücadele etti hocamız.

Bir katılımcı, cami imamıyla muhtarı kıyaslayarak, cami imamının halkı daha yakından tanıdığı ve ihtiyaç sahiplerini daha hızlı tespit edip yardım ulaştırdığını söyledi.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) İmamlar genelde muhtardan önce gelir. Muhtar mesela beni tanımaz. Ben burda yirmi senedir oturuyorum. Ben de camiye gidip geldiğimden dolayı benim derdimi Hocamız bilir, muhtar bilmez. Muhtara işimiz düştüğü zaman mesela “Kaymakamlıktan yardım alın veya Belediyeye gidin.” diyor gönderiyor insanları. Ama Hocam öyle değil. İmamlar mahallenin kalbi gibi mesela canı gibi. Bütün ihtiyaçlarına koşuyorlar.

Katılımcıların, “Kimin ihtiyacı var, kimin evi yandı? Bilirkişi gibi soruyorlar mesela. İmamımız da doğru yönlendiriyor.”, “Hocamızla yardımları paket paket, emin olduğumuz insanlara dağıttık.”, “Biz biraz köyün dışında kaldığımız için bu büyüklerimiz de olmasa biz hiçbir şey görmeyecektik.” gibi ifadelerinden anlaşıldığına göre; cami imamları, görevleri gereği halkı yakından tanımaları ve afet anında sahada bulunmaları sayesinde gerçek mağdurları daha iyi tespit edebilmiş, yardım kuruluşlarıyla afetzedeler arasında köprü görevi üstlenmişlerdir. Bu sayede yardımların adil ve geniş kapsamlı şekilde ulaştırılmasına katkı sağlayarak travmanın hafiflemesine destek olmuşlardır. Bu durum literatürdeki, “Din adamları doğal afet yardımında olmazsa olmazdır. Genellikle ilk temas noktasıdır (Hirono ve Blake, 2017) tespitiyle örtüşmektedir.

Katılımcıların, “Kendisi evine bir tane yağ şişesi, bir tane şeker paketi, bir tane çay paketi almadı. ‘O bana gelmedi.’ dedi.”, “En ufak bir yardım geldi mi, hemen beni çağırır, birlikte dağıtırız.”, “Yardım getirenleri muhtaç kişilerle buluşturdu.” şeklindeki ifadelerinden ve ilgili fotoğraftan (Şekil 3.21), din görevlilerinin yardım dağıtımında şeffaf, adil ve toplulukla iş birliği içinde hareket ettikleri, kişisel menfaatten uzak durdukları görülmektedir. Bu tutumları, halkın din görevlilerine olan güven ve sevgisini artırmış; afet ortamında toplumsal dayanışma ve adalet duygusunu güçlendirmiştir. Bu tespit, din görevlilerine duyulan güvenin afetzedelerin moralini artırdığını belirten Gültekin’in (2020) bulgusunu desteklemektedir.

3.1.3.1.4. “Hocamız Muhtarımızla Birlikte Hareket Etti” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar arasında yer alan Demirciler Bahçelievler, Sırtköy ve Aksaz köylerinin muhtarları, yangınla mücadelede halkın doğru yönlendirilmesi, tahliyelerin gerçekleştirilmesi, sükunetin sağlanması, hasar tespitinin yapılması, gelen yardımların adil bir şekilde dağıtılması konularında cami imamlarıyla birlikte ve istişareli hareket ettiklerini söylediler. Diğer bazı katılımcılar da benzer ifadelerde bulundular.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Din görevlilerini Kaymakamlık saha çalışmalarına gönderdi. Yardımların ulaşmasında, liste yapımında. “Hocam neredesin? “Fılan taraftayım.” “Bu tarafa geçsen de şu işi de yapıversen olur mu?” Şudur budur birbirimizi tamamlayarak gittik. Özellikle ilk günlerin şaşkınlığında Hocam’dan halka konuşma yapmasını rica ettim. Halka benim anlatamadığımı hoca anlattı. Şimdi adam aynı cümleyi benden duyuyor. O cümle yüz gram. Aynı cümleyi hocadan duyuyor üçyüz gram.

K34, E70: (Sırtköy) Fazlasıyla görevini yaptı. Ben inan o yangın esnasında iki üç gün içerisinde kim nerde ne yapıyor görmedim bile yani. Ama imamın altında arabayla bi o tarafa bi bu tarafa geçtiğini biliyorum yani, Allah razı olsun. Yani çok büyük mücadele verdi.

K53, E43: (Aksaz) Köyümüzün hocası bu köyün muhtarı değil, valisi de değil, kaymakamı da değil. O bir imam. O insanlara ibadeti anlatacak bir şahıs. O bu görevin haricinde böyle bir kriz koordinasyon masası görevini de üstlendi. Ondan dolayı kendisini takdir ediyorum yani.

K68, E67: (Beydiğin) İmam vazifesini gayet iyi ifa etti. Yardım için gelen malların organizasyonunda muhtarla köyün ileri gelenlerinin yanında bilfiil çalıştı.

K8, K58: (Manavgat Merkez Kavaklı mh) Bizim hocamız Kalemler gibi mesela yanan yerlerin muhtarlarıyla, hocalarıyla, büyükleriyle iletişime geçti. O yanan kişilere göre liste hazırladı, onlara göre paket hazırladı. Geldi muhtarlar götürdü hocayla beraber.

Katılımcı ifadelerine bakıldığında, Iğrışlar, Çardak Haytalar ve Karavca Selimli gibi taşınmalı eğitim sebebiyle okulun olmadığı, sağlık ocağının ve diğer resmî kurumların ve memurların bulunmadığı, muhtarın da farklı bir mahallede oturduğu bazı köylerdeki katılımcılar, din görevlilerinin bir dini lider olarak halka manevi destek vermenin yanı sıra, devleti temsil eden tek devlet memuru olarak afet sürecinde köyde yangınla ilgili resmi işlemlerde koşturduklarını ve asayişin sağlanması konusunda ellerinden gelen gayreti sarfettiklerini söylediler.

K14, E40: (Iğrışlar) İmamımız bizim burda muhtarlığımızı yaptı. Yani muhtar vasfı olmamasına rağmen. Şimdi resmi işlerde imam geldi koştı. Birisi geliyo, yanan evleri görmek istiyor. Hep imamımız ilgilendi. Tabi adam biyandan da kendi evi, lojmanı yandı. Buna rağmen burdaydı. Burda Kızılay’ın başında durdu. Gelen resmi konularla ilgilendi. İzin de alıp gidebilirdi. Tayinini isteyebilirdi. Banane diyebilirdi. (Onun böyle davranması size nasıl hissettirdi?) Tabi bize güç ve destek. Mesela ben bura çok gelip gidemediğim zaman buraları ona emanet ettik gittik. Kalanı, gideni. Yani bize bişey olduğu zaman haber veren oydu.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Cami imamımız bizim orda bir amirimiz. Mesela örneğin muhtar desen, amir, imam, her ne dersen de. Hem maddi hem manevi.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Evet mesela bir yardım geldiği zaman onların yönlendirilmesi olsun, yaptığını ben bizzat gördüm. Onun haricinde de kimlerin ihtiyacı vardır gibi şeylerin bildirilmesinde gerçekten elinden gelen herşeyi yaptı sağolsun.

Katılımcıların, “Din görevlilerini Kaymakamlık saha çalışmalarına gönderdi.”, “Hocamız muhtarlarla, hocalarla, büyüklerle iletişime geçti. Liste ve paket hazırladı, yardım

malzemelerini muhtar ve hocayla beraber götürdü.”, “Resmi işlerde imam geldi koştu. Birisi geliyor, yanan evleri görmek istiyor.”, “Burada Kızılay’ın başında durdu.”, “O, bu görevin haricinde böyle bir kriz koordinasyon masası görevini de üstlendi.” şeklindeki ifadelerinden, din görevlilerinin kaymakamlık, muhtarlık ve çevre köy imamlarıyla iş birliği içinde ve istişare ederek hareket ettikleri, hasar tespiti, yardım kuruluşlarının yönlendirilmesi ve kriz koordinasyonu gibi konularda aktif roller üstlendikleri anlaşılmaktadır. Bu bulgular, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen “Afet sonrasında hasar tespiti gibi konularda yerel yönetimlere yardımcı olmak” görev tanımıyla da örtüşmektedir.

Ayrıca 29. katılımcının *“Özellikle ilk günlerin şaşkınlığında Hocam’dan halka konuşma yapmasını rica ettim. Halka benim anlatamadığımı hoca anlattı.”* şeklindeki ifadesi, afetin ilk günlerinde yaşanan kaotik ortamda, muhtarların halkı teskin etme konusunda din görevlilerinden destek aldıklarını göstermektedir.

Son olarak, *“Cami imamımız bizim orada bir amirimiz. Mesela örneğin muhtar desen, amir, imam, her ne dersen de. Hem maddi hem manevi.”, “İmamımız bizim muhtarlığımızı yaptı. Yani muhtar vasfı olmamasına rağmen. Resmi işlerde imam geldi koştu.”* şeklindeki ifadeler, okul ve sağlık ocağı gibi resmî kurumların ve devlet memurlarının olmadığı, muhtarın da diğer mahallede yaşadığı bazı yerleşim yerlerinde, cami imamlarının afet zamanlarında, kendi dini vazifelerinin yanı sıra, devleti temsil eden tek kamu görevlisi olarak bazı resmi sorumlulukları da üstlendiğini göstermektedir. Bu durum afet zamanlarında, özellikle ücra bölgelerde din görevlilerinin halk ile devlet arasında önemli bir köprü vazifesi üstlendiği ve afetin zararlarının hafifletilmesinde etkin rol oynadığını göstermektedir.

3.1.3.1.5. “Hocamızın Kendi Evi de Yanmış Olmasına Rağmen Yanımızdaydı, Bize Destek Oldu” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, Iğrışlar köyü camii imamının ve Demirciler merkez mahallesi camii imamının lojmanının bütün eşyalarıyla birlikte tamamen yandığını, Karavca Selimli mahallesi camii imamının lojmanının ise kısmen yandığını söylediler. Bu imamların, kendileri de bir yangınde olmalarına rağmen görev yerlerini terk etmediklerini, halka örnek olduklarını, yangından sonra da halkın yanında olmaya devam ettiklerini, halkı sık sık ziyaret ettiklerini, yardım getirdiklerini ve teselli ettiklerini söylediler.

K11, K63: (Iğrışlar) *O yandı biz de yandık. Hepimiz bi arada, buldıysak yedik içtik, bulmadıysak oturduk. Bi bardak çay demledik, beraber içtik. Hocamızdan hiç kötünük görmedim. Sürekli iyinnik gördüm ben.*

K18, K58: (Iğrışlar) *Valla bizim hocamız yanımızdaydı. Ben aç durdum hocamız da aç durdu. “Herşey olur, herşey gelir.” dedi. Onun da herşeyi yandı ama o diki daha bizden cesaretliydi. Çok geldi yanıma. Burda evimizin yanında ben 28 gün ağladım, 28 gün de o ağladı yanımda.*

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Bizim köyün imamı yanımızdaydı. Kendi evi de yanmasına rağmen halka çok yardım etti. Kaymakamla da aynısını konuştum imam herkese yardım ediyor dedim. Mesela yardımları aldılar, fakir olanları gösterdiler. Öncülük yaptılar yani.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Mesela bir yardım geldiği zaman yönlendirilmesinde, ben bizzat gördüm, elinden gelen herşeyi yaptı sağolsun. Ki kendisi de bir yangın mağduru olmasına rağmen. Bu da önemli nokta.

Katılımcıların, “Hocamız yandı biz de yandık.”, “Elinden gelen herşeyi yaptı sağolsun. Ki kendisi de bir yangın mağduru olmasına rağmen.”, “O yandı biz de yandık. Hepimiz bi arada, bulduysak yedik içtik, bulmadıysak oturduk.” gibi ifadelerinden, evleri yanan cami imamlarının, kendileri de mağdur olmalarına rağmen, vazifelerini bırakmadıkları, halka duygusal destek vererek, rol model olarak ve dayanışmayı teşvik ederek, psikososyal destek sağladıkları ve iyileşme süreçlerine katkı sundukları anlaşılmaktadır. Bu durum yangınzedelerin din görevlileri hakkında, sevgi, güven ve minnettarlıklarını arttırmıştır.

Bir katılımcının, “Ben aç durdum hocamız da aç durdu. ‘Herşey olur, herşey gelir.’ dedi. Onun da herşeyi yandı ama o diki daha bizden cesaretliydi.” şeklindeki ifadesi, cami imamlarının evi yanmasına rağmen kendi psikolojik direncini koruduklarını, afet sürecini kendi dini inançlarıyla doğru yorumladıklarını ve bu güçlü duruşuyla topluma örnek olduklarını göstermektedir. Bu durum, dini inancın zor zamanlarda bireyi ayakta tutan önemli bir güç olduğunu göstermekte ve “Dindar insanlar, dini yaşam tarzlarıyla sosyal, psikolojik ve fiziksel açıdan diğer insanlara göre daha sağlıklıdırlar (Cohen ve Koenig, 2003)” şeklindeki literatür bilgisini desteklemektedir.

Manavgat yangınında, evi yanmasına rağmen görev yerinden ayrılmayıp halka maddi ve manevi destek sunmaya devam eden cami imamlarının da psikolojik olarak yıpranmış olmaları muhtemeldir. Literatürde sadece afetten doğrudan etkilenenlerin değil, görevlilerin ve yardım çalışmalarına katılanların da travmatik stres belirtileri yaşayabileceği belirtilmekte ve bu durum “dolaylı travmatizasyon” olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2007). Nitekim Küçükcan ve Köse’nin (2000) Marmara depremi üzerine yaptıkları çalışmada da, depremzedelere manevi destek sunan din görevlilerinin zamanla psikolojik yıpranma yaşadıkları, bazı durumlarda psikolojik destek ve ilaç tedavisine ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu nedenle, Manavgat yangınından etkilenen ve büyük fedakârlık gösteren halka destek olan imamların ve diğer din görevlilerinin de ruhsal iyilik halleri takip edilmeli ve gerekli destek sağlanmalıdır.

3.1.3.1.6. “Hocamızın Maddi ve Manevi Desteği Psikolojik Olarak Yangınla Baş Etmemizi Kolaylaştırdı” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, her şeylerini kaybettikleri ve desteğe ihtiyaç duydukları bu zor günlerde cami imamlarının kendilerini yalnız bırakmadığını, maddi ve manevi destek sağlamak amacıyla sık sık ziyaretlerde bulunduklarını ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Belenobası köyünden, evi yanmış bir katılımcı ise yangının hemen ertesi günü, kendileri perişan bir durumdayken cami imamının eşiyle birlikte gelerek onlar için kahvaltı hazırladığını ve birlikte sofraya oturup yemek yediklerini aktarmıştır.

K41, K56: (Belenobası) *Bizim gahvaltıyı hoca hazırladı burda yangından sonra ilk gün. Yangında. Geldi, hanımını da almış geldi, bizim gahvaltıyı hazırladı. Çocuklarını Manavgat’a misafirhaneye godu, burda bizim yanımızdan hiç gitmedi. Bizimle yedi içti, bize yardımcı oldu. Öyle bırakıp gitmedi.*

K42, K19: (Belenobası) *Yani geldiler. Yanımızda oldular. İhtiyacımız olup olmadığını sordular. Yani yanımızda olması yeterli. Yanımızda görmek yetiydi yani.*

K47, K41: (Karaöz) *Adam kaçıp gidebilirdi. Benim evim yanmadı deyip, evini kitleyip gidebilirdi. Yanımızdan hiç gitmediler. Ama biz gece uyumadık o da uyumadı.*

K14, E40: (İğrişlar) *İzin de alıp gidebilirdi. Tayinini isteyebilirdi. Banane diyebilirdi. (Onun böyle davranması size nasıl hissettirdi?) Tabi bize güç ve destek.*

K46, K58: (Karaöz) *İstemese başka köye giderdi. Kimin evi yandı diye ilgilendi. Elimizden düttü.*

K27, K58: (Kalemler) *Yani sürekli geldi durdu bizim yanımıza Hoca. Gelip geçerken yani dolaşır gelirdi. Sohbet ederdi. Un getirdi. Tüp getirdi. Terlik getirdi. İstemez dedik. O zaman oğlum nişanlıydı. “Hayır bu terliğin birini de gelinine al” dedi. Sağolsun.*

Katılımcılar hem dini hem devleti temsil eden din görevlilerini, zor günlerinde yanlarında görmenin kendilerine güç verdiğini kendilerini güvende hissettiklerini ifade ettiler. Yanlarında, maddi ve manevi anlamda yardımcı olan bir dini lider olduğu için yalnızlık duygusu yaşamadıklarını ve kendilerini güvende hissettiklerini ifade ettiler.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Bir önderin yapacağı bütün işleri yapıyor. Tabi ki kendini güvende hissediyorsun. Başında bir adam var. Direktifi veriyor. Güzel güzel yol gösteriyor. Daha bundan güzel ne olabilir ki? Ben her zaman için hocamla gurur duyuyorum.*

K46, K58: (Karaöz) *Arkamızda bi dağ var gibi güveniyoz. Tabi demek ki diyoz bu hoca bize sahip çıkar diyoz. Derdini söylüyorsun. Bögün bene bişey lazım mı, “Hocam şunu al gel.” diyorsun alıp geliyor.*

K43, K24: (Belenobası) *Bence imamların böyle zamanlarda aktif olması gereklidir. Hem devletin bir birimi olduğu için gereklidir. Hem de halkın tam manevi desteğe ihtiyaç duyduğu yerde, maneviyat açısından güçlenmemiz gereken yer neresidir? Camilerimiz ve din görevlilerimizdir.*

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Güven, gurur, sevgi. Ne dersin de. Hatta geçen “Ben emekli olacağım.” dedi. Biz hepimiz canımız sıkıldı.*

K31, K52: (Demirciler Merkez Mh) *İnsanlar güveniyorlar. “Bizi yardımsız bırakmazlar. Allah razı olsun hoca amcalarımızdan, hocalarımızdan. Bizi işte boş bırakmadılar, yardım ediyorlar.” diyorlar.*

Bazı katılımcılar din görevlilerinin dini konularda kendilerinden daha bilgili ve olduklarını dolayısıyla onların manevi rehberliğinin çok etkili olduğunu vurguladılar.

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) Hocamız tabi ki de yanımızdaydı. Bizleri teselli ettiler. Ne de olsa onlar bizden biraz daha bilgililer.

K48, K32: (Karaöz) Çok güzel bişey tabi ki. Yani şöyle. Bi yol gösterici aradığınız zaman Allah'a yakın bi insan, Allah yolunu bilen bi insan olması çok iyi bişey.

K64, E32: (Beydiğin) Aslında imamların müslüman olarak diğer bütün Müslümanlardan bi farkı yoktur. Hepimiz ümmeti Muhammed'iz. Fakat imamlar biraz daha tahsilli, ilmi açıdan insanlardan biraz daha üstün oldukları için, ilmi konuda bize destek sağlıyorlar. Önderimiz oluyorlar yani.

Katılımcılar, cami imamlarının kendilerine sabır, şükür, tevekkül ve dayanışma gibi dini telkinlerde bulunarak moral verdiklerini; bu telkinlerin zor günlerde kendilerine psikolojik destek sağladığını ve dayanma güçlerini artırdığını belirtmişlerdir.

K53, E43: (Aksaz) Yani insanları diri tutmaya çalıştı. Olabileceğini, başa gelebileceğini, bunun bir sınav olduğunu, altından kalkılabileceğini, hepsini...Günlerce bu konuşmaları yaptı. Bunu da başardı.

K66, K43: (Beydiğin) "Allah'ın bi bildiği vardır." diye mesela o konuda çok şeyi oldu.

K56, K66: (Karavca Selimli Mh) Konuşmak da bir ihtiyaçtır o şeyde. (Neler söyledi mesela?) Allah'ım, beteri de vardır, beterinden saklasın. Yani böyle dedi.

K55, K67: (Karavca Selimli Mh) Tabi ki imamımız her zaman zaten morel bize. Çok seviyoruz imamı. Hatta hiç bizaman göndermek istemiyoruz. Bizim artık evladımız oldu bunlar.

K45, K41: (Belenobası) Ne güzel ilgileniyorlar, acılarını paylaşıyorlar insanların. Tabi mutlu oluyoruz biz de. Daha rahatlıyorsun tabi psikolojik olarak. Ya o sırada zaten insan bi destek arıyor. Artık psikolojin falan gidik. Çok kötü zor durumdasın. Yani maddi manevi her koşulda bi destek arıyorsun.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Şükretmemizi, bu günlerin gelip geçeceğini söylediler. Sağolsunlar, Allah razı olsunlar. Bizleri ayakta tutmaya çalıştılar. Psikolojik olarak da desteklediler.

K65, E40: (Beydiğin) "Sakin olun, sükûnetli olun." demesi, gelip dualar etmesi, halkını motive etmesi. Bi kader inancımız var, imtihana tabi tutulduğumuzun bilincindeyiz. Ama hocamızın varlığı yani artı katması mı diyelim ona, bilgimize bilgi katmak mı diyelim.

K48, K32: (Karaöz) Mesela bu yangında bizim psikolojimiz bozulduğu anda "Eğer biz isyan mı edecektik, yoksa şükür mü edecektik, hamd mı edecektik." bunu onlardan öğrendik biz. Ne yapıcız? Ne yapabiliriz?...

K19, E66: (İğrişlar) Ya şimdi insanoğlu birbirinden güç alır. Biz cahiliz, bilmiyoruz ona göre. Bazı konularda "Sabır" demesi gene yetiyor.

K46, K58: (Karaöz) "Her şey bulunur Makbule Teyze. Can bulunmaz. Bak annen sağ bak." dedi. Öyle nasihatlar verdi bize. Her gün yanımıza geldi. Böyle sohbet edince biraz morelimiz düzeliyor.

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) Bunların bir imtihan olduğunu söylediler. Sabretmemiz gerektiğini, isyan etmememiz gerektiğini öğrendik, öğrettiler.

Selimli mahallesinden 26 yaşındaki bir erkek katılımcı köylerindeki cami imamının maddi ve manevi desteğinin, afetin sebep olduğu umutsuzluk ve çaresizlik duygularıyla başa çıkmayı kolaylaştırdığını, intihar düşüncesinden uzaklaşmalarını sağladıklarını ifade etti. Demirciler mahallesinden 40 yaşındaki bir erkek katılımcı ise yangında çok büyük maddi zarar gördüğünü, hem eşinin hem de kendisinin rahatsızlandığını, bazen intihar düşüncesine kapıldığını fakat inancı sayesinde ve din görevlilerinin maddi ve manevi desteğiyle bu süreci

atlatıldığını anlattı. Din görevlilerinin maddi manevi desteğinin, travmayı atlatmadaki bu önemli rolünü göstermesi açısından bu görüşmeyi uzun bir şekilde aşağıda verdik.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) “Mülkün sahibi Allah olduğunu, bunların bizler için bir imtihan olduğunu.” hatırlatarak insanlara, kendi hayatlarını yok sayabilecek düşüncelerden uzakta tutma açısından faydaları yüksekti o konuda.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) (Manavgat yangını maddi olarak sizi nasıl etkiledi?) Maddi olarak benim yangında üzerimde giydiğim elbiseden hariç hiçbir şeyim kalmadı. 220 civarında koyunum kuzum yandı. Yani bütün hayvanlarım. Onların haricinde evim komple yandı. Yani hiçbir şeyim kalmadı. (Psikolojik olarak nasıl etkilendiniz?) Aşağı yukarı bir iki ay hiçbir şey hatırlamadım. Şu kafamın üstünde böyle bi buz gibi şey hissettim zaten. Yani geleni gideni de çok bilmiyorum öyle. Mesela adam ben geldim diyor ama ben hatırlamıyorum. Yani o derece şok yaşadık yani. (Hala etkisinde misiniz?) Yani şimdi, eşim de rahatsızlandığı için pek artık geriyi düşünmek istemiyorum. Yani düşünürsem çünkü eskiden de rahatsızlıklar yaşadığımdan dolayı yani biraz vurduğum duymazlığa çalışıyorum. Ama geceleri hala uyuyamama şeyim var. İki üç defa kalkıyorum. Saatlerce mesela bir iki saat uyumadığım zamanlar çok. Eşim göğüs kanserine yakalandı. (Üzülmediğiniz için mi?) Ben yüzde yüz üzüntüye yani yangına bağlıyorum. Çünkü daha öncesinde hiçbir sıkıntısı yoktu. (Yangından sonra konteynırda mı kaldınız?) Konteynırda 2 yıl kaldık. (Nasıl bir duygu konteynırda kalmak?) Allah kimseyi düşürmesin. Ben kendim de astım hastasıyım çok zorluklar çektim konteynırda yani. Yaşanılacak gibi değil. Konteynırdan çıkışta aşağı yukarı 7 ay falan oldu. (Dini inanç ve uygulamalarınızın yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?) Yüzde yüz faydası var yani çünkü kaderimize inanmasaydık belki de kötü şeyler düşünebilirdik. (Ne gibi mesela?) Orası bana kalsın da. Yani aklımdan geçmeyen şeyler kalmıyor. Ama bu da bi kaderdir dedik sonuçta. Şükürler olsun yani. Şu anda. (Nasıl dua ettiniz?)

(Dini kurumların ve din görevlilerinin (cami, müftülük, imam) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu) Din görevlileri yanımdaydı. Mesela hocalarımız işte dediğim gibi Müftü Bey bile geldiler. Sağolsunlar gelip giden yardımlardan bize de ulaştırdılar. Kapımızı çaldılar. Mesela hocalarımız sağolsun, muhtarımız sağolsun biz biraz köyün dışında kaldığımız için bu büyüklerimiz de olmasa biz hiçbir şey görmeyecektik. Çünkü niye biz zaten bi şok içerisindeyiz. Ne olup ne bittiğinden de haberimiz olmadı. Yani sağolsun mesela İbrahim hocamız unutmuyorum bikaç defa yardım getirenler oldu geldi. Ahmet hocamız da geldi. Oda getirdi. Aradı sağolsun. Mesela İbrahim hocam bir seferinde Konya'dan mı ne balyalar gelmiş. Birazını başkasına vermiş. Dedi “Siz hiç almadınız. 50-100 indirin siz de burda yararlanın.” diye sağolsun yardımcı oldular. (Nasıl teselli ettiler, neler söylediler size?) Gelip geçeceğini bu günlerin. Sağlığımızın yerinde olmasını yani. Bi can kaybımız olmadığı için şükretmemizi söylediler. Sağolsunlar Allah razı olsunlar. Bizleri ayakta tutmaya çalıştılar. Psikolojik olarak da desteklediler. (Din görevlilerinin böyle yanınızda olması size ne hissettiriyor?) Yani sonuçta burda bir aile gibiyiz. Yani gelip geçerken sabah işe giderken hocamızı görüyoruz. Akşam gelirken görüyoruz. Yani sonuçta birimizin başına bi ağrı dursa yani biz abi kardeş gibi görüyoruz. Yani öyle sağ olsunlar Allah razı olsunlar.

Katılımcılar, din görevlilerinin birçok işte koşmalarına rağmen asıl görevleri olan namaz kıldırma ve dua etme gibi vazifelerini ihmal etmediklerini söylediler. Bazı katılımcılar, cami imamıyla birlikte gerek camide gerek cami dışında gerek ziyaret esnasında dua ettiklerini, yağmur duası yaptıklarını söylediler. Ayrıca imamın, hutbede maneviyatlarını yükseltecek konulara değindiğini ve bütün bunların kendilerine moral verdiğini söylediler.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Hocamızla namazımızı kılıyorduk. Ben caminin cemaatiydim o zaman. “Allah'ım bir an önce yangından bizi kurtar, bir an önce feraha kavuşalım.” diye Allah'a sığındık.

K70, E24: (Kızıldağ) Tabi ki de dua olmadan hiç şey olmaz. Şimdi nasıl diyeyim yani, orda hocalarımız okuyo, yardım et Allah'ım diye. Maddi manevi baya bi faydası oluyo.

K73, K53: (Kızıldağ) Yağmur duası yaptılar hocalarımız. Yedi tane hoca yaptı. Hocalarımızın duası gurtardı. Yedi tane türbe var bizim yöremizde. Hocalarımızın duasıyla türbelerimiz.

K12, E63: (İğrislar) Ama duamızdan vazgeçmedik. Camimiz burdaydı. Yolumuzun üstünde. Allah'ın evi bak. Her tarafa her şey yandı. Ama oraya şey olmadı. İşte Cenab Allah'ın takdiri bu işte. İmamımız duasını yaptı. Gelen gidenimiz duasını yaptı.

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Yani böyle günlerde imamlar tabi hutbede olsun insanların konsantresini yükseltiyor. Moralini düzeltiyor.

Caminin yarısının yandığı Karaöz köyünden bir kadın katılımcı, yangın gecesinde evleri yandığı için caminin avlusunda perişan şekilde oturduklarını, o esnada imamın caminin sağlam kısmında onlara namaz kıldırıp dua ettiğini, bunun kendilerini çok motive ettiğini anlattı.

K47, K41:(Karaöz) Biz caminin bir köşesinde oturduk. Geldi o da oturdu. “Gelin bi namaz kılalım diye.” öğüt oldu. Önümüze geçti, namazımızı kıldırıp, duamızı etti. Allah razı olsun. Yani her şekil, anlatılabilecek gibi değil. Her şekilde yanımızdaydı.

Bu ifadelerden, Diyanet İşleri Başkanlığınca din görevlilerinin afet zamanlarındaki görevleri arasında zikredilen, “Afetzedeleri ziyaret etmek, inançlarını kuvvetlendirerek rahatlama ve sağlama, afetin oluş nedenlerini ve bize düşen görevleri halka anlatarak doğru şekilde yönlendirmek.” (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Din Görevlilerinin Doğal Afetlerde Vazifeleri, t.y.) (Erişim tarihi: 18.06.2025) şeklindeki maddenin din görevlileri tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca katılımcıların, “Biz isyan mı edecektik, yoksa şükür mü edecektik, onlardan öğrendik.”, “Mülkün sahibi Allah olduğunu, bunun bir imtihan olduğunu hatırlatarak insanları kendi hayatlarını yok sayabilecek düşüncelerden uzak tutma açısından faydaları yüksekti.”, “Hocalarımız okuyor, ‘Yardım et Allah’ım’ diye. Maddi manevi bayağı bir faydası oluyor.”, “Gelin bir namaz kılalım diye öğüt oldu. Önümüze geçti, namazımızı kıldırıp, duamızı etti.” şeklindeki ifadelerinden şu sonuç çıkarılabilir: Manavgat yangın afetinde din görevlileri, travma yaşayan yangınzedelere İslam dininin “kader, imtihan, ahiret, sabır, şükür, tevekkül, dua, ibadet, yardımlaşma, kardeşlik” gibi temel inanç ve uygulamalarını hatırlatarak, anlatarak ve bizzat yaşayarak örnek olmuştur. Din görevlilerinin bu tutumu yangınzedelerin “olumlu dini başa çıkma stratejileri” geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Bu durum, doğru yöntemlerle yapılan manevi rehberliğin, afet zamanlarında bireylerin dayanma gücünü artırabileceğini vurgulayan Aşıkoğlu’nun (2024) bulgularını da desteklemektedir.

Din görevlileri, Manavgat yangınında sadece manevi rehberlik yapmayıp yangınla aktif şekilde mücadele ederek “işbirlikçi dini başa çıkma yaklaşımı” nı uygulamış ve yangınzedelere bu konuda örnek olarak onların da benzer tutumlar geliştirmesine katkı sağlamıştır. Araştırmalara göre bu yaklaşım, bireylerin psikolojik uyumunu ve iyi olma halini artırmaktadır (Pargament ve Brant 1998: 121; Eryücel, 2013).

Katılımcıların, “Bizim kahvaltayı hoca hazırladı, burada yangından sonra ilk gün.”, “Yani yanımızda olması yeterli. Yanımızda görmek yetiyor yani.”, “Biz gece uyumadık, o da uyumadı.”, “Yani sürekli geldi, durdu bizim yanımızda Hoca. Gelip geçerken yani dolaşır, gelirdi. Sohbet ederdi. Un getirdi, tüp getirdi, terlik getirdi.” gibi ifadelerinden, din

görevlilerini yangının her aşamasında yanlarında gördükleri ve destek aldıkları anlaşılmaktadır. Afetzedelerin, yangın anında ve yangının şokunun yoğun olarak yaşandığı ilk günlerde din görevlilerini yanlarında görmeleri; yalnızlık duygusundan kurtulmalarını, kendilerini maddi ve manevi olarak güvende hissetmelerini, afet sebebiyle kaybettikleri kontrol hissini yeniden kazanmalarını sağlamış ve böylece yaşadıkları travmayı daha hafif atlatmalarına yardımcı olmuştur. Bu durum, yangınzedelerin din görevlilerinden **“psikolojik ilk yardım (PİY)”** aldıklarını göstermektedir. Nitekim literatürde travmadan hemen sonra uygulanması gereken PİY için, “Uygulandığında uzun vadede oluşma ihtimali olan TSSB gibi sorunları önleyebilen son derece etkili bir yöntemdir” (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021: 252) denilmiştir.

"Afet gibi travmatik olaylar sonrasında bireylerin ruh sağlığını korumaya ve iyileştirmeye yönelik müdahaleler" şeklinde tanımlanan **“psikososyal destek (PSD)”** travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) nun önlenmesine katkı sağlamakta ve “travma sonrası büyüme” (TSB) sürecini olumlu yönde desteklemektedir (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021: 252). Bazı katılımcıların, *“Devlet tarafından psikolog geldi. Psikolog anlatıyor.”*, *“Psikolog da geldi. Onlar da konuştular yani.”* şeklindeki ifadelerinden, yangın bölgesine psikososyal destek (PSD) ekiplerinin intikal ettiği ve yangınzedelere profesyonel psikolojik destek sağlandığı anlaşılmaktadır. Ancak bu ekipler, görevlerini tamamladıktan sonra bölgeden ayrılmışlardır. Fakat cami imamları görev yerlerinde kalmaya devam etmişler, yangınzedeleri düzenli olarak ziyaret ederek, maddi ve manevi yardım ederek psikososyal desteği sürdürmüşlerdir. Nitekim katılımcıların, *“Sakin olun, sükûnetli olun dedi”*, *“Arkamızda bir dağ var gibi güveniyoruz.”*, *“İnsanlar güveniyorlar. Bizi yardımsız bırakmazlar. Allah razı olsun hocalarımızdan.”*, *“Mülkün sahibi Allah olduğunu, bunların bizler için bir imtihan olduğunu hatırlatarak insanlara, kendi hayatlarını yok sayabilecek düşüncelerden uzakta tutma açısından faydaları yüksekti”* gibi ifadelerine baktığımızda, cami imamlarından alınan bu maddi ve manevi desteğin yangınzedeleri sakinleştirdiğini, motive ettiğini, ümitsizlik ve intihar düşüncesini engellediğini ve böylece travmayı atlatmalarında katkı sağladığını görmekteyiz. Bu tespitler, literatürde afet zamanlarında uygulanması gereken **“psikososyal desteğin (PSD)”** Manavgat yangın bölgesindeki din görevlileri tarafından uygulandığını ve bu desteğin TSSB nin önlenmesi ve TSB nin desteklenmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir.

Ayrıca burada Güzelyalı köyündeki bir gözlemimizi aktarmak yerinde olacaktır. Bir yangınzede kendisine verdiğimiz anket formunu doldurup bize geri uzattığında gözlerinin sulandığını ve ellerinin de titremekte olduğunu gördük. Biraz konuşunca 2,5 yıl geçmiş olmasına rağmen, hala yangınla ilgili travmatik duygularının olduğunu gördük. Doktora gidip profesyonel destek almasını tavsiye ettiğimizde; *“Gitsem ilaç verecekler. O ilaçlar da beni*

uyutacak. Gerek yok. Ben burda canım sıkılınca hocamla konuşuyorum. O bana iyi geliyor.” cevabını aldık. Bu durum halkın psikolojik problemleri konusundaki din görevlilerine olan itimadını göstermekle beraber, uzun süreli psikososyal destek konusunda din görevlilerinin üzerindeki sorumluluğun ne derece büyük olduğunu ortaya koymaktadır.

Manavgat yangın afetinde din görevlilerinin sunduğu bu hizmetler, iyi eğitilmiş din görevlileri tarafından uygulanan “doğru dini-manevi rehberliğin” afet dönemlerinde ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim, Hirono ve Blake’in (2017) çalışmasında, afetlerde görev alan din adamlarının travma sonrası stres bozukluğunu önlemede “umut sesi” oldukları, din görevlilerinin ruh sağlığı uzmanlarıyla iş birliği yapmaları ve empatik bir tutum için özel eğitim almaları gerektiği belirtilmiştir.

Manavgat yangınında din görevlilerinin psikososyal destek sağlayıcı rolüne ilişkin elde edilen bulgular, mevcut literatürle örtüşmektedir. Tespit ettiğimiz bulgular, ülkemizde afet gibi olağanüstü durumlarda, din görevlilerinin diğer psikososyal destek ekipleriyle koordinasyon içinde çalışmasının, afet yönetimi sürecinde kritik bir önem taşıdığını göstermekte ve bu sebeple din görevlilerinin kendi mesleki yeterliliklerinin yanı sıra travma ve krizle baş etme konusunda özel eğitimler alarak donatılmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3.1.3.1.7. “Hocamızın Eşi de Bize Maddi ve Manevi Destek Oldu” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, imam eşlerini ablaları gibi gördüklerini, onlardan Kur’an okumayı öğrendiklerini, yangın sürecinde onlardan maddi ve manevi destek aldıklarını söylediler.

K48, K32: (Karaöz) Evet tabi ki her zaman yanımızda zaten imam. Lütfiye Ablam, eşi de öyle. Yani artık biz “O imam, o hoca, biz de köylü.” gibi olmadık artık. Burda akraba gibiyiz, arkadaş gibiyiz. Abla diyorum farkındaysanız. Hoca demeyiz. Her zaman yanımızda oldular. Sadece yangında değil her olayda.

K15, K38: (İğrislar) Eşi zaten kader arkadaşımız oldu. O bana destek veriyordu ben ona. Yani sürekli dayanışma içerisinde olduk. Allah razı olsun onlardan. Maddi manevi her türlü konuda birbirimize yardımcı olmaya çalıştık.

K37, K24: (Sırtköy) Karısı dünya tatlısı bir insan. Zaten Allah herkesin kalbine göre veriyor eşini. İkisi de hafız. İkisinin de merhameti, saygısı, alçakgönüllülüğü o kadar birbirine denk ki. Yani hoca ver derse o da verir. O da her zaman Hoca’yı destekledi tabi ki de. O da köy kadınlarıyla konuştu. Hani Hoca diyor ya mesela erkeklere “Şükredin, sabredin.” O da köy kadınlarına aynı şekilde telkin veriyordu.

K35, K55: (Sırtköy) İmamın eşinden de çok memnunuz. Hanım hoca Kur’an bilmeyoruyuz ya, harfleri öğretti. Hiç bilmeyen beş altı harf öğrendi mesela (Yangında na yaptı?) Yangında ne yapsın. O da bizim gibi üzüldü. “Bu bi imtihan bize.” diye teselli etti. “Bu bize ibret.” dedi.

K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Çocuklarını torunlarımız gibi severiz. Hanımını kızım gibi ya, benim kızımdan küçük hatta hanımı, kızım gibi severim. Mesela dedim ya eşlerimiz Kur’an-ı Kerim öğrendi.

Katılımcıların, “Karısı dünya tatlısı bir insan. Hoca diyor ya erkeklere ‘Şükredin, sabredin.’ O da köy kadınlarına aynı şekilde telkin veriyordu.”, “Burda akraba gibiyiz. Hoca ve hanımı her zaman yanımızda oldular. Sadece yangında değil her olayda.”, “Hanımını kızım

gibi severim. Eşlerimize Kur'an-ı Kerim öğretti." şeklindeki ifadeleri, din görevlilerinin eşlerine duyulan sevgi, saygı ve memnuniyetin açık göstergeleridir. Bu ifadeler, imam eşlerinin gerek olağan dönemlerde gerekse afet sürecinde kadınlara yönelik sergiledikleri samimi ve gönüllü desteğin, toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini toplumun psikososyal yönden başa çıkma kapasitesine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

3.1.3.1.8. "Hocamızın Fedakarlığı, Hocamıza ve Dinimize Olan Sevgi ve Bağlılığımızı Arttırdı" Kodunun İncelenmesi

Bazı yangınzedeler, menfaat beklemezsizin, mütevazı bir şekilde halkın yanında oldukları için hocalarına olan sevgi ve bağlılıklarının arttığını ifade ettiler. Din görevlisinin köyü sahiplendiğini, Allah için ve menfaat gütmekten halka yardım ettiğini, bu davranışlarıyla Müslümanlığı en güzel şekilde temsil ettiğini, dini sevdirdiğini, yangınla mücadele ederek en güzel nasihati verdiğini söylediler.

K37, K24: (Sırtköy) *Bence Hocamızın yaptığı en doğru şeydi. İnsanları dine yaklaştıran bir şey bu. Çünkü müslümanlığı güzel bir şekilde yansıtıyor. Müslümanlıkta kibir yoktur. "Ben hocayım, ellemiycem." diye bir şey yok. Böyle yapan bir hoca zaten iyi bir hoca değildir. Sevilmez. Zaten Allah da sevmez. Kendisi dediğim gibi haltan biri gibiydi yani. Mütevazı, alçakgönüllü, merhametli. İnsanların şunu dediğini duydum ben "Koskoca hoca köyde çırpındı. Bizim yanımıza geldi, bizim malımız mülkümüz için uğraştı." denildi. Bu çok güzel bir şey. Bu ona hem saygısını arttırdı hem sevgisini arttırdı hem de müslümanlığı daha pozitif daha güzel yansıttı. Gördüğün zaman diyosun yani "Evet iyiki de müslümanım." Müslümanlık temsil edilecekse diyorum evet bu şekilde temsil edilmeli.*

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) *İmamlarımız imamlıktan ziyade önce insandı. O olayın içindeydi. O hengamenin içinde illaki dini şeyler anlatması gerekmiyordu yani. Toparlaması, yardımlaşması, onun bu eksiği var, bunun bu eksiği var tespit etmesi, olay içinde olmasıydı zaten anlamlı olan. O gün o anda canı yanmış, traktörü yanmış, zeytinliği yanmış adama din dersi veremezsin. Yani toparlamaya yardımcı olması imamın en güzel dersti.*

K53, E43: (Aksaz) *Ben din görevlisi değil, ben ilk önce insanlığına bakarım. Benim gözümde şu an hocam çok değerli. İyi bir insan, iyi bir vatandaş, iyi bir abi. Herkesin sıkıntısına koşuyor. Her şeyi devreye sokucam. Ama hocayı yine bu köyden göndermiycem. Çünkü o iyiliği gösterdi. O reaksiyonu gösterdi. Koştı. Burda, evi yananın yanında, orda yardımda, orda namazda, orda ibadette. Yani kolay bişey değildi o gün.*

K66, K43: (Beydiğin) *Yani bizden birisiymiş gibi hissediyorsun. Yani sadece burda gelip de para için durmuyormuş gibi. O köyü sahiplenmiş. Yani sadece camiye değil köyü, insanlarını sahiplenmiş gibi hissediyorsun.*

K31, K52: (Demirciler Merkez Mh) *Bir din görevlisi aldı bizi götürdü eşimle beraber evine. Bize bi duş aldırdı. Güzel, kendi elbiselerinden elbise giydirdiler. O beni çok mutlu etti. Ben unutmam ki. Peygamber Efendimizin temsilcisi gibi onlar. Tabi ki insanlar da güveniyorlar. "Bize yardımcı olurlar, bizi yardımsız bırakmazlar."*

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Güzel güzel yol gösteriyor. Daha bundan güzel ne olabilir ki? Ben her zaman için hocamla gurur duyuyorum.*

K42, K19: (Belenobası) *Acımıza ortak oluyolar. Acımızı paylaşıyoruz, dinliyolar. Zaten din görevlisi olduğu için mutlaka bizim bu durumlarımız için bi dua etmiştir. Yani bu konuda yardımcı olmuştur. Diye düşünüyorum. (Hocamız neyi temsil ediyor senin nazarında?) Amcalarımdan farkı yok benim için.*

Katılımcıların, "Kendisi halktan biri gibiydi yani. Alçakgönüllü, merhametli.", "Gönüllü, Allah için yapması güvenimizi artırıyor.", "Yani bizden birisiymiş gibi hissediyorsun. Burada para için durmuyormuş gibi yani.", "Amcalarımdan farkı yok benim

için.”, “*Peygamber Efendimizin temsilcisi gibi onlar.*”, “*Gördüğün zaman diyorsun ki: ‘Evet, iyi ki de Müslümanım.’ Müslümanlık temsil edilecekse, evet, bu şekilde temsil edilmeli.*”, “*Toparlamaya yardımcı olması imamın, en güzel dersti.*” şeklindeki ifadeleri, din görevlilerinin yangın sürecinde sergiledikleri fedakârane, karşılıksız ve samimi tutumların, hem din görevlilerine hem de dine olan sevgi, huzur ve güveni artırdığını göstermektedir. Bu durum, manevi dayanıklılığı olumlu yönde etkileyen; bireysel ve toplumsal düzeyde dini başa çıkma mekanizmalarının güçlenmesine katkı sunan ve aynı zamanda travma sonrası büyüme (TSB) sürecini destekleyen önemli bir etkidir.

3.1.3.1.9. “İmamları Yangında Görmedim, Hatırlamıyorum” Kodunun İncelenmesi

Çalışmamız süresince 19 farklı köy ve mahallede toplam 77 kişi ile görüşme yaptık. Bu katılımcılardan 72’si, bulundukları mahalledeki cami imamını ve diğer din görevlilerini yangın anında ve sonrasında sahada gördüklerini söylediler ve bu durumla ilgili memnuniyetlerini ifade ettiler. Sadece 5 katılımcı din görevlileri hakkında farklı şeyler söylediler.

K63, K60: (Güzelyalı) *Bizim köyümüzdeki camide imam yok. Karşı köylerde var. Ben gezdiğim yerlerde görmedim. Ama belki başka köylerde yapmışlardır. Ona bir şey diyemem. Bizim köyümüzde de 1996 da cami yapıldı. Fakat özellikle bu baraj gölünden sonra herkes Manavgat’a gidip iş gücü kurduğu için bu köy boşaldı. Şimdi camimizde 6 senedir imam yok.*

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) *Onları hiç hatırlamıyorum. Yani herkes koşuşturuyordu. Herkes bir şeyler yapmaya çalışıyordu ama ordaki insanlar kimlerdi hiç hatırlamıyorum.*

K76, E54: (Serik) *Ben orada kısa kaldığım için görmedim yani. Gelmişlerdir muhakkak.*

K28, E71: (Kalemler) *O soruya cevap vermek istemiyorum.*

Bir katılımcı, imamdan bir fayda görmediğini söyledi. 63 yaşında olan bu katılımcı yangın sebebiyle yapılan tahliye esnasında köyden ayrıldığını ve kalp krizi geçirip hastaneye kaldırıldığını söylemiştir. Din görevlisinin köyde yangın anında ve sonrasında yapmış olduğu hizmetleri bu sebeple göremediğini söylemek mümkündür.

K36, E63: (Sırtköy) *İmamdan da hiçbir fayda görmedim. Ne yapsın, imam ne yapsın yangında.*

Başka bir katılımcı ise, kendi köylerindeki imamın, köyü terk etmediğini, köy halkına maddi ve manevi destek olduğunu söylemiş fakat komşu köyün imamının yangın esnasında görev yeri olan köyü terk ettiğini, halka destek olmadığını söyleyerek eleştirilerde bulunmuştur.

K50, E56: (Aksaz) *Bizim hocamız kaçıp getmedi. Komşu köyün hocası kaçıp getti mesela. Yangın gelmeden, taşı targa toplamış, çoru çocuğunu almış varmış getmiş.*

77 katılımcıdan sadece 5 tanesi, “*Bizim köyümüzdeki camide imam yok.*”, “*Herkes bir şeyler yapmaya çalışıyordu ama oradaki insanlar kimlerdi hiç hatırlamıyorum.*”, “*Ben orada kısa kaldığım için din görevlilerini görmedim.*”, “*İmamdan da hiçbir fayda görmedim. Ne*

yapsın, imam yangında?”, “O soruya cevap vermek istemiyorum.” gibi ifadelerle, din görevlilerini sahada görmediğini söylemiştir. Buna karşılık, 72 katılımcı, yangın bölgesinde görev yapan cami imamlarının sahada aktif olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar, Manavgat Müftüsü’nü, Kur’an Kursu öğreticilerini, manevi danışmanları, emekli imamları ve civar köy ve mahalle imamlarını da sahada gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bu olumlu değerlendirmeleri, din görevlilerinin yangın afeti sürecinde halkla iç içe olduklarını, sahada yüksek görünürlük sergilediklerini ve toplum nezdinde güven tesis ettiklerini travmanın atlatılmasında başarılı bir performans ortaya koyduklarını göstermektedir.

Katılımcılardan yalnızca biri, kendi köyünün değil, komşu köyün cami imamının yangın sırasında görev yerini terk ederek halkı yalnız bıraktığını belirtmiş; buna karşılık kendi köyündeki imamın özverili tutumunu övgüyle dile getirmiş ve iki durumu karşılaştırarak komşu köy imamını eleştirmiştir. Bu istisnai durum, din görevlilerinin yalnızca kendi hizmet alanlarında değil, çevre topluluklar tarafından da dikkatle gözlemlenen ve tutumları kıyaslama konusu olan kişiler olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu örnek, afet dönemlerinde din görevlilerinin sahada görünür ve aktif olmalarının hem psikososyal destek sunma hem de dini temsil açısından ne denli kritik bir önem arz ettiğini bir kez daha göstermektedir.

3.1.3.2. “Dini Kurumların Yangınla Baş Etmedeki Rolü Kategorisinin İncelenmesi

3.1.3.2.1. “Camimiz Yangında Kriz Koordinasyon Merkeziydi, Gelen Yardımlar Camide Toplandı ve Dağıtım Yapıldı” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, camilerin merkezi konumu ve geniş avlusu nedeniyle Kaymakamlık tarafından “Kriz Koordinasyon Merkezi” ilan edildiğini ve cami duvarına tabela olarak asıldığını, imamın kriz sürecini camiden takip ettiğini, yardım ve koordinasyon faaliyetlerinin camiden yürütüldüğü ve dışarıdan gelen kurum ve kişilerin camide buluştuğunu söylediler.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Merkezdi yaa camiler. Koordinasyonların merkeziydi. Hatta yazılı da astık. Yardımlar oraya geldi, dağıtıldı. Orda buluşuyorduk yani “Camide buluşalım ordan dağılırız.” diyorduk.

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Şimdi şöyle diyeyim. Caminin olduğu alan köyün ortasında bi alan. Bütün yardım getiren insanlar hep kriz merkezine caminin önüne getirdiler. Caminin önünden dağıtım yaptılar her yere.

K64, E32: (Beydiğin) Zaten bizim köyümüzdeki camimiz kriz koordinasyon merkeziydi. Mesela dışardan gelen bütün yardımlar caminin dibinde toplandı. Ordan bütün ihtiyaç sahipleri ne dağıtıldı.

K48, K32: (Karaöz) Caminin önüydü merkez. Yani burası zaten hem köyümüzün merkezi olduğu için hem de hocamız yürüttü böyle şeyleri. Gelenler hocamıza sordu güvenilir bi insan olduğu için. O yönetti.

K21, K50: (Kalemler) Hani milletten, herkesten, devletten yardım camilerin önüne geldi. Eksiği olan gedip oraya alıyor. Aldılar da. Yardımcı da oldular dağıtımına.

K57, E26: (Karavca Selimli Mh) Bu yardımların uğradığı, mesela büyük tırlar geldiği zaman, yine caminin önüydü, o bölgeden dağıtım yapıldı.

55, K67: (Karavca Selimli Mh) Yardımlar caminin önüne geldi. Ordan anons yaptı mesela imamımız çağırdı. Herkes vardı orda ihtiyacı olanı aldı.

K9, E42: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Cami kriz koordinasyon merkeziydi. Kaymakamlık belirlemiş. Hocamız da Diyanet Vakfının yeleğini giymişti. O yelekten ben de giydım, ekmek dağıttık, su dağıttık yiyecekler dağıttık. Kaymakamlık liste gönderiyor yardımları ulaştırın diye. Biz de araçlarımıza yüklüyorduk ve yardıma ihtiyaç köylere yardım götürüyorduk.

Şekil 3.21 Camiler Yangında Kriz Koordinasyon Merkezi Oldu

Saha çalışmamız esnasında çektiğimiz fotoğraflar-18.03. 2023-20.05.2023. (Manavgat Müftülüğü Demirciler Mah., Aksaz Mah. ve Salur Mah. camilerinin duvarında “T.C. Manavgat Kaymakamlığı Kriz ve Koordinasyon İrtibat Bürosu” yazılı tabelalar görünmektedir)

Karavca merkez mahallesinden bir katılımcı cami köyün uç noktasında olduğu için yardımların köy okulunda toplandığını, Karavca’nın diğer mahallelerdeki imamların yangınzedeleri oraya getirdiğini anlattı. Sırtköy’den bir katılımcı Kriz merkezinin muhtarlık olduğunu fakat imamın da camiden halkı bilgilendirdiğini söyledi. Kızıldağ’dan bir katılımcı hem caminin hem de köy girişinin kriz merkezi olduğunu söyledi.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Camimiz köyümüzün uç noktasında. Okul daha merkezi bir konumda olduğu için okulu kriz masası olarak kullandık. Komşu köyümüz camiyi kullandı. Biz daha merkezde olan okulu kullandık.

K34, E70: (Sırtköy) Kriz merkezi muhtarlık ofisiydi. İmam da hutbelerde vatandaşları bilgilendirdi.

K69, E32: (Kızıldağ) Bi köyün girişi, bi de caminin avlusu kriz merkeziydi.

Katılımcılar yangında cami minarelerinden yapılan anonslarla ve Cuma namazlarındaki hutbelerle halkın yangın çalışmalarıyla ilgili olarak yönlendirildiğini ve gelen yardımlarla ilgili olarak bilgilendirildiğini söylediler. Bir katılımcı, yangının ilk günlerinde elektriğin kesik olduğunu dolayısıyla imamla birlikte caminin seyyar anons sistemini kullanarak bütün köyü dolaştıklarını ve halkı köyü tahliye etmeleri konusunda uyardıklarını ve böylece can kaybı yaşanmasının önüne geçildiğini anlattı.

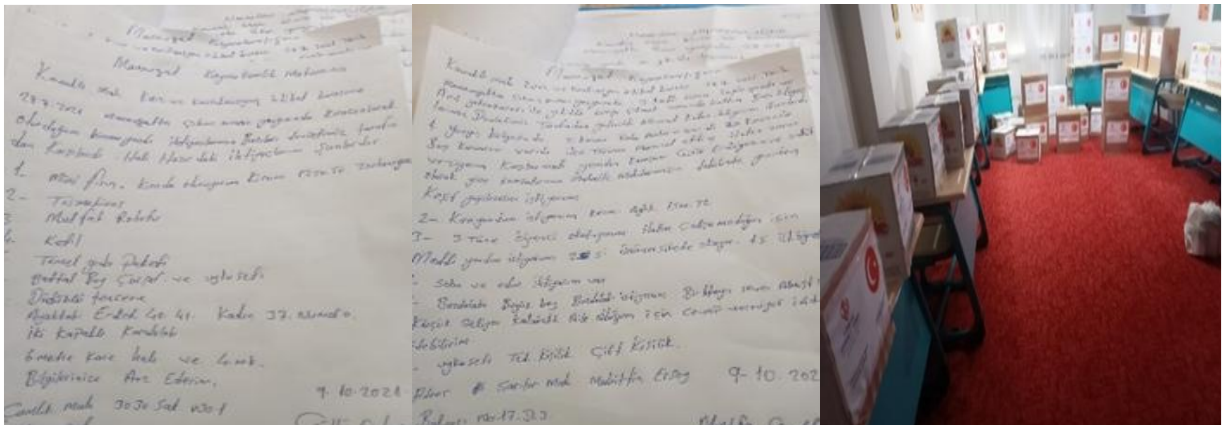
K77, E58: (Çardak Haytalar Mh) Anonslar yapıldı sık sık. Halkın nasıl davranması gerektiği anonsları yapıldı.

K55, K67: (Karavca Selimli Mh) Yardımlar caminin önüne geldi. Ordan anons yaptı mesela imamımız çağırdı. Herkes vardı orda ihtiyacı olanı aldı.

K69, E32: (Kızıldağ) Şunları gördüm mesela, hocanın sürekli ezan okuduğunu, sürekli sela verdiğini, sürekli camiden vatandaşımızın sahalarda olmasını ve ne yapması gerektiğini anlattıklarını, bunları duydum.

K34, E70: (Sırtköy) İmam hutbelerde vatandaşları bilgilendirdi.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) İbrahim hocamla beraber bi gün öncesinden kaymakamlıktan aldığımız uyarı emriyle. İletişim kanalları kapalı ceyran kesilince normal mezarlıkta kullandığımız anons sistemini arabaya aldık. Akşam saat 10-11 de “Uyumayın köyü boşaltmamız gerekebilir” diye komple köyü dolaştık. İbrahim hocam anons etti okudu, ben gezeledim sokağın her tarafını. Çok kötüydü. Neyle karşılaşıcağımızı bilemiyorduk. Normal bi araç hızından daha hızlı ilerledi. Bizim mahallemizde yaşlı ve tek kalan insanların adedi oldukça fazla. Böyle bir müdahale yapılmasaydı can kaybımız olurdu.

Şekil 3.22 Yardım Çalışmaları-5

Manavgat Kavaklı Mahallesi Katılımcılarının Hacı Ayşe Kasapoğlu Camii'nde yangınzedelere yardım çalışmaları esnasında çektikleri fotoğraflar-01.08.2021- 10.08.2021 (Tırlarla cami önüne yardımlar geliyor,

camii avlusunda ve bahçesindeki yardım malzemeleri din görevlisi, camii cemaati ve mahalle sakinleri tarafından paketleniyor, yardım edilecek kişilerin listeleri hazırlanıyor ve yangınzedelere dağıtım yapılıyor.)

Katılımcıların ifadelerinden ve ilgili fotoğraflarda (Şekil 3.22) camilerin duvarındaki *T.C. Manavgat Kaymakamlığı Kriz Koordinasyon Merkezi* yazılı tabelalardan anlaşıldığına göre, yangın bölgesindeki camiler, Kaymakamlık tarafından resmi olarak kriz koordinasyon merkezi olarak seçilmiş ve resmi ve gayri resmî kurumlar ve halk tarafından yangınla mücadeleye yönelik faaliyetler camii merkezli yürütülmüştür. Camilerin çoğunlukla yangında zarar görmemiş olmaları, merkezi bir konumda olmaları ve elektrik, su, hoparlör, geniş dinlenme ve toplanma alanı gibi bazı fiziksel özelliklerinin olması bu kararda etkili olmuştur. Bazı katılımcılar camii köyün merkezinde olmadığı için okul veya muhtarlık gibi binaların kriz koordinasyon merkezi olarak kullanıldığı söylemişlerdir. Bu durum, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı *Camii Planlama ve Tasarım Kılavuzu*'nda yer alan "Camiler, potansiyel doğal afet veya acil durumlar için toplanma ihtiyacını karşılamak üzere uygun konumlarda bulunmalıdır." (T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı, Camii Planlama ve Tasarımı Kılavuzu, t.y. Erişim tarihi: 19.05.2025) bilgisini desteklemektedir.

Ayrıca "*Camimizde gerektiğinde hocamız hemen anons ederek, örnek veriyorum yangın bir yerden bir yere geçeceğinde veya bir şey olacağında hemen bilgilendirdi milleti.*", "*İmam hutbelerde vatandaşları bilgilendirdi.*" gibi ifadelerden, minarelerden yapılan anonslarla, cuma hutbelerinde ve vakit namazlarında halkın yangın konusunda bilgilendirildiği, uyarıldığı ve yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcıların beyanlarına göre, yangın sırasında bölgede bir süreliğine elektrik kesintisi yaşanmış; ancak camilerde bulunan jeneratörler sayesinde, minarelerdeki hoparlör sistemleri aktif kalmış ve bu sayede toplu bilgilendirme ve yönlendirme camii vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Hatta mezarlıkta kullanılan seyyar anons sistemi de halkı uyarmak maksadıyla kullanılmıştır. Bu bulgular, afet dönemlerinde camilerin yalnızca dini değil, aynı zamanda teknik donanımları sayesinde kamusal iletişim ve kriz yönetimi açısından da işlevsel mekânlar olduğunu ve böylece afet süreçlerinde etkin biçimde kullanılmasının, afetin olumsuz etkilerinin azaltılmasına katkı sağladığını göstermektedir.

Ve yine, katılımcıların, "*Bütün yardım getiren insanlar hep kriz merkezine caminin önüne getirdiler. Caminin önünden dağıtım yaptılar her yere.*", "*Milletten, devletten yardım camilerin önüne geldi. Eksik olan gedip aldı.*", "*Camide buluşalım oradan dağılıyoruz diyorduk.*" gibi ifadelerinden ve ilgili fotoğraflarda (Şekil 3.23), yardım malzemelerinin camilere getirildiği ve dağıtımının da camilerden yapıldığı, halkın, yetkililerin ve gönüllülerin de yangın münasebetiyle camide toplanıp ayrıldığı anlaşılmaktadır.

Dünyanın birçok yerinde ibadet yerleri, toplanma merkezi özelliğinden dolayı afet zamanlarında, bireylerin çözüm üretmek amaçlı bir araya geldikleri, hem muhtaç kişilerin yardım ihtiyacını karşılayabilecekleri, hem de imkân sahibi insanların yardım etme hizmetini verebilecekleri mekanlar olmuştur. Nitekim, Amerika’da 2005 yılında meydana gelen Katrina ve Rita kasırgaları mağdurlarıyla yapılan nitel bir çalışmada katılımcılar, “Benim kilisem çok destekleyiciydi, kıyafet ve yiyecek topluyor, barınak sağlıyor ve dua hizmetleri sunuyordu.” diyerek kiliselerinin sağladığı yardıma hemen dikkat çekmişler ve kiliselerin acil ve kapsamlı bir şekilde seferber olduğunu söylemişlerdir (Tausch vd., 2011).

3.1.3.2.2. “Camide Yapılan İbadet, Dua, Hutbe, Nasihat ve Selâlar Maneviyatımızı, Moral ve Motivasyonumuzu Güçlendirdi” Kodunun İncelenmesi

Katılımcılar, cami içinde özellikle Cuma namazlarından sonra toplu olarak yangın için dua edildiğini, bazen bu duaların halkın duyacağı şekilde minarelerden dışarıya verildiğini söylediler. Katılımcılar bazen cami minarelerinden sela okunduğunu da söylediler.

K75, E28: (Serik) Yağmur duasına iştirak ettim. Caminin birisindeydi tam hatırlayamıyorum ama Evrenseki’deki camide olabilir.

K1, K24: (Manavgat merkez Yayla Mh) Cuma günü bi köyde cumadan sonra dua ettiklerini duymuştum. O zaman dışarıya vermişlerdi sesi. Hocanın dua ettiğini duymuştum.

K31, K52: (Demirciler Merkez Mh) Camilerin minarelerinden de dualar edildi. O zaman çıkıyoduk balkona. Âmin diyoduk. Rabbim bi daha yaşatma.

K7, E21: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Yağmur duası da oldu aynı zamanda. Cuma namazından sonra olmuştu. Öyle hatırlıyorum. Tam hatırlamıyorum ama sela falan okunmuştu.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Evet sela okundu.

K76, E54: (Serik) Yanılmıyorsam Cuma’da böyle bir dua edilmişti. Üzerinden çok zaman geçti.

Katılımcılar, camilerde toplu halde yapılan duaların, minarelerde okunan selaların halkı psikolojik olarak rahatlattığını, maneviyatlarını yükselttiğini, birlik ve beraberlik duygularını pekiştirdiğini ve daha cesur olmalarına yardımcı olduğunu söylediler.

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) O maneviyatı sürekli her ezan saatinde veya selayla aklına gelmeye getirdi zaten. Şu anda birlikte düşünmeliyiz. Birbirimizi taşımamız, eksiklerimizi tamamlamamız uyarısını verdi.

K4, E72: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Birbirine tutkun olduğunu gösteriyor. Adamın tüyleri diken diken oluyor o dualar okunduğunda, ezanlar okunduğunda selalar verildiğinde. Bu bize güç veriyor. Cenab Allah tarafından veriliyor o güç bize. Kendimizi yangına karşı daha cesur hissediyoruz.

K66, K43: (Beydiğin) Ezan okunduğu zaman çok maneviyat oluyor yani. Veya sela verildiği zaman. Veya hoca yangında dua yapıyor, bi fatiha okuyor, ne bileyim Yasin okuyor yani o kadar güzel oluyor ki insanın içi ferahlıyor.

K56, K66: (Karavca Selimli Mh) Dualar edildi. Minarelerden ezanlar okundu. O selalar o şeyler okununca rahatlıyor insan.

K33, K34: (Demirciler Merkez Mh) Cami hepimizin biraraya geldiği yer. El açtık “Âmin!” dedik. Duaların yapılması çok güzel bişey zaten. Duanın olduğu yerde zaten huzur var çünkü. Dualar psikolojimize de iyi geliyor tabi ki. Biyerden böyle nasihatlar, güzel sözler, daha iyi geliyor insanlara.

K46, K58: (Karaöz) Elini açtın. Hoca söyledi biz de âmin dedik. Ondan güzel bişey var mı? İçin ferahlayoru.

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) Çok okundu. O dualar okunduğunda ezan okunduğunda hissettiğinden daha derin bir şeyler hissediyorsun. Baktım herkes balkona çıkmıştı o sırada. Herkes “Âmin!” dedi.

Şekil 3.23 Camilerde Yangın İçin Dua Edildi

T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Serik İlçe Müftülüğü. (2021, 2 Ağustos). Yangın nedeniyle Serik Müftülüğüne bağlı bütün camilerde dua edildi. <https://antalya.diyanet.gov.tr/serik/sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal&ContentId=890> (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

Katılımcıların, “Cami hepimizin biraraya geldiği yer. El açtık “Âmin!” dedik.”, “Selalar ‘Şu anda birlikte düşünmeliyiz. Birbirimizi taşımamız, eksiklerimizi tamamlamamız.’ uyarısını verdi.”, “Ezan okunduğu sela verildiği zaman çok maneviyat oluyor. Veya hoca minareden yangında dua yapıyor. O kadar güzel oluyor ki insanın içi ferahlıyor.”, “Adamın tüyleri diken diken oluyor o dualar okunduğunda, ezanlar okunduğunda selalar verildiğinde. Bu bize güç veriyor.” gibi ifadelerinden, yangın zamanında, başta yağmur duası olmak üzere camide hep birlikte yapılan ibadet ve duaların, cami minaresinden okunan ezan ve selaların, afetzedeleri rahatlatmış, huzur, ümit ve güç verdiği, motive ettiği, beraberlik ruhunu güçlendirdiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Manavgat yangını sürecinde camilerde yapılan ibadet ve dualarla afetzedelerin maneviyatları canlı tutulup motive edilmiş, hutbe ve nasihatlerle halk yangın

hakkında bilgilendirilip yönlendirilmiş, kriz koordinasyon merkezi olarak bünyesinde organize edilen yardımlaşma faaliyetleriyle sosyal dayanışma güçlendirmiştir. Böylece camiler, yangınla mücadelenin hem maddi hem de manevi açıdan merkezi hâline gelmiş ve halkın umutlarını yeşerten mekânlar olmuştur. Böylece camiler, “dini başa çıkmanın” temel unsurları olan “kontrol hissi sağlama”, “manevî teselli sunma” ve “sosyal etkileşim ve aidiyet duygusu oluşturma” gibi işlevlerin gerçekleşmesini mümkün kılarak yaşanan travmanın etkisinin hafifletilmesinde anlamlı bir rol oynamıştır. Elde ettiğimiz bu bulgular, “Özellikle afet zamanları gibi acıların yoğun ve toplu olarak yaşandığı zor zamanlarda ibadet yerlerinin değeri ve önemi bir kat daha artmaktadır” (Gültekin, 2023) şeklindeki literatür bilgisini desteklemektedir.

Ayrıca bu bulgular, Üçer, Zoba ve Çiftçi’nin (2023) “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın afet zamanlarında halkı hutbeler, medya ve yazılı basın aracılığıyla motive ettiği, müftülükler aracılığıyla yardım organizasyonları yürüttüğü ve moral heyetleriyle afetzedelere psikososyal destek sağladığı” yönündeki tespitlerle örtüşmektedir.

3.1.3.2.3. “Yangında AFAD, İtfaiye, Kızılay, Jandarma, Sağlık Ekipleri ve Diğer Yardım Kurumları da Camiyi Kullandılar” Kodunun İncelenmesi

Bazı katılımcılar, Jandarmanın güvenliği sağlamak amacıyla sürekli cami ve etrafında durduğunu, doktorların caminin önüne gelip yangınzedeleri muayene ettiğini, psikologların gelip halkla konuştuğunu, hayvanlara bakmak için veterinerler geldiğini ve ilaç dağıttığını, Kızılay, İtfaiye ve AFAD yetkililerinin de caminin imkanlarından yararlandığını, caminin şadırvanını lavabosunu kullandığını, dinlendiğini veya isteyenin namazını kıldığını söylediler. Bazı katılımcılar, Müftü Bey’in de sık sık camiye geldiğini sözlerine eklediler.

Şekil 3.24 İtfaiye Erleri ve Veterinerler Yangında Camiyi Kullandılar

9. Katılımcının Çektiği Fotoğraflar- 03.08.2021 (Kavaklı Mah. Ayşe Kasapoğlu Camii önünde itfaiye arabası, cami avlusunda İstanbul Ümraniye Belediyesi itfaiye görevlileri ve veterinerleri ihtiyaçlarını giderirken ve dinlenirken görülüyor.)

Şekil 3.25 Belenobası Camiinde Sağlık Çalışanları Sağlık Kontrolü Yapıyorlar

Anadolu Ajansı. (2021, 7 Ağustos). Orman yangınlarından etkilenen vatandaşlara tıbbi ve psikososyal destek hizmeti sağlanıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/orman-yanginlarindan-etkilenen-vatandaslara-tibbi-ve-psikososyal-destek-hizmeti-saglaniyor/2327456>, (Erişim Tarihi: 20.05.2025)

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) Jandarma zaten sürekli ordaydı. Onların da çok emeği var bu konuda. Müftü bey de geldi. Kaymakamlık tarafından da kendilerine verilen görev de vardı zaten. Hayvanlara bakmak için gelen gönüllü veterinerler, gönüllü doktorlar ve eczacılar vardı. Camide buluşuyorduk.

K32, E69: (Demirciler Merkez Mh) Veterinerler de camin önünden dağıldı. Bütün malı (hayvanı) olanlara bedavadan merhem dağıttı, ilaç dağıttılar. Gecenin 12'sinde büyükşehirin veterinerleri geldi yani. Psikolog da geldi. Onlar da konuştular yani. Caminin yanına geldiler.

K10, K43: (İğrışlar) Caminin bahçesi zaten bi yardım kuruluşu gibiydi. Toplanan gıdalar caminin etrafında çadır gibiydi. Herkes ihtiyacını alıyordu. Kızılay duruyodu, AFAD duruyodu camide. Müftülükten de geliyorlardı tabi. Arada bir doktorlar geldi. Tansiyonlar ölçüldü. Muayene edildi. Hepsi caminin önünde oldu. Yukarıdaki köylere filan yardım burdan gidiyordu. Toplanma merkezi gibi bir yer oldu caminin bahçesi.

K68, E67: (Beydiğin) Dışardan yangını söndürmek için gelen yüzlerce itfaiye görevlisi camide ihtiyaçlarını giderdi. Caminin şadırvanından, tuvaletinden vesaire yararlandı. Namaz kılmak isteyen kıldı, dinlenmek isteyen dinlendi. İmam ve cami vazgeçilmez kurumlardan birisidir. Cami bir toplanma merkezi, kriz merkezi oldu.

K72, K53: (Kızıldağ) Caminin bahçesinin içi yangın söndürmeyle, Kızılay'la hep doluydu.

“Doktorlar geldi. Tansiyonlar ölçüldü. Muayene edildi. Hepsi caminin önünde oldu.”, “Hayvanlara bakmak için gelen gönüllü veterinerler ve eczacılar vardı.”, “Psikolog da geldi. Onlar da caminin yanında insanlarla konuştular.”, “Jandarma zaten sürekli ordaydı.”, “Kızılay, AFAD duruyodu camide. Müftülükten de geliyorlardı tabi.”, “Yüzlerce görevli camide ihtiyaçlarını giderdi. Caminin şadırvanından, tuvaletinden vesaire yararlandı.” gibi ifadelerden ve ilgili fotoğraflardan (Şekil 3.26, Şekil 3.25), sağlık çalışanlarının, Kızılay ve AFAD gibi yardım kuruluşlarının, İtfaiye ekiplerinin ve Jandarmanın da faaliyetlerinde merkez olarak camiye kullandıkları, bütün resmi ve sivil kurumların ve gönüllülerin, camilerin lavabo, elektrik, dinlenme ortamı gibi fiziksel imkanlarından yararlandıkları anlaşılmaktadır.

Uluslararası literatüre bakıldığında, cami ve kilise gibi ibadethanelerin afet zamanlarında aktif roller üstlendiği görülmektedir. Örneğin Malezya'da 2021'deki sel ve COVID-19 salgınında camiler; ilaç, medikal ekipman temini ve danışmanlık hizmetleri gibi desteklerde bulunmuş (Mohd Khalli ve Mohd Sharif 2024), Endonezya'da camilerin afetlere hazır hale getirilmesi, eğitimler verilmesi ve travma sonrası rehabilitasyon programları düzenlenmesi gerektiği vurgulanmış (Gunardi ve Barliana, 2021), ABD'de ise kiliselerin afet müdahalesinde önemli destek kaynakları olduğu belirtilmiştir (Miller vd., 2012). Ayrıca Sheikhi ve arkadaşları (2021) yaptıkları araştırmada, dinî kurumların afet yönetiminde önemli bir rol üstlendikleri, hem müdahale ve kurtarma sürecinde hem de afetlere hazırlık aşamasında etkili şekilde katkı sağladıklarını tespit etmişlerdir.

Türkiye'de ise, afet durumlarında koordineli ve etkin müdahale sağlanabilmesi amacıyla, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) arasında, afet öncesi hazırlık, afet anında müdahale ve sonrasında insani yardım süreçlerinde birlikte hareket etmeyi amaçlayan kapsamlı bir iş birliği protokolü imzalanmıştır. (T.C.

Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve AFAD iş birliği protokolü imzaladı. 18 Mart 2019. Erişim adresi: <https://www.diyanet.gov.tr>) (Erişim Tarihi: 17. 03. 2025) Araştırmamızdaki katılımcı ifadeleri analiz edildiğinde, DİB ve AFAD tarafından alınan bu kararın, 2021 Manavgat yangınında, yangın bölgesinde bulunan din görevlileri ve dini kurumlar tarafından uygulandığı anlaşılmaktadır.

Günümüz modern toplumlarında, sosyal hizmetlerin sunumunda, dinî ve manevi desteğin entegrasyonu gerektiği yönündeki yaklaşım giderek daha fazla kabul görmektedir. Konuya ilişkin yapılan çeşitli akademik çalışmalar, sosyal hizmet kurumlarının dinî yapılar ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde faaliyet göstermesi durumunda, yalnızca hizmetlerin etkinliği ve niteliğinin artmadığını, aynı zamanda toplumsal uyum, huzur ve bireysel mutluluk düzeylerinin de belirgin şekilde yükseldiğini ortaya koymaktadır (Gültekin, 2023). 2021 Manavgat yangınında Diyanet İşleri Başkanlığı Manavgat Müftülüğü ve personelinin diğer sosyal hizmet kurumlarıyla birlikte yapmış olduğu hizmet, bu konunun önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

3.2. Nicel Araştırma ile Elde Edilen Bulgular

Bu başlık altın nicel araştırmada yöntemiyle yürütülen araştırma kapsamında elde edilen bulgular ile bu bulgulara dayalı olarak yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları incelenerek yorumları yapılacaktır.

3.2.1. Kültürel Erdemler ve Olayların Etkisi Ölçekleri ile İlgili Betimsel İstatistikler Sonucu Elde Edilen Bulgular

Tablo 3.4 Kültürel Erdemler ve Olayların Etkisi Ölçekleri ile İlgili Betimsel İstatistikler

Ölçek	Mean	Aralık	ss
<i>Yardımseverlik</i>	4,77	Bana tamamen uygun	0,34
<i>Maneviyat</i>	4,79	Bana tamamen uygun	0,37
<i>Kanaat</i>	4,82	Bana tamamen uygun	0,32
<i>Yeniden yaşama</i>	3,01	Bazen	1,00
<i>Kaçınma</i>	2,71	Bazen	0,89
<i>Aşırı uyarılma</i>	2,56	Çok az	1,16

Araştırma kapsamında uygulanan Kültürel Erdemler Ölçekleri (Yardımseverlik, Maneviyat ve Kanaat) ile Olayların Etkisi Ölçeklerine (Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma) ait betimsel istatistik sonuçları yukarıdaki Tablo 3.4’de verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere ortalamalar; Yardımseverlik ölçeği (4,77), Maneviyat ölçeği (4,79) ve Kanaat ölçeği (4,82) olarak hesaplanmıştır. Bu ortalamalar, sorularda belirlenen 5’li likert’e göre “*Bana tamamen uygun*” seçeneğine denk gelmektedir. Ayrıca standart sapma değerleri de 0’a

oldukça yakın çıkmıştır. Olayların etkisi ölçekleri ortalamaları; Yeniden yaşama alt boyutu (3,01), Kaçınma alt boyutu (2,71) ve Aşırı uyarılma alt boyutu (2,56) çıkmıştır. Bu ortalamalar sorularda belirlenen 5’li Liket’e göre Yeniden yaşama ve Kaçınma alt boyutlarında “*Bazen*” seçeneğine denk gelirken Aşırı uyarılma alt boyutunda “*Çok az*” seçeneğine denk gelmektedir. Ayrıca standart sapma değerleri de 0’a oldukça yakın çıkmıştır.

3.2.2. Kültürel Erdemler Ölçekleri ve Olayların Etkisi Ölçeklerinde Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma ile İlgili Bulgular

Araştırmada uygulanan Kültürel Erdemler Ölçekleri (Yardımseverlik, Maneviyat ve Kanaat) ile Olayların Etkisi Ölçeklerinde (Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma), bağımsız değişkenlere (Cinsiyet, Medeni durum, Yaş, Eğitim durumu, Meslek, Aylık gelir ve Psikolojik durum) ve yangın deneyimine (Yangının içinde kalma, Yaralanma, Akraba ya da tanıdıklarda yaralanma, Akraba ya da tanıdıklarda can kaybı, Mal kaybı, Yangından sonra kalınan yer ve Yangın esnasında iyi gelen aktivite) göre farklılaşma olup olmadığı incelenmiş, bu kapsamda normal dağılım gösteren Yardımseverlik ölçeği, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile bağımsız değişkenler arasında parametrik test yöntemlerinden bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, anlamlı farklılık bulunduğu durumlarda bu anlamlılığın hangi seçeneklerden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla da post hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Normal dağılım göstermeyen Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile bağımsız değişkenler arasında parametrik olmayan test yöntemlerinden Man Whitney U ve Kruskal Wallis H analiz yöntemleri kullanılmış, anlamlı farklılık bulunduğu durumlarda anlamlılığın hangi seçeneklerden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla da post hoc testlerinden Tamhane testi yapılmıştır.

3.2.2.1. Cinsiyet

Cinsiyet değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.5’te; Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Man Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3.5 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Cinsiyet Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	t	p
<i>Yardımseverlik</i>	Kadın	137	4,77	-0,179	0,858
	Erkek	188	4,77		
<i>Yeniden yaşama</i>	Kadın	137	3,09	1,311	0,191
	Erkek	188	2,94		
<i>Kaçınma</i>	Kadın	137	2,76	0,815	0,416
	Erkek	188	2,68		
<i>Aşırı uyarılma</i>	Kadın	137	2,75	2,535	0,012
	Erkek	188	2,42		

Araştırmaya katılanların Yardımseverlik ölçeği, Yeniden yaşama ve Kaçınma alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) ancak Aşırı uyarılma alt boyutu ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur.

Tablo 3.6 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Cinsiyet Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
<i>Maneviyat</i>	Kadın	137	156,22	21401,5	11948,5	0,183
	Erkek	188	167,94	31573,5		
<i>Kanaat</i>	Kadın	137	159,78	21889,5	12436,5	0,523
	Erkek	188	165,35	31085,5		

Araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile ilgili görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur.

3.2.2.2. Yaş

Yaş değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.7’de; Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.8’de verilmiştir.

Tablo 3.7 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Yaş Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	18-35 yaş ¹	80	4,67	3,844	0,05	4, 5>1*
	36-45 yaş ²	64	4,75			
	46-55 yaş ³	58	4,81			
	56-65 yaş ⁴	77	4,84			
	66 yaş ve üzeri ⁵	46	4,86			
	Toplam	325	4,78			
Yeniden yaşama	18-35 yaş ¹	80	2,89	4,293	0,02	5> 1, 2, 3*
	36-45 yaş ²	64	2,77			
	46-55 yaş ³	58	2,87			
	56-65 yaş ⁴	77	3,17			
	66 yaş ve üzeri ⁵	46	3,45			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	18-35 yaş ¹	80	2,71	1,427	0,225	-
	36-45 yaş ²	64	2,60			
	46-55 yaş ³	58	2,56			
	56-65 yaş ⁴	77	2,81			
	66 yaş ve üzeri ⁵	46	2,89			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	18-35 yaş ¹	80	2,47	3,041	0,018	5>2*
	36-45 yaş ²	64	2,33			
	46-55 yaş ³	58	2,39			
	56-65 yaş ⁴	77	2,74			
	66 yaş ve üzeri ⁵	46	2,98			
	Toplam	325	2,56			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA'ya göre, Yaş değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$), Kaçınma ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Tukey testine göre, Yardımseverlik ölçeğinde 56-65 yaş ile 66 yaş ve üzeri katılımcıların ortalamalarının 18-35 yaşında olanların ortalamalarından; Yeniden yaşama alt boyutunda 66 yaş ve üzeri katılımcıların ortalamasının diğer 3 düzeydekilerin ortalamalarından; Aşırı uyarılma alt boyutunda 66 yaş ve üzeri katılımcıların ortalamasının 36-45 yaşında olanların ortalamasından büyük olduğu görülmektedir.

Tablo 3.8 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yaş Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	18-35 yaş ¹	80	131,91	3,844	0,05	4, 5>1*
	36-45 yaş ²	64	151,62			
	46-55 yaş ³	58	169,96			
	56-65 yaş ⁴	77	182,45			
	66 yaş ve üzeri ⁵	46	191,57			
	Toplam	325				
Kanaat	18-35 yaş ¹	80	131,91	25,195	0,000	5>1*
	36-45 yaş ²	64	151,62			
	46-55 yaş ³	58	169,96			
	56-65 yaş ⁴	77	182,45			
	66 yaş ve üzeri ⁵	46	191,57			
	Toplam	325				

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Kruskal Wallis testine göre, yaş değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Tamhane testine göre, Maneviyat ölçeğinde 56-65 yaş ile 66 yaş ve üzeri katılımcıların ortalamalarının 18-35 yaşında olanların ortalamalarından büyük olduğu; Kanaat ölçeğinde, 66 yaş ve üzeri katılımcıların ortalamalarının 18-35 yaşında olanların ortalamalarından büyük olduğu görülmektedir.

3.2.2.3. Medeni Durum

Medeni durum değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.9’da, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.10’da verilmiştir.

Tablo 3.9 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Medeni Durum Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Bekar ¹	45	4,62	7,234	0,001	2>1*
	Evli ²	263	4,81			
	Dul ³	17	4,63			
	Toplam	325	4,78			
Yeniden yaşama	Bekar ¹	45	3,02	0,403	0,669	-
	Evli ²	263	2,99			
	Dul ³	17	3,22			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Bekar ¹	45	2,98	2,371	0,095	-
	Evli ²	263	2,66			
	Dul ³	17	2,75			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	Bekar ¹	45	2,79	1,126	0,326	-
	Evli ²	263	2,51			
	Dul ³	17	2,65			
	Toplam	325	2,56			

ANOVA'ya göre, Medeni durum değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$), Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlik ölçeğinde evli olanların ortalamasının bekar olanların ortalamasından büyük olduğu görülmektedir.

Tablo 3.10 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Medeni Durum Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	Bekar	45	128,14	11,181	0,004	-
	Evli	263	169,71			
	Dul	17	151,38			
	Toplam	325				
Kanaat	Bekar	45	132,57	9,946	0,007	2>1*
	Evli	263	169,54			
	Dul	17	142,44			
	Toplam	325				

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Kruskal Wallis testine göre, Medeni durum değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Maneviyat ölçeğinde Tamhane testi sonuç vermezken Kanaat ölçeğinde evli olanların ortalamasının bekar olanların ortalamasından büyük olduğu görülmektedir.

3.2.2.4. Eğitim Durumu

Eğitim durumu değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.11'de, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.12'de verilmiştir.

Tablo 3.11 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Eğitim Durumu Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Okur-yazar ¹	38	4,83	2,223	0,085	-
	İlköğretim ²	165	4,81			
	Lise ³	56	4,72			
	Lisans ⁴	66	4,70			
	Toplam	325	4,77			
Yeniden yaşama	Okur-yazar ¹	38	3,44	13,704	0,000	1, 2>3, 4*
	İlköğretim ²	165	3,22			
	Lise ³	56	2,70			
	Lisans ⁴	66	2,48			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Okur-yazar ¹	38	2,92	8,157	0,000	1, 2>4*
	İlköğretim ²	165	2,89			
	Lise ³	56	2,55			
	Lisans ⁴	66	2,31			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	Okur-yazar ¹	38	3,20	14,568	0,000	1, 2>3, 4*
	İlköğretim ²	165	2,77			
	Lise ³	56	2,28			
	Lisans ⁴	66	1,93			
	Toplam	325	2,56			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA'ya göre, Eğitim durumu değişkeni ile araştırmaya katılanların Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$), Yardımseverlik ölçeği ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutlarında okur-yazar ve ilköğretim mezunlarının ortalamasının lise ve lisans mezunlarının ortalamasından, Kaçınma alt boyutunda okur-yazar ve ilköğretim mezunlarının ortalamasının lisans mezunlarının ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.12 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Eğitim Durumu Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	Okur-yazar ¹	38	186,87	14,593	0,002	1>3, 4*
	İlköğretim ²	165	172,33			
	Lise ³	56	136,19			
	Lisans ⁴	66	148,67			
	Toplam	325				
Kanaat	Okur-yazar ¹	38	161,41	18,191	0,000	1>3*
	İlköğretim ²	165	179,96			
	Lise ³	56	137,64			
	Lisans ⁴	66	143,02			
	Toplam	325				

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Kruskal Wallis testine göre, Eğitim durumu değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Maneviyat ölçeğinde okur-yazar olanların ortalamasının lise ve lisans mezunlarının ortalamasından, Kanaat ölçeğinde okur-yazar olanların ortalamasının lisans mezunlarının ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

3.2.2.5. Meslek

Meslek değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.13'te, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.14'de verilmiştir.

Tablo 3.13 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Meslek Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Ev hanımı ¹	76	4,77	4,561	0,001	2>4, 5*
	Çiftçi ²	100	4,86			
	Memur ³	40	4,78			
	Serbest ⁴	41	4,82			
	Diğer ⁵	68	4,63			
	Toplam	325	4,78			
Yeniden yaşama	Ev hanımı ¹	76	3,13	8,605	0,000	1, 2, 4>3* 2>5
	Çiftçi ²	100	3,32			
	Memur ³	40	2,33			
	Serbest ⁴	41	3,01			
	Diğer ⁵	68	2,81			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Ev hanımı ¹	76	2,78	8,554	0,000	1, 2, 4, 5>3*
	Çiftçi ²	100	2,96			
	Memur ³	40	2,03			
	Serbest ⁴	41	2,74			
	Diğer ⁵	68	2,68			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	Ev hanımı ¹	76	2,75	9,274	0,000	1, 2, 4, 5>3*
	Çiftçi ²	100	2,89			
	Memur ³	40	1,68			
	Serbest ⁴	41	2,47			
	Diğer ⁵	68	2,43			
	Toplam	325	2,56			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA'ya göre, Meslek değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlik ölçeğinde çiftçilerin ortalamasının serbest çalışan ve diğer seçeneğini işletleyenlerin ortalamasından, Yeniden yaşama alt boyutunda ev hanımı, çiftçi ve serbest çalışanların ortalamasının

memurların ortalamasından, Kaçınma ve Aşırı uyarılmada ev hanımı, çiftçi, serbest çalışan ve diğer seçeneğini işaretleyenlerin ortalamasının memurların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.14 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Meslek Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	Ev hanımı ¹	76	164,72	31,517	0,000	2, 3>5*
	Çiftçi ²	100	186,67			
	Memur ³	40	184,44			
	Serbest ⁴	41	147,85			
	Diğer ⁵	68	122,79			
	Toplam	325				
Kanaat	Ev hanımı ¹	76	166,57	16,968	0,002	2>5*
	Çiftçi ²	100	180,72			
	Memur ³	40	168,10			
	Serbest ⁴	41	161,01			
	Diğer ⁵	68	131,15			
	Toplam	325				

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Kruskal Wallis testine göre, Meslek değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Maneviyat ölçeğinde çiftçiler ve memurların ortalamasının diğer seçeneğini işaretleyenlerin ortalamasından, Kanaat da çiftçilerin ortalamasının diğer seçeneğini işaretleyenlerin ortalamasının büyük olduğu bulunmuştur.

3.2.2.6. Gelir Düzeyi

Gelir düzeyi değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.15'te, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.16'da verilmiştir.

Tablo 3.15 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Düşük	118	4,83	3,070	0,048	-
	Orta	177	4,76			
	Ortanın üstü	30	4,66			
	Toplam	325	4,78			
Yeniden yaşama	Düşük	118	3,35	11,459	0,000	1>2, 3*
	Orta	177	2,81			
	Ortanın üstü	30	2,79			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Düşük	118	2,98	9,332	0,000	1>2*
	Orta	177	2,54			
	Ortanın üstü	30	2,73			
	Toplam	325	2,72			
Aşırı uyarılma	Düşük	118	2,92	8,948	0,000	1>2, 3*
	Orta	177	2,37			
	Ortanın üstü	30	2,31			
	Toplam	325	2,56			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA'ya göre, Gelir düzeyi değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlik ölçeğinde Tukey testi sonuç vermezken Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılmada düşük gelir düzeyine sahip olanların ortalamasının orta ve ortanın üstü gelir düzeyine sahip olanların ortalamasından, Kaçınma da ise düşük gelir düzeyine sahip olanların ortalamasının orta gelir düzeyine sahip olanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.16 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Gelir Düzeyi Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	Düşük	118	180,15	10,881	0,004	-
	Orta	177	156,42			
	Ortanın üstü	30	134,35			
	Toplam	325				
Kanaat	Düşük	118	172,5	3,033	0,219	-
	Orta	177	158,74			
	Ortanın üstü	30	150,78			
	Toplam	325				

Kruskal Wallis testine göre, Gelir düzeyi değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$), Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Maneviyat ölçeğinde Tamhane testi sonuç vermemiştir.

3.2.2.7. Son İki Yılda Psikolojik Tedavi Gerektirecek Rahatsızlık Geçirdiniz mi?

Son İki Yılda Psikolojik Tedavi Gerektirecek Rahatsızlık Geçirdiniz mi? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.17’de, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.18’de verilmiştir.

Tablo 3.17 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Psikolojik Durum Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	t	p
Yardımseverlik	Evet	64	4,74	-0,745	0,457
	Hayır	261	4,78		
Yeniden yaşama	Evet	64	3,13	1,062	0,289
	Hayır	261	2,98		
Kaçınma	Evet	64	2,73	0,190	0,849
	Hayır	261	2,71		
Aşırı uyarılma	Evet	64	2,85	2,281	0,023
	Hayır	261	2,49		

T testine göre, Psikolojik durum değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama ve Kaçınma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) ancak Aşırı uyarılma alt boyutu ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Aşırı uyarılmada psikolojik tedavi olanların ortalamasının olmayanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.18 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangının İçinde Kalma Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Maneviyat	Evet	165,59	10597,50	8186,5	0,769
	Hayır	162,37	42377,50		
Kanaat	Evet	170,70	32944,5	11252,5	0,031
	Hayır	151,75	20030,5		

Mann-Whitney testine göre psikolojik durum değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$), Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur.

3.2.2.8. Yangının İçinde Kaldınız mı?

Yangının içinde kaldınız mı? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçları Tablo

3.19’da Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.20’de verilmiştir.

Tablo 3.19 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Yangının İçinde Kaldınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	t	p
Yardımseverlik	Evet	193	4,81	2,426	0,016
	Hayır	132	4,72		
Yeniden yaşama	Evet	193	3,09	1,716	0,087
	Hayır	132	2,89		
Kaçınma	Evet	193	2,74	0,640	0,523
	Hayır	132	2,67		
Aşırı uyarılma	Evet	193	2,58	0,395	0,693
	Hayır	132	2,53		

T testine göre, Yangının içinde kaldınız mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlikte yangının içinde kalanların ortalamasının kalmayanların ortalamasından büyük olduğu da bulunmuştur.

Tablo 3.20 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangının İçinde Kalma Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Maneviyat	Evet	168,05	32433,00	11764,00	0,161
	Hayır	155,62	20542,00		
Kanaat	Evet	170,70	32944,5	11252,50	0,031
	Hayır	151,75	20030,5		

Mann-Whitney testine göre Yangının içinde kaldınız mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) ancak Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Kanaatte yangının içinde kalanların sıra ortalamasının kalmayanların sıra ortalamasından büyük olduğu da bulunmuştur.

3.2.2.9. Yaralandınız mı?

Yaralandınız mı? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.21’de Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.22’de verilmiştir.

Tablo 3.21 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Yaralandınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	t	p
<i>Yardımseverlik</i>	Evet	193	4,81	2,426	0,016
	Hayır	132	4,72		
<i>Yeniden yaşama</i>	Evet	193	3,09	1,716	0,087
	Hayır	132	2,89		
<i>Kaçınma</i>	Evet	27	3,04	2,010	0,045
	Hayır	298	2,68		
<i>Aşırı uyarılma</i>	Evet	193	2,58	0,395	0,693
	Hayır	132	2,53		

T testine göre, Yaralandınız mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Kaçınma alt boyutu ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) ancak Yardımseverlik, Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Kaçınmada yaralananların ortalamasının yaralanmayanların ortalamasından büyük olduğu da bulunmuştur.

Tablo 3.22 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yaralandınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
<i>Maneviyat</i>	Evet	157,94	4264,50	3886,50	-0,092
	Hayır	163,46	48710,50		
<i>Kanaat</i>	Evet	164,31	4436,50	3987,50	0,927
	Hayır	162,88	48538,50		

Mann-Whitney testine göre Yaralandınız mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur.

3.2.2.10. Akraba ya da Tanıdıklarında Yaralanan Var mı?

Akraba ya da tanıdıklarınızdan yaralananlar var mı? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.23'te Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.24'te verilmiştir.

Tablo 3.23 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Yaralananlar Var Mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	t	p
<i>Yardımseverlik</i>	Evet	94	4,73	-1,368	0,172
	Hayır	231	4,79		
<i>Yeniden yaşama</i>	Evet	94	3,21	2,31	0,021
	Hayır	231	2,92		
<i>Kaçınma</i>	Evet	94	2,83	1,556	0,121
	Hayır	231	2,66		
<i>Aşırı uyarılma</i>	Evet	94	2,81	2,54	0,011
	Hayır	231	2,46		

T testine göre, Akraba ya da tanıdıklarınızdan yaralananlar var mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik ve Kaçınma alt boyutu ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) ancak Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Her ikisinde de akrabalarında yaralanma olanların ortalamasının olmayanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.24 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Yaralananlar Var mı? Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
<i>Maneviyat</i>	Evet	154,96	14566,00	10101,00	-0,264
	Hayır	166,27	38409,00		
<i>Kanaat</i>	Evet	164,78	15489,50	10689,50	0,792
	Hayır	162,27	37485,50		

Mann-Whitney testine göre Akraba ya da tanıdıklarınızdan yaralananlar var mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur.

3.2.2.11. Akraba ya da Tanıdıklarında Can Kaybı Var mı?

Akraba ya da tanıdıklarınızdan can kaybı var mı? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında bağımsız örneklem t testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.25'te Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.26'da verilmiştir.

Tablo 3.25 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Can Kaybı Var mı? Değişkeni Arasında Yapılan Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	t	p
<i>Yardımseverlik</i>	Evet	46	4,86	2,312	0,023
	Hayır	279	4,76		
<i>Yeniden yaşama</i>	Evet	46	3,49	3,570	0,000
	Hayır	279	2,93		
<i>Kaçınma</i>	Evet	46	2,87	1,273	0,198
	Hayır	279	2,69		
<i>Aşırı uyarılma</i>	Evet	46	3,10	3,406	0,001
	Hayır	279	2,47		

T testine göre, Akraba ya da tanıdıklarınızdan can kaybı var mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) ancak Kaçınma alt boyutu ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlik, Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutlarının her üçünde de akrabalarında can kaybı olanların ortalamasının yaralanma olmayanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.26 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Akraba ya da Tanıdıklarınızdan Can Kaybı Var mı? Değişkeni Arasında Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
<i>Maneviyat</i>	Evet	170,80	7857,00	6058,00	0,467
	Hayır	161,71	45118,00		
<i>Kanaat</i>	Evet	168,87	7768,00	6147,00	0,580
	Hayır	162,03	45207,00		

Mann-Whitney testine göre Akraba ya da tanıdıklarınızdan can kaybı var mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur.

3.2.2.12. Mal Kaybı Yaşadınız mı?

Mal kaybı yaşadınız mı? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.27’de, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.28’de verilmiştir.

Tablo 3.27 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Mal Kaybı Yaşadınız mı? Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Hiç ¹	95	4,80	5,486	0,001	1>2* 4>1
	Biraz ²	78	4,65			
	Çok ³	55	4,78			
	Çok Fazla ⁴	97	4,86			
	Toplam	325	4,78			
Yeniden yaşama	Hiç ¹	95	2,73	20,837	0,000	4>1, 2, 3*
	Biraz ²	78	2,70			
	Çok ³	55	2,83			
	Çok Fazla ⁴	97	3,63			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Hiç ¹	95	2,63	14,226	0,000	4>1, 2, 3*
	Biraz ²	78	2,46			
	Çok ³	55	2,44			
	Çok Fazla ⁴	97	3,17			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	Hiç ¹	95	2,33	10,626	0,000	4>1, 2, 3*
	Biraz ²	78	2,30			
	Çok ³	55	2,40			
	Çok Fazla ⁴	97	3,10			
	Toplam	325	2,56			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA'ya göre, Mal kaybı yaşadınız mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlikte hiç yaşamayanların ortalamasının biraz yaşayanların, çok fazla yaşayanların ortalamasının da hiç yaşamayanların ortalamasından; Yeniden yaşama, Aşırı uyarılma ve Kaçınma da ise çok fazla yaşayanların ortalamasının hiç yaşamayan, biraz ve çok yaşayanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.28 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Mal Kaybı Yaşadınız Mı? Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	Hiç ¹	95	157,74	9,789	0,020	4>2*
	Biraz ²	78	143,31			
	Çok ³	55	177,52			
	Çok Fazla ⁴	97	175,76			
	Toplam	325				
Kanaat	Hiç ¹	95	166,43	9,918	0,019	4>2*
	Biraz ²	78	140,20			
	Çok ³	55	165,44			
	Çok Fazla ⁴	97	176,60			
	Toplam	325				

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Kruskal Wallis testine göre, Mal kaybı yaşadınız mı? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Her iki ölçekte de çok fazla yaşayanların ortalamasının biraz yaşayanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

3.2.2.13. Yangından Sonra Nerede Kaldınız?

Yangından sonra nerede kaldınız? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.29’da Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.30’da verilmiştir.

Tablo 3.29 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama, Kaçınma ve Aşırı Uyarılma Alt Boyutları ile Yangından Sonra Nerede Kaldınız? Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Çadırdaki ¹	11	3,61	14,57	0,000	1>4* 2>3, 4
	Konteynırda ²	54	3,67			
	Akrabamın evinde ³	70	3,06			
	Kendi evimde ⁴	190	2,76			
	Toplam	325	3,01			
Yeniden yaşama	Çadırdaki ¹	11	3,61	14,57	0,000	1>4* 2>3, 4
	Konteynırda ²	54	3,67			
	Akrabamın evinde ³	70	3,06			
	Kendi evimde ⁴	190	2,76			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Çadırdaki ¹	11	3,09	12,357	0,000	2, 3>4*
	Konteynırda ²	54	3,22			
	Akrabamın evinde ³	70	2,88			
	Kendi evimde ⁴	190	2,49			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	Çadırdaki ¹	11	3,09	12,357	0,000	1>4* 2>3, 4
	Konteynırda ²	54	3,22			
	Akrabamın evinde ³	70	2,88			
	Kendi evimde ⁴	190	2,49			
	Toplam	325	2,71			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA’ya göre, Yangından sonra nerede kaldınız? değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlikte çadırdaki kalanların kendi evinde kalanların ortalamasının kendi evinde kalanların ortalamasından, konteynırda kalanların ortalamasının akrabasının evinde ve kendi evinde kalanların ortalamasından; Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutlarında çadırdaki kalanların ortalamasının kendi evinde kalanların ortalamasından, konteynırda kalanların ortalamasının akrabasının evinde ve kendi evinde kalanların ortalamasından; Kaçınma alt

boyutunda ise konteynırda kalanların ortalamasının akrabasının evinde ve kendi evinde kalanların ortalamasından büyük olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.30 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangından Sonra Nerede Kaldınız? Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
<i>Maneviyat</i>	Çadırda	11	183,64	1,746	0,627	-
	Konteynırda	54	165,20			
	Akrabamın evinde	70	169,14			
	Kendi evimde	190	158,92			
	Toplam	325				
<i>Kanaat</i>	Çadırda	11	137,86	4,686	0,196	-
	Konteynırda	54	156,93			
	Akrabamın evinde	70	179,02			
	Kendi evimde	190	160,28			
	Toplam	325				

Kruskal Wallis testine göre, Yangından sonra nerede kaldınız? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ölçeği ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur.

3.2.2.14. Yangın Esnasında Ne Yapmak Size İyi Geldi?

Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi? değişkeni ile Yardımseverlik, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında ANOVA ve Tukey testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.31’de, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Kruskal Wallis testi ve Tamhane testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3.32’de verilmiştir.

Tablo 3.31 Yardımseverlik Ölçeği, Yeniden Yaşama ve Kaçınma Alt Boyutları ile Yangın Esnasında Ne Yapmak Size İyi Geldi? Değişkeni Arasında Yapılan ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Mean	F	p	Tukey
Yardımseverlik	Yangını söndürmeye çalışmak ¹	127	4,79	3,006	0,031	3>2*
	Hiçbir şey yapmamak ²	24	4,60			
	Yardım etmek ³	57	4,84			
	Dua etmek ⁴	117	4,75			
	Toplam	325	4,77			
Yeniden yaşama	Yangını söndürmeye çalışmak ¹	127	2,90	2,754	0,043	-
	Hiçbir şey yapmamak ²	24	3,31			
	Yardım etmek ³	57	2,83			
	Dua etmek ⁴	117	3,16			
	Toplam	325	3,01			
Kaçınma	Yangını söndürmeye çalışmak ¹	127	2,60	5,525	0,001	2>3* 4>1, 3
	Hiçbir şey yapmamak ²	24	3,09			
	Yardım etmek ³	57	2,46			
	Dua etmek ⁴	117	2,89			
	Toplam	325	2,71			
Aşırı uyarılma	Yangını söndürmeye çalışmak ¹	127	2,41	2,565	0,055	-
	Hiçbir şey yapmamak ²	24	2,95			
	Yardım etmek ³	57	2,41			
	Dua etmek ⁴	117	2,71			
	Toplam	325	2,56			

* Ortalamalar farkı 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

ANOVA'ya göre, Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi? değişkeni ile araştırmaya katılanların Yardımseverlik ölçeği, Yeniden yaşama ve Kaçınma alt boyutları ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) Aşırı uyarılma alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur. Yardımseverlikte yardım edenlerin ortalamasının hiçbir şey yapmayanların ortalamasından, Kaçınma da hiçbir şey yapmayanların ortalamasının yardım edenlerin ortalamasından, dua edenlerin ortalamasının yangını söndürmeye çalışanlar ve yardım edenlerin ortalamasından büyük olduğu ve yeniden yaşamada Tukey testinin sonuç vermediği bulunmuştur.

Tablo 3.32 Maneviyat ve Kanaat Ölçekleri ile Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi? Değişkeni Arasında Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	Sıra Ort.	K-W	p	Tamhane
Maneviyat	Yangını söndürmeye çalışmak ¹	127	163,20	2,239	0,524	-
	Hiçbir şey yapmamak ²	24	140,69			
	Yardım etmek ³	57	163,94			
	Dua etmek ⁴	117	166,90			
	Toplam	325				
Kanaat	Yangını söndürmeye çalışmak ¹	127	173,96	7,528	0,057	-
	Hiçbir şey yapmamak ²	24	130,25			
	Yardım etmek ³	57	154,22			
	Dua etmek ⁴	117	162,10			
	Toplam	325				

Kruskal Wallis testine göre, Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi? değişkeni ile araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ölçeği ile ilgili görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) bulunmuştur.

3.2.3. Ölçekler Arası İlişki Analizleri ile Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan ölçekler arasında ilişki olup olmadığını belirlemek üzere normal dağılım gösteren ölçekler arasında Pearson korelasyon analizi, normal dağılım göstermeyen ölçekler arasında ise Spearman korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3.33 Normal Dağılım Gösteren Ölçekler Arası Yapılan Pearson Korelasyon Analizi

		Yardımseverlik	Yeniden yaşama	Kaçınma	Aşırı uyarılma
	r	1			
Yardımseverlik	p				
	N				
	r	,197**			
Yeniden yaşama	p	,000			
	N	325			
	r	,041			
Kaçınma	p	,463			
	N	325			
	r	,099			
Aşırı uyarılma	p	,074			
	N	325			

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Normal dağılım gösteren Yardımseverlik ölçeği, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma ölçekleri arasında yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları aşağıdaki Tablo 3.33'te verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere; Yardımseverlik ölçeği ile Yeniden yaşama alt boyutu arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespiti yönelik $r= 0,197$ değerinin karesi alındığında $r^2= 0,038$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %3,8 gibi zayıf bir oranda etki kuvveti olduğu belirlenir.

Tablo 3.34 Normal Dağılım Göstermeyen Ölçekler Arası Yapılan Spearman Korelasyon Analizi

		Maneviyat	Kanaat	Yardımseverlik	Yeniden yaşama	Kaçınma	Aşırı uyarılma
Maneviyat	r	1					
	p						
	N						
Kanaat	r	,522**	1				
	p	,000					
	N	325					
Yardımseverlik	r	,502**	,509**	1			
	p	,000	,000				
	N	325	325				
Yeniden yaşama	r	,244**	,166**		1		
	p	,000	,003				
	N	325	325				
Kaçınma	r	,149**	,083			1	
	p	,007	,138				
	N	325	325				
Aşırı uyarılma	r	,112*	,092				1
	p	,043	,097				
	N	325	325				

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

**. Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Normal dağılım göstermeyen Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile normal dağılım gösteren Yardımseverlik ölçeği, Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma ölçekleri arasında yapılan Spearman korelasyon analizi sonuçları yukarıdaki Tablo 3.34'te verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere; Maneviyat ve Kanaat ölçekleri arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p < 0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespite yönelik $r = 0,522$ değerinin karesi alındığında $r^2 = 0,272$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %27,2 gibi orta düzeyde bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Maneviyat ve Yardımseverlik ölçekleri arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p < 0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespite yönelik $r = 0,502$ değerinin karesi alındığında $r^2 = 0,222$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %25,2 gibi orta düzeyde bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Kanaat ve Yardımseverlik ölçekleri arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p < 0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespite yönelik $r = 0,509$ değerinin karesi alındığında $r^2 = 0,259$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %25,9 gibi orta düzeyde bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Kanaat ölçeği ile Yeniden yaşama alt boyutu arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p < 0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespite yönelik $r = 0,166$ değerinin karesi alındığında $r^2 = 0,027$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye

çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %2,7 gibi zayıf oranda bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Maneviyat ölçeği ile Yeniden yaşama alt boyutu arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespiti yönelik $r= 0,244$ değerinin karesi alındığında $r^2= 0,059$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %5,9 gibi zayıf (küçük) oranda bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Maneviyat ölçeği ile Kaçınma alt boyutu arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. İlişkinin etki kuvvetini tespiti yönelik $r= 0,149$ değerinin karesi alındığında $r^2= 0,022$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %2,2 gibi zayıf düzeyde bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Maneviyat ölçeği ile Aşırı uyarılma alt boyutu arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,05$) bulunmuştur. İlişkinin etki kuvvetini tespiti yönelik $r= 0,112$ değerinin karesi alındığında $r^2= 0,012$ çıkmaktadır. Bu değer yüzdeye çevrildiğinde etki kuvvetinin değerini verecektir. Yüzdeye çevrildiğinde aralarında %1,2 gibi zayıf düzeyde bir etki kuvveti olduğu belirlenir.

Daha önce yaptığımız analizlere bakıldığında, eğitim azaldıkça maneviyat arttığı gibi TSSB belirtileri (yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma) de artmaktadır. Ayrıca yaş arttıkça maneviyat arttığı gibi TSSB (yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma) belirtileri de artmaktadır. Bu bulgular, maneviyat arttıkça TSSB belirtilerinin de arttığı düşüncesini doğurmaktadır. Bu durum, Sperman korelasyon analizi sonucu tespit ettiğimiz maneviyat ile TSSB belirtileri arasında anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü ilişkide, eğitim ve yaş değişkenlerinin etkili olduğunu düşündürmektedir. Bu sebeple “eğitim” ve “yaş” değişkenleri kontrol altına alınarak ölçekler arası Spearman kısmi korelasyon analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.35’te görüldüğü üzere “Eğitim değişkeni” kontrol altına alındığında, Maneviyat ölçeği ile Yeniden yaşama alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,01$) görülmekle birlikte, Maneviyat ölçeği ile Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olmadığı görülmemektedir.

Tablo 3.35 Eğitim Durumu Değişkeni Kontrol Altına Alındığında Ölçekler Arası Spearman Kısmi Korelasyon Analizi

		Maneviyat	Yeniden yaşama	Kaçınma	Aşırı uyarılma
Yeniden yaşama	r	,154**			
	p	,006			
	N	325			
Kaçınma	r	,082			
	p	,141			
	N	325			
Aşırı uyarılma	r	,007			
	p	,898			
	N	325			

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.36 te görüldüğü üzere “Yaş değişkeni” kontrol altına alındığında, Maneviyat ölçeği ile Yeniden yaşama alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,01$) görülmekle birlikte, Maneviyat ölçeği ile Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisi olmadığı görülmemektedir.

Tablo 3.36 Yaş Değişkeni Kontrol Altına Alındığında Ölçekler Arası Spearman Kısmi Korelasyon Analizi

		Maneviyat	Yeniden yaşama	Kaçınma	Aşırı uyarılma
Yeniden yaşama	r	,182**			
	p	,001			
	N	325			
Kaçınma	r	,101			
	p	,068			
	N	325			
Aşırı uyarılma	r	,048			
	p	,384			
	N	325			

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Eğitim düzeyi ve yaş değişkenleri kontrol altına alınıp yapılan Spearman Kısmi Korelasyon analiz sonuçlarına bakıldığında, Maneviyat ile Olayların etkisi ölçeği alt boyutları olan kaçınma ve aşırı uyarılma arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, sadece yeniden yaşama alt boyutuyla anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü bir korelasyon ilişkisi olduğu ($p<0,01$) görülmektedir. Bu sonuç eğitim düzeyi ve yaş değişkenlerinin maneviyat ile Olayın Etkisi Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkide etkili olduğunu göstermiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde, 2021 Manavgat yangınına maruz kalanların Olayın Etkisi (Yeniden yaşama, kaçınma, aşırı uyarılma) ve Kültürel Erdemler (Yardımseverlik, maneviyat, kanaat) düzeylerine ilişkin bulgular literatürdeki araştırmalar çerçevesinde ilgili ana başlıklar altında tartışılmıştır. İlk olarak araştırma ölçekleri ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki, daha sonra ölçeklerin birbiriyle ilişkileri istatistiksel olarak incelenmiştir.

4.1. Kültürel Erdemler ve Olayların Etkisi Ölçekleri ile İlgili Betimsel İstatistikler Sonucu ile İlgili Tartışma

Kültürel erdemler ölçeklerinin ortalamaları Yardımseverlik (4,77), Maneviyat (4,79) ve Kanaat (4,82) olarak belirlenmiştir. Seçeneklere verilebilecek en yüksek puanın 5’li Likert’e göre 5,00 olduğu düşünüldüğünde bu değer oldukça yüksek bir değer olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca standart sapma değerinin 0’a oldukça yakın olması da araştırmaya katılanların bu ölçekler için verdikleri cevapların ortalamasının grup ortalamasına oldukça yakın olduğunu ve araştırmaya katılanların bu ölçeklerle ilgili genel olarak birbirine oldukça yakın cevaplar verdiğini göstermektedir.

Ölçeklerin ortalamalarının oldukça yüksek çıkmasında, araştırmanın örnekleminin %94,5 gibi büyük bir bölümünün kırsal kesimde yaşayan bireylerden oluşması etkili olmuştur. Kırsal bölgelerde yaşayan bireylerde, doğayla iç içe yaşamın kazandırdığı farkındalık, güçlü bir dayanışma kültürü, geleneksel değerlerin korunması ve ortak zorluklara karşı birlikte mücadele etme gerekliliği gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu unsurlar, bireylerin değer dünyasını etkilemekte, yardımlaşma, maneviyat ve kanaat gibi erdemlere daha fazla önem vermelerinde etkili olmaktadır

Olayların etkisi ölçeğinin alt boyutlarının ortalamaları, Yeniden yaşama (3,01), Kaçınma (2,71) ve Aşırı uyarılma (2,56) çıkmıştır. Seçeneklere verilebilecek en yüksek puanın 5’li Likert’e göre 5,00 olduğu düşünüldüğünde bu değerler orta ve ortanın biraz altı değerlerdedir. Yangından 2,5 yıl sonra yaptığımız bu araştırmada, araştırmaya katılan bireylerin TSSB “*yeniden yaşama (Travmatik olayı zihninde istemsizce yaşama, olayı rüyada görme)*” ve “*kaçınma (Travmayı hatırlatan şeylerden bilinçli şekilde uzak durma, madde bağımlılığı)*” semptomlarının orta düzeyde, “*aşırı uyarılma (Tetikte olma, irkilme, sinirlilik, uyku bozukluğu)*” semptomlarının ise düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, yangın sonrası bireylerin belli düzeyde psikolojik tepkiler yaşamakla birlikte, bazı baş etme

mekanizmalarını geliştirmiş olabileceklerini ya da psikososyal destekten faydalanmış olabileceklerini göstermektedir.

4.2. Kültürel Erdemler Ölçekleri ve Olayların Etkisi Ölçeklerinde Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma ile İlgili Tartışma

4.2.1. Cinsiyet

Mevcut çalışmada ele alınan değişkenler için yapılan istatistiksel analizlerin sonuçlarına göre; araştırmaya katılanların Yardımseverlik, Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile ilgili görüşlerinin cinsiyetlerine göre değişmediği tespit edilmiştir. Literatürdeki birçok çalışmada, kadınların yardımseverlik düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu (Karlı, 2022; Demir, 2017, Bilge ve Kula, 2020, Aslan, 2017) ve bunun kadınların daha şefkatli, daha duygusal ya da dindarlık düzeyinin biraz daha yüksek olmasından kaynaklanabileceği söylenmiştir. Fakat Eagly ve Crowley (1986), erkeklerin yardımseverlik düzeyinin daha yüksek olduğunu tespit etmiş, Ayten (2009) ise genel yardım düzeyinde cinsiyet farkı bulmazken, kadınların arkadaşlarına yardım etme konusunda, erkeklerin ise belirsiz durumlarda yardım etme eğiliminin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca literatürde genelde kadınların maneviyat düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu (Karlı, 2022; Ayten, 2009; Nişancı ve Aysan, 2019) tespit edilmiş olmakla beraber, din ve maneviyat konusunda kadınlar ile erkekler arasında farklılık olmadığını bulgulayan araştırmalar da vardır (Uysal, 1995; Mehmedoğlu, 2006; Aydın, 2019). Ayten (2009) yaptığı araştırmada, özellikle dindarlığın duygu ve ibadet boyutlarında kadınların eğilimlerinin daha belirgin olduğu, fakat dinin temel inanç esaslarını benimseme konusunda ise kadınlar ile erkekler arasında anlamlı bir fark bulunmadığını bulgulamıştır. Ve yine literatüre baktığımızda, Aydın (2019) ve Ercan (2024) tarafından yapılan araştırmalarda kanaatin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Araştırmamızda örneklemin ağırlıklı olarak kırsal kesimde yaşayan bireylerden oluşması, bireylerin kadın erkek fark etmeksizin dayanışma ve iş birliği içerisinde olması, toplum olarak manevi değerlere bağlı bir yaşam sürmeleri ve yaşanan ortak zorluklar sebebiyle elindekiyle yetinme alışkanlıklarının güçlü olması bu tespitte etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmamızda, yangından etkilenen kadınlarda aşırı uyarılma tepkilerinin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Literatürde, kadınların duygularını ifade etme konusunda genellikle daha açık oldukları, erkeklerin ise duygusal tepkilerini bastırma eğiliminde olabilecekleri belirtilmektedir (Kring ve Gordon, 1998). Bununla birlikte, bu farklılıkların biyolojik, psikososyal ve kültürel etkenlerin etkileşimiyle şekillendiği unutulmamalıdır. Çalışmamızdaki bu tespit literatürdeki bulgularla örtüşmektedir (Kurt ve Gülbahçe, 2019; Davidson, vd., 2001;

Cankardaş ve Sofuoğlu, 2019; Baloğlu, Harris ve Karagözoğlu, 2005; Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli 2024; Livanou vd., 2002).

4.2.2. Yaş

Araştırmaya katılanların hem Kültürel erdemler ölçekleri hem de Olayların etkisi ölçekleri ile ilgili görüşlerinin yaş düzeylerine göre değiştiği; Kültürel erdemler ölçeklerinde özellikle 56 yaş ve üzerinde yaşa sahip olanların daha genç olanlara göre daha olumlu görüşlere sahip oldukları; Olayların etkisi ölçekleri ile ilgili görüşlerinde ise aksine 56 yaş ve üzerinde yaşa sahip olanların daha genç olanlara göre daha fazla olumsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir.

Kısacası yaş ilerledikçe yardımseverlik düzeyi artmaktadır. Bu bulgu literatürle örtüşmektedir (Karşlı, 2022; Demir, 2017; Kanekar ve Merchant, 2001). Yaşı ilerleyen bireyler, ölüm gerçeğinin farkına vararak gelecek nesillere katkıda bulunmak ister, ahlaki olgunluğu artar ve artan dini ve manevi duyguları onları fedakârlık konusunda motive eder. Ayrıca yaş ilerledikçe ekonomik olarak güçlenmek de yardım etme düzeyini arttırır (Karşlı, 2022). Fakat literatürde yardımseverlik ile yaş değişkeni arasında anlamlı ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da mevcuttur (Ayten, 2009; Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016),

Ayrıca araştırmamızda, yaş arttıkça maneviyatın da arttığı görülmektedir. Bireylerin ergenlikte yaşadığı kimlik ve gelecek kaygıları maneviyatlarını olumsuz etkilerken, yetişkinlikte bu kaygıların azalmasıyla daha istikrarlı bir dini yaklaşım geliştirebilirler. Literatürde yaş arttıkça dini hayatın artacağını öngören birçok çalışma vardır (Karşlı, 2022; Ayten, 2009; Mehmedoğlu, 2004; Nişancı ve Aysan, 2019).

Araştırmamızda, yaş arttıkça kanaatin de arttığı da tespit edilmiştir. Yaş ilerledikçe yaşam deneyimleri ve artan manevî farkındalık sayesinde bireyler sahip olduklarının değerini daha iyi kavramakta, bu nedenle şükür ve kanaat gibi erdemleri daha çok benimsemektedirler. Kanaatin şükre yakın bir kavram olduğunu ifade eden Göcen (2012) de, yaptığı araştırmada şükür erdeminin yaş ilerledikçe arttığını tespit etmiştir. Ercan (2024) ise ilahiyat fakültesi öğrencilerine yönelik araştırmada kanaat ile yaş arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Araştırmamıza göre, kaçınma ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık yoktur fakat yeniden yaşama ve aşırı uyarılma ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılık vardır. Yaş arttıkça yeniden yaşama ve aşırı uyarılma tepkileri de artmaktadır. En yüksek travma belirtileri gösteren yaş aralığı 56-65 ve 66 yaş üstüdür. Literatürdeki çalışmalar, bizim bulgumuzun aksine, genç bireylerin TSSB ye daha yatkın olduklarını göstermektedir (Cankardaş ve Sofuoğlu, 2019; Selvi ve Aslan, 2024, Fullerton, Ursano ve Wang, 2004; Norris ve Murrell,

1988; Cengiz ve Peker, 2023; Gül, 2014). Fakat Davidson ve arkadaşları (1991), ileri yaşta olmanın TSSB ye yatkınlığı arttırdığını tespit etmiştir.

Bu araştırmada örneklemin büyük çoğunluğunun orta yaş ve üzeri (%75,4) olması ve geçimlerini kırsal kesimde ve genellikle tarım ve hayvancılıkla sağlıyor olmaları ve yangında bu geçim kaynaklarını kaybetmiş olmaları, yaşlı bireylerin gençlere kıyasla daha fazla travmatik stres belirtileri gösterdiklerinin tespit edilmesine sebep olmuş olabilir. Ayrıca araştırmamızın nitel bölümünde elde ettiğimiz veriler de nicel bölümde elde ettiğimiz bu tespiti desteklemektedir. Yangın sebebiyle yaşadıkları psikolojik rahatsızlıklarını dile getiren katılımcıların yaşlarının genellikle orta yaş ve üzeri olan bireylerdir.

Nitel çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgular da bunu desteklemektedir. Aşağıda orta yaş ve üzeri bireylere ait ifadelerden bazıları yer almaktadır;

K23, K52: (Kalemler) *Konuşmak, o günleri hatırlamak bile istemiyorum.*

K39, K67: (Belenobası) *Hala sırtlarımı, yataklarımı, ambarlarda yanan şeyleri hatırladıkça ağlarım.*

K23, K52: (Kalemler) *Sürekli rüyamda görüyorum o yangını ben. (Ağlıyor)*

K5, E70: (Manavgat Merkez Kavaklı Mh) *Bir helikopter geçiyor “Eyvah yine bir yer yanıyor, acaba neresi?” diyorum yine bakıyorum.*

4.2.3. Medeni durum

Araştırmaya katılanların Kültürel erdemler ölçekleri ile ilgili görüşlerinin medeni durumlarına göre değiştiği ve evli olanların bekar olanlara göre daha olumlu görüşlere sahip olduğu; Olayların etkisi ölçekleri ile ilgili görüşlerinin ise medeni durumlarına göre değişmediği tespit edilmiştir.

Yapılan analize göre; evli bireylerin bekar bireylere göre yardımsever olmaya daha yatkın oldukları görülmektedir. Bu tespit literatürle uyumludur (Karşlı, 2022; Ayten, 2009; Demir, 2017). Ayrıca, evli bireylerin, bekarlara kıyasla maneviyat ortalamalarının yüksek olduğu da bulgulanmış, fakat anlamlılığın hangi şıklar arasında gerçekleştiği tespit edilememiştir. Literatürde evli bireylerde maneviyatın daha yüksek olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur (Karşlı, 2022, Demir, 2017, Ayten, 2001; Uysal, 2006: 82; Köktaş, 1993; Nişancı ve Aysan, 2019; Koç, 2010). Ve yine, evli bireylerin kanaatkâr olmaya daha yatkın olduğu tespit edilmiştir. Göcen (2012) de araştırmasında evlilerin bekarlara nazaran daha çok şükrettiklerini tespit etmiştir. Evli bireylerin ergenlik dönemini geride bırakmış ve yaş bakımından olgunlaşmış olmaları, aile olmanın getirdiği sorumluluğu üstlenmiş olmaları ve aile içindeki dayanışma ve iş birliği ortamı onların yardımseverlik, maneviyat ve kanaatkârlığa yönelmelerinde önemli etkenler olduğu söylenebilir.

Araştırma sonucuna göre, yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma ile medeni durum değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu durum literatürdeki bazı çalışmalarla uyumludur (Selvi ve Aslan, 2024; Cankardaş ve Sofuoğlu, 2019; Akcanbas ve Zor, 2021). Fakat bazı çalışmalar, bekarların evlilere göre TSSB ye daha yatkın olduklarını göstermektedir (Özdemir vd., 2015; Fullerton, Ursano ve Wang, 2004). Bizim araştırmamızda, 325 kişiden oluşan örneklemin kırsalda yaşıyor olması ve %80,9 gibi büyük çoğunluğun evli bireylerden oluşması ve bekar bireylerin sayısının azlığı sonucu etkilemiş olabilir.

4.2.4. Eğitim durumu

Araştırmaya katılanların Maneviyat ve Kanaat ölçekleri ile Olayların etkisi ölçekleri ile ilgili görüşlerinin eğitim düzeylerine göre değiştiği; maneviyat ve kanaat konularında okur yazar ve ilköğretim mezunlarının nispeten daha yüksek olan lise ve lisans mezunlarına göre daha olumlu görüşleri sahip oldukları; yardımseverlik ile ilgili görüşlerinin ise eğitim düzeylerine göre değişmediği tespit edilmiştir. Yardımseverlik düzeyinin eğitim durumuna göre değişim göstermemesinde, çalışmamızın örneklemin %62,5'inin ilkokul mezunu ve resmi eğitim almamış (okur yazar) bireylerden, %37,5'ini ise lise ve üniversite mezunu bireylerden oluşması etkili olabilir. Literatürde, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin sosyal sorumluluk bilincinin ve gelir düzeylerinin yükseldiği dolayısıyla yardımseverliğin de arttığı yönünde bulgular (Batson, 2011) olduğu gibi, eğitimle birlikte bireyselleşme arttığı için yardımseverliğin azaldığını tespit eden çalışmalar da mevcuttur (Fehr ve Schmidt, 1999). Ayrıca araştırmamızda okur-yazar gibi nispeten düşük eğitim düzeyine sahip katılımcıların lise ve üniversite gibi nispeten yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılara göre maneviyat ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre eğitim seviyesi düştükçe maneviyatın arttığı söylenebilir. Bu tespit literatürdeki bulgularla örtüşmektedir (Nişancı ve Aysan, 2019; Koç, 2010, Karaca, 2000, Uysal, 2006). Ve yine okur-yazar ve ilkokul mezunu bireylerin lise ve üniversite mezunu bireylere göre kanaat ortalamaları da yüksektir. Buna göre eğitim seviyesi düştükçe kanaat da artmaktadır. Nitekim Göcen (2012), düşük eğitim seviyesine sahip bireylerde yaşam memnuniyetine yönelik şükür yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmadan edilen bulgulara göre; yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma ile okur-yazar ve ilköğretim mezunu gibi nispeten düşük eğitim düzeyine sahip katılımcıların, lise ve üniversite gibi nispeten yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılara göre anlamlı bir şekilde yüksek ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir. Buna göre eğitim düzeyi düştükçe TSSB ye yatkınlığın arttığı söylenebilir. Halbuki literatüre bakıldığında genelde eğitim düzeyi ile

TSSB arasında anlamlı bir farklılık tespit edilemediği görülmektedir (Selvi ve Aslan, 2024; Cankardaş ve Sofuoğlu, 2019; Livanou vd., 2002; Akcanbas ve Zor, 2021). Fakat bizim araştırmamızdaki gibi, düşük eğitilmiş olmanın TSSB ye yatkınlığı arttırdığına yönelik bulgular da mevcuttur (Davidson vd., 1991; Gül, 2014). Çalışmamızda örneklemin, büyük çoğunluğunun kırsalda yaşıyor olması, %62'sinin ilköğretim mezunu ve resmi eğitim almamış (okur yazar) olmaları ve bu bireylerin genelde çiftçi ve gelir kaynaklarını yavaş yavaş kaybetmiş olmaları, eğitim düzeyi düştükçe TSSB ye yatkınlığın artmasında etkili olmuştur. Nitekim Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli (2024), aynı bölgede yaptığı çalışmasında da aynı sonuca ulaşmışlardır.

4.2.5. Meslek

Araştırmaya katılanların Yardımseverlik konusunda çiftçilerin serbest çalışan ve diğer seçeneğini işaretleyenlere göre, Maneviyat ölçeğinde çiftçiler ve memurların diğer seçeneğini işaretleyenlere göre; Kanaat konusunda çiftçilerin diğer seçeneğini işaretleyenlere göre daha olumlu görüşlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Yardımseverlik ortalaması en yüksek olan meslek grubu çiftçilerdir. İkinci sırada memurlar ve sonra ev hanımları gelmektedir. Bu durum yardımseverliğe en yatkın meslek grubunun çiftçiler olduğunu göstermektedir. Karanlı'nın (2022) araştırmasında, meslek ile yardımseverlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmazken, Ayten (2009) yardım şeklinin yaşanan yere bağlı olarak değiştiğini, kırsalda geleneksel, şehirde ise modern yardımlaşma biçimlerinin öne çıktığını söylemiştir. Ayrıca araştırmamızda, çiftçilerin en yüksek maneviyyat ortalamasına sahip oldukları, daha sonra da memurların ve ev hanımlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu tespit, kırsalda yaşamının maneviyyatı arttırdığı yönündeki literatürle örtüşmektedir (Arslan, 2009; Yılmaz, 2006; Nişancı ve Aysan, 2019; Koç, 2010). Ayten (2009) ise araştırmasında, kırsalda yaşayanlarla şehirde yaşayanlar arasında dini eğilim açısından anlamlı bir fark bulunmadığını tespit etmiştir. Ve yine araştırmamızda, çiftçiler en yüksek kanaat ortalamasına sahiptir, daha sonra ise memurlar ve ev hanımları gelmektedir. Nitekim Göcen (2012) araştırmasında küçük yerleşim yerlerinde yaşayanların bazı şükür tarzlarını daha çok uyguladıklarını söylemiştir.

Görüldüğü üzere yardımseverlik, kanaat ve maneviyyat ölçeklerinde çiftçiler anlamlı derecede en yüksek ortalamaya sahiptir, daha sonra kırsalda görev yapan memurlar ve genelde çiftçi eşi olan ev hanımları gelmektedir. Araştırmamızda bu üç meslek de kırsalda yaşamakta ve örneklemin %66,46'sını oluşturmaktadırlar. Katılımcıların kırsalda, doğayla iç içe ve kültürel değerlere bağlı bir yaşam sürmeleri, bu değerlerin aktarıldığı geniş aile yapısına sahip olmaları, zorlu yaşam şartlarının dayanışmayı ve az ile yetinmeyi gerektirmesi ve kırsalda yaşayan bireylerin gelir düzeylerinin nispeten daha düşük olması bu tespiti etkilemiş olabilir.

Araştırmamızda, yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılmada çiftçilerin ortalaması, diğer meslek gruplarının ortalamasından anlamlı şekilde daha yüksektir. İkinci sırada ev hanımları sonra da serbest meslek sahipleri gelmektedir. Bu durum çiftçi ve genelde çiftçi eşi olan ev hanımlarının ve daha sonra da serbest meslek sahiplerinin yangının sebep olduğu travma belirtilerini en çok yaşayan bireyler olduğunu göstermektedir. Bu üç meslek örneğinin %66,77'sini oluşturmaktadır. Çiftçiler ve çiftçi eşi ev hanımları yangında çok ciddi mal kaybı yaşamışlardır. Serbest meslek sahibi de olsa köyde yaşayan bireylerin köyde ev ve bahçeleri vardır ve yangında kaybetmişlerdir. Memurlar ise bahçe sahibi değildirler ve devletten aldıkları maaşla geçimlerini sürdürmektedirler. Bu durum araştırma sonucunu etkilemiştir. Nitekim Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli (2024) aynı bölgede yaptıkları araştırmada çiftçilerin TSSB ortalamasının diğer mesleklere göre anlamlı şekilde yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum her iki çalışmada da aynı sonuca ulaşıldığını göstermektedir.

Nitel çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular da bu tespiti desteklemektedir. Aşağıda çiftçi katılımcılara ait bazı ifadeler yer almaktadır;

K37, K24: (Sırtköy) Biz bir tane ağacı büyütmek için seneleri veriyoruz. Ama yangında iki saniyede yok oldu. Bunun psikolojik olarak travmasını düşünebiliyor musunuz? Altı sene emek verdiğiniz, çocuğunuz yerine koyduğunuz ağacın bir anda yok olması.

K11, K63: (İğrişlar) Benim 600'e yakın zeytinim vardı yandı. Hiçbişeyimiz galmadı. Özlenme mi?

K12, E63: (İğrişlar) 63 yaşımdayım. Artık 60 yaşı sildik. Hiçbir hatıra görmemek şartıyla sıfırdan başladık. Şu an 3 yaşında gibiyim. Yapacak bişey yok. (Ağlıyor)

4.2.6. Gelir Düzeyi

Araştırmaya katılanların Yardımseverlik ve Maneviyat ile ilgili görüşlerinin gelir düzeylerine göre değiştiği; Kanaat ile ilgili görüşlerinin ise gelir düzeyine göre değişmediği tespit edilmiştir. Ortalamalara bakıldığında gelir seviyesi düştükçe yardımseverlik düzeyinin arttığı görülmektedir. Başerer ve Kısaç (2017) bizim tespitimizden farklı olarak, kişilerin gelir düzeylerinin özgeci davranışları etkilemediğini tespit etmiştir. Ve yine, araştırmamızda düşük gelirli olanların maneviyat ortalamaları diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde gelir seviyesi azaldıkça dini eğilimin arttığına yönelik tespitler olduğu gibi (Nişancı ve Aysan, 2019; Koç, 2010), gelir düzeyi ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını tespit eden çalışmalar da vardır (Uysal, 2006, Akdoğan, 2002). Ayrıca araştırmamızda kanaat ile gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu tespit Ercan'ın (2024) gençler üzerinde yaptığı araştırmadaki tespitiyle örtüşmektedir. Gelir düzeyi düşük olan bireyler, topluluk içi dayanışmaya ve karşılıklı yardımlaşmaya daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu durum, yardımlaşmayı arttırırken, bireylerin yaşamlarını anlamlandırmak ve psikolojik olarak güçlenmek amacıyla maneviyata yönelmelerini de teşvik eder.

Araştırmamızda, yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılmada düşük gelirli olanların ortalaması, orta ve orta üstü gelire sahip olanların ortalamasından anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu tespit, gelir düştükçe TSSB ye yatkınlığın arttığını göstermektedir. Örneklemimizin yaklaşık yarısının nispeten düşük gelirli olan çiftçi ve çiftçi eşi ev hanımlarından oluşuyor olması, yangının bahçe, sera, orman ürünleri ve hayvancılık gibi gelir kaynaklarını yok etmesi bu istatistiksel sonuçta etkili olmuştur. Nitekim, Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli'in, (2024) aynı bölgede yaptıkları çalışmada da aynı tespiti ulaşılmıştır. Literatürde düşük gelirli olmanın TSSB ye yatkınlığı arttırdığına yönelik başka araştırmalar da vardır (Davidson ve ark., 1991; Akcanbas ve Zor, 2021; Gül, 2014).

4.2.7. Son İki Yılda Psikolojik Tedavi Gerektirecek Rahatsızlık Geçirdiniz mi?

Araştırmaya katılanların Kültürel erdemler ölçekleri ile Yeniden yaşama ve Kaçınma alt boyutları ile ilgili görüşlerinin psikolojik durumlarına göre değişmediği ancak Aşırı uyarılma alt boyutu ile ilgili görüşlerinin değiştiği ve psikolojik tedavi olanların olmayanlara göre daha fazla olumsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere 325 katılımcıdan 64'ü son iki yılda psikolojik tedavi gerektirecek rahatsızlık geçirdiğini söylemiştir. Bu sayı, örneklemimizin %19,7'sine tekabül etmektedir. Bu oldukça yüksek bir orandır ve bu oranda yangının etkisi olduğunu söylemek gerekir. Yaptığımız tespiti göre bu kişiler, TSSB nin "Tetikte olma, irkilme sinirlilik ve uyku bozukluğu yaşama" gibi aşırı uyarılma semptomlarını göstermektedirler. Yangından 2,5 yıl geçmiş olmasına rağmen bu tür psikolojik tepkilerin hala yaşanıyor olması, literatürdeki "felaketlerden kaynaklanan ruh sağlığı sorunlarının görülme sıklığı zamanla azalır fakat bazı bireylerde yıllar sonra bile devam edebilir" bilgisini desteklemektedir (Çağatay, 2024; Bonanno vd., 2010; Ceyhan ve Ceyhan, 2024; Bryant vd., 2014).

Yaptığımız nitel çalışmada da bu tespiti destekleyen veriler elde edilmiştir. Görüşme yaptığımız bazı katılımcılar yangın sebebiyle hala psikolojik rahatsızlıklarının devam ettiğini ve tedavi gördüklerini söylemişlerdir;

K32, E69: (Demirciler Merkez) Psikolojik olarak baya etkilendim. Doktora gittim. Doktor bi hap verdi halen daha kullanıyorum o hapi.

K36, E63: (Sırtköy) Kullanıyorum psikiyatri ilacı. Citoles 11 gram alıyorum.

K18, K58: (İğrişlar) Bak şu hapları ben günlük atarım. Halen atarım. Çok üzuldüm. Bi bunalım geçirdim.

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) Eşim göğüs kanserine yakalandı. Ben yüzde yüz üzüntüye yani yangına bağlıyorum. Çünkü daha öncesinde hiçbir sıkıntısı yoktu.

K18, K58: (İğrişlar) Yangından sonra ben kalp krizi geçirdim zaten. Ancıyo oldum hemen.

4.2.8. Yangının İçinde Kaldınız mı?

Araştırmaya katılanların Yardımseverlik ve Kanaat ölçekleri ile ilgili görüşlerinin yangının içinde kalma durumuna göre değiştiği ve yangının içinde kalanların kalmayanlara göre yardımseverlik ve kanaat konusunda daha olumlu görüşlere sahip oldukları; Maneviyat ölçeği ve Olayların etkisi ölçekleri ile ilgili görüşlerinin ise yangının içinde kalma durumuna göre değişmediği tespit edilmiştir. Bu tespitler, yangının içinde kalan bireylerin, TSSB tepkileri gösterme düzeylerinin düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir. Oysa deprem ve diğer afetlerde, afetin doğrudan içinde bulunmanın travmanın şiddetini artırdığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Eren ve Akoğlu, 2024; Sönmez ve Hocaoglu, 2023). Fakat Cankardaş ve Sofuoğlu'nun (2019) deprem ve yangın hakkında yaptığı bir çalışmada deprem deneyimleyen kişilerin yangın deneyimleyenlere göre olay sırasında daha fazla hayati tehdit algıladıklarını ve kontrol algısının daha az olduğunu, yangında ise bireylerin kaçabilmek veya yangınla mücadele edebilmek için fırsatlarının olduğunu ve bu sebeple deprem deneyiminde TSSB riskinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Nitel araştırmamızdaki katılımcı ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Manavgat yangınının çok hızlı ilerlemesi nedeniyle yerleşim alanlarında hızlı tahliyeler gerçekleştirilmiş, özellikle kadın, çocuk ve yaşlıların yangının içinde kalmasına izin verilmemiş, bazı bölgelerde yalnızca gençlerin yetkililerle birlikte yangına müdahale etmesine müsaade edilmiştir. Katılımcıların birçoğu, yangın sona erdikten sonra köylerine dönünce mal kayıplarını fark etmiştir. Bu durum, yangında çok büyük maddi kayıplar yaşanmasına rağmen can kaybının toplam 7 kişiyle sınırlı kalmasını sağlamıştır. Yangının içinde kalanların genelde yangınla mücadelede görev alan, genç ve dirayetli kişiler olması, bu kişilerin ileriye dönük TSSB yaşama ihtimalini azaltan bir etken olabilir. Yangınla mücadele ederken yangın içinde kalan bazı genç katılımcıların psikolojik dayanıklılıkları aşağıdaki ifadelerinden anlaşılmaktadır;

K69, E32: (Kızıldağ) 17 tane ağaç motoru taşıyan genç vardı. Bunların öncülüğünü ben yapıyodum. Nerden nereye kadar kesilecek ve şerit açılacaksa ben orda şerit açıtırıyodum. Yaklaşık 9 gün sürdü. Aşağı yukarı her genç başına hesaplarımıza göre 11 bin çam ağaç devrildi. Ondan sonra arkamızda dozerler şerit yolu açtılar. Yaklaşık 13 gün hiç eve gitmedim. Korkularım yok. O travmayı da hissetmiyorum.

K70, E24: (Kızıldağ) Yangın gelirken baktık, can kaybı olacak mı olmayacak mı? Yaşlıları köyden boşaltmaya çalıştık. Onlar zarar görmesin diye. Biz kaldık mesela yangının içinde. Sonra Allah müsaade etti çıktık dışarıya.

K75, E28: (Serik) Çok dağlık ve engebeli yerler var, ben orda bizzat su sıkıttımı hatırlıyorum. Normalde gidilmeyecek yerlere gittik. Yangının arasında kaldık mesela. Benim babam orman işletme çalışanıydı. Ben yıllarca ormanda bu korkuyla büyüdüğüm için Allah'a şükür bende bir panik duygusu olmadı.

Araştırmamızda yardımseverlik ve Kanaat ölçeklerinde de yangının içinde kalma değişkenine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiş; yangının içinde kalan bireylerin yardımseverlik ve kanaat ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Nitel araştırmamızdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere yangının içinde kalanlar çoğunlukla genç ve

orta yaştaki güçlü ve sağlıklı bireylerdir. Bu kişiler genellikle köylerini terk etmeyen, yetkililerle birlikte yangına karşı elbirliğiyle mücadele eden, köylerini ve sevdiklerini kurtarmak için yangının içinde kalarak günlerce yoğun çaba gösteren kişilerdir. Bu durum, yangının içinde kalan bireylerin psikolojik anlamda güçlü oldukları gibi yardımseverlik ve kanaatkarlık erdemleri açısından da daha hassas bireyler olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.2.9. Yaralandınız mı?

Araştırmaya katılanların Kültürel erdemler ölçekleri ile Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşlerinin yaralanma durumuna göre değişmediği ancak Kaçınma alt boyutu ile ilgili görüşlerinin değiştiği ve yaralananların yaralanmayanlara göre daha fazla olumsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu tespit, yangında yaralanan bireylerin, “travmayı hatırlatan şeylerden bilinçli şekilde uzak durma” gibi TSSB belirtileri gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmamızdaki bu bulgu, bireyin olay anında bedensel ve hayati tehditler algılamasının TSSB riskini arttırdığına yönelik literatür bilgisiyle örtüşmektedir (McEwen 2016; Başoğlu ve Mineka 1992; Cankardaş ve Sofuoğlu, 2019; Carr vd., 1995; Livanou vd., 2002).

4.2.10. Akraba ya da Tanıdıklarında Yaralanan Var mı?

Araştırmaya katılanların Kültürel erdemler ölçekleri ile Kaçınma alt boyutu ile ilgili görüşlerinin akraba ya da tanıdıklarında yaralanma durumuna göre değişmediği ancak Yeniden yaşama ve Aşırı uyarılma alt boyutları ile ilgili görüşlerinin değiştiği ve her ikisinde de akrabalarında yaralanma olanların olmayanlara göre daha fazla olumsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu tespit akrabası veya tanıdıkları yaralanan bireylerin “tetikte olma, irkilme sinirlilik travmatik olayı zihninde istemsizce yaşama, rüyada yangını görme” gibi TSSB belirtileri gösterdikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu tespit literatürde deprem ve benzeri diğer afetlerle ilgili yapılan araştırmalardaki tespitlerle uyumludur (Kurt ve Gülbahçe, 2019; Baloğlu, Harris ve Karagözoğlu, 2005; Livanou vd., 2002; Eren ve Akoğlu, 2024).

4.2.11. Akraba ya da Tanıdıklarında Can Kaybı Var mı?

Araştırmamıza katılanların, kaçınma ile “Akraba ve tanıdıklarda can kaybı var mı?” değişkeni ile ilgili görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; yeniden yaşama ve aşırı uyarılma ile ilgili görüşleri arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmiştir. Bu durum, yangında akraba ve tanıdıklarını kaybeden bireylerin “olayı zihninde istemsizce yaşama, tetikte olma, irkilme, sinirlilik ve uyku problemi” gibi TSSB tepkileri gösterdikleri şeklinde

yorumlanabilir. Bu tespit başka afetlerle ilgili yapılan araştırmalarla uyumludur (Livanou vd., 2002; Sönmez ve Hoccoğlu, 2023).

Çalışmamızın nitel bölümünde elde ettiğimiz bulgular da niceldeki bu tespiti desteklemektedir. Yangında dedesini vefat eden 24 yaşındaki bayan katılımcı, yangından bir buçuk yıl sonrasına kadar süren psikolojik rahatsızlıklarını şöyle anlattı;

K1, K24: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Dedem vefat etti yangında. Yanarak ölmedi ama dumandan zehirlenerek öldü. 15 gün boyunca sahada yardım için uğraşıyodum. Dedemin öldüğünü hissetmemiştim. Sonrasında yangın bittikten sonra psikolojik olarak etkilendiğimi hissettim. Yani böyle içindeki boşluk hissi, böyle sürekli dedemin cenazesini aldığımız günü yaşıyorum. Sürekli buna dönüyorum. Bu neredeyse bi buçuk yıl boyunca sürdü.

4.2.12. Mal Kaybı Yaşadınız mı?

Araştırmadan edilen bulgulara göre; yardımseverlik konusunda, hiç mal kaybı yaşamayanların biraz yaşayanlara göre, çok fazla yaşayanların da hiç yaşamayanlara göre, maneviyat ve kanaat konularında ise çok fazla yaşayanların biraz yaşayanlara göre daha olumlu görüşlere sahip oldukları, Olayların etkisi ölçeklerinde ise çok fazla mal kaybı yaşayanların hiç yaşamayan, biraz ve çok yaşayanlara göre daha fazla olumsuzluk yaşadıkları tespit edilmiştir. Kısacası mal kaybı arttıkça TSSB belirtileri de artmaktadır. Yangın örneklemin büyük bir kısmını oluşturan çiftçilerin temel gelir kaynaklarını yok etmiş ve onları ekonomik olarak dış yardıma bağımlı hale getirmiştir. Özellikle yeniden büyümesi yıllar süren zeytin ve portakal gibi meyve bahçelerinin, seraların ve özenle büyüttükleri hayvanların yanması çiftçileri uzun süreliğine gelirden mahrum bırakmıştır. Bu durum “travmatik olayı zihninde istemsizce yaşama, rüyada görme, travmayı hatırlatan şeylerde bilinçli şekilde uzak durma, tetikte olma, irkilme sinirlilik, uyku bozukluğu” gibi TSSB semptomlarına yol açmıştır. Nitekim, Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli (2024) Manavgat yangınıyla ilgili çalışmasında aynı bulguya ulaşmıştır. Deprem ve benzeri afetlerde mal kaybı yaşayan bireylerle ilgili çalışmalarda da mal kaybı yaşamayanın TSSB riskini arttırdığı görülmüştür (Livanou vd., 2002; Eren ve Akoğlu, 2024; Norris vd., 2005; Morgado, 2020; Sönmez ve Hoccoğlu, 2023). Çalışmamızın nitel bölümünden elde ettiğimiz bulgularda da mal kaybı yaşayanların TSSB yatkınlıkları tespit edilmiştir. Bununla ilgili örnek ifadeleri “meslek” değişkeni başlığı altında verdik.

Ayrıca mal kaybını daha çok yaşamış bireylerin yardımseverlik, maneviyat ve kanaat ölçeklerinde ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum çok mal kaybı yaşayanların, yangının yol açtığı zor zamanlarda yardımseverlik, maneviyat ve kanaat gibi erdemlerin değerinin ve öneminin farkına vardıkları ve bu erdemleri bir baş etme yöntemi olarak kullandıkları şeklinde yorumlanabilir. Araştırmamızın nitel bölümünde elde ettiğimiz bulgular da bu tespiti desteklemektedir. Iğrışlar köyünden, yangında çok büyük mal kaybı yaşamış 40 yaşındaki bir erkek katılımcının söyledikleri bu konuya örnek olarak veriyoruz;

K14, E40: (İğrişlar) *Mal kaybı derken belki Oymapınar'da en çok zarar gören benimdir. İki katlı evim vardı yeniydi. Ben aynı zamanda elektrik işi de yapıyordum. Aşağıda garajımızda depomuz doluydu. Ve bizde çok türlü alet edevat da vardı. Hepsi gitti. Babam "Bu malı biri bize vermedi. Biz çalıştık, çabaladık, Allah verdi. Yapacak bişey yok oğlum. Yine çalışacağız. Yine kazanacağız." dedi. Çok şükür işte yine... Tabi milletin de çok büyük desteği var. Devletin çok büyük desteği var. Hiç görmediğimiz insanlar geldi buraya. Yangının akşamına Almanya'dan bi abi geldi arabasıyla. Arkasına küçük bir römork gibi bir şey takmış. Gıda. Ne kadar büyük bişey. Zaten bu acılar hep zaman ve destekle çabuk gidiyor. Yani inançsız olsak isyan ederdik. Ağgözlülük yapardık. Biz yardımlardan hakkımız olmayanı almadık. En çok dua ettiğim "Bu yükün altından bizi kaldır Allah'ım. Senden geldik sana döneceğiz. Her şeyi sen verdin. Yine senden gelecek bize bu güç kuvvet." dedim. "Senden başka bir dayanağımız yok. Sadece bu acılarımızı bizden hafiflet."*

4.2.13. Yangından Sonra Nerede Kaldınız?

Araştırmadan edilen bulgulara göre; yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılmada yangından sonra çadır veya prefabrik evde (konteynır) kalanların ortalaması diğerlerine göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Bu durum yangından sonra çadır ve prefabrik evde kalanların, yangından 2,5 yıl sonra bile, yeniden yaşama (travmatik olayı zihninde istemsizce yaşama), kaçınma (travmayı hatırlatan şeylerde bilinçli şekilde uzak durma) ve aşırı uyarılma (Tetikte olma, irkilme sinirlilik ve uykusuzluk gibi problemler yaşama) gibi TSSB belirtileri yaşadıklarını göstermektedir. Nitekim, Kaya Kılıç, Uğur ve Bademli'nin (2024) çalışmasında da aynı bulguya ulaşılmıştır. Literatürde deprem ve benzeri diğer afetlerle ilgili araştırmalarda da aynı tespiti de ulaşılmıştır (Miller vd., 2012, Sasaki vd., 2018).

Yangın nedeniyle evlerini kaybeden veya evleri hasar gören düşük sosyoekonomik statüye ve kalabalık aileye sahip çiftçilerin çadır ve konteyner gibi geçici barınma yerlerinde uzun süre yaşamak zorunda kalması TSSB riskini artırabilecek bir durumdur. Çalışmamızın nitel bölümündeki tespitlerimiz de bu bulguyu desteklemektedir. Görüşme yaptığımız bazı katılımcılar prefabrik evde (konteynır) kalmanın zorluğu ile ilgili ifadeleri şunlardır;

K30, E40: (Demirciler Bahçelievler Mh) *Konteynırda 2 yıl kaldık. Allah kimseyi düşürmesin. Ben kendim de astım hastasıyım çok zorluklar çektim konteynırda yani. Yaşanılacak gibi değil.*

K40, E56: (Belenobası) *Yaşlı anam var benim. Konteynırın içinde anam gafayı yedi. Şu anda hiçbirşeye aklı ermeyiveri.*

K25, E44: (Kalemler) *Konteynırda kaldık. Düşün mesela çocuklar sabah okula gidiyo. Ufaklık var benim şu an 8 yaşında. Ablası uyku sersemiyle koluna basmış. Oğün okula gitmedi mesela. Ama mecbur kalacaklar.*

4.2.14. Yangın Esnasında Ne Yapmak Size İyi Geldi?

Araştırmadan edilen bulgulara göre, yardımseverlik ölçeği ile "yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi?" değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, yangın sırasında başkalarına yardım ettiğini belirten bireylerin yardımseverlik puanları, hiçbir şey yapmadığını belirten bireylere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ortalaması en yüksek olan ikinci madde ise "yangını söndürmeye çalışmak" olmuştur. Bu sonuç, sosyal problemlerin çözümünde aktif bir rol üstlenmenin, bireylerde yardımseverlik gibi prososyal tutumları ve toplumsal sorumluluk bilincini pekiştirdiğini göstermektedir.

Ayrıca yeniden yaşama ile “yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi?” değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit edilse de Tukey testi anlamlı gruplar arasını ayırt edememiştir; ancak “hiçbirşey yapmadım” diyenlerin ortalamasının en yüksek olması yangın anında ciddi bir şok yaşandığı, bu şokun etkisiyle hiçbirşey yapamadığı ve bunun etkisinin yeniden yaşama (travmatik olayı zihninde istemsizce yaşama) şeklinde hala devam ettiği şeklinde yorumlanabilir. Ortalaması en yüksek ikinci madde ise dua etmek olmuştur. Yangın esnasında sadece dua edebilmiş olmak bir dini başa çıkma eylemi olsa da yaşanan çaresizliğin ve şokun şiddetini yansıtır olabilir. Kaçınmaya ilişkin sonuçlar ise daha dikkat çekicidir. Hiçbir şey yapmadığını belirten bireylerin kaçınma puanları, yardım eden ve yangını söndürmeye çalışan bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Bu bulgular, afet anında pasif kalan bireylerin TSSB nin kaçınma belirtilerini daha fazla sergileyebileceğini ve fiziksel ya da sosyal olarak aktif çözümler aramanın ve eyleme geçmenin travmanın etkilerini azaltabileceğini ve psikolojik dayanıklılığı artırabileceği göstermektedir. Bu bulgu Lazarus ve Folkman (1984) tarafından tanımlanan ve “bireyin stres yaratan durumu değiştirmeye, ortadan kaldırmaya ya da yönetmeye yönelik stratejiler geliştirmesi” olarak tanımlanan "Problem odaklı başa çıkma" yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu yaklaşım travmayı atlatma konusunda diğer başa çıkma yaklaşımlardan daha etkilidir. Yangın esnasında başkalarına yardım etme davranışı da problemi çözmeye yönelik bir eylem olarak travmanın etkisini hafifletebilir. Yardım eden kişi kendi problemlerinden uzaklaşıp rahatlar, nimetlerin farkına varıp şükreder, kendini güçlü, mutlu, huzurlu hisseder ve motivasyonu artar (Seligman, 2011). “Krizle mücadelede sorumluluk alan afetzedeler kendi krizleriyle daha kolay başa çıkabilirler, yaşadıkları acil durum sebebiyle kaybolan kontrol duygularını yeniden kazanabilirler” (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021)

Araştırmamızın nitel bölümünde elde ettiğimiz bulgular niceldeki bu tespitleri desteklemektedir. Bazı katılımcılar, yangında aktif bir şekilde yardım çalışmalarına katıldıklarını ve bunun kendilerini iyi hissetmelerini sağladığını söylemişlerdir. Katılımcıların ifadelerinden bazıları şöyledir;

K37, K24: (Sırtköy) Yardım ederken öncelikle kendimi güçlü hissettim. Halbuki aynı seviyedeyiz. Ben de onlar da mağdur. Ama bu şekilde kendimi o olayın altında kalmamış, o olayı atlatmış biri olarak hissettim. Zaten köyde çok genç yok, birinin bunu yapması gerekiyordu.

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Kısacası evi yanmış insanların yardımına koştuğum için kafamdaki yoğunluktan dolayı psikolojik problem hissetmedim. İnsanlara yardım ettiğim zaman aslında kendime yardım etmiş olduğumu anladım yani. Birisine ben bir iyiliğim dokunduğu zaman çok rahatlıyorum yani.

4.3. Ölçekler Arası İlişkiler ile İlgili Tartışma

Araştırmada kullanılan ölçeklerin kendi aralarındaki ilişki de araştırılmış ve Maneviyat ile Kanaat ve Yardımseverlik ölçekleri, Kanaat ile Yardımseverlik ölçeği arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde; Maneviyat ölçeği ile Yeniden yaşama, Kaçınma ve Aşırı uyarılma alt boyutları, Kanaat ölçeği ile Yeniden yaşama alt boyutu arasında pozitif yönlü ve zayıf düzeyde korelasyon ilişkileri tespit edilmiştir.

Araştırmamızda, “yardımseverlik ile yeniden yaşama” arasında ($r= 0,197$, $p<0,01$) anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü ilişki tespit edilmiş olması, yardımseverlik düzeyi yükseldikçe bireylerin travmatik olayı zihinsel olarak yeniden yaşama eğiliminde sınırlı da olsa bir artış gösterebileceğini göstermektedir. Halbuki literatürde yardım etme davranışının yardım eden bireyin psikolojisini olumlu yönde etkilediği ve kendi travmasını hafiflettiği yönünde birçok çalışma vardır (Kasapoğlu, 2024; Seligman, 2011; Mellor vd., 2008; Mellor vd., 2008; Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021). Ancak yardımseverlik ve empatik duyarlılığı yüksek bireyler, yardım faaliyetlerinde başka bireylerin travmalarına şahit oldukları için “dolaylı travmatizasyona” maruz kalarak farkına varmadan psikolojik olarak olumsuz etkilenebilirler (Yılmaz, 2007). Bu sebeple yardım çalışmalarına katılanlar kendi psikolojilerine dikkat etmeli ve gerekirse bu konuda profesyonel destek almalıdırlar.

Çalışmamızın nitel bölümünde bazı katılımcılar, kendileri de yangınzede olmalarına rağmen yardım çalışmalarına katıldıklarını ve bunun psikolojik olarak kendilerine iyi geldiğini belirtmişlerdir. Ancak, bu katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, bazı üzücü olaylara tanık olmanın psikolojik olarak onları zorladığı ve hatta bazı katılımcıların gözlem ve tecrübelerini anlatırken ağladıkları da görülmektedir. Konuyla ilgili bazı katılımcı ifadeleri şöyledir:

K59, E43: (Karavca Merkez Mh) Ben köyün gençlerinden olduğum için ve çok mağduriyetimiz olmadığı için ve mağdur olan insanların dertleriyle ilgilendiğimiz için birçok üzücü hadise gördüm. Normalde bir eşyanın yanması insana dokunmuyor da hayvanların yanması en çok etkileyen şeydi. Bir de mahallemizde iki insanın aynı şekilde evde yangına maruz kalarak hayatını kaybetmesi beni çok etkiledi.

K2, K23: (Manavgat Merkez Yayla Mh) Ben Değirmenli köyüne gittim. Yardım toplanma yerine. Kıyafet vesaire. Gerçekten herkes bir şeyler göndermiş. Herkesin eline koluna sağlık ama orda gerçekten ihtiyacı olan insanlar ezilip büzülüp geliyordu oraya (ağlıyor). “Gel, gel al!” diyordum. “Zaten senin için toplanıyor bunlar.”

Araştırmamızda elde edilen bulgulara göre, “maneviyyat ile kanaat” arasında ($r= 0,522$, $p<0,01$), “maneviyyat ile yardımseverlik” arasında ($r= 0,502$, $p<0,01$), “kanaat ve yardımseverlik” arasında ($r= 0,509$, $p<0,01$) anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü ilişkilerin bulunduğu görülmektedir. Yani bir erdem arttıkça diğer erdemler de artmaktadır. Bu durum, bireyin manevi yöneliminin ve kanaatkâr yaşam tutumunun prososyal değerlerle, özellikle yardımseverlikle, yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, maneviyyatın bireylerde

empati, özgecilik ve dayanışma eğilimini artırdığı şeklindeki literatür bilgileriyle örtüşmektedir (Pratama, 2023; Pargament, 2001; Ayten, 2013; Karslı, 2022).

Ayrıca araştırmamızda, “maneviyat” ile “yeniden yaşama” arasında ($r= 0,244$, $p<0,01$), “maneviyat” ile “kaçınma” arasında ($r= 0,149$, $p<0,05$), “maneviyat” ile “aşırı uyarılma” arasında ($r= 0,112$, $p<0,01$) ve “kanaat” ile “yeniden yaşama” arasında ($r= 0,166$, $p<0,01$) anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bu bulguda, örneklemin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyi düşük, orta yaş ve üzeri bireylerden oluşması etkili olduğu söylenebilir. Bu sebeple “Eğitim” ve “Yaş” değişkenleri kontrol altına alınarak yapılan ölçekler arası Spearman kısmi korelasyon analizi neticesinde, “maneviyat” ile “kaçınma” ve “aşırı uyarılma” arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı sadece “yeniden yaşama” ile anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür.

Bu analize göre şunları söylemek mümkündür; Örneklemini oluşturan bireylerin çoğunlukla manevi ve geleneksel değerlere bağlı kırsal kesimde yaşıyor olmaları “maneviyat” değerlerinin yüksek çıkmasında etkili olmuş, çoğunluğu itibariyle çiftçi olmaları ve yangında geçim kaynaklarını (ev, hayvan, bahçe, tarım aletleri vb.) kaybederek ciddi zarar görmeleri de “yeniden yaşama” değerlerinin yüksek çıkmasında etkili olmuştur. Katılımcılar, manevi açıdan güçlü bir tutum sergilemelerine rağmen, yaşadıkları ciddi kayıplar nedeniyle psikolojik olarak derin bir biçimde etkilenmişlerdir. Özellikle travmanın çok yoğun yaşandığı durumlarda, bireyler daha fazla maneviyata baş vurabilirler. Bu da onların hala travma yaşadıklarını ve manevi değerlere tutunarak bu travmayla baş etmeye çalıştıklarının bir göstergesi olabilir.

Konuyla ilgili literatüre baktığımızda ise maneviyatın, bireyin yaşadığı travmayla başa çıkmasına yardımcı olduğu ve travmanın etkilerini hafiflettiği yönünde birçok bulgu olduğunu görmekteyiz (Pargament, 2001; Cohen ve Koenig, 2003; Frankl, 2022; Cesur, 202; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Nitekim Ayten (2012), 558 kişi ile yaptığı araştırmasında olumlu dini başa çıkma stratejilerinin depresif eğilimleri azalttığını tespit etmiştir. Fakat bu çalışmalardan farklı olarak bazı çalışmalar maneviyatın psikolojik rahatsızlıkları etkilemediği ya da azaltmadığı şeklinde tespitler de mevcuttur. Örneğin, Özcan ve Arslan (2020) terör olaylarına maruz kalan 723 bireyle yaptıkları çalışmada, travma sonrası stres ile manevi yönelim arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını, maneviyatın ancak sosyal destekle birlikte travmayı atlatmaya yardımcı olduğunu tespit etmiştir. Korkmaz, Akyürek ve Karaçalı’nın (2023) 429 kişiyle gerçekleştirdikleri çalışmada, pozitif dini başa çıkma ile endişe ve anksiyete arasındaki anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ve yine Aka (2024) Kahramanmaraş depremine maruz kalan 323 kişi ile yaptığı çalışmada, deprem sonrası travmatik düzey ile dini başa çıkma arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkinin olduğunu tespit etmiştir.

Mevcut araştırmada tespit ettiğimiz, “maneviyat, kanaat ve yardımseverlik arasındaki anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü ilişki” ve “maneviyatla TSSB alt boyutu olan yeniden yaşama arasındaki anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü ilişki” birlikte değerlendirildiğinde şunları söylemek mümkündür; Manavgat yangınında maneviyat, travmayı tamamen ortadan kaldırmamıştır. Ancak bireylerin travmayı bastırmak yerine, travmayla yüzleşmelerini sağlamış ve yaşananları anlamlandırmalarını sağlayarak travmayla baş etme sürecinde aktif rol oynamıştır. Aynı zamanda maneviyat, bireyleri kanaatkâr olmaya, şükretmeye, sabretmeye ve yardımlaşmaya teşvik ederek afetle başa çıkma süreçlerini önemli düzeyde desteklemiştir.

Çalışmamızın nitel bölümüne baktığımızda, maneviyatın, travmayı kabullenme ve anlamlandırmaya yardımcı olduğu ve yardımseverlik, kanaat, sabır ve şükür gibi erdemleri teşvik ederek yaşanan travmayla baş etmeyi hızlandırdığına yönelik birçok bulguya rastlanmaktadır. Bu konuda nitel ve nicel bulguların birbirini desteklediği görülmektedir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadelerinden bazıları şunlardır;

K41, K56: (Belenobası) *İnancımız olmasa zaten dayanamayız. İnanyon işte “Olabilir. Böyle şeylerle karşılaşabiliriz.” diye düşünüyorsun. “Allah’tan geldi.” diyon tabi.*

K15, K38: (İğrislar) *Beni ayakta tutan inancım oldu. Dedim ki yani “Her karanlık gecenin arkasında birşey varsa, sabah muhakkak güneş doğacak. Sabretmem gerekiyor.*

K25, E44: (Kalemler) *İnançlı olmazsan zaten ayakta kalman mümkün değil. Burda mesela 20’nin üzerinde kişiydik çocuklarımla beraber. Ben de dahil üç dört kişi yandık.*

K29, E49: (Demirciler Bahçelievler Mh) *Yardıma getiren adam getirdiği adamdan daha gariban belki de. İşte o maneviyat yaptırıyor onu. “Ahırda 8 tane hayvanım var birini getirecem.” diyor. Ne yaptırabilir ki bunu başka.*

K65, E40: (Beydiğin) *Müslümanlıkta var zaten böyle bir yardımlaşma. Hep gurur duyduğum, “İyi ki elhamdülillah müslümanım.” dediğim konuların en başında bu yardımlaşma gelir zaten.*

Bununla birlikte araştırmalar, din ve maneviyatın travmayı atlatmayı (olumlu dini başa çıkma) kolaylaştırdığını ve dayanıklılığı artırdığını gösterse de, bazı bireylerin maneviyatı, yaşadıkları acı nedeniyle Tanrı’yı suçlamak ve Tanrı’ya küsmek şeklinde kullanabildiğini de göstermiştir (Sipon vd., 2015; Pargamen ve Brant, 1998: 119-121; Ekşi, 2001). Bu durum “olumsuz dinî başa çıkma” olarak tanımlanmış ve bireylerde TSSB belirtilerini ve depresif eğilimleri artırdığı ve psikolojik iyiliği olumsuz etkilediği tespit edilmiştir (Adhikari Baral ve KC, 2019; Aka, 2024; Ayten, 2012). Bu araştırmamızda tespit ettiğimiz, maneviyat ile TSSB nin yeniden yaşama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutları arasındaki anlamlı fakat zayıf düzeydeki pozitif yönlü ilişki, sınırlı da olsa bazı yangınzedelerin “olumsuz dini başa çıkma” yöntemlerine başvurmuş olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim çalışmamızın nitel bölümünde bazı katılımcılar “ceza” kelimesini kullanmamakla beraber yangını, insanların dini ve ahlaki değerlerden uzaklaşmalarından dolayı Allah’ın bir dersi ve uyarısı olarak gördüklerini

dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar ise ilk zamanlarda Allah'ın takdirini sorguladıklarını söylemişlerdir. Bu katılımcılara ait bazı ifadeler şunlardır;

K37, K24: (Sırtköy) Mesela o köyün geçim kaynağı defne. İnsanlar o ağaca tapıyor. Yani Allah'ı unutuyorsun, şükretmiyorsun. Ama ne oldu? Yanınca rızkı veren Allah olduğunu hatırladın. Bu bir hikmet, insanın göz önünden geçirmesi gerektiği için Allah yangın vermiş olabilir.

K70, E24: (Kızıldağ) Herkesin gözünü bi para, şöhret bürümüş, daha fazlasının peşinde. Para deyince, din diye bişey kalmıyor. Eskiden akrabalık, eşlik dostluk, bayramlar. Şimdi o yok mesela. Yani Allah'ın verdiği bi ders.

K25, E44: (Kalemler) Sokağa çıkınca görürsünüz. Namahrem diye bir şey kalmadı. Yatak odasından tiktok çekip para kazanmaya çalışan insanlar, açıklığı özgürlük diye benimseyen genç nesil. Yani her türlü şey var.

K75, E28: (Serik) Mesela alkol, zina, gereksiz işgaliler. Dinen yasaklanan, haram olan şeyler yaptığımızda bunlar ortaya çıkıyor. Ders niteliğinde olduğunu düşünüyorum.

K63, K60: (Güzelyalı) İntihar edecektim, eşim çocuklarım kolumdan tuttu. “Napiyon sen, aklını başına topla.” dediler. (Neler söylediniz o an?) “Niye bunlar benim başıma geliyor? Neden oldu? Neden, neden, neden?” diye Allah'ın takdirini sorguladım.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, nitel ve nicel araştırma yönteminin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Nitel bölümde, 2021 Manavgat yangınına maruz kalan 77 kişiyle görüşme yapılmış ve dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların yangınla başa çıkmadaki rolü araştırılmıştır. Araştırmanın nicel bölümünde ise, 325 kişiyle anket yapılmış ve yangının psikolojik etkisinin, kültürel erdemlerle (yardımseverlik, maneviyat ve kanaat) ilişkisi incelenmiştir. Araştırma, yangından 2,5 yıl sonra, tamamı Müslüman olan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Örneklemin %94,5'inin Manavgat kırsalında yaşayan, manevi ve kültürel değerlere bağlı, çiftçilik ve hayvancılıkla geçinen, gelir düzeyi düşük, orta yaş ve üzeri, ilkokul mezunu ve resmi eğitim almamış (okur yazar) bireylerin çoğunlukta olması araştırma sonuçları üzerinde etkili olmuştur. Nitel ve nicel araştırma sonuçlarının büyük oranda birbirini desteklediği görülmüş, dini-manevi değerlerin, kültürel erdemlerin, din görevlilerinin ve dini kurumların yangın sonrası psikolojik iyileşmeye katkı sunduğu tespit edilmiştir.

➤ Yangının maddi ve psikolojik etkisine yönelik sonuçlar

Nitel araştırma bulgularına göre; 2021 Manavgat yangını, yüksek sıcaklık ve şiddetli rüzgâr nedeniyle benzeri görülmemiş büyüklükte gerçekleşmiş, ilk etkilenen yerlerde hızlı tahliyeler yapılırken, özellikle yangının sonradan geldiği bölgelerde genç ve sağlıklı kişiler yetkililerle birlikte yangınla mücadele etmiştir. Yangına müdahaleler bazı yerlerde etkili olurken, birçok yerde yetersiz kalmıştır. Doğal yaşamı tahrip eden yangın; can kayıpları ve yaralanmalara sebep olmuş, orman, ev, tarım arazisi ve hayvanları yok ederek halkı ekonomik olarak zor durumda bırakmıştır. Yardımların çokluğu memnuniyetle karşılanırsa da dağıtımdaki organizasyon eksikliği toplumsal huzursuzluğa sebep olmuştur.

Yangın sebebiyle yaşanan yoğun korku, çaresizlik, panik, can kaybı, yaralanma ve maddi kayıplar, uykusuzluk, kâbus, unutkanlık, madde bağımlılığı, yalnızlık hissi ve intihar düşüncesi gibi tepkilere yol açmış, bu da bazı bireylerde, TSSB, anksiyete ve depresyona sebep olmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu zamanla ya da tedaviyle bu problemleri atlattıklarını söylerken, bazıları rahatsızlıklarının hala devam ettiğini söylemiştir. Ayrıca katılımcıların bahsettiği; kişisel hatıraların kaybindan duyulan keder “solastalji”, tabiatın zarar görmesinden duyulan kaygı “eko-anksiyete”, yangında zarar görmeyenlerin derin üzüntüsü “dolaylı travmatizasyon veya hayatta kalma suçluluğu”, bazı bireylerin soğukkanlılıkla mücadele etmesi ve yardım çalışmalarına katılması “travma sonrası büyüme TSB” kavramlarıyla açıklanabilir. Ve ayrıca, prefabrik konutlarda yaşamak ve hayvanların yanışına tanıklık etmek de bireylerde derin psikolojik etkiler bırakmıştır.

Nicel araştırma bulgularına göre; Olayların Etkisi Ölçeği ve demografik veriler doğrultusunda, kadınların, ileri yaştakilerin, düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip olanların, çiftçilerin, yaralananların, yakın çevresinde yaralanma veya can kaybı yaşayanların, büyük mal kaybına uğrayanların, çadırda veya prefabrik evde kalanların travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) daha yatkın oldukları belirlenmiştir. Diğer afetlerle ilgili çalışmalardan farklı olarak, yangının içinde kalanlarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) na yatkınlık tespit edilmemiştir. Bunda erken tahliyeler sebebiyle yangının içinde kalma durumunun az yaşanması ve sadece genç ve güçlü bireylerin yangınla mücadele etmiş olmaları etkili olmuştur.

➤ **Kültürel erdemlerin, dini inanç ve uygulamaların yangınla baş etmedeki rolüne yönelik sonuçlar**

Nitel araştırma bulgularına göre;

Allah inancı: Katılımcılar, dindar olsun olmasın, yangın anında Allah’a yöneldiklerini ve Allah inancının kendilerine huzur, güven, direnç ve cesaret verdiğini söylemişlerdir. Yangından sonra bazılarının yaşamlarında dini hassasiyet artarken, bazılarında olmamıştır. “Merhametli ve yol gösterici Tanrı algısı”, olumlu dini başa çıkma sürecini desteklemiştir.

Ahiret inancı: Yangın “cehenneme”, tahliye süreci “mahşer gününe” benzetilmiş, ahirette ödüllendirilme inancı acılara katlanmayı kolaylaştırmış ve dayanışmayı arttırmış, ilahi adalet inancı, ihtiyaçtan fazla yardım alma düşüncesini frenlenmiş, yangına sebep olanların ahirette cezalandırılacağı inancı psikolojik rahatlama sağlamıştır.

Kader inancı: Katılımcılarda güçlü bir kader inancı olduğu, ancak bunun pasif bir “kadercilik” ten ziyade, “tedbir alıp Allah’a tevekkül etme” anlayışına daha yakın olduğu görülmüştür. Kader inancı, katılımcıların yangını anlamlandırmasını ve kabullenmesini kolaylaştırmış, kaygıyı azaltmış, kontrol duygusunu arttırmış, sabır ve şükür duygularını desteklemiştir. 77 katılımcıdan 2’si, başta Allah’ın takdirine isyan ettiğini; 3’ü ise intiharı düşündüğünü, fakat kader inancının da etkisiyle bu düşüncelerden vazgeçtiklerini belirtmişlerdir. 1 katılımcı ise kader inancını reddetmeye varan ifadeler kullanmış ve hiçbir inancın kendisine fayda vermediğini söylemiştir. Bazı katılımcılar yangını, insanların bazı dini ve ahlaki değerlerden uzaklaşmalarından ötürü Allah’ın bir ders ve uyarısı olarak yorumlamaları bazı bireylerde olumsuz dini başa çıkmanın kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir. Fakat 'ceza' yerine 'ders' ve 'uyarı' kavramlarının kullanılması ve Allah’ın cezalandırıcıdan çok eğitici olarak görülmesi, olumlu dini başa çıkma eğiliminin baskın olduğunu göstermektedir.

Dua ve ibadet: Dindarlık düzeyi, eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş ve meslek fark etmeksizin katılımcıların büyük çoğunluğu, yangında sık sık ve farklı şekillerde dua ettiklerini ve bunun

stresi azaltıp rahatlama, ümit ve direnç sağladığını belirtmişlerdir. Katılımcıların yoğun şekilde dua etmesi ve hatta yangında hayatını kaybeden Alman bir çiftin yakınının da kendi inancına göre dua ettiğinin de gözlemlenmesi, duanın en çok başvurulmuş, evrensel bir başa çıkma yöntemi olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Ayrıca bazı katılımcıların, “hem dua ettik hem de yangınla mücadele ettik” demesi, “işbirlikçi ve teslimiyetçi dini başa çıkma” ile, bazı katılımcıların yangından zarar görmelerine rağmen canları kurtulduğu için şükretmeleri “içgüdümlü dindarlık” ve “olumlu dini başa çıkma” ile açıklanabilir. İbrahim Suresini okuyup dua edince evin yanmaması, dua ederek köyün etrafında dolaşınca köyün yanmaması, yangının şehit mezarına zarar vermemesi ve normalde Manavgat’a ağustos ayında yağmur yağmadığı halde defalarca yapılan yağmur dualarının ardından yağmurun yağması ve yangının sona ermesi gibi olaylar, katılımcıların din ve maneviyata olan bağlılıklarını pekiştirmiştir.

Şükür ve sabır: Katılımcıların büyük çoğunluğu, kendi durumlarını deprem, sel gibi başka afetlerle kıyasladıklarını ve canları kurtulduğu için şükredip, sabrettiklerini söylemişlerdir. Bu durum katılımcıların travmayla başa çıkmalarını kolaylaştırmış ve travma sonrası büyümeyi (TSB) desteklemiştir. Ayrıca katılımcılar, sıkıntılara sabredebilmelerinin ve hallerine şükredebilmelerinin temelinde dini inançlarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Yardımlaşma: Katılımcılar, devlet, sivil toplum kuruluşları ve halktan gelen yardımların ve ziyaretlerin kendilerine moral ve umut aşıladığını, yangınla başa çıkmalarını kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar, yardıma muhtaç kaldıkları için üzüldüklerini ve yardımları kabul etmekte zorlandıklarını söylemişlerdir. Ülkenin dört bir tarafından yoğun şekilde yardımların gelmesi, birlik beraberlik duygusunu güçlendirmiş, bu minnet duygusuyla bazı yangınzedeler 6 Şubat Maraş depreminde depremzedelere yardım etmiştir. Bazı katılımcılar, kendileri de yangınzede olmasına rağmen yardım faaliyetlerine katıldıklarını ve bunun psikolojik rahatlama sağladığını söylemişlerdir. Katılımcılar, yardımlaşmayı dini inanç ve milli kültürün bir gereği olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Nicel araştırma bulgularına göre; Genel olarak, ileri yaşta olan, evli olan, eğitim ve gelir düzeyi düşük olan, çiftçi olan, bireylerde yardımseverlik, Maneviyat ve Kanaat erdemleri konusunda duyarlılığın daha yüksek olduğu görülmüştür. “Maneviyat”, “kanaat” ve “yardımseverlik” arasında anlamlı, orta düzeyde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bu tespit, maneviyatın, kanaatkâr yaşamı ve yardımseverlik gibi prososyal değerleri teşvik ederek bireylerin yangınla baş etmesinde önemli düzeyde rol oynadığını göstermiştir. Ayrıca “yardımseverlik” ile “yeniden yaşama” arasında anlamlı, zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bu tespit, yardım faaliyetlerine katılanların karşılaştıkları olumsuz hadiselerin dolaylı travmatizasyona sebep olabileceğini göstermiştir. Bununla birlikte, maneviyat ile

yeniden yaşama arasında anlamlı fakat düşük düzeyli ilişki tespit edilmiştir. Bu tespit, Manavgat yangınında maneviyatın travmatik semptomları tamamen ortadan kaldırmasa da, bireylerin travmayla yüzleşmelerini ve yaşananları anlamlandırmalarını sağlayarak baş etme sürecinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, aynı zamanda sınırlı da olsa bazı yangınzedelerin olumsuz dini başa çıkma yöntemlerine başvurmuş olabileceğini düşündürmektedir.

➤ **Din görevlilerinin yangınla baş etmedeki rolüne yönelik sonuçlar**

Görüşme için gittiğimiz 19 köy ve mahalledeki 77 katılımcıdan sadece 5 tanesi, din görevlilerini sahada görmediğini ifade etmiş, buna karşılık 72 katılımcı, yangın bölgesinde görev yapan cami imamlarını, Manavgat Müftüsü'nü, Kur'an Kursu öğreticilerini, manevi danışmanları, emekli imamları ve civar köy ve mahalle imamlarını afet sürecinde sahada gördüklerini ve onlardan maddi manevi destek aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, halkın yangınla baş edebilmesini kolaylaştırmış, dini kurumlara ve din görevlilerine duyulan saygı ve güveni pekiştirmiştir.

Din görevlileri yangında görev yerlerini terk etmemiş, gerek yangına müdahalede gerekse tahliye sürecinde halkla ve yetkililerle birlikte hareket etmiştir. Afet öncesinde halkla kurdukları güven temelli ilişkiler, yangın anında halkı organize etmelerini ve yönlendirmelerini kolaylaştırmıştır. Din görevlilerinin yangın anındaki bu aktif rolü hem yangınla mücadeleyi kolaylaştırmış hem de can kaybı yaşanma riskini azaltmıştır. Halkı ve ihtiyaç sahiplerini yakından tanıyan cami imamları, yardım getirenlerle ihtiyaç sahipleri arasında aracı rol üstlenmiştir. Bu durum, yardımların daha adil ve etkili bir şekilde ulaştırılmasına katkı sağlamıştır. Katılımcılar, din görevlilerinin yardımlarda şeffaf ve adil davrandığını söylemişler bu da toplumsal güveni pekiştirerek psikolojik iyileşmeyi desteklemiştir. Cami imamları yangına müdahale ve yangın sonrası iyileşme sürecinde yerel yönetimlerle iş birliği içinde çalışmış; muhtarın bulunmadığı yerlerde ise devleti temsilen yangınla ilgili resmi işleri yerine getirmiş ve böylece halkla yerel yönetim arasında köprü rolü üstlenmişlerdir.

Yangınzedelerin kader, sabır, şükür, yardımlaşma ve dua gibi dini başa çıkma yöntemlerini etkili biçimde kullanarak travmayı sağlıklı ve dengeli bir şekilde aşmalarında din görevlilerinin yerinde ve zamanında yaptığı telkinler etkili olmuştur. Din görevlilerinin yangının ilk anından itibaren halkın yanında olup “psikolojik ilk yardım (PİY)” hizmeti sunması, yalnızlık hissini ve kontrol kaybını azaltarak travmanın etkilerini hafifletmiştir. Psikososyal destek (PSD) ekipleri bölgeden ayrıldıktan sonra bile din görevlilerinin sahada kalmaya devam etmesi, onların uzun vadeli destek kapasitesine işaret etmektedir. Bu süreçte cami imamlarının eşlerinin özellikle kadın afetzedelere yönelik destek sundukları tespit

edilmiştir. Bütün bu tespitler, iyi eğitilmiş din görevlileri tarafından uygulanan “doğru dini-manevi rehberliğin” afet dönemlerinde travmanın atlatılmasında ne denli önemli ve etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yangın sürecinde bazı cami imamaları, kendi evlerini de yangında kaybetmiş olmalarına rağmen görevlerini kesintisiz sürdürerek topluma maddi ve manevi destek olmaya devam etmişlerdir. Ancak kendilerinin ve ailelerinin can güvenliğiyle ilgili endişeler yaşamaları ve afet ortamında ağır ve çok yönlü sorumluluklar üstlenmeleri, din görevlileri için “dolaylı travmatizasyon” riski doğurmuştur.

Dini kurumların yangınla baş etmedeki rolüne yönelik sonuçlar

Ziyaret ettiğimiz köy ve mahallelerde yalnızca üç caminin yangından zarar görmüş olması, diğer camilerin kriz boyunca aktif şekilde kullanılmasına imkân sağlamıştır. Yangın sürecinde camiler, ibadet ve yardımlaşma yoluyla afetzedelerin maneviyatını, aidiyet duygusunu ve kontrol hissini güçlendirmiş, travmanın etkilerini hafifletmiştir.

Merkezi konumları ve fiziksel imkânları sayesinde birçok cami, yangın sürecinde “kriz koordinasyon merkezi” olarak kullanılmıştır. Cami hoparlörlerinden yapılan anonslarla, vakit namazları ve hutbelerde verilen bilgilerle halk, hem yangınla mücadele konusunda uyarılmış ve bilgilendirilmiş, hem de yardımlaşmaya teşvik edilmiştir. Yardım faaliyetleri çoğunlukla cami merkezli yürütülmüş, yardımlar camilerde toplanarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır. Böylece camiler, yardım etmek isteyenlerle ihtiyaç sahiplerini buluşturan bir merkez haline gelmiştir. AFAD, Kızılay, sağlık ekipleri, jandarma ve diğer kurumlar camilerin sunduğu elektrik, su, dinlenme ve toplanma alanı gibi imkanlardan faydalanmıştır. Bu durum Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ile AFAD arasında 2019’da alınan “afet iş birliği” kararının sahada etkin ve başarılı bir şekilde uygulandığını ortaya koymuştur. Camilerin bu işlevi, yangınla mücadeleyi ve yangının yol açtığı zorluklarla baş etmeyi kolaylaştıran önemli bir unsur olmuştur.

Ülkemizde her mahalle ve köyde, okul veya sağlık ocağı gibi resmi devlet kurumları bulunmamakta fakat neredeyse her yerleşim biriminde bir cami ve din görevlisi (imam) bulunmaktadır. Araştırmamızdan elde edilen bulgular bu durumun 2021 Manavgat yangını ile başa çıkmada önemli bir destek unsuru olduğunu göstermektedir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Manavgat yangın bölgesinde yangından 2,5 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ maddi veya psikolojik sorunlarını atlatamamış bireylerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda, afetlerin etkilerinin ortadan kaldırılması için yapılan çalışmaların

cinsiyet, yaş, meslek, mal kaybı düzeyi gibi faktörler de göz önünde bulundurularak ve uzun süreçlere yayılarak devam ettirilmesi gerekmektedir.

- Önceden edinilen dini bilgi ve pratiklerin afet anlarında etkili bir şekilde “başa çıkma” aracı olarak kullanıldığı ve travmayı hafifletme ve önlemede etkili olduğu göz önüne alındığında, bireylerin dini eğitimi konusundaki hassasiyetin sürdürülmesi önerilmektedir.
- Afetle başa çıkmada kültürel erdemlerin ve maneviyatın güçlü etkisi dikkate alınarak, afetle mücadele sürecinde, yerel halkın dini ve kültürel hassasiyetlerine uygun hareket etmeye özen gösterilmelidir. Bu hassasiyetin özellikle dini ve kültürel bağların güçlü olduğu kırsal bölgelerde daha da belirgin hale geldiği göz önünde bulundurulmalıdır.
- Gönüllü afetzedelerin ya da halkın yardım çalışmalarına katılmalarının kendi psikolojileri üzerinde olumlu etkileri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin yardım organizasyonlarına katılmaları teşvik edilmeli fakat, dolaylı travmatizasyon yaşama riski göz önünde bulundurularak kontrollü bir şekilde dahil edilmesi önerilmektedir.
- Afetzedelere yönelik yardım süreçlerinde, fiziksel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra, bireylerin duygusal bütünlüğünün korunmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.
- Yardım faaliyetlerinde yaşanan kargaşa ve suistimallerin bireyler ve toplum üzerindeki olumsuz etkisi dikkate alındığında, afet bölgelerindeki yardım organizasyonlarının daha etkili ve koordineli bir şekilde yürütülmesi önerilmektedir.
- Afetlere müdahale ve afet sonrası psikososyal destek süreçlerinde din görevlileri ve dini kurumların etkin rolü göz önüne alındığında, afet müdahale ve psikososyal destek ekiplerinin din görevlileri ve dini kurumlarla koordineli bir şekilde çalışması, afetin ve olumsuz etkilerinin hafifletilmesinde önemli katkı sağlayacak, hizmetlerin etkinliğini ve niteliğini arttıracaktır.
- Halkla kurulan güven temelli ilişkilerin, kriz anlarında toplumu organize etmeyi kolaylaştırdığı dikkate alındığında, din görevlilerinin toplumsal bağları güçlü tutmaları ve bu konuda teşvik edilmeleri önerilmektedir.
- Afet süreçlerinde psikolojik ilk yardım (PİY), psikososyal destek (PSD) sağlamaları ve yardım çalışmalarındaki etkin rolleri göz önünde bulundurulduğunda, din görevlilerine bu alanlarda verilecek özel eğitimler, sunacakları desteğin etkinliğini önemli ölçüde artıracaktır.
- Özellikle kırsal bölgelerde görev yapan din görevlilerinin, afet süreçlerinde maruz kaldıkları yoğun stres ve üstlendikleri sorumluluklar dikkate alındığında, kendi

psikolojik sağlıklarını koruyabilmeleri amacıyla özel destek programlarıyla güçlendirilmesi gerekmektedir.

- Ormanlık alanlar gibi afet riski taşıyan bölgelerde bulunan camiler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın *Cami Planlama ve Tasarımı Kılavuzu*'nda belirtildiğı şekilde, afet zamanlarında kriz koordinasyon merkezi işlevini yerine getirebilecek biçimde inşa edilmeli, mevcut camiler ise gerekli fiziksel donanım açısından takviye edilmelidir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Afet ve kültürel erdemler konusunda, kırsal kesim dışında daha kozmopolit bireylerin yaşadığı bölgelerde de akademik çalışmalar yapılması, farklı sonuçların elde edilmesi açısından faydalı olacaktır.
- Araştırmamızda yalnızca afet bölgesindeki halkla anket ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ancak yangın bölgesinde görev yapan veya geçmişte görev almış din görevlilerine yönelik anket ve mülakatların da dahil edileceğı daha kapsamlı bir çalışma, dini inanç ve uygulamaların, din görevlilerinin ve dini kurumların yangınla başa çıkma sürecindeki rollerini çok daha derinlemesine ve bütüncül bir biçimde ortaya koyacaktır.
- Ölüm, kaza, hastalık ve afet gibi travmatik durumlarda din görevlilerinin, halk tarafından en sık başvurulmuş kişiler arasında yer aldığı dikkate alındığında, ister afet dönemlerinde ister olağan zamanlarda olsun, din görevlilerinin manevi rehberlik açısından travmatik olaylara müdahaledeki yeterliliklerinin ve bu alandaki mesleki sınırlılıklarının inceleneceğı ayrı bir çalışmanın yapılması alana önemli katkılar sağlayacaktır.
- Din görevlisi eşlerinin afet dönemlerinde ve normal zamanlarda bireylerin psikososyal iyi oluşlarına katkılarını yönelik bir araştırma yapılması önerilmektedir.
- Müftülük, camiler ve Kur'an kursları gibi dini kurumların afetlere hazırlık düzeyleri ile afet anında üstlenecekleri rollerine yönelik akademik bir çalışma yapılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abay, E., Sözüy, K., Şahin, Ö. C., Temel, R. E., Tarhan, Y., & Mıhçıokur, S. (2022). Küresel İklim Değişliği ve Orman Yangınları Ülke ve Dünya Etkileri. *Sağlık ve Toplum*, 32(3), 3-13.
- Abu-Raiya, H., & Pargament, K. I. (2011). Empirically based psychology of Islam: Summary and critique of the literature. *Mental Health, Religion & Culture*, 14(2), 93-115.
- Acaboğa, A. (2007). *Din-Mutluluk İlişkisi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi).
- Ademi, Z. (2012). *Hayatın dönüm noktalarında din görevlilerinin rolü: Bursa örneği* (Master's thesis, Bursa Uludag University (Turkey)).
- Adhikari Baral, I., & KC, B. (2019). Post traumatic stress disorder and coping strategies among adult survivors of earthquake, Nepal. *BMC psychiatry*, 19, 1-8.
- Adiyoso, W., & Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on tsunami preparedness among schoolchildren in Aceh, Indonesia. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*, 6(1), 165-172.
- AFAD, (2021). 2021 orman yangınları raporu. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD, (2025). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kitaplar/2025/Afet-Yo%CC%88netim-Terimleri-So%CC%88zlu%CC%88g%CC%86u%CC%88.pdf
- Aka, M. (2024). Kahramanmaraş Depremi Sonrası Travmatik Belirtiler, Dini Başa Çıkma ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 28(2), 956-977.
- Akcanbas, M., & Zor, V. (2021). İstanbul'daki İtfaiyecilerde Travma Sonrası Stres Belirtilerinin İncelenmesi. *OHS ACADEMY*, 4(3), 37-47.
- Akdoğan, A. (2002). Değişim Sürecinde İslami Algılamalardaki Farklılaşmaların Sosyolojik Etüdü. *Ekev Akademi Dergisi Yıl*, 6.
- Aksoy, Ş., & Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 80-91.
- Alaca, Ç. (2023). "Solastalgia and Forest Fires". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15(3), 471-472.
- Albayrak, A. (2007). "Dindarlık tipleri açısından dua formları". *Marife*, 7(2), 189-201.

- Albayrak, A., ve Akdmbek Atan, B. (2019). ‘‘Hkmllerde Kader ve Kadercilik’’. Kader, 17(1), 124-152. <https://doi.org/10.18317/kaderdergi.544062>.
- Algoe, S. B., & Haidt, J. (2009). Witnessing excellence in action: The ‘other-praising’ emotions of elevation, gratitude, and admiration. *The journal of positive psychology*, 4(2), 105-127.
- Alkn, R. C. (2022). ‘‘Ateş, Su ve Sosyoloji: Türkiye’de 2021 Yaznda Meydana Gelen Orman Yangınları ve Seller zerine Bir Afet Sosyolojisi Analizi’’. *Tezkire*, 31, 79.
- Allport, G. W. (1950). *The Individual and His Religion: A Psychological Interpretation*. London: The Macmillan Company.
- Allport, G. W., & Ross, J. (1967). ‘‘Personal Religious Orientation and Prejudice’’. *Journal of Personality And Social Psychology*, 5 (4), 432-443.
- Alston, M., Hargreaves, D., ve Hazeleger, T. (2018) ‘‘Postdisaster Social Work: Reflections on the Nature of Place and Loss’’. *Australian Social Work*, 71(4), 405-416. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2017.1409776>.
- Altun, F. (2016). Afetlerde psikososyal hizmetler: Marmara ve Van depremleri karşılaştırmalı analizi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 183-197.
- American Psychiatric Association, (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. American psychiatric association.
- Arslan, M. (2009). Geleneksellik ve yaşı dindarlığı: Tasrada sosyal hizmet alamayan yaşıların dindarlık durumları üzerine uygulamalı bir inceleme. *Yaşı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2(2), 112-125.
- Aslan, S. (2017). İlkokul 4. sınıf ğrencilerinin hoşgörü eğilimleri ile yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler ağısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 163-175.
- Asoğlu, E., ve zdemir, . (2024). ‘‘Deprem Kaynaklı Travma Sonrası Stres Belirtileri ile Başı Çıkma da Din Eğitiminin Rolü’’. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(17), 321-348. <https://doi.org/10.53112/tudear.1458935>.
- Aşıkoğlu, N. Y., (2024). Afet ve Acil Durumlarda Din Hizmeti Olarak Manevi danışmanlık ve Rehberlik. *Doğal Afetler ve Din* (pp.256-267), Ankara: İlahiyat.
- Ateş, N. E. (2019). ‘‘Sosyal Destek Ve Dini Başı Çıkma: Şehit Aileleri ve Gaziler rneęi’’. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 73-100.

- Aydin, C. (2019). "Kader İnancının Savunma Mekanizması ve Dini Başa Çıkma Kavramları Açısından Değerlendirilmesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(35), 101-122.
- Aydin, M. (2019). Genç yetişkinlerde mutluluk, maneviyat ve kanaat. *The Journal of Social Science*, 3(6), 439-448.
- Aykaç, B., Akdaş, E., Leblebici, B. Ö., & Meral, H. (2024). Depremin çocuklar üzerindeki psikolojik ve davranışsal etkileri. *Ulusal Özgün Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 21-36.
- Ayten, A. (2009). *Prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Ayten, A., ve Ensa, G. G. K. S. E. (2012). Dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti ilişkisi: hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları üzerine ampirik bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 45-79.
- Ayten, A. (2012). *Tanrı'ya sığınmak: Dini başa çıkma üzerine psikososyal bir araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayten, A. (2013). *Empati ve Din: Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*, İz yayıncılık, 2.baskı, İstanbul.
- Ayten, A. ve Sağır, Z. (2014). "Dindarlık, dinî başa çıkma ve depresyon ilişkisi: Suriyeli sığınmacılar üzerine bir araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 5-18.
- Baetz, M., Bowen, R., Jones, G., & Koru-Sengul, T. (2006). "How spiritual values and worship attendance relate to psychiatric disorders in the Canadian population". *The Canadian Journal of Psychiatry*, 51(10), 654-661.
- Baloğlu, M., Harris, M. B., Karagözoğlu, C. (2005). "The psychological effects of an earthquake on Turkish college students", *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2): 125–136.
- Balcı, F. (2011). *Psikolojik ve öznel iyi olma hali ile dini inançlar arasındaki ilişki üzerine bir inceleme* (Master's thesis, Bursa Uludag University (Turkey)).
- Bartlett, M. Y., & DeSteno, D. (2006). Gratitude and prosocial behavior: Helping when it costs you. *Psychological science*, 17(4), 319-325.
- Başer, Z., ve Kısaç, İ. (2017). Özgeci davranışın psikolojik iyi oluş ve çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi (Erzurum ili örneği). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(56).

- Başıoğlu, M., & Mineka, S. (1992). The role of uncontrollable and unpredictable stress in post-traumatic stress responses in torture survivors.
- Batson, C. D., Oleson, K. C., Weeks, J. L., Healy, S. P., Reeves, P. J., Jennings, P., & Brown, T. (1989). Religious prosocial motivation: Is it altruistic or egoistic?. *Journal of personality and social psychology*, 57(5), 873.
- Batson, C. D. (2011). *Altruism in humans*. Oxford University Press.
- Bedir, F. N., ve Kanter, Ö. (2024). Ahiret İnancı Bağlamında Ölüm Kaygısı ve Yasla Başa Çıkma. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 10(2), 434-469.
- Bilge, E. Z., & Kula, M. N. (2020). Liseli gençlerin dindarlık eğilimi ve iyilik algısı arasındaki ilişki. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 215-240.
- Bingöl, B. (2017). Coğrafi bilgi sistemleri kullanarak Burdur ili orman yangını risk alanlarının belirlenmesi. *Turkish Journal of Forest Science*, 1(2), 169-182.
- Bonanno, G. A., Brewin, C. R., Kaniasty, K., & Greca, A. M. L. (2010). "Weighing the Costs of Disaster: Consequences, Risks, and Resilience in Individuals, Families, and Communities". *Psychological Science in the Public Interest*, 11(1), 1-49. <https://doi.org/10.1177/1529100610387086>
- Bryant, R. A., Waters, E., Gibbs, L., Gallagher, H. C., Pattison, P., Lusher, D., ... & Forbes, D. (2014). Psychological outcomes following the Victorian Black Saturday bushfires. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 48(7), 634-643.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı). Pegem Akademi.
- Cankardaş, S., ve Sofuoğlu, Z. (2019). Deprem ya da Yangın Deneyimlemiş Kisilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtileri ve Belirtilerin Yordayıcıları. *Turkish Journal of Psychiatry*, 30(3).
- Carr, V. J., Lewin, T. J., Webster, R. A., Hazell, P. L., Kenardy, J. A., & Carter, G. L. (1995). Psychosocial sequelae of the 1989 Newcastle earthquake: I. Community disaster experiences and psychological morbidity 6 months post-disaster. *Psychological Medicine*, 25(3), 539-555.
- Cengil, M. (2003). "Depresyonu Önlemede Dini İnancın Koruyucu Rolü". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* III 2 (2003): 129-152.
- Cengiz, S., & Peker, A. (2023). Deprem sonrası yetişkin bireylerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Trt Akademi*, 8(18), 652-668.

- Cesur, N. (2021). *Hemodiyaliz Hastalarında Travma Sonrası Büyüme, Din ve Maneviyat: karşılıklı ilişki Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Ceyhan, E., & Ceyhan, A. A. (2006). 1999 Marmara Bölgesi Depremlerini Yaşayan Üniversite Öğrencileri Üzerinde Depremin Uzun Dönemli Sonuçları.
- Chadwin R. (2017). "Evacuation of Pets During Disasters: A Public Health Intervention to Increase Resilience". *American Journal of Public Health*, 107(9), 1413–1417. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2017.303877>
- Clark, V. L. P., & Ivankova, N. V. (2015). *Mixed methods research: A guide to the field* (Vol. 3). Sage publications.
- Cohen, A. B., & Koenig, H. G. (2003). Religion, religiosity and spirituality in the biopsychosocial model of health and ageing. *Ageing international*, 28, 215-241.
- Cordaro, D. T., Bai, Y., Bradley, C. M., Zhu, F., Han, R., Keltner, D., ... & Zhao, Y. (2024). Contentment and self-acceptance: wellbeing beyond happiness. *Journal of Happiness Studies*, 25(1), 15.
- Çorapçıoğlu, A., Yargıç, İ., Geyran, P., & Kocabaşoğlu, N. (2006). Olayların etkisi ölçeği. In *IES-R) Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliği. Yeni Symposium* (Vol. 44, No. 1, pp. 14-22).
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2017). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage publications.
- Csikszentmihalyi, M. (2005). *Akış mutluluk bilimi*. (Çev. Semra Kunt Akbaş). Ankara: Hyb Yayıncılık.
- Çağatay, A. (2024). Deprem Sonrası Travma, Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1-Deprem Özel Sayısı-), 724-745.
- Çapcıoğlu, İ. (2020). Pandemi Süreciyle'Başa Çıkma'ya Yönelik Stratejiler. *Dini Araştırmalar*, 23(57), 271-274.
- Çarkoğlu, A., ve Kalaycıoğlu, E. (2009). "Türkiye'de dindarlık: Uluslararası bir karşılaştırma", İstanbul: Sabancı Üniversitesi Araştırma Raporu.
- Dağıstanlı, H. A., & Gencer, C. (2023). Hibrit Tehdit Perspektifinden Orman Yangınları ve Türkiye'nin Mücadele Politikası. *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, (1), 35-70.
- Dağlı, A. (2020). Beddualarda Ölüm, Kabir ve Kıyamet Korkuları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(3), 1067-1088.

- Davidson, J. R., Rothbaum, B. O., van der Kolk, B. A., Sikes, C. R., & Farfel, G. M. (2001). Multicenter, double-blind comparison of sertraline and placebo in the treatment of posttraumatic stress disorder. *Archives of general psychiatry*, 58(5), 485-492.
- Davidson, J. R., Hughes, D., Blazer, D. G., & George, L. K. (1991). Post-traumatic stress disorder in the community: an epidemiological study. *Psychological medicine*, 21(3), 713-721.
- Demir, M. (2017). *Dindarlık–yardımseverlik ilişkisi (Malatya örneği)* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Demirbilek, Ö., & Uzman, E. (2023). Fatalistic Tendency as a Predict of Disaster Preparedness Beliefs in University Students. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 942-960.
- Demirci, İ., & Eksi, H. (2018). Keep calm and be happy: A mixed method study from character strengths to well-being. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 18(2), 279-330.
- Deniz, M., ve Hiç, Ö. (2022). “İklim Değişikliği ve Tarımın Değişen Yüzü: Artan Riskler, Tarımdaki Daralmalar ve Orman Yangınları Sonrası Politika Önerileri”. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 20.
- DePaulo, B. M. (1983). Perspective on help seeking, *New Directions In Helping* (Volume 2), 3-12.
- Diener, E., & Seligman, M. E. (2002). Very happy people. *Psychological science*, 13(1), 81-84.
- Diyanet Haber, (2021). Türkiye Diyanet Vakfı yangın bölgesinde yaraları sarıyor. Erişim adresi: <https://www.diyanehaber.com.tr> (Erişim tarihi: 17.03. 2025)
- Doğan, M. (2014). *Dindarlık Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Doctoral dissertation, Doktora Tezi).
- Doğan, M. (2017). “Karakter gücü olarak sabır ve psikolojik iyi oluş ilişkisi”. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 5(1), 134-153.
- Doğan, M. (2018). The role of intrinsic religious motivation, religious coping, patience and gratitude in the development of university students after trauma. *Journal of Turkish Studies*, 13(25), 207-230.
- Duggal, C., & Bas, J. (2012). “How does belief in god influences our mental health and existential status?”. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 39(2), 138-146.
- Dorasamy, M., Raman, M., & Kaliannan, M. (2013). Knowledge management systems in support of disasters management: A two decade review. *Technological Forecasting and Social Change*, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2012.12.008>

- Eagly, A. H., & Crowley, M. (1986). Gender and helping behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological bulletin*, 100(3), 283.
- Eisenman, D. P., ve Galway, L. P. (2022). "The Mental Health and Well-Being Effects of Wildfire Smoke: A Scoping Review". *BMC Public Health*, 22(1), 2274. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14662-z>
- Ekşi, H. (2001). *Başa çıkma, dini başa çıkma ve ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Ekşi, H., Sayın, M., & Çelebi, Ç. (2016). Üniversite öğrencilerinin özgecilik ve otantiklik seviyeleri arasındaki ilişkini incelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14 (32), 79-102.
- Ekşi, H., Kaya, Ç., & Çiftçi, M. (2016). Maneviyat ve psikolojik danışma. *Manevi yönelimli psikoterapi ve psikolojik danışma*, 13-26.
- Emmons, R. A., & McCullough, M. E. (2003). Counting blessings versus burdens: an experimental investigation of gratitude and subjective well-being in daily life. *Journal of personality and social psychology*, 84(2), 377.
- Emmons, R. A. (2005). Striving for the sacred: Personal goals, life meaning, and religion. *Journal of social issues*, 61(4), 731-745.
- Emmons, R. A. (2009). "Gratitude", In Shane J. Lopez (Ed.), *The Encyclopedia of Positive Psychology*. Blackwell Publishing, c.I, 442.
- Ercan, S. (2024). Varoluşsal Şükür ve Kanaat Erdemi İlişkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 933-952.
- Eren, İ., & Akoğlu, B. (2024). Deprem yaşayan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu ile yaşam anlamı arasındaki ilişkide umut duygusunun aracı rolü. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 23-31.
- Ergün, O. F. (2023). Türkiye’de orman yangınları ve gönüllülük. *Emergency Aid and Disaster Science*, 3(1), 7-14.
- Ertuğrul, M. (2010). Orman Yangınlarının Yerleşim Alanları Üzerine Etkisi ve Koruma Yöntemleri. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 12(17), 101-109.
- Eryücel, S. (2013). "Yaşam Olayları ve Olumlu Dini Başa Çıkma". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(23), 251-271.
- Fehr, E., & Schmidt, K. M. (1999). A theory of fairness, competition, and cooperation. *The quarterly journal of economics*, 114(3), 817-868.

- Feldbush, M. W. (2007). The role of clergy in responding to disaster events: Spirituality/Medicine interface project. *Southern medical journal (Birmingham)*, 100(9), 942-943.
- Ferguson, C. (2023). "Exploring the role of religious coping in natural disaster survivors in the Bahamas". [Unpublished doctoral dissertation]. *Liberty University* <https://digitalcommons.liberty.edu/doctoral/4471>
- Frankl, V. (2022). *İnsanın Anlam Arayışı*. Okyanus Yayınevi. İstanbul
- Fullerton, C. S., Ursano, R. J., & Wang, L. (2004). Acute stress disorder, posttraumatic stress disorder, and depression in disaster or rescue workers. *Am J Psychiatry* 161(8):1370-6. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.161.8.1370>. PMID: 15285961.
- Gebze Teknik Üniversitesi. (2021). 2021 Manavgat orman yangını etki alanı haritası [Harita]. Gebze Teknik Üniversitesi. <https://www.gtu.edu.tr/icerik/8/12549/display.aspx>
- Goldmann, E., & Galea, S. (2014). Mental health consequences of disasters. *Annual review of public health*, 35(1), 169-183.
- Göcen, G. (2012). *Şükür ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişki üzerine bir alan araştırması* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Gunardi, Y., & Barliana, M. S. (2021). Disaster response mosque: a mosque as a center for the rescue of the Ummah. *Journal of Development and Integrated Engineering*, 1(1), 43-54.
- Gül, E. (2014). *Prevalence rates of traumatic events, probable PTSD and predictors of posttraumatic stress and growth in a community sample from İzmir* (Doctoral dissertation, Middle East Technical University (Turkey)).
- Gülmez, Ç. (2020). Müslümanların Seyahat Motivasyonları: Pozitif Psikoloji Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Journal of Analytic Divinity*, 4(2), 166-195.
- Gültekin, M. B. (2020). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Din Görevlileri-Cami-Cemaat İlişkileri (Ankara/Yenimahalle Örneği). *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 4(2), 131-164.
- Gültekin, M. B. (2023). Toplumsal Belirsizlik Durumlarında Cami Merkezli ve Din Görevlisi Destekli Sosyal Hizmetlerin İşlevselliği. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 6(1), 23-30.
- Haidt, J. (2006). *The happiness hypothesis: Finding modern truth in ancient wisdom*. Basic books.
- Hart, A. C., Pargament, K. I., Grubbs, J. B., Exline, J. J., & Wilt, J. A. (2020). Predictors of self-reported growth following religious and spiritual struggles: exploring the role of wholeness. *Religions*, 11(9), 445. doi:10.3390/rel11090445

- Hays, J. C., Meador, K. G., Branch, P. S., & George, L. K. (2001). "The Spiritual History Scale in Four Dimensions (SHS-4) Validity and Reliability". *The Gerontologist*, 41(2), 239-249.
- Hirono, T., & Blake, M. E. (2017). The role of religious leaders in the restoration of hope following natural disasters. *Sage open*, 7(2), 2158244017707003.
- Hood Jr, R. W., Hill, P. C., & Spilka, B. (2009). *The psychology of religion: An empirical approach*. Guilford Press.
- Horowitz, M., Wilner, N., & Alvarez, W. (1979). Impact of Event Scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic medicine*, 41(3), 209-218.
- Hökelekli, H. (1996). *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları.
- İnanç, S., ve Aydın, İ. Z. (2019). Assessment of forest fires in Turkey in the context of national forestry program. In *4th International Symposium on Innovative Approaches in Engineering and Natural Sciences* (pp. 548-554).
- İnce, A., Temiz, Y. E., ve Erdinç, Z. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde Din Hizmetleri: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bağlamında Bir Saha Araştırması. *Eskiyeşi*, (50), 683-704.
- Johnson, R. B., & Christensen, L. B. (2024). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Sage publications.
- Kabataş, F. H., Ak, C. N., Işıldak, N. A., & Aycı, H. (2023). Tabhaneli Camilerin Afet Sonrası Süreçte Çok Fonksiyonlu Kullanım Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 8(Special Issue), 298-317.
- Kalem, S., Ürker, O., İlemin, Y. (Ed). (2022). *Akdeniz Bölgesi'ndeki Büyük Orman Yangınlarının Ekolojik ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*. Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) ve Natura Doğa ve Kültür Koruma Derneği-2022, 43-45.
- Kan, A. (2015). Ölçme sonuçları üzerinde istatistiksel işlemler. H. Atılgan (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (s. 397-456), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kanekar, S., & Merchant, S. M. (2001). Helping norms in relation to religious affiliation. *The Journal of social psychology*, 141(5), 617-626.
- Karabulut, D., & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 368-376.
- Karaca, F. (2006). "Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma". *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 479-489.
- Karaca, F. (2011). *Din Psikolojisi*, Trabzon

- Karaca, F., Acuner, H. Y., Dilek, Y., & Atabay, M. (2024). Şükür, Kaygı ve Psikolojik İyi Hal Arasındaki İlişkiler Üzerine Deneyisel Bir Çalışma: Şükür Eğitimi. *Bilimname*, (52), 571-597.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karslı, N. (2022). Genç ve yetişkinlerde yardımseverlik ve dindarlık. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (21), 60-84.
- Kartopu, S. (2013). “Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi-(Kahramanmaraş Örneği)”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 238-260.
- Kasapoğlu, F. (2024). İyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(13), 271-288.
- Kavgacı, A., Başaran, M. A. (Ed). (2023). *Orman Yangınları*, Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, 422 s. Ankara.
- Kaya Kılıç, A., ve Uğur, S. B. (2022). “Psiko-sosyal ve Ekonomik Kayıplarıyla Manavgat Yangını”. N. Sarıgüzel (Ed), *Sosyal Beşerî ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar*. Eğitim Yayınevi, Konya, 89-101.
- Kaya Kılıç, A., Uğur, S. B., & Bademli, K. (2024). “The Relationship Between Post-Traumatic Stress, Hopelessness and Resources Adequacy in Fire Disaster Survivors: A Mediation Analysis”. *Clinical Social Work Journal*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s10615-024-00956-9>
- Kırman, F. (2023). Deprem sonrası travmatik stres tepkileri ve sosyal medyada yansımaları. *Antakiyat*, 6(1), 15-30.
- Koenig, H. G., Pargament, K. I., & Nielsen, J. (1998). “Religious coping and health status in medically ill hospitalized older adults”. *The Journal of nervous and mental disease*, 186(9), 513–521. <https://doi.org/10.1097/00005053-199809000-00001>
- Koenig, H. G. (2004). “Religion, spirituality, and medicine: research findings and implications for clinical practice”. *Southern medical journal*. 97 (12), 1194-1200.
- Koç Kanca, H., (2023). *Afet Sonrası Maneviyat, Psikolojik ve Dini Destek Süreçleri*. Eski Yeni Yayınları, Ankara
- Koç, M. (2005). “Ruh sağlığı ile dini başa çıkma metodu olarak dua ve ibadet fenomeni arasındaki ilişki üzerine psikolojik bir yaklaşım”. *EKEV Akademi Dergisi*, 9(24), 11-32.
- Koç, M. (2010). Demografik özellikler ile dindarlık arasındaki ilişki yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.

- Korkmaz, S., Akyürek, R., & Karaçalı, M. (2023). Dini başa çıkma, şükür, takdir etme, endişe ve anksiyete ilişkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 738-766.
- Korkutan, M. (2023). *Din görevlilerinin ruh sağlığı okuryazarlığı ve ruhsal hastalıklara yönelik damgalama düzeylerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Köçer, M. S., ve Aslan, R. (2023). “Gönüllü Arama Kurtarma Ekiplerinin Orman Yangınlarındaki Tahliye Deneyimleri: 2021 Akdeniz Orman Yangınları”. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 829-851. <https://doi.org/10.35341/afet.1236021>
- Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de dinî hayat: İzmir örneği*. İşaret Yayınları.
- Krause, N. (2009). “Religious involvement, gratitude, and change in depressive symptoms over time”. *The International journal for the psychology of religion*, 19(3), 155-172.
- Kring, A. M., & Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: expression, experience, and physiology. *Journal of personality and social psychology*, 74(3), 686.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52.
- Kula, N. (2002). “Deprem ve dini başa çıkma”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 234-255.
- Kundak, S. ve Kadioğlu, M. (2011). İlk 72 Saat. Ankara: AFAD Yayınları.
- Kurt, E., & Gülbahçe, A. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 957-972
- Küçükcan, T., ve Köse, A. (2000). “Doğal Âfetler ve Din: Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme”. *Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Araştırmaları Merkezi*.
- Laçiner, V. ve Yavuz, Ö. (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar ve Hukuki Çerçevesi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 114-135.
- Lalani, N., Drolet, J. L., McDonald-Harker, C., Brown, M. R. G., Brett-MacLean, P., Agyapong, V. I. O. at al, (2021). “Nurturing Spiritual Resilience to Promote Post-disaster Community Recovery: The 2016 Alberta Wildfire in Canada”. *Frontiers in public health*, 9, 682558. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.682558>
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.

- Levine, E. G., Aviv, C., Yoo, G., Ewing, C., & Au, A. (2009). "The benefits of prayer on mood and well-being of breast cancer survivors". *Supportive Care in Cancer*, 17(3), 295–306.
- Lee, D. A., Scragg, P., & Turner, S. (2001). The role of shame and guilt in traumatic events: A clinical model of shame-based and guilt-based PTSD. *British journal of medical psychology*, 74(4), 451-466.
- Lindenmayer, D. B., & Taylor, C. (2020). New spatial analyses of Australian wildfires highlight the need for new fire, resource, and conservation policies. *Pnas*, 117(22), 12481–12485. <https://doi.org/10.1073/pnas.2002269117>.
- Livanou, M., Bassoglu, M., Ssalcioglu, E., & Kalendar, D. (2002). Traumatic stress responses in treatment-seeking earthquake survivors in Turkey. *The Journal of nervous and mental disease*, 190(12), 816-823.
- Magin, Z. E., David, A. B., Carney, L. M., Park, C. L., Gutierrez, I. A., & George, L. S. (2021). "Belief in God and psychological distress: Is it the belief or certainty of the belief?". *Religions*, 12(9), 757.
- Marks, L. D., Lu, Y., Cherry, K. E., & Hatch, T. G. (2015). Faith and coping: Spiritual beliefs and religious practices after Hurricanes Katrina and Rita. *Traumatic stress and long-term recovery: Coping with disasters and other negative life events*, 369-387.
- Maslow, A. H. (1943). Preface to motivation theory. *Biopsychosocial Science and Medicine*, 5(1), 85-92.
- McClain-Jacobson, C., Rosenfeld, B., Kosinski, A., Pessin, H., Cimino, J. E., & Breitbart, W. (2004). "Belief in an afterlife, spiritual well-being and end-of-life despair in patients with advanced cancer". *General hospital psychiatry*, 26(6), 484-486.
- McEwen, B. S. (2016). Central role of the brain in stress and adaptation: Allostasis, biological embedding, and cumulative change. In *Stress: Concepts, cognition, emotion, and behavior* (pp. 39-55). Academic Press.
- Mehmedoğlu, Y. (2004). *Ahlâki ve dinî gelişim: "çocuğum değerlerimizi öğreniyor"*. Morpa Kültür Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. (2006). İlâhiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (MÜ İlâhiyat Fakültesi örneği). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (30), 133-167.
- Mellor, D., Hayashi, Y., Firth, L., Stokes, M., Chambers, S., & Cummins, R. (2008). Volunteering and well-being: Do self-esteem, optimism, and perceived control mediate the relationship? *Journal of Social Service Research*, 34(4), 61-70.

- Miller, P. A., Roberts, N. A., Zamora, A. D., Weber, D. J., & Robles, E. (2012). "Families coping with natural disasters: Lessons from wildfires and tornados". *Qualitative Research in Psychology*, 9(4), 314–336.
- Mohd Khalli, M. N., & Mohd Sharif, M. F. (2024). Masjid-based Disaster Management: How Masjids in Malaysia Support the Needy. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 32.
- Mol, T. (1993). Orman yangınları. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 43(3-4), 69-78.
- Morgado, A. M. (2020). Disasters, individuals, and communities: Can positive psychology contribute to community development after disaster?. *Community Development*, 51(1), 3-16.
- NASA. (t.y.) Wildfires and climate change. NASA Science. <https://science.nasa.gov/earth/explore/wildfires-and-climate-change/> (Erişim tarihi: 24.05.2025)
- Nişancı, Z., & Aysan, Ü. (2019). Türkiye’de sosyodemografik ve sosyokültürel göstergelere göre dindarlık seviyeleri. *İstanbul University Journal of Sociology*, 39(2), 303-328.
- Norris, F. H., & Murrell, S. A. (1988). Prior experience as a moderator of disaster impact on anxiety symptoms in older adults. *American Journal of Community Psychology*, 16(5), 665–683. <https://doi.org/10.1007/BF00930020>.
- Norris, F. H., Baker, C., Murphy, A., & Kaniasty, K. (2005). Social support mobilization and deterioration after Mexico’s 1999 flood: Effects of context, gender, and time. *American Journal of Community Psychology*, 36(1–2), 15–28. <https://doi.org/10.1007/s10464-005-6230-9>.
- Oerther, S., Manspeaker, S., Wix, A., Oerther, D., ve Marsit, C. (2024). "The Effects of Wildfires on the Mental and Physical Health of School-Age Children in North America: A Scoping Review". *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing : Official Publication of The Association of Child and Adolescent Psychiatric Nurses, Inc*, 37(4), e70002. <https://doi.org/10.1111/jcap.70002>
- Onay, A. (2006). Cami eksenli din hizmetleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(12), 149-175.
- Özcan, N. A., & Arslan, R. (2020). Travma Sonrası Stres ile Travma Sonrası Büyüme Arasındaki İlişkide Sosyal Desteğin ve Maneviyatın Aracı Rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 299-314.
- Özdemir, O., Boysan, M., Özdemir, P. G., & Yılmaz, E. (2015). Relationships between posttraumatic stress disorder (PTSD), dissociation, quality of life, hopelessness, and

- suicidal ideation among earthquake survivors. *Psychiatry Research*, 228(3), 598–605. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2015.05.045>.
- Özdemir, R. (2022). Dindarlık, şükür ve mutluluk ilişkisi (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi). Sakarya Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://hdl.handle.net/20.500.12619/98702>
- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1(34-41).
- Özkan, B., ve Çetinkaya Kutun, F. (2021). “Afet Psikolojisi”. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3), 252. <https://doi.org/10.52880/sagakaderg.868877>
- Pargament, K. I. & Brant, C. R. (1998). “Religion and coping”. H. G. Koenig (Ed.), *Handbook of religion and mental health*. (p. 111-128). San Diego: Academic Press.
- Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G., & Perez, L. (1998). Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. *Journal for the scientific study of religion*, 710-724.
- Pargament, K. I., Koenig, H. G., Tarakeshwar, N., & Hahn, J. (2004). Religious coping methods as predictors of psychological, physical and spiritual outcomes among medically ill elderly patients: A two-year longitudinal study. *Journal of health psychology*, 9(6), 713-730.
- Pargament, K. I. (2001). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. Guilford press.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification* (Vol. 1). Oxford university press.
- Polat, I., Anuk, D., Özkan, M., Bahadır, G. (2023). “Mental Health in The Aftermath of Disasters; Psychological Effects, Treatment Approaches and Coping”. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine*, 86(4), 399. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.1322896>
- Pratama, D. A. (2023). “The role of religion in dealing with natural disaster trauma: A case study of the survivor of Aceh's earthquake and tsunami in 2004”. *Empirisma: Jurnal Pemikiran dan Kebudayaan Islam*, 32(2), 287-316. <https://doi.org/10.30762/empirisma.v32i2.1104>
- Raza, A., & Siddiqui, D. A. (2024). How Belief in Afterlife Affects Death Anxiety and Life Satisfaction: The Mediatory Role of Religiosity, Goodness-related Processes, and Ideal Commitment. *Goodness-related Processes, and Ideal Commitment* (June 13, 2024).

- Rojas, M., & Veenhoven, R. (2013). Contentment and affect in the estimation of happiness. *Social Indicators Research*, 110, 415-431.
- Rosenblatt, P. C., Walsh, R. P., & Jackson, D. A. (1976). Grief and mourning in cross-cultural perspective.
- Sangasumana, P. (2011). The Role of Buddhist Monks in Disaster Management: A Case Study from Sri Lanka. In *Pinnawala, The Role of Buddhist Monks in Disaster Management: A Case Study from Sri Lanka (May 6, 2011). United Nations Day of Vesa Conference.*
- Sarıtunç, B. (2018). “Gençlerin İbadethane Ve Din Görevlileri Hakkındaki Genel Görüşlerine Ait Bir Durum Tespiti (Bursa İli Örneği)”. *International Journal Of Social And Humanities Sciences Research (Jshsr)*, 5(30), 4511-4520.
- Sasaki, Y., Aida, J., Tsuji, T., Miyaguni, Y., Tani, Y., Koyama, S., ... & Kawachi, I. (2018). “Does Type of Residential Housing Matter for Depressive Symptoms in The Aftermath of A Disaster? Insights From the Great East Japan Earthquake and Tsunami”. *American Journal of Epidemiology*, 187(3), 455-464. <https://doi.org/10.1093/aje/kwx274>
- Savaş, N., ve Genç, F. N. (2024). “Afetlerde Koordinasyon: 2021 Antalya Manavgat Orman Yangını Örneği”. *Strategic Public Management Journal*, 10(17), 61-83. <https://doi.org/10.25069/spmj.1433827>
- Selvi, Ö., & Aslan, A. (2024). 6 Şubat 2023 Maraş Depreminde Görev Yapan Sağlık Çalışanlarının Travma Sonrası Stres ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkilerinin Değerlendirilmesi. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 9(1), 1-18.
- Schnitker, S. A., Currier, J. M., Abernethy, A. D., Witvliet, C. V., Foster, J. D., Root Luna, L. M., ... & Carter, J. (2021). “Gratitude and patience moderate meaning struggles and suicidal risk in a cross-sectional study of inpatients at a Christian psychiatric hospital”. *Journal of personality*, 89(6), 1191-1205.
- Schuster, M. A., Stein, B. D., Jaycox, L. H., Collins, R. L., Marshall, G. N. (2001). "A National Survey of Stress Reactions after the September 11, Terrorist Attacks", *Journal of Medicine, New England*.
- Seligman, M. E. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Simon and Schuster.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). *Positive psychology: An introduction* (Vol. 55, No. 1, p. 5). American Psychological Association.
- Shaluf, I. M. (2007). An overview on disasters. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 16(5), 687-703.

- Sheikhi, R. A., Seyedin, H., Qanizadeh, G., & Jahangiri, K. (2021). Role of religious institutions in disaster risk management: A systematic review. *Disaster medicine and public health preparedness*, 15(2), 239-254.
- Silvera, D. H. (1996). Overhelping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(4), 678-690.
- Sipon, S., Sakdan, M. F. A., Mustaffa, C. S., Marzuki, N. A., Khalid, M. S., Ariffin, M. T., ... & Abdullah, S. (2015). "Spirituality among flood victims: A comparison between two states". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 185, 357-360.
- Sönmez, D., & Hocaoglu, C. (2023). Post-Traumatic stress disorder after natural disasters: A review. *Duzce Medical Journal*, 25(2), 103-114.
- Spilka, B., Shaver, P. R., & Kirkpatrick, L. A. (2019). A general attribution theory for the psychology of religion. In *The psychology of religion* (pp. 153-170). Routledge.
- Steinberg, T. (2006). *Acts of God: The unnatural history of natural disaster in America*. Oxford University Press.
- Şahin, M., ve Hökelekli, H. (2019). "Tevekkül Psikolojisi: Nedenleri, Süreci ve Sonuçları Hakkında Nitel Bir Araştırma". *International Journal of Social Inquiry*, 12(2), 801-836.
- Şentürk, L. ve Yazıcı, S. (2012). *İslam İlmihali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:334, 65-72.
- Tanveer, H., Tariq, Z., Nisar, K., & Khan, A. U. (2024). Investigate the Mental Health Implications of Eco-Anxiety and its Impact on Behavior and Coping Strategies. *Bulletin of Business and Economics (BBE)*, 13(3), 566-574.
- Taufik, T., Nova Dumpratiwi, A., Herlien Ramadhanti, D., & Widhiastuti, H. (2022). From suffering to thriving: Faith in destiny as a resilience strategy of Muslim with post-accidents physical disabilities. *Cogent Psychology*, 9(1), 2045806.
- Tausch, C., Marks, L. D., Brown, J. S., Cherry, K. E., Frias, T., McWilliams, Z., ... & Sasser, D. D. (2011). Religion and coping with trauma: Qualitative examples from Hurricanes Katrina and Rita. *Journal of religion, spirituality & aging*, 23(3), 236-253.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9(3), 455–471. doi:10.1002/jts.2490090305
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). " Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence". *Psychological inquiry*, 15(1), 1-18.

- Tedeschi, R. G., Shakespeare-Finch, J., Taku, K., & Calhoun, L. G. (2018). Posttraumatic growth: Theory, research and applications. Routledge, Taylor & Francis Group.
- To, P., Eboreime, E., ve Agyapong, V. I. O. (2021). “The Impact of Wildfires on Mental Health: A Scoping Review”. *Behavioral Sciences*, 11(9), 126. <https://doi.org/10.3390/bs11090126>
- Tokgöz, G., Yaluğ, I., Özdemir, S., Yazıcı, A., Uygun, K., & Aker, T. (2008). Kanserli Hastalarda Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Yaygınlığı ve Ruhsal Gelişim. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 46(2):51-61
- Tokur, B. (2018), *Stres ve Din*. Çamlıca Yayınları, İstanbul. 124.
- Tuncay, T. (2004). *Afetlerde Sosyal Hizmet 1999 Yılı Marmara ve Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları*. Ankara: Özbay Ofset Matbaacılık, 10-17.
- Turan, İ. (2013). “Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(1), 47-73.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Erdem*. Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Sabır*. Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982, Madde: 136, Yeni Çizgi Yay., Ankara, 2005, s. 105.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Din Görevlilerinin Doğal Afetlerde Vazifeleri, t.y.) (Erişim tarihi: 18.06.2025)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, “Diyanet İşleri Başkanlığı ve AFAD iş birliği protokolü imzaladı. 18 Mart 2019. Erişim adresi: <https://www.diyanet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 17. 03. 2025)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Cami Planlama ve Tasarımı Kılavuzu, t.y. (Erişim tarihi: 19.05.2025)
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 30.07.2021 tarihli Hutbe, “Afetlere Karşı Sorumluluğumuzun İdrakinde Olalım” t.y., <https://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.07.2023).
- Uysal, V. (1995). İslami dindarlık ölçeği üzerine bir pilot çalışma. *İslami Araştırmalar*, 8(3-4), 263-271.
- Uysal, V. (2006). Türkiye’de Dindarlık ve Kadın: Geleneksellik Çağdaşlık Bağlamında. *İstanbul: Dem Yayınları*, 12-13
- Üçer, C., Zoba, B., & Çiftçi, A. (2023). “Diyanet İşleri Başkanlığının Doğal Afetler Hakkındaki Yaklaşımı”. *ULUM*, 6(2), 191-253.

- Wood, A. M., Froh, J. J., & Geraghty, A. W. (2010). Gratitude and well-being: A review and theoretical integration. *Clinical psychology review*, 30(7), 890-905.
- Watson, P. J., Hood Jr, R. W., Morris, R. J., & Hall, J. R. (1984). Empathy, religious orientation, and social desirability. *The Journal of psychology*, 117(2), 211-216.
- Wikipedia. (t.y.). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Manavgat> (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2025)
- Wikipedia. (t.y.). https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wildfire (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2025)
- Wong, P. T. P., Wong, L. C. J. & Scott, C. (2006). The positive psychology of transformation: Beyond stress and coping. P. T. P. Wong ve L. C. J. Wong (Eds.), *Handbook of multicultural perspectives on stress and coping*. New York: Springer.
- Wong-McDonald, A., and Richard Gorsuch. (1997). "Surrender to God: An additional coping style?" Paper presented at the meeting of the Society for the Scientific Study of Religion, San Diego, Calif., October".
- World Health Organization. (2015). Disaster Risk Management for Health: Overview. WHO.
- Xu, J. (2016). "Pargament's theory of religious coping: Implications for spiritually sensitive social work practice". *British journal of social work*, 46(5), 1394-1410.
- Yeşilyurt, T., ve Taşdelen, M. (2012). "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları". *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 55-68.
- Yıldırım, A., ve Simsek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11 baskı: 1999-2018).
- Yılmaz, B. (2007). Yardım Çalışmalarında Travmatik Stres. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10: 137-147.
- Yılmaz, H. (2006). Türkiye’de muhafazakarlık. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Açık Toplum Enstitüsü ve Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul*.
- Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., & Scott, A. B. (1999). The emerging meanings of religiousness and spirituality: Problems and prospects. *Journal of Personality*, 67(6), 889–919. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00077>
- Weiss, D. S., & Marmar, C. R. (1997). The Impact of Event Scale—Revised. In J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), *Assessing psychological trauma and PTSD* (pp. 399–411). The Guilford Press.

EKLER

Ek 1. T.C. Antalya Valiliği İl Müftülüğü'nden Alınan İzin

Evrak Tarih ve Sayısı: 21.12.2023-809841

TASNİF DIŞI

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : E-75128376-249-4552973
Konu : Zübeyde ÇELİKBİLEK Tez Çalışması

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

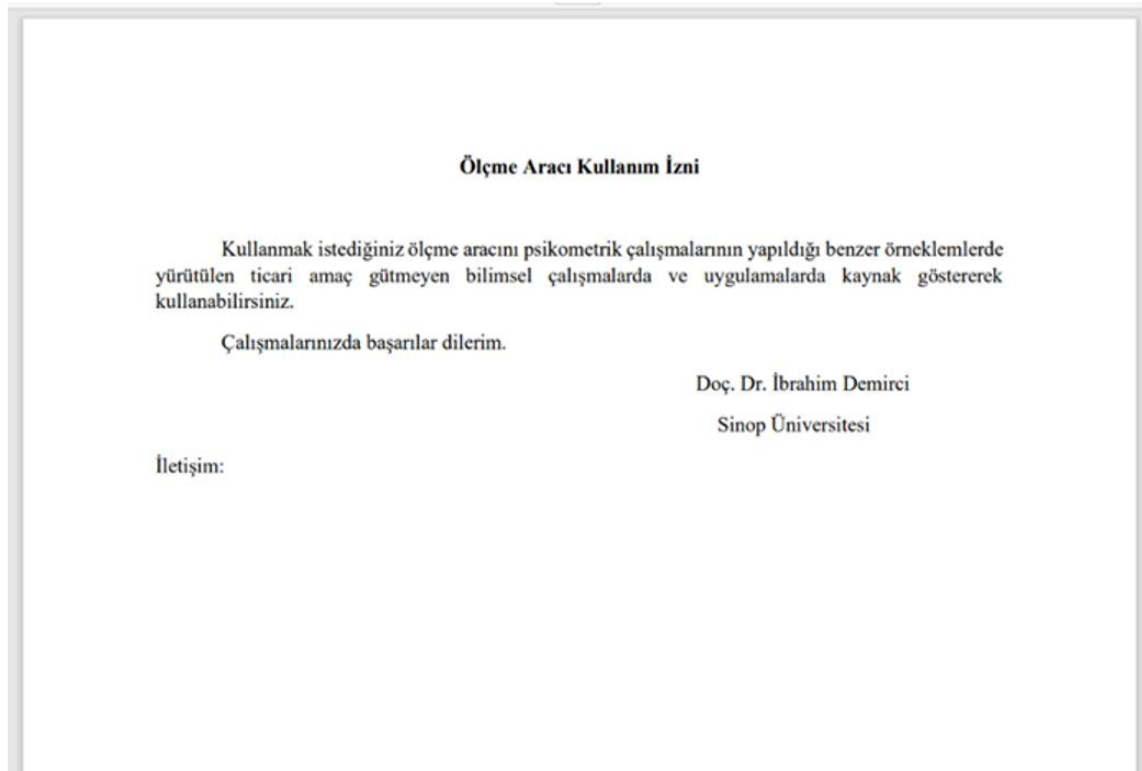
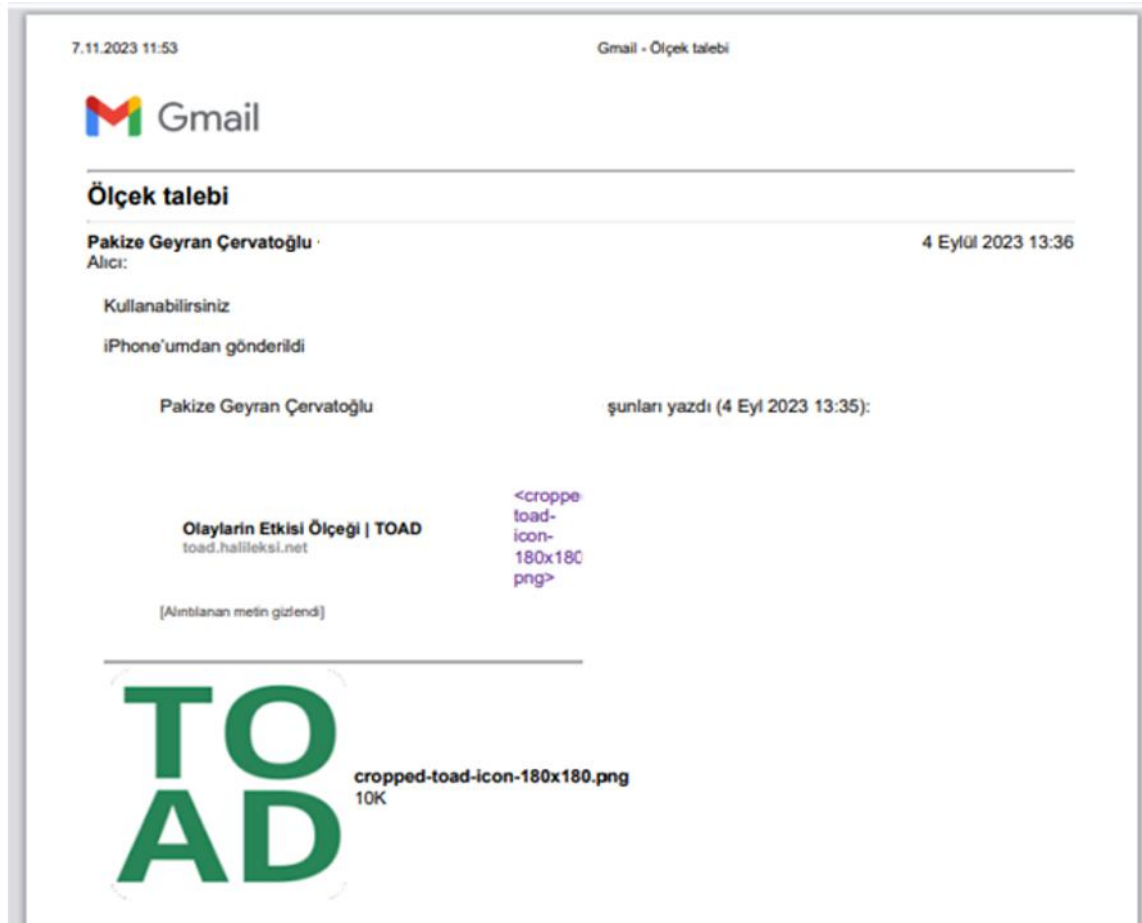
İlgi : 18.12.2023 tarihli ve E-50913635-100-804811 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Zübeyde ÇELİKBİLEK'in "2021 Manavgat Yangınında Olayların Etkisinin Kültürel Erdemlerle (Yardımseverlik, Maneviyat, Kanaat) İlişkisi, Dini Kurumların ve Din Görevlilerinin Yangınla Baş Etmedeki Rolü" konulu tez çalışmasını İlimiz Manavgat İlçesi Müftülüğüne bağlı din görevlilerinin rehberliğinde yangınzedelerle yapabilme talebi müftülüğümüz tarafından uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini arz ederim.

Nazif Fethi YALÇINKAYA
İl Müftüsü

Ek 2. Ölçek Kullanım İzinleri

Ek 3. Anket Formu

1.BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın katılımcı,

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans öğrencisi Zübeyde Çelikkalek tarafından, Doç. Dr. Sema Eryücel'in danışmanlığında yürütülen bir yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Çalışmanın amacı, 28 Temmuz 2021 tarihinde meydana gelen yangını, Manavgat ilçesinde yaşamış olan kişilerin, yaşadığı deneyimleri incelemektir.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette, sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Katılımcıların verdiği cevaplar kesinlikle gizli tutulacak, başkaları ile paylaşılmayacak ve yalnızca araştırmanın amacına yönelik kullanılacaktır.

Sorularda doğru ya da yanlış yoktur. Sizin görüş ve değerlendirmeleriniz bu araştırma için çok büyük değer ve önem taşımaktadır. Bu nedenle lütfen değerlendirmelerinizi sizi yansıtacak şekilde, dürüst ve titizlikle yapınız.

Lütfen, her soru için önce verilen açıklamaları dikkatlice okuyunuz ve bu açıklamalara göre işaretleyiniz.

Anketin doldurulması yaklaşık olarak 20-25 dakika sürmektedir.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Zübeyde Çelikkalek ile iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmaya katkılarınızdan ötürü teşekkür ederiz.

1.Anketin Uygulandığı Yer:

(1) Manavgat Merkez (2) Manavgat'ın köyü (3) Manavgat ilçe dışı

2.Yaşınız:

(1) 18-25 arası (2) 26-35 arası (3) 36-45 arası (4) 46-55 arası (5) 56-65 arası (6) 66 ve üzeri

3.Cinsiyetiniz:

(1) Kadın (2) Erkek

4.Mesleğiniz:

(1) Ev hanımı (2) Çiftçi (3) Memur (4) Serbest (5) Öğrenci (6) Diğer

5.Eğitim durumunuz:

(1) Okur-yazar (2) İlköğretim (3) Lise (4) Üniversite (5) Lisans üstü

6.Medeni durumunuz:

(1) Bekar (2) Evli (3) Boşanmış (4) Eşi vefat etmiş (5) Ayrı yaşıyor

7.Aylık toplam geliriniz ne düzeydedir?

(1) Çok düşük (2) Düşük (3) Orta (4) Ortanın Üstü (5) Yüksek

8.Son iki yılda tedavi gerektiren ruhsal (psikolojik) bir rahatsızlık geçirdiniz mi?

(1) Evet (2) Hayır

2. BÖLÜM: YANGIN DENEYİMİ FORMU

1. Yangının içinde kaldınız mı?

- (1) Evet (2) Hayır

2. Yaralandınız mı?

- (1) Evet (2) Hayır

3. Akraba ya da tanıdıklarınızdan yaralananlar var mı?

- (1) Evet (2) Hayır

4. Akraba ya da tanıdıklarınızdan can kaybı var mı?

- (1) Evet (2) Hayır

5. Mal kaybı yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne düzeyde mal kaybı yaşadınız?

- (1) Hiç (2) Biraz (3) Çok (4) Çok fazla

6. Yangın sonrasında nerede kaldınız?

- (1) Çadırdaki
(2) Konteynırda
(3) Akrabamın evinde
(4) Kendi evimde

7. Yangın esnasında ne yapmak size iyi geldi?

- (1) Yangını söndürmeye çalışmak
(2) İsyan etmek
(3) Hiçbir şey yapmamak
(4) Yardım etmek
(5) Dua etmek
(6) Diğer

3.BÖLÜM: KÜLTÜREL ERDEMLER ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadelerin size ne derece uyduğunu, yanındaki kutucuklarda yer alan "(1) Bana Hiç Uygun Değil" ile "(5) Bana Tamamen Uygun" arasındaki rakamlardan birinin üstüne (X) işareti koyarak gösteriniz.

	YARDIMSEVERLİK ÖLÇEĞİ	1.Bana Hiç Uygun Değil	2.Bana Uygun Değil	3.Bana Biraz Uygun	4.Bana Oldukça Uygun	5.Bana Tamamen Uygun
	İnsanlara faydalı olmak benim için önemlidir.					
	Başkalarına yardım etmektense, kendime zaman ayırmayı tercih ederim.					
	İhtiyacı olan insanlara elimden geldiğince yardım ederim.					
	Eğer bir arkadaşım bana derdini anlatıyorsa onu dikkatle dinlerim.					
	Sıkıntılı dönemlerde insanların yanında olarak onlara destek olurum.					
	Morali bozuk birini gördüğümde ona yardımcı olmaya çalışırım.					
	İnsanlara karşılık beklemeden yardım ederim.					

	MANEVİYAT ÖLÇEĞİ	1.Bana Hiç Uygun Değil	2.Bana Uygun Değil	3.Bana Biraz Uygun	4.Bana Oldukça Uygun	5.Bana Tamamen Uygun
	Yaşanan olumsuzluklar karşısında maneviyata sığınırım.					
	Sıkıntılı zamanlarda yaşadıklarımın bir imtihan olduğunu düşünürüm.					
	İnancım bana huzur verir.					
	Zor zamanlarda dua ederek huzur bulurum.					
	Yaşamımı inancıma göre sürdürürüm.					
	Ahret hayatında bu dünyada yapılan her şeyin hesaba çekileceğine inanırım.					

	KANAAT ÖLÇEĞİ	1.Bana Hiç Uygun Değil	2.Bana Uygun Değil	3.Bana Biraz Uygun	4.Bana Oldukça Uygun	5.Bana Tamamen Uygun
	Elimdekilerle yetinmeyi bilirim.					
	Sahip olduklarım için şükrederim.					
	Zor zamanlarda sabırlı davranırım.					
	Başka insanların sahip oldukları güzel şeyler beni rahatsız etmez.					
	İmkanlarıma göre yaşamımı sürdürürüm.					
	Bana verilen nimetlerin kıymetini bilirim.					

4.BÖLÜM: OLAYIN ETKİSİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda stresli yaşam olaylarından sonra insanların yaşadıkları zorlukların bir listesi bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi okuyun ve yaşadığınız yangın afetini düşünerek **SON YEDİ GÜN BOYUNCA** hissettiğiniz duygulara göre “Hiç, Çok az, Bazen, Genellikle, Her zaman” şıklarından birini işaretleyin.

	OLAYIN ETKİSİ ÖLÇEĞİ	Hiç	Çok az	Bazen	Genellikle	Her zaman
1	Benzeyen her şey, olayla ilgili duygularımı aklıma getiriyor ve hatırlatıyor.					
2	Uykumu sürdürmekte, kesintisiz ve derin bir uyku uyumakta zorlanıyorum, uykum bölünüyor.					
3	Olayla ilgisiz ve farklı şeyler dahi bana olayı hatırlatıyor, aklıma getiriyor ve düşündürüyor.					
4	Kendimi huzursuz ve öfkeli hissediyorum.					
5	Olayı düşündüğümde, olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda keyfimin kaçmasına canımın sıkılmasına izin vermiyorum.					
6	İstemediğim halde olay aklıma geliyor ve onu düşünmek zorunda kalıyorum.					
7	Sanki olayı yaşamamışım, olmamış ve gerçek değilmiş gibi hissediyorum.					
8	Olayı hatırlatan durum, yer ve koşullardan uzak duruyorum, kaçınıyorum.					
9	Olayla ilgili görüntüler fotoğraf gibi, film gibi gözümün önünde canlanıyor.					
10	Ani ses, görüntü ve hareketlerden çabuk irkiliyorum ve abartılı tepkiler veriyorum.					
11	Olayı düşünmemeye çalışıyorum.					
12	Olayla ilgili birçok duyguyu hala taşıdığımı fark ettim fakat bunların üzerinde durmuyorum ve çözmeye çalışmıyorum.					
13	Sanki bütün duygularımı kaybetmiş gibi hissediyorum, kendimi hissizleşmiş ve donuklaşmış gibi algılıyorum.					
14	Zaman zaman olay sırasındaki duygularımı yeniden hatırlıyorum ve sanki o anı yeniden yaşıyormuş gibi tepkiler gösteriyorum.					
15	Uykuya dalmakta zorluk çekiyorum.					
16	Olayla ilgili yaşadığım duyguları o kadar canlı hatırlıyorum ki, sanki dalga dalga üzerime geliyorlar.					
17	Olayı hafızamdan silmeye ve unutmaya çalışıyorum.					
18	Dikkatimi toplamada ve yoğunlaşmada zorluk çekiyorum.					
19	Olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda, terleme, kızarma, titreme, çarpıntı, nefes alma güçlüğü, göğüste baskı hissi gibi bedensel belirtiler yaşıyorum.					
20	Olayla ilgili rüyalar görüyorum.					
21	Kendimi tetikte ve diken üstünde hissediyorum, güvenliğimle ilgili endişeler duyuyorum.					
22	Olay hakkında konuşmamaya çalışıyorum.					

Ek 4. Nitel Araştırma Soruları**MÜLAKAT SORULARI**

1. 2011 Manavgat yangını maddi olarak ve psikolojik olarak sizi nasıl etkiledi?
2. Dini inanç ve uygulamalarınızın (Allah inancı, ahiret inancı, dua, namaz, infak vb.) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?
3. Dini kurumların ve din görevlilerinin (cami, müftülük, imam) yangınla başa çıkmada size desteği oldu mu?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Zübeyde ÇELİKBİLEK
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Serik İmam Hatip Lisesi 1987-1993
Lisans	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1993-1998
Tez Konusu	2021 Manavgat Yangınına Maruz Kalanların Dini Kurumlar ve Din Görevlilerinin Yangınla Başa Çıkmadaki Rolüne İlişkin Algıları ve Olayın Etkisinin Kültürel Erdemlerle İlişkisi: Karma Yöntemli Bir Araştırma
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Arapça
İŞ DENEYİMİ	
2010-2015	Kocaeli Gebze Hafize Okan Fen Lisesi
2004-2010	İstanbul Maltepe Yaşar Cimilli İlköğretim Okulu
2000-2004	İstanbul Maltepe Nilüfer İlköğretim Okulu